

h. melville

masa din lemn de măr

Ilustrația copertei : *Francisc Kaláb*

h. melville

masa din lemn de măr

TRADUCERE, PREFAȚĂ, TABEL CRONOLOGIC ȘI NOTE DE
PETRE SOLOMON

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI • 1984
EDITURA MINERVA • BUCUREȘTI

Selected Writings of
HERMAN MELVILLE
The Modern Library,
New York, 1952

PREFAȚĂ

Volumul de față îl completează pe cel apărut în 1967, tot în „Biblioteca pentru toți", sub titlul *Benito Cereno și alte povestiri,* volum ce cuprindea povestirile *Bartleby, Encantadas sau Insulele fermecate, Benito Cereno, Clopotnița, Negustătorul de paratrăsnete* și *Veranda,* plus ultima operă în proză a marelui scriitor american, *Billy Budd.* Aceleași povestiri fuseseră tipărite în 1856 în volumul pregătit chiar de Melville, sub titlul *The Piazza Tales* (Povestirile verandei), după ce apăruseră mai întîi în revistele *Putnam's Monthly Magazine* și *Harper's New Monthly Magazine,* în perioada 1853—1856.

Povestirile din prezentul volum au apărut și ele în revistele menționate, dar aveau să fie retipărite abia după moartea scriitorului. (De fapt, una dintre ele, *The Two Temples,* n-a apărut sub nici o formă, fiind respinsă de redacția revistei *Putnam's).*

În ceea ce privește *Billy Budd,* prezența acestei capodopere în volumul de față se explică printr-o împrejurare specială: versiunea apărută în 1967 fusese făcută după un text devenit între timp caduc și înlocuit cu un text reconstituit, cu migală și competență, de doi cercetători americani, Harrison Hayford și Merton M. Sealts, Jr. Ediția critică publicată de ei în 1962 modifică destul de substanțial textul aflat în circulație pînă atunci[1]. Cititorul român are acum posibilitatea să cunoască această capo-

doperă într-o versiune mai apropiată de adevărul manuscrisului original, descifrat de cercetătorii amintiţi.

Fiind încununate de *Billy Budd*, povestirile capătă, cred, un „ecleraj" capabil să le pună în valoare şi să le indice mai pregnant locul aparte pe care-l ocupă în ansamblul creaţiei melvilliene. Cronologic, textele adunate între coperţile acestui volum aruncă un arc peste trei decenii de activitate creatoare : povestirile se învecinează, în timp, cu *Moby-Dick* (1851). *Billy Budd*, cea de-a doua sa capodoperă, datează din ultima perioadă a vieţii lui Melville, pe care o şi încheie. Între cele două capodopere se întinde un teritoriu literar cu un relief inegal şi oarecum straniu : după povestirile din 1853—1856, prozatorul mai scrie un fel de roman, *The Confidence Man* (1857), dar începînd cu acea dată îşi abandonează uneltele, pentru a se dedica poeziei, cu o obstinaţie ce i-a surprins pe puţinii contemporani, care mai ştiau de existenţa lui. Fiecare din activităţile literare ale scriitorului a fost între timp pusă în lumină, prin rîvna unor exegeţi pasionaţi şi competenţi care au izbutit să-i facă dreptate, măcar *post-mortem*, acestui mare şi nedreptăţit clasic al literelor americane. Povestirile, ca şi poezia dealtfel, au rămas totuşi oarecum în afara exegezei melvilliene, deşi cîteva dintre ele, mai ales, *Bartleby* şi *Benito Cereno* s-au bucurat de atenţia a numeroşi critici din Statele Unite şi din Europa.

Fireşte, că, în comparaţie cu *Moby-Dick*, cu *Billy Budd* sau chiar cu cele două povestiri amintite, povestirile din prezentul volum se situează la o cotă mai joasă ; ele sînt, totuşi, odraslele literare ale aceluiaşi geniu, sau — pentru a recurge la imagistica melvilliană — peştii mai mici care înoată în dîra lăsată de uriaşul

---

* Prezenta versiune românească a fost făcută după volumul *Billy Budd Sailor* (An Inside Narrative) by *Herman Melville*. Reading and Genetic Text, Edited from The Manuscript with Introduction and Notes by Harrison Hayford and Merton M. Sealts Jr. The University of Chicago Press, Chicago & London, 1970 (4th Impression).

Leviatan. În Introducerea lui la o ediție completă a povestirilor, Jay Leyda observa pe bună dreptate că „deși in aceste povestiri ni se servesc mîncăruri vechi, ele conțin alimentul de bază al întregii filozofii și arte a lui Melville" și că „expresia lor este la fel de intensă aici ca în oricare roman sau poem" al scriitorului [1]. (Un văr al acestuia afirmase, într-o scrisoare către tatăl său, că doar una sau două din povestirile cuprinse în *The Piazza Tales* i-au plăcut, dar că restul ar fi *„a rehash of former dishes"* — adică niște mîncăruri vechi prezentate într-o formă nouă...)

Pentru a înțelege mai bine aceste povestiri, se cuvine să amintim în linii mari evoluția de pînă atunci a scriitorului și s-o încadrăm în contextul mai larg al epocii. Melville debutase cu două cărți, să le zicem „de aventuri", *Typee* (1846) și *Omoo* (1847), ambele salutate cu entuziasm atît în patria lui, cît și în Anglia, unde consacrarea era un lucru foarte important pentru un scriitor din Statele Unite. (Scriitorii americani erau, într-un fel, nevoiți să-și tipărească operele mai întîi în Anglia, și abia după aceea în propria lor patrie, pentru a le feri de pericolul așa-numitelor „ediții piraterești", care-i lipseau de orice drepturi de autor. În tot secolul al XIX-lea, — pînă în 1891, cînd a fost legiferată în sfîrșit problema „drepturilor de autor" printr-un Act al Congresului S.U.A., scriitorii americani au fost la cheremul unor „editori pirați" ; e drept că și confrații lor englezi erau jefuiți în America, unde li se publicau operele, fără nici o plată.)

După succesul dobîndit de primele sale două cărți, Melville a simțit nevoia să scrie *altceva* și *altfel*, și anume, romanul alegoric intitulat *Mardi* (1849), după numele arhipelagului imaginar în care ajunge protagonistul său anonim. Orientarea tînărului scriitor spre introspecție și spre aventurile spiritului mai degrabă decît spre aventurile spectaculoase într-o lume exotică, relatate

---

[1] *The Complete Stories of Herman Melville*, edited, with an Introduction and notes by Jay Leyda, Random House, New York, 1940.

în primele două cărți, n-a plăcut nici publicului, nici criticilor [1]. Reacțiile ostile ale acestora l-au făcut pe Melville să revină grabnic la formula anterioară, a narațiunilor marinărești mai mult sau mai puțin autobiografice. Scriitorul se însurase între timp (în august 1847) și trebuia să-și întrețină familia (în februarie 1849 i se născuse și primul fiu).

Rezultatele literare ale acestei „reveniri“ au fost *Redburn* (1849) și *Cojocelul alb* (1850), cărți care i-au readus popularitatea, dar despre care autorul lor afirma — pe nedrept dealtfel — că sînt două „jobs“, scrise pentru a cîștiga bani, „așa cum alții și-i cîștigă tăind lemne“... Afirmația era făcută într-o scrisoare adresată la 6 octombrie 1849 socrului său, judecătorul Lemuel Shaw, și se încheia cu această mărturisire :

„În ceea ce mă privește, independent de buzunarul meu, dorința mea sinceră este să scriu tocmai acel gen de cărți despre care se spune că sînt «ratate».“

Parcurgînd corespondența lui Melville din această perioadă, ca și însemnările din *Jurnalul* său, ești izbit de tonul polemic și foarte amar, folosit de tînărul scriitor nu numai în legătură cu reacțiile ostile ale criticilor, ci și în legătură cu propria-i operă. Într-o scrisoare trimisă către sfîrșitul anului 1849 prietenului său Evert Duyckinck, el își exprima uimirea că o operă „cerșetorească“ *(beggarly)* ca *Redburn* a putut avea succes, și adăuga : „Mă bucur, fiindcă aduce bani într-un buzunar gol. Dar sper să nu mai scriu niciodată o asemenea carte... Ce lucru înnebunitor și neliniștitor este, pentru un autor, să nu poată fi niciodată — în nici o împrejurare imaginabilă — pe deplin sincer cu cititorii săi !“

---

[1] În contrast cu majoritatea criticilor americani și englezi, care au respins cartea ori au formulat rezerve serioase, eseistul francez Philarète Chasles a elogiat-o în acești termeni : „Iată o noutate bizară, un Rabelais american... Operă nemaiauzită, demnă de un Rabelais lipsit de veselie, de un Cervantes lipsit de grație, de un Voltaire lipsit de gust, *Mardi* nu e mai puțin una din cele mai singulare cărți apărute pe fața pămîntului în ultima vreme...“ (Cf. un eseu publicat de Ph. Chasles în *Revue des Deux Mondes*, din 15 mai 1849, și citat parțial de Jay Leyda în *The Melville Log*, vol. I, Gordian Press, New York, 1969).

Climatul literar în care avea loc această gîlceavă a scriitorului cu lumea nu era, fireşte, străin de amărăciunea lui. Fără a intra în prea multe amănunte, să încercăm să schiţăm măcar atmosfera din New York, oraşul natal al lui Melville şi cadrul în care i-a fost dat să se afirme la început, pentru ca mai apoi să intre în zona unei obscurităţi din ce în ce mai învăluitoare. New Yorkul devenise, de curînd, o dată cu prosperitatea sa comercială, unul din centrele culturale ale ţării, alături de Boston şi de Concord, vechile vetre ale spiritualităţii americane. *Grosso modo*, Bostonul, cu universitatea Harvard, şi cu prestigioasele-i reviste *The New England Magazine* şi *The North American Review*, reprezenta cultura engleză tradiţională, promovată de cărturari distinşi ca poeţii Longfellow, James Russell Lowell ori Oliver Wendell Holmes. La Concord, nu departe de Boston, bătea un vînt de înnoire, graţie unor intelectuali ca Emerson şi Ellery Channing, care simţeau nevoia unei afirmări mai puternice a spiritului autohton în cultura americană. Emerson prorocise într-o conferinţă rostită la Cambridge, în 1837 : „Ziua dependenţei noastre, a întregii noastre ucenicii întru învăţătura altor ţări, se apropie de sfîrşit. Milioanele de oameni care iau cu asalt viaţa în jurul nostru nu se pot hrăni la nesfîrşit cu rămăşiţele uscate ale unor recolte străine. Se nasc evenimente şi fapte, care se cuvin cîntate şi care se vor cînta singure..."

Profeţia filozofului din Concord avea să se împlinească destul de curînd, prin apariţia *Firelor de iarbă* (1855) ale lui Whitman, ca şi prin apariţia lui *Moby-Dick* (1851). Dar, aşa cum se întîmplă uneori, contemporanii au trecut nepăsători pe lîngă aceste borne ale literaturii lor naţionale. Să ne întoarcem însă la New York. Acolo domnea o atmosferă febrilă, se discuta mult despre literatură, existau chiar cafenele literare şi grupuri rivale, care polemizau aprig în publicaţiile pe care le patronau. Edgar Allan Poe, stabilit şi el la New York (în 1844) îşi făcuse în scurt timp o sumedenie de duşmani, din pricina limbii lui ascuţite, care nu cruţa mediocrităţile, din păcate foarte comod instalate în literatura epocii. Dealtfel, el însuşi, în ciuda spiritului său critic atît de acut, era capabil de judecăţi părtinitoare, cînd erau în joc inte-

resele grupului căruia i se alăturase, grup condus de un anume Cornelius Mathews, un scriitoraş lipsit de talent, dar foarte agresiv. Grupul acesta, cunoscut sub denumirea „Tînăra America“ (*The Young America*) se afla în război cu grupul strîns în jurul lui Lewis Gaylord Clark şi al revistei sale *The Knickerbocker Magazine*, o revistă în care colaboratorii — unii dintre ei oameni de afaceri — publicau proze lungi şi plicticoase, sau articole furibunde împotriva scriitorilor francezi, socotiţi „imorali“ (ca de pildă Balzac sau Hugo), ori împotriva confraţilor-rivali din „Tînăra America“.

Aceştia nu se lăsau mai prejos, ci contraatacau cu vehemenţă, de pe poziţii asemănătoare în fond : căci şi unii şi alţii porneau de la ideea că America, fiind o ţară atît de mare, trebuia automat să producă o literatură mare şi originală — idee ilustrată prin cataloage interminabile de nume geografice şi prin descrierea entuziastă a unor peisaje grandioase, din care nu lipsea, bineînţeles, cascada Niagara.

Grandomania şi grandilocvenţa nu erau străine nici de tînărul Melville, de sub pana căruia puteau ieşi asemenea imnuri de slavă: „Noi sîntem pionierii omenirii, avangarda trimisă de ea în deşertul lucrurilor încă necercetate, pentru a croi un drum nou în această Lume Nouă...“ [1]

Această retorică, specifică grupului „Tînăra America“, nu se explică numai prin legăturile directe ale lui Melville cu Cornelius Mathews şi mai ales cu Evert Duyckinck, îndrumătorul primilor săi paşi în literatură. (Duyckinck scosese în 1840 revista *Arcturus*, iar între 1847—1853 avea să editeze revista *The Literary World*, la care va colabora şi Melville). Vîna „mesianică“ era o componentă a tinerei literaturi americane, în căutarea unei vocaţii proprii, şi totodată o trăsătură a multora dintre practicienii ei. Nu trebuie uitat că mai toţi scriitorii americani din acea vreme erau impregnaţi de puritanism şi de cartea de căpătîi a puritanilor, *Biblia*, chiar dacă lecţiile pe care le trăgeau din ea erau mai degrabă etice decît religioase. Aşa cum s-a întîmplat şi în alte părţi,

---

[1] H. Melville, *Cojocelul alb*, vol. I, B.P.T., 1976, p. 217.

literatura americană s-a dezvoltat dintr-un trunchi de cultură religioasă, cu atît mai importantă aici, cu cît „lumea nouă“ era lipsită de orice alte tradiții. Fenomenul poate fi urmărit cel mai bine în Noua Anglie, leagănul puritanismului american, unde au apărut dealtfel și primii scriitori, și unde s-a păstrat pînă pe la sfîrșitul secolului trecut un adevărat monopol în materie de literatură și cultură. Majoritatea scriitorilor din Noua Anglie erau fie pastori, fie foști pastori, ori feciori de pastori, remarcă Jay B. Hubbell într-un studiu despre literatura americană, adăugînd că ei erau mult mai puțin preocupați de artă, decît de religie [1]. Nu degeaba Poe îi acuza de „didacticism“.

Absența oricărei activități critice susținute (cu excepția, notabilă, a celei desfășurate de Poe) explică la rîndu-i confuzia de valori și provincialismul care au domnit multă vreme în literatura americană, împiedicînd-o, de fapt, să se dezvolte. Cu o generație mai tîrziu, Henry James avea să constate aceeași carență a spiritului critic și, pentru a o remedia, se va consacra el însuși unei activități critice remarcabile, paralel cu creația literară propriu-zisă. Climatul literar existent în Statele Unite pe la jumătatea secolului trecut, — climat prelungit și după Războiul Civil, vreme destul de îndelungată, — a fost caracterizat cel mai pregnant chiar de Melville, una din victimele acestui climat neprielnic. Într-o recenzie despre cartea lui Hawthorne, *Mosses from an Old Manse*, el pune punctul pe *i* cînd spune : „În America abia dacă există cinci critici, iar cîțiva dintre ei dorm“... Pledoaria lui Melville în favoarea lui Hawthorne era o pledoarie în favoarea unei literaturi autohtone cu adevărat originale și viguroase, definită de el într-un mod care-ar putea să pară unilateral, dar care de fapt, în contextul respectiv, era de o justețe uimitoare. Melville scotea în relief „întunecimea“ din opera lui Hawthorne și nu se sfia să-l așeze pe acesta alături de Shakespeare, tocmai pe temeiul înrudirii lor fundamentale, al capacității amîndurora de a face „sondaje scurte și repezi spre însăși axa realității“.

---

[1] Jay B. Hubbell, *Who are the Major American Writers ?* Duke University Press, Durham, 1972.

„Fie, deci, ca America să-și prețuiască și să-și iubească scriitorii, ba chiar să-i glorifice“, își încheia el patetica pledoarie. „Ei nu-s chiar atît de mulți la număr încît să-i epuizeze bunăvoința... Eu aș vrea de dragul națiunii, nu de dragul scriitorilor ei, ca America să devină conștientă de măreția crescîndă printre acești scriitori. Căci ar fi o mare rușine dacă alte nații i-ar lua-o înainte în încununarea eroilor americani ai condeiului! Ceea ce, din păcate, se cam întîmplă astăzi...“

Pe de altă parte, Melville nu-și făcea prea multe iluzii în legătură cu șansele unui astfel de apel. Bunăoară, într-o scrisoare trimisă editorului său englez Richard Bentley (la 20 iulie 1851), el îi expunea cu luciditate situația, arătînd că în Statele Unite nimeni, în afară de scriitorii înșiși, n-are vreun motiv „să se agite“ pe chestia drepturilor de autor, cerînd legiferarea lor. „Și cine sînt autorii? — O mînă de oameni. Și ce influență au ei pentru a putea să și-o exercite asupra oricărei probleme a cărei rezolvare ar trebui în mod necesar să îmbrace o formă politică? — Ei nu prea pot exercita nici o influență. Țara aceasta și aproape toate treburile ei sînt conduse de niște pădureni vînjoși (*sturdy backwoodsmen*) — oameni destul de nobili din fire, dar cîtuși de puțin literari, și care nu prețuiesc nici un fel de autor, în afara acelora care scriu cele mai vandabile cărți din zilele noastre — adică ziarele și revistele... Această țară este ocupată în prezent cu furnizarea unui material pentru autorii de mîine, nicidecum cu încurajarea celor în viață.“ [1]

În absența oricărui sprijin material sau măcar moral, și în absența unui climat propice în chiar centrele unde, de voie, de nevoie, se înfiripase o viață literară, nu e de mirare că scriitorii americani de valoare erau niște „mari singuratici“, siliți să-și afirme vocația în condiții umilitoare, de indiferență, dacă nu și de ostilitate față de o asemenea vocație. Propășea în schimb pseudoliteratura moralizatoare ori senzațională, în genul „romanțului domestic“ publicat în 1805 de Caroline Matilda Warren sub titlul *The Gamesters; or Ruins of Innocence* (Cartoforii, sau ruinele

[1] Citat de Jay Leyda în *The Melville Log*, vol. I, p. 455.

inocenței), în care un personaj zice la un moment dat : „Fiica mea, tînăra, frumoasa mea Celestia, a fost sedusă și apoi abandonată de mișelul Theodore. Nu e nevoie să dăm amănunte : destul să spunem că *ea a fost distrusă...*"

Asemenea cărți se bucurau de succes și cunoșteau tiraje de masă. Deceniul 1850—60, care ne apare, retrospectiv, cel mai fertil deceniu din istoria literaturii americane (căci în anii aceia au apărut, pe lîngă *Moby-Dick* și *Fire de iarbă*, *Litera stacojie* a lui Hawthorne, *Walden* al lui Thoreau și *Coliba unchiului Tom* a Harrietei Beecher-Stowe, pentru a aminti doar cele mai celebre titluri), a fost totodată deceniul celei mai largi răspîndiri a maculaturii vîndute sub eticheta de „literatură". Un istoric literar a numit acest deceniu „deceniul femeilor" — *the feminine fifties*, din pricina numărului mare de femei-autoare. Evident, femeile nu dețineau monopolul literaturii proaste, — puține dintre ele ar fi putut rivaliza în această privință cu un Cornelius Mathews, de pildă. Dar, în condițiile existente pe atunci în Statele Unite, prezența masivă a femeilor în literatură, mai ales în sectorul prozei, s-a tradus printr-o avalanșă de cărți submediocre, a căror difuzare împiedica pătrunderea operelor cu adevărat valoroase. Referindu-se la aceste cărți, Edward H. Rosenberry le caracterizează ca pe o literatură evazionistă, de un optimism facil : „Această stare de spirit nu avea nici măcar scuza idealismului, deoarece era vădit înrădăcinată într-o schemă materialistă potrivit căreia Statele Unite nu erau numai cea mai bună dintre lumi ci și cea mai bogată, ceea ce era și mai bine. Catherine Maria Sedgwick e exemplul tipic al acelor romanciere sociale foarte mult citite la vremea lor, care considerau principiul liberei întreprinderi și al posibilităților egale ca o realitate a vieții naționale..." [1]

Principalul obstacol în calea dezvoltării unei literaturi naționale puternice și originale nu-l constituiau, bineînțeles, femeile — ele însele mai degrabă victime decît călăi —, ci însuși faptul că națiunea americană era încă în plin proces de formare, deși își dobîndise independența politică mai de mult. Acest proces ane-

---

[1] Edward H. Rosenberry, *Melville*, Routledge & Kegan Paul, London, 1979, p. 89.

voios, complicat mereu prin valurile succesive de imigranți din „lumea veche", purta pecetea unui capitalism prădalnic, pentru care uriașul și bogatul continent oferea într-adevăr „toate posibilitățile". Lupta din ce în ce mai aprigă dintre statele nordice și cele sudice pentru supremația politică în noile teritorii, desțelenite de coloniști sau cucerite de trupele americane în sudul și în vestul continentului, era fundalul pe care se desfășura drama literaturii naționale, o literatură deocamdată provincială, creată în cîteva centre, preocupate mai degrabă de promovarea unor interese locale sau regionale, decît de făurirea unei avuții spirituale fără cotă la Bursă. În afară de cele trei centre amintite, exista și un centru în sud, la Baltimore și la Charleston, unde însăși ideea unei literaturi naționale era respinsă, plantatorii proprietari de sclavi preferînd o literatură „cavalerească", modelată după elementele cele mai superficiale ale romanelor lui Walter Scott.

În aceste condiții, de dispersare a eforturilor și de confuzie a valorilor, de domnie a mediocrității și de triumf al spiritului achizitiv, apar cu adevărat eroice strădaniile unor scriitori ca Hawthorne și Melville, ca Poe și ca Whitman, ca Thoreau și ca Emerson, de a pune bazele unei literaturi autohtone originale. Într-o vreme cînd o bună parte din compatrioții lor participau, efectiv sau numai cu imaginația, la „goana după aur" din California, Hawthorne așternea pe hîrtie *Litera stacojie*, cel dintîi roman psihologic american, iar Melville crea epopeea Balenei albe.

O asemenea operă, care glorifica într-un mod original una dintre cele mai productive activități ale epocii, vînătoarea de balene (care pe atunci încă nu avea caracterul anti-ecologic dobîndit între timp), racorda dintr-o dată America la întregul univers, proiectînd-o pe orbita cea mai avantajoasă din punct de vedere literar. Căci a imita modelele europene în materie de roman, așa cum făceau foarte mulți prozatori americani și cum aveau să facă pînă foarte tîrziu în secolul trecut, era și greu (modelele numindu-se Balzac, George Sand, Dickens, Thackeray etc.) și inutil. Hawthorne simțise și chiar teoretizase imposibilitatea de a scrie romane de tip european în America, preferînd de aceea să-și intituleze „romanțuri" cărțile de dimensiuni mai întinse. Punctul

lui de vedere coincidea cu acela exprimat anterior de către Fenimore Cooper, și cu cel pe care avea să-l formuleze și mai răspicat Henry James[1] în studiul său despre Hawthorne.

Moby-Dick oferea americanilor un soi de epopee națională, în același timp foarte modernă și foarte arhaică, de o densitate epică și filosofică fără egal. Așa cum remarcă Newton Arvin în monografia lui despre Melville, „modul de viață pe care Melville îl ridica la nivelul ficțiunii în această carte nu era modul care furnizase vreodată, sau putea furniza, materia unor piese ori a unor romane ; era un mod de viață ce amintea prin unele aspecte ale sale de existența dusă de Ahei în zilele pribegiilor lor sau de popoarele germanice pe vremea pribegiilor lor... Aici, în America, reapăruse, întocmai ca în epoca de bronz sau în epoca Vikingilor, o populație de zurbagii și de lăudăroși, dar și de indivizi mîndri, iritabili, independenți și eroici ; iar printre ei reapăruse deprinderea de a povesti, de a recita și de a rememora fapte legendare, deprindere însoțită de o pasiune pentru grandios, niciodată scutită pe deplin de un subcurent de spaimă superstițioasă — spaima de forțele ostile și misterioase din natura sălbatică, din păduri și din mări..."[2].

Melville și-a scris cartea într-o tensiune febrilă, dar fără a-și pierde controlul asupra mijloacelor sale, pe cît de variate, pe atît de potrivite cu țelul urmărit, un țel cu adevărat titanic. Două in-

---

[1] În eseul scris de Henry James în 1879, acest punct de vedere este elaborat pînă la consecințele lui maxime. Analizînd condițiile în care fusese silit să lucreze Hawthorne, urmașul său alcătuia un bilanț negativ al „lucrurilor absente" din viața americană : nici stat, nici biserică, nici cler, nici armată, nici monarhie, nici nobilime, nici mari universități, nici muzee, nici „ruine năpădite de iederă", nici romane, nici vreo clasă politică și nici măcar una sportivă. Eseul lui James, scris pentru un public englez, și pentru o editură engleză, era axat pe ideea că „e nevoie de multă istorie pentru a produce puțină literatură" și că „civilizația americană a avut pînă-n prezent alte lucruri de făcut decît să producă flori". Cu atît mai remarcabilă îi apărea lui James ivirea unei flori rare ca Hawthorne...

[2] Newton Arvin, *Herman Melville.* A Critical Biography. New York, The Viking Press, 4-th Printing, 1964.

fluențe majore s-au exercitat asupra lui în timp ce-o scria, — influențe indicate de el însuși în recenzia despre *Mosses from an Old Manse :* Shakespeare și Hawthorne. Pe cel dintîi îl descoperise pe la începutul anului 1849, iar pe cel de-al doilea cu vreun an mai tîrziu, avînd și privilegiul de a-l cunoaște personal, în vara lui 1850. Din lectura amîndurora, Melville a dedus aceeași lecție și anume, lecția „marii arte de a spune adevărul".

Primirea făcută în Statele Unite și în Anglia capodoperei în care dăduse o expresie supremă acestei arte, nu a fost de natură să-l stimuleze pe Melville, ci dimpotrivă l-a transformat în „cel mai deziluzionat dintre scriitorii americani" [1]. Iată cîteva mostre din critica de care a avut parte *Moby-Dick* îndată după apariție. „Adevărul este că dl. Melville a supraviețuit reputației sale", afirma un recenzent anonim în *The Democratic Review* din New York (ianuarie 1852). „Dacă s-ar fi mulțumit să scrie o carte sau două, ar fi putut deveni celebru, dar vanitatea lui i-a distrus toate șansele de a deveni nemuritor sau măcar de a dobîndi un nume bun în propria-i generație..."

Iar un cronicar englez afirma în revista *The Athenaeum* din Londra (la 25 octombrie 1851) că *Moby-Dick* e opera unui nebun care „aiurează"...

Deși au existat și unele cronici favorabile, reacția criticilor a fost, în ansamblu, insultătoare și obtuză, ceea ce i-a întărit scriitorului nu atît vanitatea, cît hotărîrea, legitimă, de a persevera pe drumul ales. În cartea scrisă îndată după *Moby-Dick*, el și-a pierdut totuși cumpătul : *Pierre sau Ambiguitățile* (1852) este opera unui autor vizibil iritat, care-și face auzit glasul tremurător în ciuda faptului că relatează la persoana a treia întîmplările stranii atribuite protagonistului său. Pierre este un tînăr scriitor celebru mai ales prin sonetul *Vara tropicală* publicat cîndva. El aspiră însă, întocmai ca Melville, să scrie o carte profundă, deși își dă seama perfect de zădărnicia strădaniilor sale. Felul cum îl descrie Melville (în cartea a XXII-a din *Pierre)* pe tînărul scriitor

---

[1] Cf. Raymond Weaver, în Introducerea lui la ediția *Shorter Novels* of Herman Melville, Grosset's Universal Library, New York, 1928.

i se potriveşte în aşa măsură lui însuşi, încît merită să-l cităm, ca pe un comentariu la propria-i condiţie în perioada în care şi-a scris povestirile :

„Cine-ar putea zugrăvi toate gîndurile şi simţămintele care-l asaltară pe Pierre în această cameră glacială şi pustie, în clipa cînd îşi dădu în sfîrşit seama că, cu cît va dobîndi mai multă înţelepciune şi profunzime, cu atît îşi va micşora şansele de a-şi cîştiga pîinea ; şi că, dacă ar fi în stare să-şi arunce pe fereastră cartea profundă, pentru a scrie la repezeală, într-o lună, un roman insignifiant, ar avea mai multe temeiuri să se aştepte la un oarecare succes şi la ceva bani ? Dar abisurile devoratoare care se cască în el îi mistuie toate forţele, astfel încît, chiar dacă-ar vrea, ar fi incapabil să scrie un roman vesel, transparent, superficial la modul agreabil şi profitabil... Vai, oare nenorocitul acesta care dîrdîie zi după zi în mantalele şi şalurile lui, e tînărul aprig care cîntase odinioară Vara Tropicală ?“

Deşi noua carte a lui Melville nu era, după cum se poate deduce şi din pasajul citat mai sus, lipsită de unele cusururi — o anumită emfază, un anumit spirit melodramatic, şi altele (mai ales la nivelul intrigii, trasă de păr, în proasta tradiţie a multor „romanţuri“ americane, dar şi la nivelul stilului, uneori incredibil de bombastic), ea nu merita nicidecum tratamentul sălbatic la care avea să fie supusă de mai toţi recenzenţii. *Pierre,* afirma de pildă un cronicar literar în ziarul *The Boston Post* (iulie 1852) „este, poate, cea mai dementă proză de ficţiune existentă la noi“, o proză „emanînd mai degrabă dintr-un balamuc decît din paşnicul refugiu din Berkshire“, unde fusese scrisă... Un alt recenzent anonim (probabil un confrate, prozatorul sudist William Gilmore Simms) cerea nici mai mult nici mai puţin decît internarea autorului într-un ospiciu: „Cu cît mai grabnic va fi internat, cu atît mai bine. Dacă va fi lăsat liber, oricum să nu i se mai dea voie să folosească pana şi cerneala, pînă ce nu-i va trece actuala criză...“ (în numărul din oct. 1852 al revistei *Southern Quarterly Review*).

Cam acesta era „stilul“ criticii literare în epoca respectivă. Pînă şi Duyckinck, bunul prieten al lui Melville şi sprijinitorul lui la bine şi la rău, a ţinut să se distanţeze de *Pierre* ca de-o

carte „imorală“ care-ar fi demonstrat „imposibilitatea virtuții“ (cf. o recenzie, tot nesemnată, din *The Literary World*, 21 august 1852).

Oricît de matur artisticește și de sigur de sine ar fi fost Melville, o asemenea critică nu putea să nu-l afecteze în forul său cel mai intim. O împrejurare care a contribuit mult la accentuarea sentimentului său de izolare într-o lume literară ostilă a fost mutarea lui Hawthorne, în toamna anului 1851, din imediata vecinătate a lui Melville. Prietenia dintre cei doi scriitori a fost una dintre cele mai rodnice amiciții literare cunoscute vreodată — ea amintește de prietenia dintre Schiller și Goethe sau de cea dintre Eminescu și Creangă. În ciuda deosebirilor dintre ei — deosebiri de vîrstă (Hawthorne era cu cincisprezece ani mai în vîrstă decît Melville), de temperament și chiar de concepție despre arta literară, cei doi se întîlneau în respectul pentru vocația lor și în cultul acelorași valori spirituale. Melville exagera poate, definindu-l pe mai vîrstnicul și mai reticentul său confrate drept un om care „spune NU, cu un glas de tunet“ (cf. scrisoarea trimisă lui Hawthorne în aprilie 1851), dar nu greșea atribuindu-i meritele salutate cu atîta entuziasm în recenzia amintită. Prezența lui Hawthorne la numai cîteva mile distanță de propria-i locuință din ținutul Berkshire, unde se stabilise în vara anului 1850, îi dădea lui Melville un sentiment de încredere în sine. („Un sentiment de indicibilă siguranță mă stăpînește în acest moment, din pricină că mi-ai înțeles cartea“, îi mărturisea el lui Hawthorne, într-o scrisoare din 17 noiembrie 1851, după ce acesta îi citise *Moby-Dick*).

Descurajarea resimțită de Melville după plecarea lui Hawthorne reiese limpede și din faptul că, spre deosebire de *Moby-Dick*, care fusese dedicat autorului *Literei stacojii*, *Pierre* este dedicat unui munte (muntele Greylock, din apropiere de locuința lui Melville). Micul roman istoric *Israel Potter*, pe care-l va publica în 1855, va fi dedicat Monumentului de la Bunker Hill. Vor trece peste trei decenii înainte ca Melville să-și dedice din nou scrierile, unor oameni : ultimele-i plachete de versuri, *Timoleon* și *Bălării și flori sălbatice* vor fi dedicate, prima, pictorului Elihu

Vedder, iar a doua soției lui Melville, Elizabeth. *Billy Budd* va fi dedicat memoriei lui Jack Chase, un matelot a cărui figură o exaltase în *Cojocelul alb.*

Ar fi greșit să se creadă că scriitorul, contrariat în aspirațiile sale cele mai profunde și urmărit, pe deasupra, de tot felul de ghinioane (un incendiu izbucnit la depozitul editurii Harper's din New York, pe la începutul anului 1853, mistuie aproape tot tirajul operelor lui Melville ![1]) s-ar fi refugiat într-un soi de mizantropie trufașă. La fel de greșit ar fi să se creadă că povestirile scrise de el în 1853—1856, ca și întreaga lui creație poetică de mai tîrziu, ar fi fost roadele amare ale unei involuții, însoțită chiar de o formă benignă de demență. E adevărat că în primăvara anului 1853 Melville a trebuit să se supună unui examen medical, din pricina stării sale de epuizare nervoasă, — dar medicii n-au diagnosticat nimic grav ; la fel de adevărat este că munca intensă depusă în cei șapte ani de la debut, pentru scrierea a șapte cărți voluminoase, îi istovise ochii, încît ajunsese întocmai ca Pierre, să scrie „orbește“, dintr-o „necesitate vrăjmașă și detestată, care-l transforma în cel mai recalcitrant prizonier al literaturii.“ [2]

Cu atît mai remarcabilă apare, în aceste condiții, activitatea desfășurată de Melville în perioada 1853—56. Povestirile lui atestă, în primul rînd, o „sănătate mintală“ indubitabilă, care-a fost dealtfel și salutată de presa vremii, îndeobște favorabilă noului avatar al scriitorului, hulit pînă deunăzi. Un cronicar de la *Evening Post* din New York vorbea (la 14 febr. 1854) de trezirea lui Melville „din acel somn agitat, în timpul căruia geniul lui fusese tulburat de vise bolnăvicioase ca *Mardi* sau de coșmaruri înfricoșătoare ca ambiguul *Pierre.*“

---

[1] Incendiul a distrus întreg tirajul lui *Pierre*, din care se vînduseră dealtfel doar vreo trei sute de exemplare în primele șase luni de la apariție. Numai vreo șaizeci de exemplare din *Moby-Dick* au fost cruțate de flăcări, dar o a doua ediție a cărții avea să apară abia în 1863 ! (Iar a treia ediție, în 1892, adică după moartea lui Melville !)

[2] Cf. *Pierre*, cartea a XXV-a.

În al doilea rînd, povestirile dovedesc capacitatea scriitorului de a se autodepăşi, abordînd un gen în care nu putea spera să rivalizeze cu Poe sau cu Hawthorne, şi care i se potrivea mult mai puţin decît proza de mari dimensiuni, practicată pînă atunci. Melville avea nevoie de spaţii largi pentru a-şi desfăşura zborurile imaginative. („Fără voia mea, scrisul mi se lăţeşte", exclamase el în *Moby-Dick*. „Daţi-mi o pană de condor! Daţi-mi drept călimară craterul Vezuviului!..."). Aplecat oarecum spre discursivitate, aidoma multor romantici, el se vedea nevoit acum să practice o economie verbală cu care nu era obişnuit. Această necesitate — acceptată de Melville fără prea mult entuziasm — a avut şi unele urmări benefice asupra stilului său, care a devenit mai sobru şi mai concentrat, fără a-şi pierde expresivitatea şi forţa de iradiere simbolică.

În sfîrşit, — deşi acesta e poate aspectul cel mai important, — povestirile i-au îngăduit lui Melville să spună ceea ce simţea o nevoie imperioasă să spună, fie şi pe ocolite. „Mesajul" mai tuturor povestirilor este unul polemic, strîns legat de împrejurările istorice şi de situaţia personală a scriitorului în perioada respectivă, dar — prin forţa artei — valabil şi dincolo de „actualitatea" ce le-a inspirat. Ele ar putea avea ca *motto* următorul pasaj din *Encantadas sau Insulele fermecate* (schiţa a doua, intitulată *Cele două feţe ale unei ţestoase)* :

„...Căci chiar ţestoasa asta, cu toată spinarea ei tristă şi întunecată, are şi o faţă luminoasă... De asemenea, oricine ştie că ţestoasa de uscat ca şi cele acvatice sînt aşa fel alcătuite încît, dacă le aşezi pe spate, ele rămîn aşa, cu faţa luminoasă la vedere, fără a se putea întoarce pe cealaltă faţă. Dar după ce le întorci tu însuţi, nu mai poţi pretinde că ţestoasa n-are şi o faţă întunecată. Bucură-te de faţa ei luminoasă, ţine-o mereu la vedere dacă eşti în stare, dar fii cinstit şi nu tăgădui existenţa celei negre... Ţestoasa e deopotrivă întunecoasă şi luminoasă." [1]

Într-o vreme cînd literatura Statelor Unite era dominată de clişeele vehiculate de pseudo-scriitori ca Maria Sedgwick sau Cor-

---

[1] Herman Melville, *Benito Cereno şi alte povestiri,* B.P.T., 1967, p. 59—60.

nelius Matthews, de gazetari ca John L. O'Sullivan (autorul faimoasei lozinci „Manifest Destiny", potrivit căreia americanii ar fi fost sortiți să cucerească întreg continentul), sau chiar de niște cărturari serioși ca Emerson, cel mai viguros exponent al filozofiei „transcendentaliste", care nega Răul din realitatea americană și justifica, pe un plan superior, optimismul facil al compatrioților săi, — Melville ținea să atragă atenția asupra „celeilalte fețe", asupra reversului întunecat al strălucitoarei medalii pusă în circulație și impusă în fel și chip, de toate instituțiile, prin ocultarea unor realități sumbre, sau de-a dreptul rușinoase, cum era de pildă „instituția specială" a sclaviei negrilor. În locul acestor clișee, Melville așeza acum imagini programatic întunecoase, tocmai pentru că ele lipseau din literatura americană a epocii (cu excepțiile, relativ puține la număr, făurite de Poe și de Hawthorne). Dacă majoritatea cărților apărute în Statele Unite *afirmau* valorile curente — succesul în afaceri, puterea banului, spiritul descurcăreț etc. — autorul lui *Moby-Dick*, crescut în cultul altor valori (cele proclamate de „părinții fondatori" ai Republicii nord-americane) *tăgăduia* ostentativ însăși ideea de „reușită" și-și apleca privirile asupra „eșecului", asupra victimelor unui sistem numai în aparență egalitar și democratic. Demersul lui semăna cu acela al scriitorilor ruși — Gogol și Dostoievski mai ales — care, cam în aceeași epocă, sau și mai tîrziu, își îndreptau atenția asupra „umiliților și obidiților", lăsați în afara societății, ca și a literaturii. — Acest demers avea, se înțelege, și o motivație personală : tatăl lui Melville dăduse faliment în 1830 (și murise curînd după aceea), iar fratele lui mai mare, Gansevoort, căzuse victimă, în 1837, panicii financiare care zguduise lumea afacerilor, provocînd numeroase tragedii, ce aveau să se repete, ciclic, de-a lungul întregului secol. Obsesia falimentului, sentimentul fragilității oricărei prosperități întemeiate pe bani (*dollars damn me* — dolarii mă osîndesc — exclamase el într-o scrisoare!) își găsesc o expresie directă în multe povestiri.

Prima dintre ele, *Bartleby*, care inițial, la apariția în revistă, purta subtitlul „O povestire din Wall-Street", e poate cea mai semnificativă din acest punct de vedere. Biroul de notariat

din Wall-Street, unde se petrece drama enigmaticului conțopist care refuză să mai lucreze, înainte de a refuza să mai trăiască, e un microcosm al Americii prospere și optimiste căreia Melville ținea să-i pună sub ochi reversul sumbru și trist al medaliei. Așa cum remarcă un comentator, *Bartleby* „ilustrează conceptul marxist al alienării, împlinind totodată înfricoșătoarea profeție făcută de Tocqueville despre consecințele salariatului industrial într-o Americă înfloritoare." Figura tragică a conțopistului e rudă bună, peste veac, cu personajele lui Kafka, Joseph K. și Gregor Samsa[1].

Din aceeași familie spirituală fac parte și protagoniștii unor povestiri ca *Jimmy Rose*, *Scripcarul* și *Fericirea de a nu reuși*; în această din urmă povestire, se poate vedea o încercare a scriitorului de a se acomoda cu propriu-i eșec, dar ca de obicei în opera lui Melville, chiar și într-o asemenea proză relativ simplă și lipsită de adîncime, polisemia funcționează din plin, astfel încît inventatorul maniac din povestire devine și un prototip (cam schematic, ce-i drept) al foarte americanului gen de „homo faber", pe care avea să-l satirizeze și Mark Twain, sub mult mai izbutita înfățișare a Colonelului Sellers (din *Epoca aurită*).

Cîteva povestiri dramatizează condiția artistului în societatea americană. (*Bartleby* a fost de altfel interpretată și ca o parabolă despre alienarea artistului în această societate). În afară de *Jimmy Rose* și de *Scripcarul*, care și ele pot fi citite printr-o asemenea „grilă", dar care mi se par mai puțin realizate, se cuvine să zăbovim ceva mai mult asupra povestirii intitulate, atît de hazliu, *Cucurigu-gagu*. Povestirea are mai multe nivele, cel autobiografic fiind aici foarte important; naratorul este un ins posac, copleșit de felurite necazuri și persecutat de un creditor nemilos (tema aceasta, a creditorilor care-și persecută debitorii apare la mulți scriitori americani, printre care și Poe : Hans Phaall din celebra povestire cu același titlu se înalță în văzduh cu un balon, ca să scape de creditorii din Rotterdam !) Auzind însă cîn-

---

[1] Marvin Fisher, „*Going Under*. Melville's Short Fiction and the American 1850's". Louisiana State University Press, Baton Rouge & London, 1977, p. 181.

tecul măiestru al unui cocoş, personajul uită de toate necazurile şi, cuprins de o stare euforică, nu se lasă pînă nu dă de urma acelei păsări magnifice. Spre uimirea lui, cocoşul cîntă în ograda unui om necăjit, pe nume Merrymusk (nume simbolic, însemnînd „vesel", dar şi „mosc", adică un animal cu un parfum specific) — iar acel Merrymusk refuză să-i vîndă naratorului cocoşul, deşi e sărac lipit pămîntului şi deşi are o nevastă şi cîţiva copii bolnavi. Cocoşul e unica lor mîngîiere şi-i ajută să trăiască, numai că nu le va fi dat să trăiască prea mult : îndată după moartea întregii familii, va muri şi el, nemaiavînd pe cine să consoleze cu straşnicul său „cucurigu".

Mulţi comentatori au văzut în această povestire o satiră împotriva „transcendentaliştilor" şi a filozofiei lor optimiste, de ignorare deliberată a Răului. „Suprafaţa amuzantă a povestirii *Cucurigu-gagu*, subliniază Harry Levin într-un studiu fundamental despre Poe, Hawthorne şi Melville, — ascunde cea mai amară condamnare a optimismului emersonian şi a tendinţei noastre tenace de a rămîne surîzători, de a ignora tragicul, de a fi afirmativi cu orice preţ. Strălucitorul cocoş, al cărui cucurigu face ca lucrurile să pară mai puţin negre, compensează ironic mizeria sordidă în care trăieşte şi moare familia unui sărman tăietor de lemne."[1]

Povestirea are şi o dimensiune aş spune poematică, prin recurenţa obsedantă a anumitor cuvinte, prin cadenţele subtile ale frazelor şi prin imaginile ei pregnante. Cocoşul „Trîmbiţă" e vrednic să stea alături de „Corbul" lui Poe şi de „Broasca săltăreaţă" a lui Twain în bestiariul literaturii americane, îmbogăţit de Melville în primul rînd prin Balena-i albă, ca şi prin ţestoasele sale.

Cîteva din povestirile cuprinse în acest volum au o structură aparte, — o structură binară : *Cele două Temple, Budinca săracului şi Firimiturile bogatului* şi *Raiul Burlacilor şi Iadul fecioarelor*. Prima, respinsă de redacţia revistei *Putnam's* pe motivul că ar fi putut jigni sentimentele religioase ale cititorilor ei, opune un lăcaş din New York — „Grace Church" (Biserica Ha-

---

[2] Harry Levin, *The Power of Blackness*, Alfred A. Knopf, New York, 1976, p. 188.

rului), unui teatru din Londra ; naratorul, un tînăr medic, evlavios din fire și sărac, nu e lăsat să intre în biserică din pricina hainelor lui ponosite, iar cînd paracliserul îl surprinde la ieșirea din lăcaș, unde se strecurase totuși pentru a asista, nevăzut, la slujbă, îl dă pe mîna poliției... Cu totul altfel e primit naratorul în lăcașul londonez al artei, unde intră grație bunăvoinței unui muncitor, care-i oferă propriu-i bilet. În locul de la galerie, de unde privește spectacolul, naratorul încearcă sentimentul reconfortant al solidarității umane, de care fusese frustrat în propria-i patrie. Marvin Fisher consideră că în această povestire, ca și în mai toate celelalte, Melville intenționa „să demonstreze, prin mijloace piezișe și simbolice, că sub țesutul aparent viu și sub afirmațiile virtuoase ale societății americane de la jumătatea secolului al XIX-lea, se ascundea o moarte spirituală, o scandaloasă nesimțire față de nevoile sociale ale individului.[1]

În dipticul intitulat *Budinca săracului și Firimiturile bogatului*, primul tablou e o satiră acerbă împotriva filozofiei emersoniene și a filantropiei americane ; acestui tablou îi face cumpănă dreaptă scena de groază descrisă ceva mai încolo, scenă ce se petrece în Londra anului 1814, cînd sărăcimea din marele oraș e poftită să se înfrupte din firimiturile rămase de la banchetul oferit la Guildhall în onoarea regilor, prinților și împăraților învingători în războiul cu Napoleon Bonaparte.

În ultimul diptic, Melville reia într-un alt registru — mult mai complex — tema prăpastiei dintre bogați și săraci, o temă cu o rezonanță profundă în imaginația colectivă a americanilor. Prima schiță, *Raiul burlacilor* evocă societatea plăcută și imună la griji și necazuri a unor juriști englezi (cărora Melville le fusese oaspete în iarna anului 1849, la Londra), o evocă oarecum în maniera dezinvoltă și superficială a lui Washington Irving sau a tînărului Dickens. În schimb, cea de-a doua schiță, *Iadul fecioarelor*, zugrăvește, cu o paletă dantescă, un infern cu adevărat paradigmatic, imaginat de Melville în urma unei vizite făcute la o fabrică de hîrtie de lîngă Pittsfield, în ianuarie 1851. Scriitorul

[1] Marvin Fischer, *op. cit.*, pp. 51—52.

condamnă aici fără menajamente procesul de dezumanizare care însoțea industrializarea din Statele Unite; fabrica de hîrtie, amplasată într-un decor el însuși infernal, este locul unde lucrătoarele devin un fel de roboți asexuați, care execută mecanic operațiunile cerute de un proces de fabricație, în chip ironic asemănător procreației. Clădirea fabricii e albă, zăpada din jur e albă, fetele sînt albe la față, ca și hîrtia pe care-o produc și care iese de pe banda rulantă exact după nouă minute de la intrarea ei în mașină, sub forma unor zdrențe. Simbolismul cromatic amintește de cel folosit în *Moby-Dick*, unde albeața balenei devine „un atribut suprem al teroarei", în ciuda asocierii curente a acestei culori „cu tot ceea ce este blînd, cinstit și sublim".

Atitudinea lui Melville față de progresul tehnologic nu trebuie socotită ca o atitudine „reacționară"; scriitorul nu condamnă tehnologia în sine, ci doar consecințele nocive pe care le putea avea, în epocă, un progres tehnic, dealtfel încă destul de relativ. Așa cum se poate vedea clar în povestirea *Negutătorul de paratrăsnete*, ceea ce condamnă Melville (ca și Hawthorne) e folosirea tehnicii ca mijloc de exploatare a „spaimelor oamenilor". Cu o jumătate de secol înainte de apariția literaturii științifico-fantastice (nu întîmplător cultivată cel mai intens în Statele Unite), Hawthorne, Poe și Melville, firește fiecare în alt fel, au tras semnale de alarmă profetice, privind pericolele legate de o tehnologie pusă în slujba profitului, nu a oamenilor. Reacția lor față de Mașină anticipează și atitudinea unui alt scriitor american, Henry Adams, descendent al unei familii care dăduse Statelor Unite cîțiva președinți: în romanul său, apărut postum (în 1918) sub titlul *Educația lui Henry Adams*, există un capitol, „Dinamul și fecioara", în care „absența femeii în America" e pusă pe seama puritanismului, dar și a triumfului unui sistem industrial care distruge forțele creatoare, simbolizate de femeie.

Povestirea lui Melville demonstrează și denunță același lucru: pierderea creativității, ca urmare a robotizării femeilor. Firește, povestirea nu poate fi redusă la acest unic aspect, ea are și alte implicații, ireductibile la o singură interpretare. Întocmai ca scrierile cele mai izbutite și mai caracteristice ale lui Melville,

Iadul fecioarelor este o proză cu mai multe „etaje", de semnificație, bogat polisemică, incitînd la o hermeneutică practic inepuizabilă. Așa cum au remarcat numeroși exegeți, Melville este un simbolist înnăscut, dar și un artist conștient de forța multiplu sugestivă a simbolurilor. Pierre Leyris, traducătorul în franceză al lui Melville, a avut inspirata idee de a compara observațiile făcute de Darwin în *Călătoria unui naturalist în jurul lumii pe bordul vasului Beagle*, cu paginile închinate de Melville insulelor Encantadas, vizitate de el cu vreo șase ani după Darwin. Deși chiar și Darwin vorbește de „ciudata priveliște ciclopeană" și compară uriașele țestoase cu „niște monștri antediluvieni" [1], „observațiile lui nu îmbie deloc la reverie, nici la vreo meditație străină de preocupările obișnuite ale unui naturalist" ; pe cînd, „cu Melville intrăm de-a dreptul într-o lume de simboluri : totul răsună și semnifică" [2].

Nu e vorba aici de vreo superioritate a lui Melville asupra lui Darwin, sau, cu atît mai puțin, a artei asupra științei, ci doar de caracterul specific al fiecărui demers și de complementaritatea lor. Dealtfel, termenul de „simbolism" trebuie înțeles în sensul lui larg, nu în accepția lui legată de curentul literar astfel numit, care avea să se ivească în Franța către sfîrșitul veacului trecut. Melville practică un simbolism foarte special, ancorat într-o realitate tipic americană, pe care o stoarce de sensuri și pe care o supune unui șir de confruntări menite să-i lumineze esența. Într-un studiu pe această temă, R.W. Short arată că autorul lui *Moby-Dick* e preocupat, ca și Shakespeare, de „elementele experienței, aflate înapoia realității fizice imediate ce le învăluie ca o ceață". Aidoma altor scriitori de factură asemănătoare, „ei aveau nevoie de un univers mitic, adică de o lume în care dogma strictă a probabilității să se poată relaxa... Dacă Shakespeare iluminează realitatea

---

[1] Charles Darwin, *Călătoria unui naturalist în jurul lumii pe bordul vasului Beagle*, traducere de Radu Tudoran și Dinu Bondi, Ed. Tineretului, 1958, pp. 366—367.

[2] Pierre Leyris, *Naissance des contes*, în numărul 41 al revistei *L'Arc*, dedicat lui Melville (al doilea trimestru al anului 1970), pp. 59—60.

zugrăvind luptele dintre nişte oameni reali într-o lume mitică, în care problemele sînt dezvăluite într-o nuditate mai mare decît aceea a unei lumi naturaliste, la Melville personajele sînt mai supuse mitului". „Metoda lui Melville permite aşadar simbolurilor sale să acumuleze sensuri pe măsură ce sînt folosite... Prin procedee ce servesc scopului urmărit... el face ca simbolurile să se întrepătrundă şi să capete formă exact în acel punct fragil, unde unicul şi multiplul devin inseparabile" [1].

Această analiză e valabilă mai ales pentru *Moby-Dick*, dar ne ajută să înţelegem şi unele povestiri în care imaginaţia simbolistă a lui Melville e ţinută în frîu de o intenţionalitate ceva mai realistă. În *Eu şi hogeacul meu*, de pildă, sub aparenţa unei naraţiuni hazlii şi pînă la un punct destul de banale — lupta dusă de narator pentru a salva de la distrugere un horn vechi şi de toată frumuseţea, — se ascunde, pe de o parte, o dramă domestică, poate chiar o criză din căsnicia autorului, iar pe de altă parte o fabulă despre pericolele care pîndesc integritatea artistului într-o societate utilitaristă, guvernată exclusiv de criteriile profitului şi al funcţionalităţii practice. Ca şi naratorul din *Cucurigu-gagu*, cel din *Eu şi hogeacul meu* e un om în vîrstă, înglodat în datorii şi cam ursuz ; accentul cade însă aici pe un soi de „luptă între vechi şi nou", vechiul fiind înfăţişat în culori mai avantajoase decît noul, descris în mod caricatural. Într-o ţară lipsită de tradiţii cum era America, un asemenea punct de vedere nu e neapărat reacţionar şi paseist : hogeacul simbolic din povestirea lui Melville reprezintă (printre altele) o anume temeinicie, cu greu dobîndită într-o lume în care inovaţiile, tehnice sau arhitectonice, nu aduceau totdeauna fericire oamenilor. Unii critici au văzut în *Eu şi hogeacul meu* o profeţie a Războiului Civil (profeţie şi mai pregnant exprimată în *Benito Cereno)*, dar casa divizată descrisă de Melville are mai degrabă sensul pe care i-l desluşeşte Marvin Fisher : „Într-o societate ce se lăuda cu individualismul,

[1] R.W. Short, *Melville as Symbolist*, eseu reprodus în vol. *Interpretations of American Literature*, ed. by Charles Feidelson Jr. şi Paul Brodkorb Jr. Oxford University Press, London, Oxford, New York, 1971, pp. 110—111.

dar acorda cele mai mari recompense conformismului, care postula libertatea de expresie dar îi condamna pe proprii ei critici de valoare, Melville recunoştea pericolele şi posibilităţile... Încercarea lui de a salva acele valori sociale şi spirituale ce i se păreau că se năruie, era actul unui patriot tulburat şi al unui idealist cinic. El a pierdut partida, într-o perspectivă imediată, dar după o eclipsă de peste o jumătate de veac s-ar putea să fi cîştigat într-o perspectivă mai lungă“ [1].

Masa din lemn de măr, care încheie seria povestirilor lui Melville e tot un fel de comedie domestică, avînd drept cadru cam aceeaşi casă ; conflictul nu mai are loc însă între soţ şi soţie, căci amîndoi fac front comun împotriva superstiţiilor, în care cred cu tărie fiicele lor. Melville ridiculizează poveștile despre fantome și experienţele spiritiste (încă o dovadă că nu era un adversar al ştiinţei !), dar, admiţînd explicaţia ştiinţifică a „misterului“ apariţiei unor gîngănii din larvele rămase în lemnul copacului doborît pentru confecţionarea mesei, — reţine elementul miraculos al acestei metamorfoze firești.

Billy Budd, marinarul marchează o dublă revenire a scriitorului — la proză și la cadrul marinăresc, — constituind în același timp o sinteză a întregii sale creaţii. Scris după trei decenii încărcate de evenimente dramatice, în propria-i viaţă ca și în existenţa naţiunii americane (să amintim doar de Războiul Civil), acest mic roman rivalizează cu *Moby-Dick* în privinţa abundenţei și varietăţii interpretărilor cărora le-a dat naştere. Mulţi critici au văzut în el ceea ce englezul J. Middleton-Murry numea „testamentul spiritual“ al lui Melville, iar E.L. Grant Watson „testamentul acceptării“.

O bună parte din interpretările eronate sau exagerate aduse ultimei povestiri a scriitorului s-au datorat versiunii în care aceasta a putut fi cunoscută pînă-n 1962, cînd Harrison Hayford şi Merton M. Sealts, Jr. au pus în circulaţie un text întemeiat pe o lectură perspicace a manuscrisului. Raymond Weaver, primul care a publicat (în 1924) povestirea, descifrase cam în grabă ma-

---

[1] Marvin Fisher, *op. cit.*, p. 213.

nuscrisul (unicul manuscris important păstrat de la Melville) și nici nu se pricepuse în suficientă măsură să pună ordine în filele lui și să clarifice unele zone obscure. Iată, pe scurt, ce descoperiri a permis analiza genetică a manuscrisului, întreprinsă de cei doi cercetători : Povestirea, începută de Melville în primele luni ale anului 1886, a trecut prin trei faze majore, în fiecare din ele centrul de greutate deplasîndu-se de la un personaj la altul. În prima fază, principalul personaj era Billy, dar un Billy cu totul diferit față de „marinarul chipeș“ din versiunea finală, și anume un matelot vîrstnic, condamnat pentru ațîțare la răscoală la bordul unei nave de război. Cele cîteva pagini scrise atunci, cuprindeau atît proză cît și versuri pe această temă, încă foarte vagă. Într-o a doua fază, care a durat pînă prin noiembrie 1888, Melville și-a elaborat povestirea, punînd accentul pe Claggart și pe ticăloșia lui ; Billy însuși, era prezentat ca un inocent, care reacționează la acuzația de rebeliune, omorîndu-l pe calomniator. Într-o ultimă fază, care-a durat pînă la 19 aprilie 1891 — data menționată chiar de Melville pe ultima pagină a manuscrisului, ca fiind „Sfîrșitul cărții“, — personajul scos în relief a fost cel al căpitanului Vere, care în faza a doua jucase un rol minor, iar în prima nici nu existase. Tot în faza finală, Melville a făcut și unele modificări semnificative, bunăoară a schimbat numele vasului *Indomitable* (Invincibilul) în *Bellipotent* (sintagmă cu o rezonanță teribilă în limba engleză, însemnînd : puternic în război, ceea ce intensifică dramatismul situației înfățișate și conferă povestirii un și mai pronunțat caracter antirăzboinic). Într-o ultimă revizie a manuscrisului, făcută cu creionul, Melville a înlocuit unele cuvinte și chiar fraze întregi, aproape în fiecare din cele 350 de file ale manuscrisului, și a adăugat cîteva file sau pasaje, în locul altora. pe care le-a eliminat. Nu e de mirare că Raymond Weaver (și F. Barron Freeman, care a publicat în 1948 o nouă ediție a lui *Billy Budd,* bazată în linii mari pe aceea a lui Weaver) a comis erorile pe care le-a comis în descifrarea și în asamblarea manuscrisului — lăsat de scriitor într-o formă nedefinitivată și păstrat de soția lui laolaltă cu toate hîrtiile socotite de ea ca avînd o legătură cu povestirea. O primă eroare gravă : includerea în text

a așa-numitei „prefețe", care de fapt era doar o pagină eliminată de Melville din text, dar pe care soția lui avea să scrie „Prefață la Billy Budd ?"... O a doua greșală majoră a fost includerea fragmentului intitulat „Avocați, experți, preoți" și numerotat 12, fragment eliminat de autor cu prilejul uneia din numeroasele revizuiri ale manuscrisului. În sfîrșit, cea de-a treia greșală privește însuși titlul povestirii : dintre cele două mențiuni existente — *Billy Budd Foretopman* și *Billy Budd Sailor*, cea de-a doua, adăugată cu creionul de Melville în partea de sus a primei file, este în mod evident cea aleasă de el ca titlu definitiv. — Am menționat doar erorile majore existente în edițiile anterioare celei pregătite de cei doi cercetători americani (și reluate, evident, și în versiunea românească anterioară), dar numărul total al greșelilor trece de cinci sute. Cît de grave pot fi consecințele unor astfel de greșeli asupra exegezei însăși, o dovedesc interpretările — curente pînă în 1962 — aduse povestirii pe baza așa-zisei „prefețe", în care mulți au descifrat „un ton fundamental și un punct de referință" pentru întreaga povestire[1].

Firește, liniile de forță și sensurile adînci ale acesteia rămîn neschimbate în ambele variante, dar deosebirile de nuanță și de accent își au importanța lor la un scriitor de factura lui Melville. Analiza genetică întreprinsă de Harrison Hayford și Merton M. Sealts Jr. a permis de pildă înlăturarea ipotezei făcute mai demult de Charles Anderson, potrivit căreia Melville și-ar fi bazat povestirea pe un caz real, petrecut în 1842 la bordul navei de război americane *Somers*, navă pe care un văr al scriitorului, locotenentul Guert Gansevoort, jucase un rol asemănător pînă la un punct celui jucat de căpitanul Vere. Cazul de pe *Somers* prezintă într-adevăr unele analogii cu întîmplările descrise în *Billy Budd* (și pe nava americană fusese condamnat și spînzurat un marinar, bănuit că ar fi pus la cale o revoltă, iar locotenentul Gansevoort făcuse parte din curtea marțială ce-l judecase pe marinar, din ordinul comandantului navei, condamnîndu-l la moarte împreună cu alți doi mateloți). Dar, întocmai ca în alte scrieri ale lui Melville, baza

[1] Cf. Introducerea lui Harrison Hayford și Merton M. Sealts Jr., la ediția lor critică.

reală, oricît de importantă ar fi, servește în *Billy Budd* doar ca o rampă de lansare pentru un zbor al imaginației în seferele mai înalte ale artei, moralei și filozofiei.

Spuneam că *Billy Budd* constituie și o sinteză a întregii creații melvilliene. Într-adevăr, această „narațiune văzută din interior" *(inside narrative)* reia, într-un registru nou, mai toate temele și obsesiile scriitorului : tema inocenței, tema contrastului dintre aparență și realitate, tema vigilenței morale necesare pentru depistarea Răului, tema ambiguității ș.a.m.d. Din această multitudine de teme, să o reținem pe aceea a inocenței, o temă centrală în *Billy Budd,* și foarte caracteristică pentru întreaga literatură americană. Așa cum remarcă un exeget, Melville „îl păstrează pe Billy într-o stare psihologică și morală simplă" pentru a-l putea da ca exemplu de inocență nealterată și a face să triumfe această inocență, în care continua să creadă, deși realitățile aspre din jur o dezmințeau la tot pasul [1]. Într-o lume aflată în război, zguduită de cataclisme moral-politice și amenințată de conflagrații din ce în ce mai nimicitoare, inocența n-are nici o șansă, pare a spune Melville, la capătul unei vieți în care a avut atîtea prilejuri să se convingă de acest adevăr amar. Și totuși, el proclamă cumva necesitatea inocenței, căci fără inocență omul ar fi osîndit la o stare de animalitate și s-ar întoarce la începuturile evoluției sale. Pe de altă parte, este afirmată și necesitatea unei anumite discipline sociale. întruchipată în *Billy Budd* de căpitanul Vere. Cred că tocmai pe acest teren se plasează schimbarea de atitudine a scriitorului, în sensul unei acceptări a realității, a imperativelor sociale. dar avem de-a face cu o schimbare pe linia complexității, nicidecum pe linia unor concesii făcute ticăloșiei triumfătoare.

Oricum, Melville nu tranșează net, el lasă în suspensie răspunsurile, acordîndu-i cititorului dreptul de a le găsi singur, pe baza datelor înfățișate. Și aici, autorul lui *Moby-Dick* rămîne fidel concepției sale de totdeauna, privind dificila, dar „marea artă de a spune adevărul". În finalul romanului, cîteva puncte de vedere

---

[1] Charles J. Haberstroh Jr. *Melville and Male Identity,* Farleigh Dickinson University Press, 1980, p. 117.

diferite sînt puse să lumineze tragicele întîmplări povestite ; aceste puncte de vedere se adaugă celor exprimate în scena judecății lui Billy. O gazetă publicată de autoritățile navale britanice dă acestor întîmplări o interpretare simplă și simplistă, — „criminalul a plătit pentru crima lui", iar la bordul navei „Bellipotent" domnește din nou liniștea... Dar însuși căpitanul Vere, care a determinat condamnarea și executarea „criminalului", murmură, înainte de a-și da sufletul, numele lui Billy Budd. Nume repetat, în extaz, și de marinarii de pe navă, convinși de nevinovăția camaradului lor. Învins pe planul realității, Billy — adică inocența — triumfă pe planul superior al ideilor.

S-a făcut mult caz de asemănările dintre cei trei protagoniști ai povestirii și unele personaje biblice sau din mitologia greacă : Melville însuși îl compară pe Billy Budd cu Hercule, cu Apollo, cu Adam, cu Isac sau cu Isus, și-l zugrăvește pe Claggart în culorile sumbre ale Satanei din *Paradisul pierdut* al lui Milton. Căpitanul Vere e de asemenea descris în termeni care îl fac să semene întrucîtva cu patriarhul Avraam, dilema lui morală aducînd cu aceea a patriarhului biblic (deși acesta nu-l osîndise pe Isac, ci pe Ismael, un alt personaj simbolic, preferat de Melville). Dar toate aceste asemănări decurg din priceperea autorului de a crea un subtext bogat, cu ajutorul aluziilor la o multitudine de prototipuri și de situații arhetipale. Fidel și în această privință vocației sale profunde, Melville și-a dus la perfecțiune uneltele artistice în ultima sa povestire, o „operă deschisă", ca mai toate scrierile sale, și tocmai de aceea atît de modernă. „Testament al acceptării", *Billy Budd* este și un testament al încrederii în forța artei autentice.

PETRE SOLOMON

TABEL CRONOLOGIC

1819 La 1 august se naște, la New York, Herman Melville, al doilea fiu al lui Allan și al Mariei Melville (născută Gansevoort).

1832 Moare Allan Melville.

1839 Herman Melville se angajează ca marinar pe un vas comercial care-l duce la Liverpool. La întoarcere, predă ca institutor la o școală rurală.

1840—1842 Marinar pe baleniera „Acushnet", pînă-n iulie 1842, cînd rămîne pe insula Nuku-Hiva din arhipelagul Marchizelor ; în august 1842 pe o balenieră australiană, al cărei echipaj, inclusiv Melville, se răscoală și e încarcerat pe insula Tahiti ; în octombrie 1842 Melville evadează și se îmbarcă pe o balenieră americană.

1843 Vara, la Honolulu, se angajează ca marinar pe fregata „United States".

1844 În octombrie se întoarce în patrie și începe să scrie.

1846 *Typee,* prima lui carte, apare la Londra și la New York.

1847 Apare *Omoo*; la 4 august Melville se însoară la Boston cu Elizabeth Shaw, fiica judecătorului Lemuel Shaw ; se stabilesc la New York.

1849 Publică romanul alegoric *Mardi ;* în februarie își procură o ediție în șapte volume a operelor lui Shakespeare ; scrie *Redburn* și *White-Jacket (Cojocelul alb)*, care apar în același an ; i se naște un fiu, Malcolm.

1850 În august face cunoștință cu Hawthorne, stabilit de curînd la Lenox, nu departe de Pittsfield, unde se mută și Melville, într-o casă pe care-o va numi „Arrowhead".

1851 În iunie termină *The Whale*, titlu sub care apare la Londra prima ediție din *Moby-Dick* (titlu ales pentru ediția americană) ; i se naște un al doilea fiu, Stanwyx ; în noembrie Hawthorne se mută din Lenox la Concord.

1852 Apare *Pierre, or the Ambiguities.*

1853 I se naște o fiică, Elizabeth ; publică în *Putnam's Monthly Magazine* (noembrie, decembrie) *Bartleby*, iar în *Harper's New Monthly Magazine* (decembrie) *Cock-a-Doodle-Doo* (Cucurigu-gagu).

1854 Apar în *Putnam's* (martie, aprilie, mai) *The Encantadas (Insulele fermecate) ;* în numărul din august, *The Lightning-Rod Man (Negutătorul de paratrăsnete) ;* tot în *Putnam's* începe să apară romanul istoric *Israel Potter*, serializat în nouă numere ale revistei ; în revista *Harper's* apar — în iunie — povestirile *Poor Man's Pudding and Rich Man's Crumbs*

(Budinca săracului și Firimiturile bogatului) ; în iulie *The Happy Failure (Fericirea de-a nu reuși)*, iar în august, *The Fiddler (Scripcarul)*.

1855 I se naște o a doua fiică, Frances ; apare în volum *Israel Potter. Putnam's* publică *The Bell-Tower (Clopotnița)* (august), *I and My Chimney (Eu și hogeacul meu)* (octombrie) și *Benito Cereno* (octombrie, noembrie, decembrie) ; în *Harper's* apar *The Paradise of Bachelors and the Tartarus of Maids (Raiul burlacilor și Iadul fecioarelor)* (aprilie) și *Jimmy Rose* (noiembrie).

1856 Apare volumul *The Piazza Tales (Povestirile verandei)*, cuprinzînd cinci dintre povestiri, plus o schiță introductivă, *The Piazza (Veranda)*. În revista *Putnam's* apare, în mai, *The Apple-Tree Table (Masa din lemn de măr)* ; toamna Melville pleacă în Europa și în Orientul Apropiat.

1857 În mai se întoarce în S.U.A., unde i-a apărut între timp *The Confidence Man (Escrocul)*.

1858 Turneu de conferințe, despre *Statuile din Roma*, etc.

1861 În aprilie izbucnește Războiul de Secesiune ; moare judecătorul Shaw.

1863 În octombrie familia Melville se mută din Pittsfield la New York.

1865 Asasinarea președintelui Lincoln (aprilie).

1866 Melville publică placheta de versuri *Battle-Pieces and Aspects of the War (Poeme de luptă și aspecte din război)* ; în decembrie începe să lucreze la Vama portului New York.

1867 Moare Malcolm, fiul lui Melville.

1876 În iunie apare *Clarel*, lungul poem al lui Melville (circa 20 000 versuri !)

1885 La sfîrșitul anului demisionează din postul de inspector vamal.

1886 Moare Stanwyx, al doilea fiu al scriitorului.

1888 Melville publică (în 25 exemplare, pe cheltuiala lui) placheta de versuri *John Marr and Other Sailors (John Marr și alți marinari)*.

1891 Publică placheta *Timoleon* și pregătește pentru tipar placheta *Weeds and Wildings (Bălării și flori sălbatice)*; la 19 aprilie își revizuiește pentru ultima oară povestirea *Billy Budd Sailor*, începută cu vreo cinci ani înainte. Se stinge din viață în noaptea de 27 spre 28 septembrie, în urma unui atac de cord.

P. S.

CUCURIGU-GAGU ! SAU CÎNTECUL NOBILULUI COCOŞ BENEVENTANO

Pretutindeni în lume au fost zdrobite în ultima vreme numeroase revolte îndrăzneţe împotriva unor tiranii ticăloase ; de asemenea, numeroase catastrofe groaznice, provocate de locomotive şi de corăbiile cu aburi, au zdrobit sute de călători îndrăzneţi (am pierdut şi eu un prieten drag, într-o asemenea catastrofă !) ; propria-mi viaţă era, tot aşa, plină de despotisme, de stricăciuni şi de elanuri zdrobite, pînă cînd, într-o dimineaţă de primăvară, foarte devreme, fiind prea apăsat de griji ca să pot dormi, m-am dus să mă plimb pe pajiştea mea de pe deal.

Aerul era rece, jilav, neguros, neplăcut. Ţinutul din jur părea necopt, sevele-i crude ţîşneau peste tot. M-am ferit cît am putut de aerul acesta lipicios, cu ajutorul hainei mele, o haină subţire, la două rînduri (pardesiul fiind prea lung, mi-l foloseam numai cînd mergeam cu căruţa) ; şi, înfigîndu-mi în ţărîna reavănă toiagul ascuţit ca un cleşte de rac, am pornit-o pieptiş la deal, cu trupul vînăt aplecat spre panta abruptă. Poziţia asta chinuită îmi aducea capul foarte aproape de pămînt, caşicum aş fi vrut să-l năpustesc împotriva întregii lumi. Gîndul acesta îmi stîrni un rînjet lugubru.

De jur împrejur se vedeau semnele unui imperiu divizat. Iarba veche şi iarba cea nouă se străduiau laolaltă. În băltoacele de la poalele dealului vegetaţia îşi iţea firele

de un verde intens ; dincolo, pe munți, se zăreau petice de zăpadă, ciudat de albe pe fundalul povîrnișurilor lor roșietice ; toate dealurile gheboase arătau ca niște vaci bălțate, scuturate de friguri. Pădurile erau presărate cu vreascuri, smulse de vînturile aprige din martie, iar copacii tineri de pe margini abia începeau să-și scoată la vedere prima nuanță gălbuie a mlădițelor lor de curînd născute.

M-am așezat, pentru cîteva clipe doar, pe un buștean putrezit, aproape de culmea dealului, cu spatele la un crîng des și cu fața întoarsă către un lung lanț de munți, care înconjurau un ținut vălurit și variat. La temelia unuia dintre munți curgea un rîu leneș, dar febril, dublat deasupra de un șuvoi de pîclă jilavă, replică exactă, pînă la cele mai mici meandre, a rudei sale lichide aflate dedesubt. Ici și colo, zdrențe de aburi pluteau, foarte jos, în văzduh, rătăcind fără nici o țintă, aidoma unor nații sau corăbii părăsite ori lipsite de cîrmaci, sau poate aidoma unor prosoape foarte ude, puse la uscat pe niște frînghii încîlcite. Departe, peste un sat pitulat într-o adîncitură împresurată de munți, atîrna ca un giulgiu un enorm baldachin de ceață : fumul condensat al hornurilor, împletit cu răsuflările sătenilor, era împiedicat de munții din jur să se risipească și, fiind și prea greu și prea inert ca să poată urca singur, zăcea acolo, între sat și cer, ascunzînd fără îndoială sub el mulți bărbați bolnavi de gîlci și mulți copii rahitici.

Cuprinzînd cu privirea ținutul acela vălurit și întins, înconjurat de munți, și satul, și, ici-colo, cîte o casă de fermă, precum și pădurile, crîngurile, pîraiele, stîncile și cascadele îmi spuneam : ce semn mărunt lasă, la urma urmei, omul pe acest uriaș glob terestru ! Pămîntul, însă, îl însemnează pe om ! Ce accident groaznic s-a petrecut pe Ohio, unde bunul meu prieten și alți treizeci de oameni cumsecade au fost azvîrliți în veșnicie la porunca unui mașinist cu cap pătrat, care nu știa să deosebească un

ventil de un burlan. Și catastrofa aceea de cale ferată, care s-a produs chiar dincolo de munții din fața mea, cînd două trenuri trufașe s-au ciocnit unul de celălalt, încălecîndu-se și lipindu-se spate-n spate ; iar una dintre locomotive a fost găsită, jumulită ca un pui, în interiorul unuia din vagoanele de pasageri ale celuilalt tren ! Aproape douăzeci de suflete nobile, printre care un mire și mireasa lui, împreună cu un prunc nevinovat, au fost azvîrlite în sinistra luntre a lui Charon, care le-a transportat, fără bagaje, la cine știe ce turnătorie cu pereții de zgură. Dar ce rost are să ne plîngem ? Care judecător de pace ar putea face dreptate în acest caz ? Și ce sens ar avea să plictisim cu el însuși cerul ? cînd poate chiar cerul a rînduit asemenea grozăvii — altminteri cum de s-ar putea întîmpla ?

O, lume nenorocită ! Cine să se mai ostenească a agonisi în ea vreo avere, cînd nu știe cît timp o poate păstra, din pricina miilor de ticăloși și măgari care conduc căile ferate și liniile de navigație, ca și nenumărate alte întreprinderi de importanță vitală pentru omenire ? ! O, dac-aș ajunge eu dictator în America de Nord pentru cîtva timp, i-aș spînzura pe toți, i-aș face bucăți, i-aș pune pe jăratec și i-aș arde de vii, i-aș chinui și i-aș fierbe ca pe niște pulpe de curcan pe acești fochiști imbecili și nemernici, i-aș trimite în iad ca să-i alimenteze cazanele !

Marile progrese ale epocii ! Cum așa ? cum poate fi socotită „progres“ o activitate criminală, în slujba morții ? Cine dorește să călătorească atît de rapid ? Bunicu-meu nu dorea, și zău că nu era un prost. Dar ce se-aude ? iarăși se apropie balaurul ăla bătrîn — molohul ăla gigantic, mușcat de streche, ia auzi-l cum pufăie și țipă ! ia uite-l cum aleargă prin pădurile astea primăvăratice, întocmai ca holera asiatică, de-a-ncălarelea pe-o cămilă ! Ferește-te-n lături, omule ! sosește ucigașul autorizat, stăpîn pe monopolul morții, judecător, juriu și călău deopotrivă, ale cărui victime n-au nici măcar privilegiul de a se spovedi

unui preot ! Cale de două sute cincizeci de mile, demonul ăsta de fier străbate țara, zbierînd : „Încă, încă, încă!“ prăvăli-s-ar peste el cincizeci de munți ! Bine-ar fi ca, prăvălindu-se, să-l strivească și pe demonul acela mai mititel, care e creditorul meu, un pisălog care-mi scoate sufletul și mă sperie mai abitir decît orice locomotivă, un ticălos cu fața scofîlcită, pus parcă și el pe roate, care se ține scai de mine pînă și-n zi de duminică, însoțindu-mă la biserică, unde mi se-așază în strană și, prefăcîndu-se că-mi întinde, politicos, cartea de rugăciuni deschisă la pagina potrivită, îmi vîră sub nas polița-i nesuferită, în toiul rugăciunilor mele, interpunîndu-se astfel între mine și mîntuire, fiindcă, deh, cum ar putea cineva să-și țină firea într-o asemenea situație ?

Nu-i pot plăti datoria, acestui individ oribil ! N-am de unde, măcar că, zic unii, n-au fost niciodată atîția bani pe piață — ca o marfă fără căutare. Dar să mă bată Dumnezeu dacă pot face rost de marfa asta, cît de cît, deși nu-i om să aibă mai multă nevoie de ea decît mine ! E-o minciună : nu există mulți bani : pipăiți-mi buzunarele ! Ha ! Iată un hap pe care-l pregătisem ca să-l trimit copilașului bolnav din cocioaba de colo, unde locuiește săpătorul acela irlandez. Copilașu-i bolnav de scarlatină. Lumea spune că bîntuie prin ținut și pojarul, și vărsatul de vînt, și varicela — e vai și amar de bieții copilași ! De fapt, presupun că mulți dintre ei mor, după ce s-au canonit atîta ! Înseamnează că s-au chinuit în zadar suferind de pojar, de oreion, de laringită difterică, de scarlatină, de vărsat, de holeră, de dezinterie și de mai știu eu ce ! Văleu, iar mă împunge în umărul drept reumatismul ! M-am pricopsit cu el într-o noapte, pe puntea unui vas de pe North River : vasul fiind ticsit, i-am cedat locul meu unei doamne bolnave, așa că am stat afară, pe punte, pînă a doua zi dimineața, sub o ploaie măruntă. Iată răsplata cu care te-alegi pentru o faptă bună ! Tii, cum mă doare ! Dă-mi pace,

reumatismule! Nici dacă aş fi omorît-o pe cucoana aceea în loc s-o ajut, n-ai putea să mă chinui mai tare ! Şi mai e şi dispepsia — sufăr şi de boala asta !

Ia te uită, sosesc viţeii, juncănaşii de doi ani, scoşi abia acum din grajd la păşune, după şase luni de nutreţ rece. Urît mai arată ! Li se văd coastele de parc-ar fi nişte coate, care ies prin pielea acoperită cu-o mîzgă uscată, ca aluatul clătitelor. Parcă le-a căzut şi perişorul de pe piele, în unele locuri, iar pielea însăşi, acolo unde nu-i roasă ori acoperită cu mîzga aceea, seamănă cu marginile tocite ale unor cufere vechi şi uzate. De fapt, nu-s şase juncănaşi, ci şase cufere oribile, care s-au rătăcit pe imaşul ăsta !

Dar, pentru numele lui Dumnezeu, ce se-aude ? Pînă şi cuferele şi-au ciulit urechile şi s-au oprit să privească jos, în vale. Ce-i zgomotul ăsta ? Ba, e un sunet limpede, muzical şi prelung ! Un cucurigu triumfal, ca un imn de slavă : „*Slavă Domnului din ceruri !* „Chiar acestea sînt cuvintele cocoşului ; dacă vreun cocoş a putut vorbi vreodată, nici un altul n-ar fi putut să le rostească mai limpede. Hm, încep să mă simt ceva mai bine ! La urma urmei, ceaţa nu-i aşa deasă. Soarele a prins să se-arate în zare ; mi-e mai cald acum.

I-auzi ! A cîntat înc-odată ! A mai răsunat oare vreodată pe pămînt un cucurigu mai binecuvîntat ? Limpede, ascuţit, plin de cutezanţă, de foc, de haz şi de bucurie. Parc-ar spune : „*Să nu spui nicicînd că mori !*“ Nu-i aşa, prieteni, că-i extraordinar ?

În entuziasmul meu, m-am pomenit vorbindu-le viţeilor, ceea ce dovedeşte că adevărata fire a omului se trădează, uneori, în chipul cel mai inconştient. Ce viţel fusesem eu însumi, bosumflîndu-mă prosteşte, pe culmea unui deal, cînd undeva în vale un cocoş, fără nici un sfanţ în buzunar şi pîndit în orice moment de cuţitul hrăpăreţului său stăpîn, slobozeşte în văzduh, fără a folosi limbajul raţiunii,

un chiot asemănător odei unui poet laureat în cinstea strălucitei victorii de la New Orleans [1] !

Ia-n auziți ! Încă odată Prieteni, ăsta trebuie să fie un cocoș de Șanghai : nici un cocoș de pe la noi n-ar putea scoate niște acorduri atît de extatice. E limpede, prieteni, că-i un cocoș de Șanhai, din rasa „Împăratul Chinei".

Dar prietenii mei, cuferele — viței, alarmați în cele din urmă de sunetele acestea triumfător-zgomotoase, începură a se risipi, fluturîndu-și cozile în aer și țopăind într-un fel destul de stîngaci — ceea ce dovedea că nu-și prea mișcaseră labele în ultimele șase luni.

Iarăși cîntă cocoșul ! Al cui o fi ? Care om din ținutul acesta și-a putut permite să cumpere un asemenea „Șanghai" extraordinar ? Parcă mi-ar fi luat foc sîngele în vine, așa mă simt. Îmi vine să sar pe bușteanul ăla putred — nu cumva ca să dau din coate și să și cînt ? După ce că n-am un ban în buzunar... Și toate astea, numai și numai fiindcă am auzit cîntatul unui cocoș. Minunat cocoș ! Iată însă că dumnealui a-nceput să cînte tare de tot. Dar e abia dimineață : să vedem cum o să cînte pe la amiază și către seară. Cînd stau să mă gîndesc, cocoșii cîntă îndeosebi la începutul zilei. Curajul lor nu ține mult, de fapt. Da, da, pînă și cocoșii sînt nevoiți să se supună legii universale a suferinței : ei încep prin a jubila, dar sfîrșesc prin a fi abătuți.

„...În mîndra dimineață,
Noi, aprigii cocoși ne-ncepem cîntul
În bucurie, dar tăcem spre seară,
Cînd deznădejdea-ntunecă pămîntul". [2]

---

[1] Bătălia dată la 8 ianuarie 1815 — ultima din Războiul de Independență — a fost cîștigată de trupele americane conduse de generalul Andrew Jackson, la New Orleans.

[2] Melville parodiază o strofă din cunoscutul poem al lui Wordsworth, *Resolution and Independence (Hotărîre și neatîrnare):*

„Noi, poeții, în tinerețe debutăm în bucurie,
Drept care sfîrșim în jale și nebunie".

Cînd a scris versurile astea, poetul s-o fi gîndit tamam la acest cocoş de Şanghai. Dar stai ! Iar i se-aude glasul, de zece ori mai plin, mai bogat, mai răsunător şi mai extatic decît înainte ! E ca şi cum aş auzi marele clopot al catedralei St. Paul în ziua încoronării unui rege ! De fapt, clopotul ăla ar trebui să fie dat jos şi înlocuit cu acest cocoş de Şanghai. Un asemenea cucurigu ar înveseli toată Londra, de la Mile End pînă la Colina Primulelor (unde nu creşte nici o primulă), făcînd să se risipească ceaţa.

Constat că, în dimineaţa asta, am poftă de micul dejun, cum n-am mai avut de vreo săptămînă încoace. Deşi mă gîndisem să iau doar un ceai cu pîine prăjită, o să comand o cafea şi nişte ouă ; ba nu, o cană cu bere neagră şi un biftec ! Vreau ceva consistent. A, uite trenul — vagoanele-i albe scînteiază printre copaci, ca un filon de argint. Ce vesel e ciripitul scos de coşul locomotivei ! Şi ce veseli par călătorii ! Unul din ei flutură o batistă — se duc, pe semne, la oraş să mănînce stridii, să-şi vadă prietenii şi să meargă la circ. Ia te uită cum se vălureşte ceaţa în jurul dealurilor, parc-ar fi nişte cîrlionţi bălai, în care soarele îşi întreţese razele. Fumul azuriu al satului e ca un baldachin atîrnat deasupra unui pat de mireasă. Ce frumos străluceşte lunca, în locul acela, unde rîul s-a revărsat peste malurile înverzite ! Iarba veche trebuie să-i facă loc celei noi.

Da, plimbarea asta mi-a priit. Acum, hai acasă ; abia aştept să tai biftecul şi să golesc cana cu bere neagră ; după aceea, o să mă simt la fel de vînjos ca Samson. Mă gîndesc, totuşi, că s-ar putea să vină creditorul ăla. Ia să mă duc în pădure şi să-mi tai un băţ : pe legea mea că, dacă se-arată şi astăzi pisălogul, o să-l ciomăgesc zdravăn !

Iarăşi cîntă cocoşul ! „Bravo ! îmi spune. Ciomăgeşte-l !"

Straşnic cocoş !

M-am simţit foarte bine, toată dimineaţa. Creditorul s-a arătat pe la orele unsprezece. I-am trimis vorbă, prin

băiatul Jake, că-l aştept. Tocmai citeam *Tristram Shandy* [1] şi nu puteam să cobor. Ticălosul ăla sfrijit (mai e şi fermier, pe deasupra : gîndiţi-vă, un fermier sfrijit !) a intrat pe uşă şi m-a găsit tolănit într-un jilţ, cu picioarele pe masă, cu nasul în carte şi cu a doua sticlă de bere la îndemînă.

— Ia loc, i-am zis. O să termin de citit capitolul, după care, îţi stau la dispoziţie. Frumoasă dimineaţă. Ha, ha ! Uite un pasaj foarte hazliu, despre Unchiul Toby şi Văduva Wadman ! Ha, ha ! Dă-mi voie să ţi-l citesc.

— N-am timp, mă aşteaptă muncile de la amiază.

— Dă-le naibii de munci !... Nu-ţi aprinde ţigara aici, că te dau afară !

— Domnule...

— Dă-mi voie să-ţi citesc pasajul cu Văduva Wadman. Văduva Wadman zice...

— Domnule, uite poliţa mea...

— Prea bine, răsuceşte-ţi o ţigară — e ora la care fumez şi eu. Fii bun, te rog, şi scoate un tăciune din vatră!

— Poliţa mea, domnule ! izbucni ticălosul, pălind de furie şi de uimire că mă purtam astfel (de obicei, îl înfruntam pălind eu însumi), dar încă prea prudent ca să-şi trădeze pe de-a-ntregul uimirea. Poliţa mea, domnule !

Şi mi-o vîrî sub nas.

— Ce dimineaţă frumoasă, nu-i aşa, prietene ? Ce încîntător arată ţinutul nostru ! Spune-mi, te rog, ai auzit azi dimineaţă cum cînta cocoşul acela nemaipomenit ? Bea şi dumneata din berea asta a mea !

— *A dumitale ?* Plăteşte-ţi mai întîi datoriile, şi p-ormă oferă-ţi berea !

— Crezi, aşadar, că berea mea nu face doi bani ? strigai eu, ridicîndu-mă în picioare, ameninţător. O să te conving

[1] *Viaţa şi opiniile lui Tristram Shandy*, capodopera scriitorului englez Laurence Sterne (1713—1768).

că te-nșeli. O să-ți dovedesc că-i mai bună și mai tare decît berea „Barclay și Perkins“ !

Și, fără alte vorbe, l-am apucat pe ticălos de haină (și, fiind un slăbănog, haina i-era destul de largă ca să am de unde s-o apuc), l-am legat fedeleș, făcîndu-i și un nod marinăresc, apoi i-am vîrît între dinți polița și l-am scos afară, pe maidanul de lîngă casă.

— Jake, i-am poruncit eu băiatului, du-te în șopron și adu-mi de acolo un sac cu cartofi porcești. Adu-l încoace și azvîrle cu cartofi în sărăntocul ăsta, pune-l pe fugă ! A venit să-mi cerșească bani, deși știu bine că poate să muncească. Dar e prea leneș din fire. Alungă-l, Jake !

Dumnezeule ! ce cucurigu ! Cocoșul de Șanghai a slobozit în clipa aceea un asemenea imn de slavă, un asemenea chiot triumfal, încît mi-a crescut inima de bucurie. Creditori ? Păi, aș fi fost în stare să mă bat cu o armată întreagă de creditori ! Cocoșul de Șanghai era de părere că acești creditori veneau pe lume numai și numai ca să fie bătuți, loviți, zdrobiți, strangulați, înecați, ciomăgiți !

Întorcîndu-mă în casă, după ce euforia victoriei mele asupra creditorului se mai potolise, am început să meditez la misteriosul cocoș. Nu mă așteptasem să-l aud atît de aproape de locuința mea. Mă întrebam : în ograda cărui fermier bogat o fi cîntînd ? Și nu contenise a cînta, așa cum crezusem. Cocoșul ăsta obișnuia, pesemne, să cînte cel puțin pînă la amiază. O să cînte, cumva, toată ziua? M-am hotărît să aflu, așa că am urcat din nou dealul. Acum, întreg ținutul era scăldat în lumina veselă a soarelui. De jur împrejur, vegetația încălzită exploda. Vitele erau pe cîmp. Văzduhul răsuna de ciripelile voioase ale păsărilor, proaspăt sosite din miazăzi. Pînă și ciorile croncăneau cu o anume dulceață și păreau ceva mai puțin negre ca de obicei.

Sst ! iar se-aude cocoșul ! Cum aș putea descrie cîntecul lui, la amiază ? În comparație cu el, cîntecul de dis-de-dimineață era ca o șoaptă. Nici un muritor n-a auzit vreodată un asemenea cucurigu prelung, muzical și puternic !

Eu însumi, auzisem la viața mea destule cîntări de cocoși, unele foarte măiestre, dar *acest* cucurigu le întrecea pe toate : deși zgomotos, suna ca un flaut, și exprima o bucurie fără margini, dar și o desăvîrșită stăpînire de sine — ai fi zis că țîșnea dintr-un gîtlej de aur, pentru a se înălța în tării, din ce în ce mai puternic și mai melodios ! N-avea nimic din cucurigeala trufașă și prostească a unor cocoși tineri și necopți, care pășesc în viață plini de îndrăzneală și voioșie, pentru că n-au habar de ce-ar putea să li se întîmple. Era cîntecul unui cocoș care nu cînta într-o doară și care știa cîte ceva ; cîntecul unui cocoș care se luptase cu viața și biruise, iar acum era hotărît să cînte, chiar de s-ar fi întors pămîntul pe dos și de s-ar fi prăbușit bolta cerului. Un cucurigu înțelept, un cucurigu invincibil, un cucurigu filozofic, un cucurigu fără pereche !

M-am întors din nou acasă, înviorat, cu un sentiment de triumf, parcă. Mă gîndeam la datoriile mele și la celelalte necazuri, precum și la neizbutitele răscoale ale unor popoare asuprite de peste ocean, la catastrofa de cale ferată și la naufragiul acelui vas, în care pierise și un bun prieten al meu ; mă gîndeam la toate astea cu un sentiment de sfidare calmă, ce mă uimea. Simțeam că aș fi în stare să înfrunt Moartea, s-o poftesc chiar la masă și să toastăm împreună în cinstea Catacombelor, într-atîta eram de sigur de mine și de încrezător în trăinicia universului.

Spre seară am urcat din nou dealul, ca să văd dacă vajnicul cocoș se va dovedi la înălțime, cîntînd și acum, adică de la răsăritul pînă la apusul soarelui. Ei bine, cîntecul lui de seară, țîșnind din gîtleju-i vînjos, se revărsă peste întreg ținutul și-l acoperi, întocmai cum înaripatele oști ale lui Xerxes, venind dinspre răsărit, acoperiseră Grecia. Era un adevărat miracol, mai abitir decît clopotele de vecernie sau cele ce vestesc stingerea ! Doamne, ce cucurigu ! Pun rămășag că, în seara aceea, cocoșul s-a dus la culcare ca un învingător al zilei, oferindu-i nopții în dar ecourile cîntecelor lui fără număr.

După un somn neobişnuit de adînc şi odihnitor m-am sculat devreme şi am pornit din nou la deal, cu iuţeala unei mingi de fotbal şi cu senzaţia că-s uşor şi mlădios ca un arc de trăsură, şi că plutesc ca un peşte în apă. Dar cocoşul de Şanghai mi-o luase înainte ! Pasărea aceea matinală, care ciugulea rîme, cînta acum ca o goarnă în care ar fi suflat o foală, cînta tare de tot, dînd glas unei bucurii fără margini. Prin ogrăzile fermelor răzleţe cîntau o mulţime de alţi cocoşi, răspunzîndu-şi unul altuia ; dar cîntările lor erau cam ceea ce este o flageoletă faţă de un trombon. Cocoşul de Şanghai izbucnea cînd şi cînd, acoperindu-le cîntările cu atotputernicu-i suflu. Ai fi zis că nu-l interesează nimic altceva. Nu le răspundea celorlalţi cocoşi, ci cînta de unul singur, pe socoteala lui — un cîntec solitar, de sfidătoare independenţă.

O, viteazule cocoş de Şanghai, o, nobilă pasăre, pe bună dreptate jertfită de către invincibilul Socrate, ca o mărturie a victoriei lui finale asupra vieţii !

Zău că mă voi duce chiar azi, în această zi binecuvîntată, să-l caut pe cocoşul de Şanghai şi să-l cumpăr, fie şi cu preţul unei noi ipoteci asupra pămînturilor mele !

În vreme ce-mi spuneam aceste cuvinte, trăgeam cu urechea, doar doar voi putea să-mi dau seama dincotro se auzea cîntatul. Dar acesta se revărsa aşa de imperios în văzduh şi-l făcea să vibreze cu atîta putere, încît era cu neputinţă să spui din care direcţie venea imnul de bucurie. Un singur lucru era limpede, şi anume, că venea dinspre răsărit, nu dispre apus. Am stat apoi să mă gîndesc pînă unde poate fi auzit cîntatul unui cocoş ? În ţinutul acesta liniştit, şi pe deasupra înconjurat de munţi, sunetele se auzeau pînă hăt, departe. Şi apoi, relieful vălurit, cu dealuri şi văi peste care munţii îşi aplecau frunţile de cremene, producea ecouri ciudate, reverberaţii şi rezonanţe prelungi, care te lăsau perplex, oricît ţi-ar fi desfătat auzul. Unde se aciuase oare acest vajnic cocoş de Şanghai, această pasăre a jovialului Socrate, această zburătoare elinească, neîn-

fricoșată de moarte ? Unde anume se ascundea ? Unde ești, nobile cocoș ? Mai cîntă o dată, cocoșule princiar, cocoșule de Șanghai, pasăre a împăratului Chinei ! Frate al Soarelui, văr al marelui Jupiter, unde ești ? Mai cîntă-mi o dată și spune-mi adresa ta !

Și deodată, glasul lui izbucni, ca o orchestră a tuturor cocoșilor din lume. Dar de unde anume ? Aceasta era întrebarea. Nu se putea ști, decît că venea dinspre răsărit.

După micul dejun, mi-am luat toiagul și am pornit la drum. Se aflau prin împrejurimi numeroase conace boierești, și nu mă îndoiam că unul dintre acești fermieri bogați investise vreo sută de dolari într-un cocoș princiar, de Șanghai, adus de peste mări la bordul vasului *Alizeul*, sau al vasului *Vijelia albă* ori al vasului *Regina mărilor*, fiindcă numai o corabie vitează, cu un nume frumos, ar fi putut să transporte un asemenea cocoș. Eram hotărît să cutreier întreg ținutul pentru a-l găsi pe acest nobil străin, dar mă gîndeam în același timp că n-ar strica să mă opresc, pe drum, chiar la cocioabele cele mai umile, pentru a-i întreba pe oameni dacă n-au auzit, din întîmplare, vorbindu-se despre un cocoș de Șanghai, adus de curînd de peste mări în ograda vreunuia dintre domnii de la oraș, stabiliți pe aci ; căci era clar că nici un fermier sărac, nici un sărăntoc de orice fel n-ar fi putut să posede un astfel de trofeu oriental, un asemenea clopot de catedrală înfipt într-un gîtlej de cocoș.

Zărind un bătrîn care ara cu plugul un ogor, aproape de gardul ce mărginea drumul, l-am întrebat :

— Prietene, nu cumva ai auzit, în ultima vreme, cîntările unui cocoș nemaipomenit ?

— Păi, nu prea știu, îmi răspunse bătrînul, cu un glas tărăgănat. Văduva Crowfoot [1] are, ce-i drept, un cocoș, are și jupîn Squaretoes un cocoș, ba, am și eu unul, și toți

[1] *Crowfoot* are mai multe sensuri în englezește, printre altele însemnînd planta numită la noi „untișor" sau „grîușor" ; *Squaretoes* = învechit, demodat.

cocoşii ăştia cîntă. Da' nu știu ca vreunu' din ei să fie, cum zici, nemaipomenit.

— Atunci, îți spun bună ziua, i-am replicat, tăios. E limpede că n-ai auzit cîntatul cocoşului împăratului Chinei.

După un timp, am întîlnit un alt moșneag, care tocmai repara un gard de fier, paradit din cale-afară : barele erau mîncate de rugină și, la fiece atingere a mîinii bătrînului, se rupeau, prefăcîndu-se într-o pulbere gălbui-roșcată. Ar fi fost mult mai bine să lase gardul în pace, sau să-și facă rost de niște bare noi. În treacăt fie spus, cred că una din cauzele tristului fenomen care face ca fermierii să fie mai idioți decît orice altă categorie de oameni, este stăruința lor de a repara gardurile de fier ruginite, pe o vreme caldă, de primăvară. E o muncă lipsită de speranță, o muncă grea și zadarnică. O muncă în stare să ducă la disperare un om. Atîtea eforturi, risipite pentru o iluzie deșartă ! Căci cum ar putea oare cineva să înduplece un gard de fier vechi să se țină în cuiele-i tocite ? Prin ce vrajă ar putea să capete vlagă niște bare care-au stat în gerul și-n dogoarea a șaizeci de ierni și veri consecutive ? Tocmai această nenorocită strădanie de a repara nişte garduri putrede cu propriile lor bare putrede, îi duce pe mulţi fermieri la balamuc.

Pe fața bătrînului cu pricina se și citeau limpede cele dintîi semne ale idioţiei. Căci, la o azvîrlitură de băţ se întindea unul dintre cele mai jalnice şi mai întristătoare garduri de fier din Virginia, pe care-mi fusese vreodată dat să le văd. Pe un ogor din spatele gardului, niște tăuraşi, stăpîniţi parcă de diavol, tot izbeau în gardul ăla nenorocit, prin care şi ieşeau uneori, silindu-l pe bietul bătrîn să-și lase lucrul și să-i gonească înapoi. Îi gonea cu o bară uriaşă, ca bîrna lui Goliat, dar uşoară ca un dop : la cea dintîi atingere, se prefăcea în pulbere !

— Prietene, mă adresai eu acestui sărman muritor, ai auzit cumva în ultima vreme cîntarea nemaipomenită a unui cocoş ?

Era caşicum l-aş fi întrebat dacă auzise trîmbiţa morţii. Omul îmi aruncă o privire năucă, lugubră, de nedescris şi, fără un cuvînt, se puse din nou pe nenorocita lui treabă.

Prost mai sînt, îmi spuneam, să-l întreb pe un amărît ca ăsta, în legătură c-un cocoş aşa de vesel !

Şi am mers mai departe. Părăsisem platoul înalt unde-mi aveam locuinţa şi ajunsesem într-o vîlcea, unde n-aş fi putut auzi cîntarea cocoşului de Şanghai, care ar fi trecut desigur pe deasupra mea. Şi apoi, cocoşul putea foarte bine să-şi fi întrerupt imnurile, pentru un timp. ca să ciugulească niscaiva grăunţe de ovăz sau boabe de porumb, ori ca să tragă un pui de somn.

În cele din urmă am întîlnit un domn rotofei — era să zic *porcofei* — un mare bogătaş, care-şi cumpărase recent un teren mănos şi-şi construise un conac fălos, prevăzut şi cu o crescătorie grozavă de păsări, căreia i se dusese buhul în întregul ţinut. Iată-l, mi-am zis, pe stăpînul cocoşului de Şanghai !

— Scuzaţi-mă, domnule, l-am interpelat eu pe grăsanul care venea călare spre mine, sînt un concetăţean de-al dumneavoastră şi aş dori să vă întreb dacă nu cumva aveţi vreun cocoş de Şanghai ?

— Ba am, chiar zece, nu unul !

— Zece ? ! exclamai eu, uimit. Şi... toţi cîntă ?

— Da, toţi, şi încă tare ! N-aş ţine un cocoş care să nu cînte.

— N-aţi vrea să faceţi cale întoarsă şi să-mi arătaţi şi mie cocoşii dumneavoastră ?

— Cu plăcere : sînt mîndru de ei ! M-au costat, una peste alta, şase sute de dolari.

În timp ce mergeam lîngă calul omului, mă întrebam dacă nu cumva luasem corul celor zece cocoşi ai săi, drept un supranatural cucurigu scos de unul singur dintre ei.

— Nu cumva, domnule, unul din cocoșii dumneavoastră de Șanghai îi întrece cu mult pe toți ceilalți prin felul inspirat, muzical și viguros cum cîntă ?

— Cred că toți cîntă cam la fel, îmi răspunse omul, politicos. Zău că nu le-aș putea deosebi cîntările.

Începusem să cred că, la urma urmelor, nobilul meu cocoș putea foarte bine să nu fie în posesia acestui fermier bogat. M-am dus totuși cu el în ograda lui și i-am văzut cocoșii de Șanghai. Trebuie să mărturisesc că, pînă atunci, nu văzusem niciodată acest soi de cocoși. Auzisem că se plăteau pentru ei prețuri uriașe și că erau foarte mari, și-mi închipuiam că trebuie să fie de o frumusețe corespunzătoare atît prețului cît și dimensiunilor lor uriesești. Spre uimirea mea, însă, am văzut zece orătănii de culoarea morcovului, fără pic de strălucire în penele lor. Drept care, mi-am zis numaidecît că princiarul cocoș nu putea să se afle printre aceste orătănii și că nici nu era, poate, un cocoș de Șanghai, dacă orătăniile astea jalnice erau într-adevăr reprezentative pentru rasa lor.

Am umblat toată ziua, poposind la o fermă ca să îmbuc ceva și să mă odihnesc, inspectînd diferite ogrăzi, stînd de vorbă cu diverși proprietari de păsări, ascultînd o sumedenie de cîntări cocoșești, dar n-am fost în stare să-l descopăr pe misteriosul cocoș. De fapt, ajunsesem atît de departe în peregrinările mele, încît nici nu i-aș mai fi putut auzi glasul. Începusem să bănuiesc că o fi fost doar un musafir în trecere pe-aici și că plecase spre miazăzi cu trenul de la orele unsprezece, astfel încît acum o fi cîntînd undeva pe malurile înverzite ale Strîmtorii Long Island.

Dar a doua zi dimineață i-am auzit din nou cîntarea înaripată, și iarăși am simțit că-mi ia foc sîngele în vine, iarăși m-am ridicat deasupra tuturor necazurilor, iarăși mi-a venit poftă să-l dau afară pe creditorul acela. Dar creditorul nu se arăta : nemulțumit de primirea ce i-o făcusem data trecută, se ținea departe. Se simțea pe semne jignit, ca orice neghiob care nu înțelege de glumă.

Trecură mai multe zile, în timpul cărora am cutreierat împrejurimile, căutînd în zadar cocoşul. Totuşi îl auzeam de pe culmea dealului, şi uneori chiar din casă, ori în tăcerea nopţii. Dacă, în răstimpuri, eram năpădit de stenahorie, ajungea să aud acel cucurigu triumfător, pentru a simţi că sufletul mi se preface într-un cocoş, bătînd din aripi şi respirînd adînc, spre a arunca o sfidare veselă întregii lumi de necazuri.

În cele din urmă, după vreo cîteva săptămîni, am fost nevoit să semnez o nouă ipotecă asupra proprietăţii mele, pentru a-mi putea achita unele datorii, printre altele datoria faţă de creditorul acela, care între timp mă dăduse în judecată. Felul în care se desfăşura procesul era cît se poate de umilitor. Tocmai mă desfătasem în cîrciuma satului cu o sticlă de bere neagră, de Philadelphia, şi cu nişte brînză de Herkimer [1], şi-i spusesem crîşmarului — cu care eram prieten — că o să-i plătesc data viitoare, după ce voi încasa şi eu nişte bani, cînd, ducîndu-mă la cuierul pe care-mi atîrnasem pălăria ca să-mi scot din borul acesteia un trabuc de soi, am văzut că trabucul era învelit în citaţia tribunalului! În timp ce-o dezlipeam de pe trabuc, poliţaiul aflat în preajmă, îmi spuse cu-o voce groasă :

— Ia seama !

Şi adăugă, în şoaptă :

— Vîră hîrtia asta în lulea şi fumeaz-o !

M-am întors cu faţa spre cetăţenii prezenţi în cîrciumă şi le-am vorbit astfel :

— Domnilor, este oare aceasta o manieră onorabilă, sau măcar legală de a prezenta o citaţie ? Uitaţi-vă şi dumneavoastră !

Toţi cei prezenţi fură de părere că poliţaiul comisese o impoliteţe flagrantă, profitînd de neatenţia unui cetăţean ocupat să-şi bea berea şi să-şi mănînce brînza, pentru a-i

---

[1] Sat întemeiat în 1725 de colonişti germani, pe malul rîului Mohawk, în partea de răsărit a statului New York.

strecura o citaţie în pălărie. Era o cruzime din parte-i, căci şocul, provocat de citaţie numaidecît după consumarea acelei gustări, risca să împiedice buna digestie a brînzei, un aliment care se digeră mult mai greu decît altele.

Ajuns acasă, am citit ce scria în citație și m-a cuprins melancolia. Ce lume rea ! ce lume rea ! Uite, eu, un om cum nu se află altul mai cumsecade, un om ospitalier, generos, cu sufletul deschis, nu sînt lăsat de soartă să posed averea cu care mi-aş putea blagoslovi compatrioţii, prin dărnicia mea. Mai mult încă, în vreme ce atîţia bogătași cîrpănoși trîndăvesc în palatele lor daurite, eu, om cu suflet nobil, sînt servit cu asemenea citații ! Mă simțeam părăsit, maltratat, prigonit pe nedrept — într-un cuvînt, vai de capul meu !

Deodată, am auzit acel cucurigu triumfal și sfidător, ca o trîmbiţă sau ca un dangăt de clopot ! Dumnezeule, cum m-a repus pe picioare ! Dar ce zic eu, picioare ? parc-ar fi fost catalige !

O, nobil cocoș !

Îmi spunea, cu toată claritatea de care e în stare un cocoș :

— Ducă-se naibii lumea întreagă, cu necazurile ei cu tot, tu fii vesel și spune-ţi că n-o să mori niciodată. Ce-i lumea, în comparaţie cu tine ? Un pumn de țărînă, oricum. Tu, fii vesel, omule !

O, nobil cocoş !

— Bine, cocoșule drag, mă adresai eu lui, după un răgaz de gîndire, dar nu-i ușor să dai naibii lumea aceasta, și nu-i deloc ușor să fii vesel cînd ai o citaţie în pălărie sau în mînă !

Cocoșul îmi răspunse, cu toată claritatea de care e în stare un cocoş :

— Dă-o naibii de citaţie şi dă-l naibii pe individul care ţi-a trimis-o ! Dacă n-ai nici bani, nici pămînturi, du-te și

scarmănă-l pe individ și spune-i că n-ai de gînd să-i plătești niciodată ! Fii vesel, omule !

Interpretînd în felul meu sfatul imperios al cocoșului, mi-am ipotecat din nou proprietatea și mi-am achitat datoriile, grație acestei noi ipoteci. Ceva mai liniștit, am pornit din nou în căutarea nobilului cocoș. Dar zadarnic, deși îl auzeam zilnic. Începusem să cred că în taina asta se ascundea o înșelătorie, pesemne că un ventrilog nemaipomenit își bătea joc de mine, furișîndu-mi-se în șoproane, în pivniță sau pe acoperiș. Dar nu ! era cu neputință : ce ventrilog ar fi putut să scoată un cucurigu atît de eroic și de celest ?

Într-o dimineață veni la mine un ins ciudat, care-mi tăiase niște lemne în martie — vreo treizeci și cinci de stînjeni — venea acum să-și primească simbria. Era, repet, un ins ciudat. Înalt și uscățiv, cu o față lunguiață și tristă, în ciuda ochilor săi, care aveau o licărire stranie, de bucurie latentă. Avea un aer grav, dar nu deprimat. Purta o haină lungă, cenușie, uzată și o pălărie mare, ponosită. Omul acesta se învoise să-mi taie lemnele, pentru atîta și-atîta de fiece stînjen. Stătea și tăia lemnele cu fierăstrăul, de dimineață pînă seara, pe viscol, fără să crîcnească. Nu vorbea niciodată neîntrebat. Nu făcea altceva decît să taie lemne. Tăia și tăia, prin ninsoare. Fierăstrăul și viscolul mergeau mînă-n mînă, ca două fenomene ale naturii. În prima zi cînd venise la lucru, omul își adusese cu el și merindea, ca s-o mănînce pe viscol, așezat pe capra pe care tăia lemnele. De la fereastra mea, lîngă care citeam *Anatomia melancoliei*, a lui Burton [1], îl vedeam cum mănîncă. Am ieșit afară, cu capul gol și-am strigat :

— Dumnezeule ! Ce faci ? Intră în casă, omule ! *Acesta* ți-e prînzul ?

Avea un codru de pîine uscată și o bucată de carne sărată, învelită într-un ziar ud, și-și vîra în gură cîte un pumn

---

[1] Tratat pseudo-medical, publicat în 1621 de pastorul englez *Robert Burton* (1577—1640).

de zăpadă proaspătă, ca să-şi moaie îmbucăturile. L-am adus în casă, l-am aşezat în faţa sobei şi i-am oferit o mîncare fierbinte, de porc cu fasole, şi o carafă de cidru.

— Uite ce e, i-am spus, să nu-ţi mai aduci aici merindea udă ! Vei fi fiind dumneata lucrător cu bucata, dar vei sta la masă cu mine !

Omul îşi exprimă mulţumirea într-un fel liniştit, mîndru, dar nu lipsit de recunoştinţă, şi-şi consumă prînzul cu o vădită satisfacţie, pe care i-o împărtăşeam, deoarece îmi oferea prilejul de a vedea că ştie să dea de duşcă o cană de cidru, la fel ca oricare alt om. Ajunsesem să-l respect. Oridecîteori mă duceam să văd cum lucrează la capra lui îi vorbeam cu o deferenţă respectuoasă şi prudentă. Intrigat de înfăţişarea lui stranie, şi impresionat de uimitoarea rîvnă cu care mînuia fierăstrăul — o muncă foarte obositoare, dispreţuită de cei mai mulţi — încercam adesea să aflu de la el cine era, ce fel de viaţă ducea, unde se născuse, şi aşa mai departe. El, însă, nu scotea o vorbă. Venea să-mi taie lemnele, să mănînce la prînz, cînd îl invitam, dar nu şi să trăncănească. În aceste condiţii, tăcerea lui morocănoasă îmi cam displăcuse la început. Dar chibzuind mai temeinic, această tăcere mă făcu să-l respect şi mai mult. Îi vorbeam cu o deferenţă crescîndă, pe un ton din ce în ce mai respectuos. În sinea mea ajunsesem la concluzia că omul acesta trecuse prin încercări grele, că se alesese cu multe răni dureroase din contactul cu lumea, că avea o fire gravă, că împărtăşea filozofia lui Solomon şi că ducea o viaţă liniştită, cuviincioasă şi cumpătată şi, deşi foarte sărac, era un om vrednic de toată stima. Îmi imaginam uneori că ar fi putut să fie diacon sau paracliser la o bisericuţă de ţară. Şi mă gîndeam că n-ar fi deloc rău ca omul acesta să fie propus candidat la preşedinţia Statelor Unite : s-ar dovedi un mare reformator al abuzurilor !

Numele lui era Merrymusk [1]. Frumos nume pentru un asemenea sărăntoc ! I-am întrebat pe diverși oameni dacă-l cunoșteau pe Merrymusk, dar avea să treacă multă vreme pînă să aflu ceva despre el. Originar, se pare, din Maryland, trăise mult timp acolo, cutreierînd satele ; pînă cu vreo zece ani în urmă fusese un om risipitor, deși cu totul inocent și inofensiv, un om capabil să muncească din greu o lună întreagă, rămînînd uimitor de treaz, pentru ca mai apoi să-și cheltuie toată simbria într-o singură noapte de chef. În tinerețe, fusese marinar și evadase de pe nava lui. la Batavia, unde se îmbolnăvise de friguri și era cît pe-aci să moară. Își revenise însă și se îmbarcase pe o navă, care-l adusese acasă ; între timp, toți prietenii lui muriseră, așa că omul pornise spre miazănoapte, unde hălăduia și acum. Cu vreo nouă ani în urmă, se însurase cu o femeie, care-i dăruise patru copii. Nevastă-sa devenise o invalidă : unul dintre copii era bolnav de erizipel, iar ceilalți erau rahitici. Locuia împreună cu familia lui într-o cocioabă, pe un petic de pămînt sterp și singuratic, nu departe de locul unde calea ferată trecea pe la poalele unui munte. Își cumpărase o vacă grasă, ca să aibă lapte din belșug pentru copii ; dar vaca murise în timpul unei sarcini, iar el nu-și putuse îngădui să-și cumpere alta. Familia nu răbda totuși niciodată de foame. Merrymusk muncea din greu și-i aducea de mîncare.

Acest Merrymusk venea așadar să-și primească simbria, pentru lemnele pe care mi le tăiase.

— Prietene, i-am zis, nu cunoști pe-aici vreun domn care are un cocoș nemaipomenit ?

În ochii tăietorului de lemne se aprinse un licăr.

— Nu cunosc nici un *domn* care să aibă un cocoș care să merite să zici că-i nemaipomenit, îmi răspunse el.

---

[1] Nume compus din *merry*, în englezește vesel, și *musk*, care înseamnă un animal rumegător, renumit prin substanța mirositoare pe care-o poartă într-un fel de pungă sub pîntece.

Aha, mi-am spus eu, acest Merrymusk nu-i omul care să mă poată lămuri. Tare mă tem că n-o să-l găsesc niciodată pe acel cocoș nemaipomenit.

Neavînd toți banii pe care i-i datoram lui Merrymusk, i-am dat o parte din ei și i-am zis că peste o zi, două voi trece să-i aduc restul, la el acasă, fiindcă tot voiam să fac o plimbare și să-i vizitez locurile. Drept urmare, într-o dimineață superbă am pornit-o la drum, ca să-mi achit datoria. Cu chiu cu vai am găsit drumul spre cocioabă. Nimeni nu părea să știe unde anume se afla. Ei bine, se afla într-o zonă foarte neumblată a ținutului, mărginită într-o parte de un munte cu păduri dese („Muntele lui Octombrie", i-am zis eu, din pricina aspectului de paradă cu steaguri pe care-l avea în acea lună), și în cealaltă parte de o mlaștină cu stufăriș, pe care calea ferată o tăia drept ca o lumînare. Trenurile treceau pe-acolo de multe ori pe zi, chinuindu-i pe locatarii cocioabei aceleia nenorocite cu priveliștea fugară a atîtor lucruri rare : frumusețe, ranguri înalte, eleganță, sănătate, cufere, aur și argint, articole de îmbrăcăminte și de băcănie, mirese și miri, soți și soții fericite — toate acestea zburau prin fața cocioabei singuratice, n-aveau vreme să se oprească, numai ce apăreau, că se și mistuiau în zare, ca și cum această parte a lumii ar fi fost făcută ca să se zboare deasupra ei, nu ca să se fixeze cineva pe ea. Cam asta era tot ce vedeau locatarii cocioabei din ceea ce se numește „viață".

Cu toate că eram destul de dezorientat, știam în ce direcție trebuia să fie cocioaba, așa că am mers mai departe. Pe măsură ce înaintam, auzeam, spre uimirea mea, cîntatul acelui misterios cocoș, din ce în ce mai tare și mai deslușit. Să fie oare cu putință ca un domn care are un cocoș de Șanghai să locuiască într-o regiune atît de pustie și de lugubră ? mă întrebam. Dar trîmbița aceea triumfătoare și sfidătoare se auzea din ce în ce mai tare și mai aproape. Deși s-ar putea să mă fi abătut de la drumul ce duce la cocioaba tăietorului de lemne, îmi spuneam, s-ar părea,

slavă Domnului, că sînt pe drumul ce duce spre cocoşul acela nemaipomenit. Încîntat de această perspectivă promițătoare, am mers mai departe, în vreme ce cîntatul cocoșului se auzea, în răstimpuri, ca o chemare veselă și îmbietoare, din ce în ce mai aproape. În cele din urmă, ieşind dintr-un desiș de tufe de soc, am văzut drept în fața mea cea mai splendidă făptură care-a fericit vreodată ochii unui muritor.

Un cocoș, care era mai degrabă un vultur cu aripile de aur, decît un cocoș. Mai degrabă un feldmareşal decît un cocoș. Un cocoș care semăna mai degrabă cu Lord Nelson în uniforma-i strălucitoare, stînd pe duneta vasului de linie *Vanguard* înainte de bătălie, decît cu un cocoș. Sau mai degrabă cu împăratul Charlemagne în mantia lui, la Aix-la-Chapelle, decît cu un cocoş.

Ce cocoș !

Înalt de stat, se ținea țanțoș pe picioarele-i lungi. Avea trei culori : roșu, auriu și alb. Roșul se vedea doar pe creasta lui, o creastă puternică și simetrică, aidoma chiverei lui Hector, așa cum era desenată aceasta pe scuturile grecilor antici. Penetul îi era alb ca zăpada, învrîstat cu aur. Se plimba prin fața cocioabei ca un demnitar regal, cu creasta ridicată, cu pieptul bombat, cu fireturile scînteind în razele soarelui. Pășea cu o eleganță uluitoare. Arăta ca un nobil străin, ca unul din regii aceia orientali care apar în magnificele spectacole ale Operei italiene.

Merrymusk înaintă din pragul ușii spre mine.

— Spune-mi, rogu-te, nu cumva acesta e Signor Beneventano ? îl întrebai eu.

— Cum ai zis, domnule ?

— Vorbeam de cocoș, îi răspunsei, eu, ușor stingherit. La drept vorbind, entuziasmul mă făcuse să comit o gafă cam stupidă. Făcusem o aluzie oarecum cultă în prezența unui om incult. Dîndu-mi seama de asta, din căutătura lui sincer mirată, m-am simțit prost, dar mi-am ascuns stinghereala, spunîndu-i că *acesta era cocoșul.*

În cursul toamnei trecute mă dusesem la oraş şi avusesem norocul să asist la un spectacol al Operei italiene, un spectacol în care apărea, în rolul unui personaj regal, un anume Signor Beneventano — un bărbat înalt, impunător, înveşmîntat într-un strai bogat, ca un penet, în care se mişca făcînd nişte paşi măreţi şi sfidători. Signor Beneventano părea pe punctul de a se răsturna pe spate, într-atîta de ţanţoş era. Şi zău că paşii cocoşului semănau cu paşii făcuţi pe scenă de Signor Beneventano !

Deodată, cocoşul se opri locului şi, înălţîndu-şi şi mai sus capul, îşi zburli penele şi slobozi o cîntare inspirată şi puternică. Muntele lui Octombrie îi răspunse în ecou, iar alţi munţi îi trimiseră înapoi ecoul, preluat de alţi munţi, astfel încît întregul ţinut păru năpădit de cîntarea aceea imperioasă. Abia acum înţelegeam cum de putusem auzi pe dealul meu de departe îmbucurătoru-i glas.

— Dumnezeule ! exclamai eu. Dumneata eşti stăpînul acestui cocoş ? E al dumitale ?

— Mai întrebi, domnule ? ! îmi răspunse Merrymusk, cu un zîmbet şiret pe faţa-i lunguiaţă şi gravă.

— Unde l-ai găsit ?

— Aici a ieşit din găoace. Eu l-am crescut !

— Dumneata ?

Hait ! Un nou cucurigu ! Ar fi putut stîrni toate duhurile brazilor şi pinilor tăiaţi vreodată în ţinutul acela. Admirabil cocoş ! După ce cîntă, începu din nou să se plimbe, înconjurat de o suită de găini pline de admiraţie.

— Cît ceri pentru Signor Beneventano ?

— Cum ai zis, domnule ?

— Pentru cocoşul ăsta fermecat ! Cît ceri pentru el ?

— Nu-l vînd.

— Îţi dau cincizeci de dolari

— Pfui !

— O sută !

— Scîrţ !

— Cinci sute !

— Canci !
— Şi mai zici că ești om sărac ? !
— Da' de unde ! Păi, n-am eu oare cocoşul ăsta, pentru care am refuzat să primesc cinci sutare ?
— E adevărat, îi răspunsei eu, serios. Aşa e. Şi zici că nu vrei să-l vinzi ?
— Nu-l vînd.
— Ai fi dispus să mi-l dăruieşti ?
— Nu.
— Atunci, *păstrează-l !* exclamai eu, furios.
— Îl păstrez.
Am stat cîteva clipe, copleșit de admirație pentru cocoș și de nedumerire în legătură cu omul. În cele din urmă admirația pentru cel dintîi s-a dublat, ca și respectul față de celălalt.
— Poftim înăuntru, îmi spuse Merrymusk.
— N-ar putea oare să vină și cocoșul cu noi ?
— Ba da. Hai, Trîmbiță, vino-ncoace, băiatule !
Cocoșul făcu stînga-mprejur şi păşi spre Merrymusk.
— Hai !
Cocoșul intră după noi în cocioabă.
— Cîntă, băiatule !
Tavanul cocioabei se zgudui.
O, nobil cocoș !
L-am privit în tăcere pe amfitrionul meu. Ședea pe o ladă veche, îmbrăcat în salopeta lui cenușie și roasă, peticită la genunchi și la coate, și cu pălăria-i ponosită pe cap. Am aruncat o privire și prin încăpere. Deasupra, niște grinzi goale, de care atîrnau însă o sumedenie de hălci de pastramă de vită. Încăperea n-avea dușumele, dar într-un colț am zărit un morman de cartofi, iar în alt ungher un sac cu mălai. O pătură era atîrnată către celălalt capăt al încăperii, de unde se auzeau vocea îndurerată a unei femei și glasurile unor copilași suferinzi. Totuși, în glasurile astea parcă nu deslușeai nici o văicăreală.
— Doamna Merrymusk și copiii ? întrebai eu.

— Da.

M-am uitat la cocoș. Stătea maiestuos în mijlocul încăperii. Arăta ca un Grande de Spania surprins de ploaie și refugiat în șopronul unui țăran. Emana, prin contrast, un aer ciudat, supranatural. Lumina parcă întreaga cocioabă, transfigurîndu-i mizeria. Transfigura lada veche, haina cenușie și roasă, pălăria ponosită. Transfigura înseși vocile îndurerate ce se auzeau de după paravan.

— Tăticule ! scînci una dintre ele. Fă-l pe Trîmbiță să mai cînte odată !

— Cîntă ! porunci Merrymusk.

Cocoșul luă poziția de rigoare.

Tavanul se zgudui.

— Cîntecul ăsta nu-i tulbură pe doamna Merrymusk și pe copilașii bolnavi ?

— Mai cîntă odată, Trîmbiță !

Tavanul se zgudui din nou.

— Va să zică, nu-i tulbură ?

— Păi, n-ai auzit că ei *îi cer* să cînte ?

— Cum se face că, deși sînt bolnavi, le place cîntecul lui ? E, ce-i drept, un cocoș grozav, cu o voce grozavă, dar s-ar părea că nu-i tocmai cel mai potrivit lucru pentru odaia unor bolnavi. Chiar le place să-l audă ?

— Dar *dumitale* nu-ți place ? Și nu-ți face bine să-l auzi ? Nu-ți dă curaj ? nu te însuflețește ? nu te ajută să-ți învingi desperarea ?

— E adevărat, recunoscui eu, scoțîndu-mi pălăria cu adîncă smerenie în fața bravului suflet ascuns sub haina aceea sărăcăcioasă.

— Dar, adăugai eu cu oarecare neliniște, am impresia că o cîntare atît de puternică ar putea să le strice unor oameni bolnavi, întîrziindu-le vindecarea.

— Trîmbiță, îi porunci Merrymusk cocoșului, cîntă cît poți de tare !

Am sărit de pe scaun ! Cocoșul mă băgase în sperieți, ca și cum ar fi fost vreunul din îngerii de care vorbește Apo-

calipsul. Ai fi zis că-şi înalţă cîntarea peste ruinele păcătosului Babilon sau că celebrează triumful cinstitului Ioşua în valea Ascalonului. Cînd mi-am mai venit în fire, m-a fulgerat un gînd, o întrebare la care am încercat să aflu răspuns :

— N-ai vrea, Merrymusk, să mă prezinţi soţiei şi copiilor dumitale ?

— Ba da. Nevastă, dumnealui vrea să intre în odaia ta.

— Să poftească, e binevenit, îi răspunse un glas stins.

Mergînd în spatele paravanului, am zărit o faţă omenească răvăşită de suferinţă, şi totuşi ciudat de veselă. Altceva nu prea se vedea : trupul femeii, ascuns sub o plapumă şi sub o haină veche, părea prea firav ca să-şi dezvăluie contururile prin asemenea învelişuri groase. Lîngă pat şedea o fetiţă palidă, care-şi ajuta mama. Într-un alt pat zăceau trei copii, înghesuiţi unul într-altul — alte trei feţe palide.

— Tăticule, n-avem nimic cu dumnealui, dar lasă-ne să-l vedem şi pe Trîmbiţă !

La chemarea stăpînului său, cocoşul veni după paravan şi se cocoţă pe patul copiilor. Ochii obosiţi ai acestora îl priveau ţintă, cu o încîntare extatică. Ai fi zis că se însoresc la penetul strălucitor al cocoşului.

— E mai ceva decît un spiţer, aşa-i ? zise Merrymusk. E chiar doctorul Cocoş în carne şi oase !

Am plecat de lîngă bolnavi şi ne-am întors în cealaltă încăpere. Aşezîndu-mă la loc, am căzut pe gînduri, intrigat de această familie ciudată.

— Pari să fii un om straşnic de independent ! i-am spus lui Merrymusk.

— Iar eu nu te socotesc un prost, nu te-am socotit niciodată. Eşti un om de treabă, domnule !

— E vreo speranţă ca nevasta dumitale să se vindece ? îl întrebai eu, încercînd, din modestie, să schimb vorba.

— Nici cea mai slabă speranţă.

— Dar copiii ?

— O foarte slabă speranță.

— Ce viață chinuită trebuie că duceți ! Pustietatea asta, cocioaba asta, munca grea, vremurile grele...

— Păi, nu-l am pe Trîmbiță ? El ne înveselește pe toți. Cîntă orice-ar fi, cîntă chiar în bezna cea mai neagră, cîntă necontenit, un imn de slavă Celui de Sus !

— Cînd l-am auzit prima oară, pe dealul din apropierea casei mele, mi-am spus că o fi pe semne cocoșul de rasă al unui bogătaș — nu-mi trecea prin gînd că un om sărac ca dumneata ar fi putut să fie stăpînul unui asemenea cocoș, și nici că acesta ar putea fi de rasă domestică.

— Un om *sărac ca mine* ? De ce mă socotești astfel ? Nu sfințește oare cocoșul *meu* locurile astea altminteri pustii și sărăcăcioase ? Și oare nu tot el ți-a dat curaj și *dumitale* ? Iar eu îți ofer pe gratis aceste încurajări. Sînt un mare filantrop. Sînt un om bogat, foarte bogat, și foarte fericit ! Cîntă, Trîmbiță !

Tavanul se zgudui.

M-am întors acasă, îngîndurat. Cu toate că-l admiram pe Merrymusk, nu eram pe deplin împăcat cu felul lui de a vedea lucrurile. Stăpînit de aceste gînduri, mă oprisem în pragul casei mele, cînd am auzit din nou cîntatul cocoșului. Destul ! mi-am zis. Merrymusk are dreptate !

O, nobil cocoș ! o, nobil om !

Nu l-am mai văzut pe Merrymusk vreme de cîteva săptămîni, dar, auzind mereu triumfalul și veselul cucurigu, îmi spuneam că toate sînt la fel ca de obicei în familia lui. Propria-mi stare de spirit rămăsese foarte bună. Cocoșul continua să mă îmbărbăteze. O nouă ipotecă veni să se adauge celor care-mi grevau plantația, dar eu m-am mulțumit să mai cumpăr o duzină de sticle de bere tare, și o duzină de duzini de sticle de bere neagră, de Philadelphia. Cîteva din rudele mele muriră între timp, dar n-am purtat doliu, în schimb, am băut timp de trei zile doar bere tare, mai neagră decît „berea neagră“ de Philadelphia. În clipa

cînd am primit trista veste, tocmai auzeam cîntatul cocoşului.

— În sănătatea ta, nobile cocoş !

M-am gîndit să mă duc din nou la Merrymusk, deoarece trecuse cam mult de cînd nu-l mai văzusem sau auzisem de el. Cînd m-am apropiat de cocioaba lui, n-am observat nici o mişcare. M-a cuprins o presimţire ciudată. Dar auzind cîntatul cocoşului, de undeva din cocioabă, presimţirea mi s-a risipit. Am bătut în uşă. Un glas stins mă pofti să intru. Paravanul nu mai era acolo ; întreaga încăpere devenise un fel de spital. Merrymusk zăcea pe un maldăr de ţoale vechi, iar nevasta şi copiii în paturile lor. Cocoşul stătea cocoţat pe o doagă de butoi atîrnată de grindă, în mijlocul încăperii.

— Eşti bolnav, Merrymusk ? murmurai eu, mîhnit.

— Ba nu, mă simt bine, îmi răspunse el, cu glas stins. Cîntă, Trîmbiţă !

M-am înfiorat : sufletul puternic din acel trup slab mă îngrozea.

Totuşi, cocoşul cîntă !

Tavanul se zgudui.

— Cum o mai duce doamna Merrymusk ?

— Bine.

— Dar copiii ?

— Bine. Toată lumea e bine.

Rostise aceste ultime cuvinte pe un ton strident, clamîndu-şi parcă apriga biruinţă asupra bolii. Era prea mult. Capul îi căzu pe spate. Un şorţ alb îi acoperi parcă faţa. Merrymusk murise.

Mă cuprinse o spaimă teribilă.

Dar în clipa aceea, cocoşul cîntă.

Cocoşul îşi flutura penetul, caşicum fiecare pană ar fi fost un steag. Atîrnat de tavanul cocioabei, semăna cu drapelele-trofeu care fluturau odinioară sub cupola catedralei St. Paul. Eram copleşit de spaimă şi de uimire.

M-am apropiat de paturile femeii şi copiilor. Băgaseră de seamă expresia mea îngrozită ; ştiau ce se întîmplase.

— Bunul meu soţ a murit, horcăi femeia. Nu-i aşa ?

— Da, a murit.

Cocoşul cîntă.

Femeia se lăsă pe spate, fără nici un suspin : murise şi ea, solidară cu bărbatul pe care-l iubise atîta amar de vreme.

Cocoșul cîntă.

Din penetu-i de aur săreau scîntei. Cocoșul părea cuprins de o bucurie extatică. Sărind de pe doaga aceea, păși maiestuos spre maldărul de țoale vechi, pe care zăcea tăietorul de lemne și se proțăpi lîngă el, ca un herald. Deodată slobozi un cucurigu prelung, muzical, triumfător şi parcă final, lăsîndu-și capul pe spate, cașicum ar fi vrut să proiecteze, cu suflul lui, drept în al șaptelea cer sufletul tăietorului de lemne. Păși apoi regește spre patul femeii, și slobozi un nou cucurigu triumfal, perechea celui de mai înainte.

Fețele palide ale copiilor deveniseră radioase. Strălucirea lor cerească răzbătea prin jegul adunat pe piele. Ai fi zis că-s copiii deghizați ai unor regi și împărați. Cocoșul sări în patul lor, se scutură și începu să cînte, cu foc, de parc-ar fi vrut să smulgă din trupurile prăpădite ale copiilor sufletele aciuate în ele, și să unească în ceruri întreaga familie. Copiii păreau să-l susțină în această strădanie. Un dor adînc și intens de evadare îi prefăcea în duhuri, chiar sub ochii mei. Semănau cu niște îngeri.

Muriseră !

Cocoșul își scutură penetul deasupra lor. Și slobozi un nou cucurigu, ca un „Bravo !", ca un „Ura ! De trei ori Ura !" Și ieși din cocioabă. L-am urmat. Cocoșul zbură drept pe culmea acoperișului, își desfăcu larg aripile, scoase un fel de sunet supranatural, și se prăbuși la picioarele mele.

Cocoșul murise !

Dacă veţi vizita acea regiune deluroasă, veţi vedea, lîngă calea ferată, chiar la poalele Muntelui lui Octombrie, pe celălalt mal al mlaştinii, o piatră de mormînt pe care, în locul hîrcii şi al ciolanelor încrucişate, a fost dăltuită silueta unui cocoş pe cale de a cînta. Dedesubt, se pot citi aceste cuvinte :

O, moarte, unde ţi-e muşcătura ?
Mormîntule, unde ţi-e biruinţa ?

Tăietorul de lemne zace împreună cu familia lui şi cu Signor Beneventano, în locul acela. Eu i-am îngropat pe toţi şi am aşezat acea lespede, anume comandată. De atunci încoace, n-am mai simţit niciodată dureroşii fiori ai melancoliei ; orice s-ar întîmpla, cînt mereu — din zori pînă-n seară —

Cucurigu-gagu-uu-uu !

SCRIPCARUL

Va să zică, poemul meu e respins, iar gloria nepieritoare nu-i de mine ! Sînt osîndit să fiu și să rămîn pe veci un „nimeni" ! Insuportabilă soartă ! Respingînd critica, mi-am luat pălăria și am coborît pe Broadway, unde o mulțime entuziastă se îmbulzea spre o trupă de circ care-și instalase de curînd cortul pe o străduță lăturalnică, din apropiere, și care devenise celebră grație unui clovn nemaipomenit.

Deodată, vechiul meu amic Standard[1] îmi ieși în cale, acostîndu-mă într-un mod cam zgomotos :

— Bine că te-am întîlnit, Helmstone, băiete ! Dar ce-i cu tine ? Nu cumva ai comis o crimă ? Nu cumva fugi de justiție ? Arăți ca dracu' !

— Așadar, l-ai văzut și tu ? îl întrebai eu, referindu-mă, firește, la articolul apărut în presă.

— A, da, eram acolo, la spectacolul de azi dimineață. Un clovn grozav, așa să știi ! Dar uite-l și pe Hautboy. Hautboy, dă-mi voie să ți-l prezint pe Helmstone.

---

[1] Ca și în alte povestiri scrise în această perioadă, Melville folosește nume străveziu simbolice, urmînd dealtfel o tradiție literară încă puternică pe atunci, atît în Anglia cît și în Statele Unite, tradiție ilustrată îndeosebi de Hawthorne.

Standard înseamnă în englezește *stindard* sau *etalon*.

Helmstone înseamnă *cîrmă*, iar *hautboy* — *oboi*.

Fără a avea răgazul sau dorința de a-mi pune la inimă o confuzie atît de umilitoare, m-am liniștit dintr-odată, privind fața noului venit, ce-mi fusese prezentat într-un mod atît de neceremonios. Era un individ scund și îndesat, plin de o însuflețire juvenilă, cu o față rumenă ca a unui flăcău de la țară și cu niște ochi cenușii, dar veseli și sinceri. Numai părul lui îi vădea vîrsta, care nu era aceea a unui băiețandru dezvoltat peste măsură. Judecînd după acest păr, i-am dat vreo patruzeci de ani, dacă nu și mai mulți.

— Hai, Standard, nu mergi și tu la circ ? i se adresă el, voios, amicului meu. Au, cică, un clovn fără pereche. Haide, vino, să vină și domnul Helmstone, veniți amîndoi, iar după circ o să ne ducem la restaurantul lui Taylor, ca să înfulecăm o friptură faină și să bem un pahar de punci.

Aerul statisfăcut, buna dispoziție și fața rumenă și extraordinar de sinceră a acestui foarte ciudat nou amic al meu, avură asupră-mi efectul unei vrăji. A accepta o invitație din partea unui om atît de bun și cinstit mi se părea un gest firesc, de simplă încredere în natura omenească.

În timpul spectacolului l-am privit mai mult pe Hautboy decît pe clovnul acela celebru. Hautboy era pentru mine principalul actor. O bucurie sinceră ca a lui dădea sufletului meu certitudinea că fericirea există aievea. Glumele clovnului păreau să i se rostogolească sub limbă aidoma unor prune coapte. Cînd piciorul, cînd mîna lui erau folosite pentru a-și exprima recunoștința. La fiece număr ieșit din comun, se întorcea cu fața spre Standard și spre mine, ca să vadă dacă-i împărtășeam bucuria rară. Bărbatul acesta în vîrstă de patruzeci de ani îmi apărea ca un băiețandru de doisprezece ani, fără ca, prin aceasta, să-mi pierd respectul pentru dînsul. Din pricină că totul la el era atît de firesc și de cinstit, că toate expresiile și gesturile lui erau atît de pline de harul unei voioșii autentice, uimitoarea juvenilitate a personajului căpăta un soi de aură

divină și perenă, ca aceea a unui zeu veșnic tînăr al Eladei.

Dar orișicît l-aș fi privit pe Hautboy și orișicît i-aș fi admirat această aură, starea de deznădejde cu care ieșisem din casă nu mă părăsise cu totul, pentru a mă scuti de unele recidive fugare. Totuși, îmi reveneam grabnic, rotindu-mi privirea în jurul uriașului amfiteatru populat cu oameni care aplaudau frenetic, interesați la culme de spectacolul acela. Și nu numai că aplaudau, dar băteau din picioare și scoteau niște aclamații asurzitoare. Și, mă rog, care era cauza acestui delir ? mă întrebam. Însuși clovnul, cu grimasele-i comice, împărțite cu dărnicie !

M-am pomenit atunci repetîndu-mi în gînd pasajul acela sublim din poemul meu, în care Cleotheme Argivul [1] demonstrează cît de îndreptățit a fost războiul. Da, îmi spuneam, dacă aș sări acum în arenă și aș recita acest pasaj, sau dacă aș interpreta întregul poem tragic în fața spectatorilor, l-ar aplauda ei oare pe poet la fel cum îl aplaudă pe clovn ? Da' de unde ! M-ar huidui și ar spune că-s ramolit sau nebun. Și ce ar dovedi asta ? Pasiunea poetului sau nesimțirea spectatorilor ? Poate că și una și alta ; dar fără îndoială ar dovedi-o pe cea dintîi. Pentru ce te-ai plînge, însă ? Nu cumva ai vrea să fi admirat de admiratorii unui bufon ? Adu-ți aminte de vorba acelui atenian care, la auzul aplauzelor zgomotoase din arenă, l-a întrebat în șoaptă pe prietenul său : ce prostie am spus ?

Rotindu-mi din nou privirea în jurul arenei de circ, am văzut fața radioasă și rumenă a lui Hautboy. Bucuria lui sinceră îmi disprețuia disprețul. Trufia mea intolerantă era pusă cu botul pe labe. Și totuși Hautboy nici nu visa ce reproș magic îi adresa sufletului meu fața lui zîmbitoare. Chiar în clipa cînd eu simțeam împunsătura spiritului critic, ochiul lui scînteia, mîna îi flutura, vocea i se ridica

---

[1] Personaj cu nume eroic imaginat de Melville.

în semn de plăcere, la auzul unei noi glume a inepuizabilului măscărici.

După terminarea spectacolului ne-am dus la restaurantul lui Taylor. Ne-am așezat la una din măsuțele de marmură, pentru a consuma o friptură și un punci, pierduți în mulțimea mușteriilor din local. Hautboy s-a așezat în fața mea. Cu toate că ilaritatea de mai înainte îi cam trecuse, bucuria încă-i mai lumina chipul. La această bucurie se adăuga însă o însușire ceva mai puțin vizibilă pînă atunci : expresia senină a unui anumit bun simț, pe cît de degajat, pe atît de profund. Bunul simț și buna dispoziție își dădeau mîna în sufletul lui. În vreme ce el discuta cu vioiul Standard, eu însumi — participînd prea puțin la conversație — eram din ce în ce mai uimit de admirabilul discernămînt pe care-l vădea. În mai toate remarcile sale pe diferite teme, Hautboy părea să nimerească în chip intuitiv hotarul dintre entuziasm și apatie. Era limpede că, deși vedea lumea aproape întocmai așa cum este ea în realitate, Hautboy nu-i îmbrățișa teoretic nici latura luminoasă, nici latura sumbră. Respingînd toate soluțiile, recunoștea numai faptele. El nu tăgăduia în mod superficial aspectele întristătoare ale lumii ; nu trecea cu buretele cinismului peste aspectele ei îmbucurătoare ; și se bucura din inimă de tot ceea ce i se părea îmbucurător. Era limpede, așadar — cel puțin aceasta a fost impresia mea pe moment — că extraordinara lui voioșie nu izvora din vreo deficiență afectivă sau intelectuală.

Deodată, amintindu-și de o întîlnire, își luă pălăria, ne salută voios și ne părăsi.

— Ei, Helmstone, ce părere ai despre noua ta cunoștință ? mă întrebă Standard, bătînd imperceptibil cu degetul în masă.

Ultimele cuvinte aveau pentru mine o rezonanță stranie și o semnificație aparte.

— Noua mea cunoștință, e bine zis, îi răspunsei. Îți mulțumesc de o mie de ori, Standard, pentru că mi-ai făcut

cunoștință cu unul dintre cei mai ciudați oameni pe care mi-a fost dat să-i întîlnesc. Trebuia să văd cu ochii mei un astfel de om, ca să cred în posibilitatea existenței lui.

— Va să zică, îți place de el, îmi spuse Standard, cu o ironie uscată.

— Îl iubesc și-l admir enorm, Standard ! Aș vrea să fiu Hautboy !

— Din păcate, există un singur Hautboy pe lume.

Vorbele astea m-au pus din nou pe gînduri, reînviindu-mi într-o oarecare măsură viziunea sumbră, încît i-am răspuns, cu un rînjet amar :

— Presupun că admirabila lui voioșie izvorăște și dintr-o situație fericită, nu doar dintr-un temperament fericit. Extraordinarul său bun simț sare în ochi, dar un astfel de bun simț poate exista chiar și în absența unor însușiri sublime. Ba, în anumite cazuri, am impresia că bunul simț se datorează tocmai absenței acestor însușiri. Cu atît mai mult, buna dispoziție. Lipsindu-i geniul, Hautboy e un om fericit.

— Aha, va să zică nu-l socotești un geniu excepțional !

— Un geniu ?! Un asemenea bondoc ? Păi, geniul e, aidoma lui Cassius[1], înalt și uscățiv.

— Așa ? Dar nu-ți trece prin minte că Hautboy ar fi putut să fie înzestrat cu geniu pe vremuri și că, lepădîndu-se de el, spre norocul lui, a sfîrșit prin a se îngrășa ?

— Unui om genial îi este la fel de imposibil să se lepede de geniul lui, cum îi este unui om bolnav de tuberculoză galopantă să se lepede de această boală.

— Vorbești, văd, cu multă convingere.

— Da, Standard, exclamai eu, pe un ton și mai amar, la urma urmei voiosul tău Hautboy nu-i un model, un exemplu pentru niște oameni ca tine și ca mine. Înzestrat cu însușiri mediocre, cu opinii clare, pentru că sînt limitate, cu simțăminte potolite, pentru că sînt lipsite de

---

[1] Personaj din *Iuliu Cezar* de Shakespeare, prieten cu Brutus și conducător al conspirației împotriva lui Iuliu Cezar.

vlagă, și cu o fire veselă, pentru că așa s-a născut — cum ar putea oare acest Hautboy al tău să slujească drept model unui tip impetuos ca tine, sau unui visător ambițios ca mine ? Nu-l ispitește nimic dincolo de limitele obișnuite, și n-are ce-și înfrîna în el însuși. E astfel alcătuit, încît e scutit de orice vătămare morală. A, dacă ar putea simți împunsăturile ambiției, dacă ar fi auzit măcar o dată aplauzele publicului sau i-ar fi suportat huiduielile disprețuitoare, acest Hautboy al tău ar fi acum un cu totul alt om ! Așa, însă, fiind supus și liniștit din leagăn pînă la mormînt, nu face decît să lunece prin mulțime.

— Așa ?

— De ce-mi tot spui „așa" oridecîteori îți vorbesc ?

— Ai auzit vreodată de Maestrul Betty ?

— Te referi la fenomenalul actor englez care, odinioară, i-a alungat din Drury Lane pe Siddons și pe Kemble[1], cucerind aplauzele delirante ale întregului oraș ?

— Exact, îmi răspunse Standard, ciocănind din nou cu degetul în masă.

M-am uitat perplex la el. Părea să dețină în chip misterios cheia subiectului discuției noastre ; iar dacă pomenise de Maestrul Betty, o făcuse doar pentru a-mi spori perplexitatea.

— Pentru numele lui Dumnezeu, ce legătură ar putea fi între Maestrul Betty, fenomenalul și genialul actor, un băiețaș englez în vîrstă de doisprezece ani, și bietul Hautboy, un american oarecare, în vîrstă de patruzeci de ani?

— A, nici un fel de legătură ! N-aș crede că s-au văzut vreodată. Și apoi, Maestrul Betty o fi murit demult !

— Atunci, ce rost are să-i răscolești mormîntul de peste ocean, pentru a-i aduce cadavrul în această discuție vie ?

---

[1] *William Betty* (1791—1874) actor englez, de origină irlandeză, rival al celebrului *Charles Kemble* (1775—1854) și al surorii acestuia, *Sarah Siddons* (1755—1831). Drury Lane este strada teatrelor din Londra.

— Eram, pe semne, distrat. Te rog să mă ierţi. Vorbeşte-mi mai departe de Hautboy. Crezi că n-a avut nicicdată geniu şi că tocmai din pricina asta e atît de fericit, mulţumit de sine însuşi, şi gras ? Aşa ? Nu vezi în el nici un model posibil pentru omenire ? nici un învăţămînt valabil pentru oamenii ale căror merite sînt nesocotite, al căror geniu e ignorat, sau a căror trufie neputincioasă e dispreţuită ? aceste trei situaţii constituind de fapt cam acelaşi lucru ? ! Îi admiri buna dispoziţie, dar îi dispreţuieşti sufletul de rînd. Bietul Hautboy, ce păcat că tocmai voioşia lui îi atrage dispreţul !

— N-am spus că-l dispreţuiesc, eşti nedrept ! Spun numai că nu-i un model pentru mine.

Un zgomot neaşteptat mă făcu să tresar : întorcîndu-mă, l-am văzut din nou pe Hautboy, care se aşeză numaidecît, foarte vesel, pe scaunul părăsit mai adineauri.

— Am întîrziat la întîlnire, aşa că m-am gîndit să mă-ntorc grabnic la voi, rosti el. Dar aţi stat destul aici, haideţi acasă la mine ; în cinci minute ajungem !

— Dacă ne promiţi să ne cînţi din scripcă, mergem, zise Standard.

Scripcă ? ! mă gîndii eu. Vasăzică, e-un *scripcar* oarecare ? Nu-i mirare că geniul refuză să-şi ritmeze paşii după arcuşul unui scripcar ! Lehamitea pusese de-a binelea stăpînire pe sufletul meu.

— O să vă cînt pe săturate, îi răspunse Hautboy lui Standard. Hai să mergem !

Peste cîteva minute am ajuns la etajul al cincilea al unei clădiri de pe o stradă lăturalnică ce ducea spre Broadway, o clădire care semăna cu un antrepozit. Odaia era mobilată în chip bizar cu tot soiul de piese desperecheate, ce păreau să fi fost procurate, bucată cu bucată, la licitaţiile de mobilier vechi. Totuşi, ele degajau o impresie de comfort şi curăţenie.

La stăruinţele lui Standard, Hautboy îşi scoase scripca rablagită şi crăpată şi, aşezîndu-se pe un scaun înalt şi su-

bred. începu să cînte cu foc *Yankee Doodle* și alte melodii vesele și săltărețe. Dar, oricît de banale ar fi fost melodiile, stilul în care erau executate avea ceva miraculos de elevat, ce mă fermeca. Proțăpit pe scaunul acela șubred, cu pălăria-i ponosită trasă peste-o ureche, și cu un picior bălăbănindu-i-se în aer, Hautboy mînuia arcușul unui vrăjitor. Toată țîfna și amărăciunea mea se spulberară. Sufletul meu plin de lehamite capitulă în fața viorii fermecate.

— Ai zice că-i un Orfeu, nu-i așa ? îmi șopti Standard, înghiontindu-mă ștrengărește între coaste.

— Iar eu, ursul fermecat, murmurai eu.

Vioara amuți. L-am privit din nou, cu sporită curiozitate, pe dezinvoltul și nepăsătorul Hautboy. El sfida însă orice privire iscoditoare.

Cînd, părăsindu-l pe Hautboy, am ajuns împreună cu Standard afară în stradă, l-am implorat să-mi spună adevărul despre acest om minunat.

— Păi, nu l-ai văzut ? Și nu l-ai disecat pe masa de marmură a restaurantului Taylor, dezvăluindu-i întreaga anatomie ? Ce altceva ai mai putea să afli ? De bună seamă că ai și aflat totul, datorită magistralei tale perspicacități.

— Îți bați joc de mine, Standard ! Se ascunde o taină aici. Spune-mi, te rog, cine e Hautboy ?

— E un geniu extraordinar, Helmstone, îmi răspunse Standard, cuprins de o subită ardoare, un geniu care a băut pînă-n fund cupa gloriei, încă în copilărie, cutreierînd orașele țării ca într-un marș triumfal. A fost admirat de cei înțelepți, mîngîiat de mîinile cele mai frumoase, aplaudat de prostimea cea fără de număr. Astăzi, însă, el cutreieră Broadway-ul, și nimeni nu-l recunoaște. Ca mine și ca tine, își freacă de el coatele funcționarii grăbiți să prindă un omnibuz. Omul încununat de o sută de ori cu lauri, poartă acum, după cum ai văzut, o pălărie ponosită. Odinioară, Norocul i-a turnat aur în poală, așa cum i-a

încins fruntea cu lauri. Astăzi, același om umblă din casă în casă, dînd lecții de vioară ca să-și cîștige pîinea. Împovărat de glorie odinioară, astăzi e vesel și fără ea. *Cu* geniu, dar *fără* glorie, e mai fericit decît un rege. Și mai fenomenal ca oricînd !

— Care-i e numele adevărat ?

— Dă-mi voie să ți-l șoptesc la ureche.

— Cum așa. Standard ? ! Păi, eu însumi, copil fiind, am răgușit aclamînd acest nume, la teatru !

— Am auzit că poemul tău n-a fost prea bine primit, îmi spuse Standard, schimbînd deodată vorba.

— Nu-mi mai pomeni despre asta, pentru Dumnezeu ! exclamai eu. Dacă Cicero, călătorind în Orient, și-a ogoit durerea contemplînd ruinele unei cetăți cîndva fastuoase, nu devine oare un fleac micul meu necaz, cînd văd cum vița de vie și trandafirii se cațără pe coloanele sfărîmate ale templului de odinioară al faimei lui Hautboy ?

A doua zi mi-am rupt în bucăți toate manuscrisele, mi-am cumpărat o vioară și m-am dus să iau lecții de la Hautboy.

FERICIREA DE-A NU REUŞI

O POVESTIRE DE PE FLUVIUL HUDSON

Unchiul meu îmi dăduse întîlnire pe malul fluviului, la orele nouă dimineaţa. Luntrea urma să fie pregătită, iar negrul încărunţit al unchiului urma să aducă aparatul. Deocamdată, natura miraculosului experiment rămînea un mister pentru toţi, în afară de cel care-l proiectase.

Eu am sosit cel dintîi. Satul era situat în susul fluviului, iar soarele de vară începuse deja să dogorească. Deodată l-am zărit pe unchiu-meu înaintînd pe sub copac — îşi scosese pălăria şi-şi ştergea mereu fruntea năduşită ; departe în urma lui şontîcîia bietul Yorpy, purtînd în spinare ceea ce mi se părea a fi una din porţile cetăţii Gaza.

— Hai mai repede, Yorpy ! îi tot striga unchiu-meu, întorcîndu-şi nerăbdător faţa spre el.

În timp ce negrul se apropia de luntre, am observat că masiva poartă a Gazei era de fapt o ladă enormă, urîtă şi lunguiaţă, ermetic închisă. Albeaţa ei de sfinx mi-o făcea şi mai misterioasă.

— *Acesta* e aparatul ? întrebai eu, mirat. Păi, nu-i decît o ladă veche şi paradită, bătută în cuie ! Cu *asta* speri să cîştigi, unchiule, un milion de dolari pînă la sfîrşitul anului ? Zău dacă nu arată ca un cenuşar uzat şi şters, aruncat la fier vechi !

— Pune-o în barcă ! îi porunci unchiu-meu lui Yorpy, fără să se sinchisească de dispreţul meu golănesc.

Pune-o în barcă, îngere cu părul cărunt, pune-o cu grijă, cu mare grijă ! Dacă lada asta crapă, s-a zis cu norocul meu!

— Cum o să crape ? exclamai eu, alarmat. Nu cumva are-n ea substanțe inflamabile ? Ia să mă duc în celălalt capăt al bărcii !

— Stai locului, prostănacule ! mă repezi unchiu-meu.

Apoi, către negru :

— Sări în barcă, Yorpy, și ține bine lada în timp ce urnesc barca de lîngă mal ! Cu grijă, cu grijă, negrule nătîng ! Ia seama la cealaltă parte a lăzii ! Vrei să-mi distrugi lada ?

— Tracu' s-o ia pe lată ! bombăni moș Yorpy, care era un fel de afro-olandez. Lata asta chinuie pe mine te zece ani grei !

— Hai, c-am pornit ! Ia o vîslă, tinere, iar tu, Yorpy, ține bine lada ! În sfîrșit, ne-am desprins de mal. Cu grijă, cu grijă, Yorpy, nu mai zgîlții lada ! Ușurel, ușurel ! Acolo-i o răgălie cît toate zilele. Dă-i drumul acum ! Ura ! În sfîrșit în larg ! Hai, tinere, dă-i bătaie, ca s-ajungem la insulă.

— Insulă ? îngăimai eu. Păi, nu-i nici o insulă pe-aici.

— Ba e una, la vreo zece mile mai sus de pod, îmi răspunse unchiu-meu, cu hotărîre în glas.

— Zece mile ?! Să cari lada asta veche zece mile în susul rîului, pe o asemenea arșiță ?!

— Tot ce pot să-ți spun e că trebuie s-ajungem pe insula Quash, rosti unchiu-meu cu asprime.

— Fie-ți milă, unchiule ! Dac-aș fi știut că-i vorba de vîslit cale de zece mile sub soarele ăsta de foc, n-ai fi izbutit așa ușor să mă vîri *pe mine* în barcă ! Dar ce-i în lada aia ? pietre de pavaj ? Uite cum s-a lăsat barca ! Nu, n-o să contribui la căratul unei lăzi cu pietre de pavaj. Ce rost are să le cărăm cale de zece mile ?

— Uite ce e, prostănacule ! mă bruftului unchiu-meu, oprindu-se din vîslit. N-ai decît să nu mai vîslești ! Dacă nu vrei să împarți cu mine gloria acestui experiment ;

dacă ești cu totul indiferent la partea ta din nepieritoarea-i faimă; dacă nu dorești să fii de față la prima probă a grandiosului meu aparat hidraulic-hidrostatic pentru secarea bălţilor și a mlaștinilor și pentru transformarea lor, în ritmul de un pogon pe oră, în niște ogoare mai mănoase decît cele din Genessee, dacă nu vrei să ai ce le povesti copiilor tăi şi copiilor copiilor tăi, în viitorul depărtat cînd bietul de mine nu voi mai fi demult în viaţă — în cazul acesta, domnul meu, ești liber să cobori din barcă!

— Vai, unchiule, n-am vrut să spun că...

— Nici o vorbă, domnul meu! Yorpy, apucă vîsla asta, să împingem barca la mal!

— Dar, scumpul meu unchi, îţi declar că...

— Nici o silabă, domnul meu! Ai rostit cuvinte de ocară la adresa marelui aparat hidraulic-hidrostatic. Yorpy, du-l la mal, îţi spun! Aici apa nu-i prea adîncă. Sări din barcă, Yorpy și du-l pe băiatul ăsta la mal.

— Zău, unchiule, bunul și dragul meu unchi, iartă-mă de data asta și n-o să mai spun nimic despre aparat.

— N-o să spui nimic despre el?! Despre un aparat pe care mi-am jurat să-l fac celebru? Du-l la mal, Yorpy!

— Nu, unchiule, nu las vîsla din mînă! Am și eu o vîslă, și vreau s-o păstrez. N-o să reușești să-mi smulgi partea mea de glorie!

— A, așa mai merge, ţi-a venit mintea la cap! Poţi rămîne, tinere. Vîslește mai departe!

Am rămas cu toţii tăcuţi cîtva timp, în luntrea care înainta mereu. În cele din urmă, am cutezat să deschid iarăși gura:

— Mă bucur, scumpul meu unchi, că mi-ai dezvăluit, în sfîrșit, natura și scopul marelui dumitale experiment. E vorba, deci, de secarea mlaștinilor — iată o încercare care, în caz că vei reuși (și sînt sigur că vei reuși!) îţi va aduce o glorie tăgăduită unui împărat roman, împăratului care-a încercat, fără succes, să sece mlaștina pontică.

— De atunci încoace, pămîntul a străbătut un drum la fel de lung ca propriu-i diametru, îmi răspunse, cu mîndrie, unchiu-meu. Dacă acel împărat roman s-ar afla aici, i-aș arăta ce se poate face în epoca noastră luminoasă.

Văzîndu-l pe unchiu-meu împăcat pînă la auto-mulțumire, m-am încumetat să mai fac o remarcă :

— E greu de vîslit sub soarele ăsta fierbinte, unchiule!

— Gloria nu se poate dobîndi, tinere, fără să trudești pentru ea din greu, vîslind împotriva curentului, cum facem noi acum. În genere, omul e înclinat din fire să se lase purtat de curent, înspre neantul uitării.

— Bine, unchiule, dar ce rost are, în cazul de față, să mergem așa departe ? De ce să vîslim cale de zece mile ? Pe cîte înțeleg, îți propui doar să supui la o probă practică această admirabilă invenție a dumitale. N-ar putea oare să fie pusă la probă aproape oriunde ?

— Naivule ! îmi răspunse unchiu-meu. Vrei cumva ca cine știe ce spion perfid să-mi fure roadele unei strădanii entuziaste și perseverente, desfășurată vreme de zece ani? Solitar în proiectul meu, mă duc să-l verific într-un loc solitar. Dacă dau greș, căci totul e posibil, nu va afla nimeni din afara familiei mele. Dacă reușesc, pot cere cu îndrăzneală orice preț pentru invenția mea, fiind sigur de secretul ei absolut.

— Iartă-mă, unchiule, recunosc că ești mai înțelept decît mine.

— De, băiete, se pare că anii și părul cărunt aduc înțelepciune.

— Cum rămîne însă cu Yorpy, unchiule ? Crezi că pletele-i cărunte acoperă un creier pe care o viață lungă l-a făcut mai deștept ?

— Păi, eu sînt Yorpy, băiete ? Vezi-ți de vîsla ta !

Strîns iarăși cu ușa, n-am mai scos o vorbă, pînă-n clipa cînd luntrea s-a împotmolit în nisip, la o distanță de circa douăzeci de iarzi de insula împădurită.

— Sst ! îmi şopti unchiu-meu. Nici o vorbă, acum !

Şi rămase tăcut, în timp ce scruta încet cu privirea ţinutul din jur, pînă la ambele maluri ale rîului, foarte lat în locul acela.

— Aşteptaţi pînă trece călăreţul de colo ! şopti el din nou, arătînd spre un punct ce se mişca pe un drum de pe faleza înaltă, drum care şerpuia printre numeroase stînci şi rîpe abrupte. Uite, acum nu se mai vede, a dispărut înapoia acelui crîng. Repede, Yorpy ! Dar cu băgare de seamă ! Sări din barcă şi pune-ţi umărul sub ladă — dar stai !

Am rămas din nou muţi şi nemişcaţi.

— Nu cumva e-un băiat, care s-a cocoţat ca Zaheu în pomul acela din livada de pe celălalt mal ? Uită-te bine, tinere, ochii unui tînăr sînt mai ageri decît ochii unui bătrîn — îl vezi ?

— Văd livada, unchiule, dar nu văd nici un băiat.

— E o iscoadă, sînt sigur ! exclamă unchiu-meu, fără să se sinchisească de răspunsul meu şi privind ţintă, cu palma întinsă peste ochi. Nu atinge lada, Yorpy ! La pămînt, la pămînt cu toţii !

— Păi, uită-te bine, unchiule, aşa-zisul „băiat" nu-i decît o cracă albă uscată ; acum o văd foarte clar.

— Nu la copacul ăla mă uitam eu, îmi replică unchiu-meu, răsuflînd uşurat. Dar n-are-a face, îl desfid pe băiat. Hai, Yorpy, sări din barcă şi pune umărul sub ladă ! Iar tu, tinere, scoate-ţi pantofii şi ciorapii, suflecă-ţi pantalonii şi urmează-mă ! Cu grijă, Yorpy, cu grijă ! Lada asta preţuieşte mai mult decît una de aur, nu uita !

— Oricum, e la fel de grea, mîrîi Yorpy, poticnindu-se şi lipăind prin apa mică de lîngă mal.

— Opreşte-te sub tufişurile de-acolo, printre lespezile alea, aşa, aşa, încetişor, încetişor, las-o jos, acolo ! Eşti gata, tinere ? Urmează-mă, tiptil, în vîrful picioarelor !

— Unchiule, nu pot merge tiptil prin apa asta noroioasă, şi nici nu văd ce rost ar avea.

— Du-te pe mal, tinere, imediat !

— Păi, *mă aflu* pe mal, unchiule !

— Linişte ! Urmează-mă, fără nici o vorbă !

Ghemuindu-se sub tufişuri, printre pietroaie, cu picioarele în apă, unchiu-meu scoase dintr-unul din buzunarele-i enorme un ciocan şi o cheie fixă, şi începu să bată uşor în ladă. Dar sunetul acesteia îl nelinişti.

— Yorpy, şopti el, du-te la dreapta, înapoia tufişurilor şi stai la pîndă. Dacă vezi că se-apropie careva, fluieră încetişor. Iar tu, tinere, du-te la stînga şi fă la fel.

Ne-am supus amîndoi. Deodată, după nu ştiu cîte ciocăneli şi zdrăngăneli, am auzit din nou vocea unchiului răsunînd în pustietate şi poruncindu-ne să ne întoarcem.

Ne-am supus şi de data asta. Cînd ne-am întors, am constatat că unchiu-meu scosese capacul lăzii. Plin de curiozitate, m-am uitat în lada deschisă şi, spre uimirea mea, am văzut o sumedenie de tuburi şi ţevi metalice de diferite sorturi şi calibre, inextricabil împletite într-un ghem uriaş. Ai fi zis că-i un cuib gigantic de vipere şi şerpi anaconda.

— Ascultă, Yorpy, rosti unchiu-meu, plin de însufleţire şi îmbujorat de emoţia gloriei dinainte savurate, tu să stai aici, pe partea asta şi să fii gata să apeşi, cînd îţi voi porunci eu. Iar tu, tinere, ia poziţie în partea cealaltă şi fă la fel. Dar băgaţi bine de seamă, nu clintiţi nici cu-o iotă lada, pînă nu dau eu comanda ! Totul depinde de o ajustare corectă.

— Nici o grijă, unchiule, o să fiu atent ca o cucoană cînd mînuieşte penseta pentru sprîncene.

— Nu ritic eu lata pînă n-aut comanta ! bombăni moş Yorpy.

— Ah, băiete, exclamă unchiu-meu, întorcîndu-şi faţa spre cer, ca pentru a cînta un imn de slavă, în vreme ce o lumină cu adevărat nobilă îi transfigura ochii, zbîrcitu-

rile și pletele cărunte. Ah. băiete, a sosit în sfîrșit momentul pentru care am trudit zece ani de zile și a cărui așteptare m-a ajutat să-mi îndur dureroasa obscuritate ! Gloria va fi cu atît mai dulce, cu cît vine atît de tîrziu, și cu atît mai adevărată, cu cît îl răsplătește pe un om bătrîn ca mine, nu pe un flăcăiandru ca tine. Slavă ție, Atotputernicule !

Și, spunînd acestea, își înclină capul venerabil, în vreme ce mie mi se umezeau ochii — zău dacă nu mi-a căzut o lacrimă în apa prin care mă bălăceam !

— Apăsați !

Am apăsat.

— Încă puțin !

Am mai apăsat puțin.

— Încă *pu-uțin !*

Am apăsat încă *pu-uțin.*

— Încă foarte, *fo-oarte pu-uțin !*

Cu mare greutate, am apăsat încă *fo-oarte pu-uțin.*

În tot acest timp, unchiu-meu rămăsese aplecat peste ladă, încercînd din răsputeri să-i scruteze adîncurile, unde-și aveau cuibul viperele și șerpii anaconda ; numai că, lada fiind pe jumătate scufundată, încercarea era zadarnică.

Unchiu-meu se ridică și dădu ocol lăzii, înaintînd încet prin apă, cu o expresie hotărîtă și încrezătoare, deși nu lipsită de perplexitate.

Era limpede că ceva nu era în regulă. Cum, însă, fusesem ținut într-o ignoranță totală în privința misterioasei mașinării, nu puteam spune în ce consta dificultatea, sau cum ar fi putut să fie înlăturată.

Unchiu-meu dădu din nou ocol lăzii, cu un pas și mai încet și cu o mutră și mai perplexă, nemulțumirea lui adîncindu-se treptat, deși încă și-o mai stăpînea și încă și-o mai ținea la respect cu nădejdea din fundul sufletului său.

Un lucru era cert, și anume, că efectul anticipat de unchiu-meu întîrzia să se producă. Eram, de asemenea, sigur că apa de sub picioarele mele nu scăzuse.

— Încă puțintel, dar foarte puțintel !

— Scumpul meu unchi, lada stă aplecată la maximum. Nu vezi că a ajuns să stea pe fund ?

— Yorpy, ia-ți copita neagră de sub ladă !

Această ieșire a unchiului avu darul de a mă face să cred că lucrurile stăteau foarte prost. Oricum, era un semn rău.

— Aplecați-o *încă puțintel*, sînt sigur că *se poate !*

— Nici cît un fir de păr, unchiule !

— Fir-ar să fie de ladă afurisită ! izbucni unchiu-meu, cu o voce teribilă, ca un tunet neașteptat.

Și, repezindu-se la ladă, o izbi cu piciorul desculț, de cîteva ori, cu atîta putere, încît aproape că-i sfărîmă coastele. Apoi, apucînd toată lada, scoase din ea toate viperele și toți șerpii anaconda și-i azvîrli în apă, la întîmplare, nu însă înainte de a le frînge trupurile sucite.

— Oprește-te, unchiule, încetează, scumpul meu unchi! Pentru numele lui Dumnezeu, oprește-te ! Nu-ți distruge așa, într-o clipă de furie, truda atîtor ani închinați unui plan măreț ! Încetează, te conjur !

Impresionat de glasul meu imperios și de lacrimile pe care nu mi le puteam stăpîni, unchiu-meu se opri din atacu-i nimicitor și rămase cu ochii țintă la mine, nu atît privindu-mă, cît holbîndu-se, ca un om care și-ar fi pierdut mințile.

— Scumpul meu unchi, încă nu s-a paradit de tot, hai, pune la loc tot ce-ai scos din ea ! Ai un ciocan și o cheie fixă, vîră la loc piesele și mai încearcă o dată. Cît trăim, sperăm...

— Ba, cît sperăm într-o viață de apoi, n-avem nici o speranță aici, pe pămînt ! răcni unchiu-meu.

— Haï, unchiule, vîră piesele la loc, sau, dacă n-ai destule scule ca să le pui, încearcă măcar *o parte* din mașinărie, mai încearcă o dată, zău, unchiule !

Îndemnurile mele stăruitoare sfîrșiră prin a-l îndupleca. Îndărătnicul ciot al speranței, în zadar smuls din rădăcină, slobozi o ultimă și miraculoasă mlădiță verde.

Adunînd cu grijă și cu răbdare unele din fragmentele mai ciudate la înfățișare ale mașinăriei distruse, unchiu-meu le combină într-un chip misterios, apoi, golind lada, le vîrî acolo și, după ce ne porunci mie și lui moș Yorpy să luăm poziția de mai înainte, ne spuse să aplecăm lada.

Am făcut cum ne-a spus. Dar, nevăzînd nici un rezultat, așteptam să aud comanda unchiului, de a mai apleca puțintel lada, cînd, deodată, am încremenit de spaimă la vederea feței sale : părea chircită, stafidită ca un ciorchine mucegăit. Lăsînd jos lada, am zbughit-o spre el, taman la timp pentru a-l împiedica să cadă.

Împreună cu Yorpy, care lăsase și el lada buclucașă, l-am ajutat pe bătrîn să se urce în luntre și am întors spatele insulei Quash, vîslind în tăcere. Ce repede ne-a dus la vale curentul ! Și cît de greu ne venise să vîslim împotriva lui ! Mă gîndeam la ceea ce-mi spusese unchiu-meu, cu nici o oră mai înainte, în legătură cu înclinarea oamenilor de a se lăsa purtați de curent, spre neantul uitării.

— Băiete, mi se adresă unchiu-meu în cele din urmă, ridicîndu-și capul.

L-am privit cu luare aminte și m-am bucurat să văd că înfricoșătoarea rugină aproape că dispăruse de pe fața lui.

— Băiete, unui bătrîn nu-i prea mai rămîne cine știe ce de inventat într-o lume bătrînă.

Nu i-am răspuns nimic.

— Ascultă-mi sfatul, băiete, și nu încerca niciodată să inventezi altceva decît... fericirea.

Nu i-am spus nimic.

— Hai, băiete, vira barca, să ne întoarcem ca să luăm lada !

— Scumpul meu unchi...

— Da, băiete, lada e bună, o poţi folosi ca să pui lemne în ea. Iar credinciosul meu moş Yorpy ar putea să-şi cumpere tutun cu banii primiţi pentru ţevile alea de fier.

— Vai, stăpîne, scumpu' meu stăpîn, trecut zece ani te cînt mata spus vorbă bună lu' moş Yorpy ! Mulţumesc, stăpîne, mulţumesc tin inimă ! Mata eşti iarăşi mata tupă zece ani !

— Da, ani destul de lungi, oftă unchiu-meu. Ca urechile măgarului lui Esop ! Dar bine că s-a terminat. Tare mă bucur, băiatule, că am dat greş ! Să ştii, băiatule, că eşecul a făcut din mine un bătrîn cumsecade. La început mi s-a părut ceva îngrozitor, dar acum îmi pare bine c-am dat greş. Binecuvîntat fie Domnul pentru acest eşec !

Şi faţa i se lumină de un entuziasm straniu, extatic. N-aveam să uit niciodată expresia aceea. Dacă întîmplarea cu pricina a făcut din unchiu-meu „un bătrîn cumsecade", cum zicea el, din mine a făcut „un tînăr înţelept". Exemplul mi-a slujit drept experienţă.

După trecerea unui număr de ani, scumpul meu unchi — a cărui sănătate începuse între timp să se şubrezească, fără a-l împiedica totuşi să cunoască momentele paşnice ale unei mulţumiri de toamnă tîrzie — a pornit-o, tăcut, pe drumul părinţilor săi (credinciosul moş Yorpy i-a închis ochii). Privindu-i pentru ultima oară faţa venerabilă, am avut impresia că buzele-i livide şi resemnate se mişcă. Şi parcă i-am auzit iarăşi exclamaţia patetică : „Binecuvîntat fie Domnul pentru acest eşec !"

BUDINCA SĂRACULUI ŞI FIRIMITURILE BOGATULUI

TABLOUL ÎNTÎI

BUDINCA SĂRACULUI

— Vezi tu, prietene, cum darnica Natură se arată binefăcătoare în toate cele? îmi spunea, aţîţat, poetul Blandmour[1], în urmă cu vreo patruzeci de ani, într-o zi de pe la sfîrşitul lui martie, pe cînd străbăteam un drum troienit de o zăpadă moale şi umedă. Ba, mai e şi grijulie în pomenile ei, întocmai ca un filantrop. Bunăoară zăpada asta, care pare atît de nelalocul ei, este de fapt o adevărată mană cerească pentru plugarul sărac. Nu degeaba i se şi spune „îngrăşămîntul săracului", acestei zăpezi de martie, care cade la timp, taman înainte de însămînţări. Cernută de ceruri pe pămînt, ea pătrunde încet în toţi bulgării şi-n toate brazdele şi straturile, ca o hrană binecuvîntată. Pentru plugarul sărac, ea este la fel de bună ca îngrăşămintele folosite de fermierul bogat. Şi apoi, plugarul sărac nici nu trebuie s-o împrăştie, aşa cum îşi împrăştie fermierul îngrăşămintele.

— Aşa o fi, i-am răspuns, fără prea mult entuziasm, înlăturînd de pe pieptul meu cîţiva dintre fulgii aceia lichizi. S-ar putea să fie aşa cum spui, dragul meu Blandmour. Cum se face însă că vîntul mînă „îngrăşămîntul

[1] Ca şi în alte povestiri din această perioadă, numele personajelor sînt străveziu simbolice. *Blandmour* e un nume compus din *bland (blînd,* sau *afabil)* şi *amour* (franţuzism, cu sensul de *iubire*).

săracului" dincolo de peticul de pămînt al sărmanului Coulter[1] și-l îngrămădește pe ogorul de douăzeci de pogoane ale lui jupîn Teamster[2] ?

— Păi, pămîntul lui Coulter o fi pe semne destul de reavăn ca să nu mai aibă nevoie de altă umezeală. Vorba ceea, ce-i destul, e destul !

— Da, umezeală o fi avînd destulă, replicai eu, scuturîndu-mă de fulgi. Zăpada asta moale, de primăvară, o fi binevenită, cum spui, dar ce te faci cu zăpezile reci ale iernilor lungi de pe-aici ?

— Păi, ai uitat cuvintele psalmistului ? „Domnul cerne fulgii de omăt ca lîna", ceea ce înseamnă că zăpada e și caldă ca lîna, nu doar albă ca ea. Căci lîna ține de cald din pricină că firele i-s încîlcite și nu lasă aerul să pătrundă prin ele. Tot așa și pămîntul : ia-i temperatura în decembrie, cînd e învelit în zăpada albă ca lîna, și vei vedea că-i cu multe grade mai ridicată decît aceea a aerului. Așa că vezi, zăpada *în sine* e o binefacere : sub masca gerului — un filantrop morocănos — ea încălzește de fapt pămîntul, peste care cad mai apoi fulgii aceștia de martie, ca să-l îngrașe.

— Îmi place să te-aud vorbind, dragul meu Blandmour și, călăuzit de inima-ți darnică, nu pot decît să-i doresc bietului Coulter cît mai mult din acest „îngrășămînt al săracului".

— Dar asta nu-i totul, se grăbi să adauge poetul. Ai auzit vreodată de „colirul săracului" ?

— N-am auzit niciodată.

— Ia zăpada asta moale, de martie, topește-o și pune-o într-o sticlă. Se păstrează la fel de curată ca spirtul și-i cel mai bun leac pentru vederea slabă. Am eu însumi acasă o damigeană întreagă. Dar chiar și cel mai sărac dintre oameni se poate folosi cît poftește de acest leac miracu-

---

[1] Brăzdar (engl.).
[2] Căruțaș (engl.).

los, dacă suferă de ochi. Spune şi tu, nu-i o adevărată binefacere ?

— Va să zică, „îngrăşămîntul săracului“ e şi „colirul săracului“ ?

— Întocmai. Ce poate fi mai economicos ? Acelaşi lucru să poată fi folosit în două scopuri atît de diferite !

— Da, foarte diferite ! Nimic de zis !

— A, iar mă iei peste picior ! Dar nu face nimic. Vorbeam despre zăpadă, însă apa de ploaie e şi mai binefăcătoare, mai ales că ea cade tot anul. Ca să nu mai pomenesc de cunoscutele ei calităţi de fertilizant al ogoarelor, gîndeşte-te la una din însuşirile ei mai puţin importante. Ai auzit vreodată de „oul săracului“ ?

— Niciodată. Ce mai e şi asta ?

— Păi, în anumite preparate culinare, pe bază de făină, acolo unde cartea de bucate recomandă folosirea ouălor, acestea pot fi înlocuite cu o cană de apă de ploaie rece, care acţionează ca drojdia. De aceea gospodinele i-au dat numele de „oul săracului“, deşi îl folosesc chiar şi nevestele unor bogătaşi, cîteodată.

— Doar atunci cînd le lipsesc ouăle de găină, presupun. Dar îmi place, zău, să te-aud vorbind, dragul meu Blandmour ! Ţi-o spun sincer. Continuă, te rog !

— Mai e, apoi, „pansamentul săracului“, un leac simplu şi natural care, fiind atît de ieftin, e la îndemîna oricui şi care e bun pentru răni şi alte vătămări ale trupului. Chiar şi unii bogătaşi folosesc adesea „pansamentul săracului“.

— Nu, însă, fără sfatul preţios al unui medic, anume plătit, dragul meu Blandmour !

— Fireşte că ei consultă mai întîi un medic, deşi s-ar putea să fie o precauţie inutilă.

— Se prea poate. Nu te contrazic. Spune mai departe !

— Ei bine, ai gustat vreodată din „budinca săracului“?

— Nici măcar n-am auzit de ea pînă-acum.

— Zău ? Atunci, o să guşti îndată dintr-o astfel de budincă, una făcută de-o nevastă de om sărac : o să stai la

masa acelui om sărac, în casa lui. Hai, vino, şi dacă, după ce-o să mănînci, n-o să spui că „budinca săracului“ e la fel de gustoasă ca budincile bogătaşilor, o să mă dau bătut, o să renunţ adică la ideea că, datorită mărinimoasei Naturi, săracii găsesc alinare în însăşi sărăcia lor !

Nu mai redau aici discuţiile noastre pe această temă (căci am purtat multe, eu fiind pe vremea aceea oaspetele lui Blandmour, la ţară, în folosul sănătăţii mele), e destul să spun că, urmînd sugestiile poetului, m-am înfăţişat la locuinţa lui Coulter, sub nevinovatul pretext că eram ostenit de umblet şi că voiam să mă odihnesc un ceas, două. Era într-o zi de luni, pe la amiază, o zi umedă, căci zăpada se topise.

Am fost primit cu o bunăvoinţă sinceră, deşi nu fără o anume stinghereală, probabil din pricina felului cum eram îmbrăcat. Doamna Coulter tocmai pleca de lîngă albia de rufe, pentru a-i pregăti prînzul de la ora unu soţului ei, care trebuia să se întoarcă din pădure unde tăia lemne, ca zilier. Cîştiga şaptezeci şi cinci de cenţi pe zi pentru treaba asta, iar pădurea se afla cam la o milă depărtare de casă, pe nişte dealuri. Doamna Coulter spăla rufele într-un şopron dărăpănat, în care stătea pe-o scîndură putredă şi jilavă, ca să-şi ferească picioarele de umezeală. Era palidă la faţă, dar paloarea asta nu se datora numai umezelii, ci şi unei cauze mai ascunse : era gravidă. Pe deasupra, suferea şi de inimă, o suferinţă potolită, dar adîncă, ce nu i se putea citi în ochii albaştri, plini de resemnarea unei neveste răbdurii.

Zîmbindu-mi ca şi cum s-ar fi scuzat pentru inevitabila dezordine dintr-o zi de luni — care mai era şi zi de spălat ! — mă conduse în bucătărie şi mă pofti să iau loc pe scaunul cel mai bun : un jilţ de modă veche, foarte şubred. I-am mulţumit şi m-am aşezat în faţa sobei, în care pîlpîia un foc anemic. În vreme ce-mi frecam mîinile ca să mi le încălzesc, aruncam cîte o privire prin încăpere, fără să

bage de seamă doamna Coulter, care încerca între timp să ațițe focul cu niște surcele, scuzîndu-se că în bucătărie era atît de frig. Mai spunea, dar fără să se plîngă, că lemnele erau vechi și ude : ia, acolo, niște vreascuri adunate în pădurea lui jupîn Teamster, unde soțul ei tăia cele mai bune lemne pentru sobele fermierului. N-aveam nevoie să mi-o spună ea, ca să-mi dau seama de calitatea inferioară a vreascurilor — unele dintre ele cam mucegăite și năpădite de ciuperci, din pricină că zăcuseră printre frunzele moarte ale multor toamne. Ardeau cu un sfîrîit trist și zadarnic.

— Trebuie neapărat să rămîneți aici măcar pînă la ora cinei, ca să vă odihniți, îmi spuse femeia. Sînteți binevenit, la puținul pe care-l avem.

I-am mulțumit din nou, rugînd-o să-și vadă de treabă, fără să mă bage în seamă.

Eram uimit de aspectul încăperii. Era o casă veche și igrasioasă. Pervazurile ferestrelor se scorojiseră de prea multă umezeală. Șipcile sfarogite abia se mai țineau în balamale, iar geamurile verzui erau murdare de petele lăsate de dezgheț. La un moment dat, doamna Coulter trecu în încăperea alăturată, lăsînd ușa întredeschisă. Dușumeaua acelei încăperi n-avea nici un covor, cum n-avea nici dușumeaua din bucătărie. Aici, nu se vedeau decît obiectele de strictă necesitate, și acestea de o calitate inferioară. Pereții erau goi, fără nici o gravură ; pe policioara afumată de deasupra căminului se lăfăia, în schimb, un tom vechi, al lui Doddridge[1].

— Pesemne c-ați umblat mult, domnule, răsuflați greu din pricina oboselii.

— A, nu, n-aș crede că-s la fel de obosit ca dumneata !

— Numai că eu sînt obișnuită, pe cînd dumneavoastră nu sînteți, am impresia, îmi răspunse femeia, privindu-mi cu ochii ei triști și albaștri îmbrăcămintea. Oricum, trebuie

---

[1] *Philip Doddridge* (1702—1751), autor al unor scrieri religioase, pline de sfaturi moralizatoare.

să mătur așchiile astea. Soțul meu a meșterit azi în zori o toporișcă nouă, iar eu n-am avut încă răgazul să mătur, fiind ocupată cu spălatul rufelor. Așchiile astea sînt numai bune de pus pe foc. Ar fi fost și mai bune dacă n-ar fi fost atît de umede.

Îmi spuneam că, dac-ar fi fost și el de față, Blandmour ar fi numit aceste așchii „chibriturile săracului", sau „iasca săracului", ori ceva asemănător.

— Nu știu dacă budinca noastră o să vă placă, îmi zise femeia, în timp ce umbla la oalele puse pe soba fumegîndă. E făcută doar din orez, fiert cu lapte și sare.

— A, mi se pare că-i ceea ce se cheamă „budinca săracului"...

— *Noi* nu-i zicem așa, domnule, îmi răspunse ea, roșind ușor, nu atît de rușine cît de obidă.

Mustrîndu-mă pentru gafa comisă, m-am gîndit din nou, fără voia mea, la ce-ar fi spus Blandmour dacă-ar fi auzit aceste cuvinte și dacă-ar fi văzut roșeața aceea.

În cele din urmă se auzi un zgomot de pași apăsați, apoi cineva rosti, ștergîndu-și picioarele :

— Hai, nevastă, mai repede, trebuie să mă-ntorc grabnic ! Dacă zici că-i *musai* să mănînc acasă, trebuie să te grăbești, fiindcă jupînul... A, bună ziua, domnule ! exclamă el, intrînd în încăpere și zărindu-mă.

Se întoarse apoi spre nevastă-sa, cu o privire iscoditoare, și rămase locului, în timp ce din ghetele-i peticite se scurgeau pe podea stropi de apă.

— Dumnealui s-a oprit aici ca să se odihnească un pic; o să ia masa cu noi. Masa o să fie gata în cîteva clipe, așa că așază-te, omule, și ai răbdare, te rog ! Vedeți dumneavoastră, domnule, urmă ea, adresîndu-mi-se, William ar vrea să-și ia hrană rece, ca să mănînce în pădure, dimineața, și să nu se mai întoarcă la prînz acasă, dar eu nu-l las. Pentru o masă caldă merită să bați drumul din pădure pînă acasă și înapoi.

— Nu-s chiar așa sigur, răspunse William. M-am întrebat adesea dacă merită sau nu. Între o plimbare pe stomacul gol și una cu burta plină, nu prea e o deosebire, cînd muncești din greu. Dar vreau să-i fac pe plac Marthei, e-o nevastă bună ! Și apoi, știți și dumneavoastră, domnule, că femeile sînt cam capricioase de felul lor.

— Bine-ar fi ca toate femeile să aibă capricii generoase ca acelea ale soției dumitale, i-am răspuns eu.

— Da, am auzit că unele muieri nu-s numai miere ; eu, însă, nu știu prea mult despre altele, fiindcă-s mulțumit cu scumpa mea Martha.

— Pădurea te face înțelept, remarcai eu.

— Hai, omule, ajută-mă să pun masa, dacă nu ești prea obosit, îi spuse Martha pădurarului.

— Nu, lăsați-mă pe mine să vă ajut, pentru ca dînsul să se poată odihni !

— Ba nu ! protestă William, ridicîndu-se.

— Stați liniștit, îmi spuse doamna Coulter.

Nu peste multă vreme ne-am așezat la masă,cu farfuriile în față.

— Vedeți și dumneavoastră care-i meniul, îmi zise Coulter. Carne de porc, pîine de secară, și budincă. Dați-mi voie să vă servesc. Carnea asta de porc e de anul trecut, am primit-o de la boier, în contul simbriei. Nu-i chiar atît de fragedă ca a unui porc de anul ăsta, dar eu o găsesc destul de bună ca să-mi dea putere de muncă, și doar de aia mănînc ! Numai de m-ar lăsa reumatismele și celelalte boleșnițe, aș fi mulțumit și n-aș cere nimănui vreun hatîr sau vreo trufanda. Văd însă că nu gustați din carnea de porc !

— Păi, dumnealui cunoaște deosebirea dintre carnea de porc proaspătă și cea de anul trecut ! spuse pe un ton grav, dar cu blîndețe, doamna Coulter. Dar poate c-o să-i placă budinca.

Impunîndu-mi întreaga stăpînire de sine de care eram capabil, am acceptat propunerea privitoare la budincă, fără a face vreo reflecţie asupra cărnii de porc ; ca să fiu sincer, nu-mi venea să gust din ea, fiindcă nu eram îndeajuns de flămînd. Carnea aceea avea o crustă gălbuie şi părea cam rîncedă. Am băgat de seamă, dealtfel, că nici doamna Coulter nu se atingea de carne, deşi îl lăsase pe soţul ei să-i pună în farfurie o porţie, din care se prefăcea că mănîncă, ori de cîte ori Coulter se uita într-acolo. În schimb, mînca pîinea de secară, ceea ce făcui şi eu.

— Şi acum budinca ! zise Coulter. Mai iute, nevastă ! Boierul şade la fereastra salonaşului şi se uită spre cîmp. Are un ceasornic care nu minte !

— Nu cumva te spionează ? ! întrebai eu.

— A, nu, nu spun asta ! E un om destul de cumsecade, îmi dă de lucru ; numai că-i cam sucit din fire. Hai, nevastă, serveşte-l pe domnul ! Vedeţi dumneavoastră, dac-aş pierde slujba la boier... ce s-ar alege din calul pe care vreau să mi-l cumpăr ?

Rosti aceste din urmă cuvinte pe un ton uşor schimbat, după ce-i aruncă neveste-si o privire plină de tîlc, care mă făcu să-mi recapăt încrederea în neamul omenesc.

— Tare mă tem că bidiviul ăla frumos, la care visezi uneori, o să rămînă multă vreme în grajdul boierului, zise doamna Coulter, pe un ton glumeţ, în care se citea însă o stranie resemnare. E drept că, în cîte o duminică, argatul boierului îmi dă calul lui.

— Duminică ?! mă mirai eu.

— Păi, vedeţi dumneavoastră, îmi explică pădurarul, neveste-mi îi place să meargă la biserică, dar întrucît cea mai apropiată se află la o depărtare de vreo patru mile, pe dealurile alea troienite, nu se poate duce pe jos pînă acolo, iar eu n-o pot purta în braţe, măcar că pe vremuri am purtat-o pe scări... Dar, precum v-a zis şi dumneaei, argatul boierului o duce uneori cu calul lui. Tocmai de-aia şi zic c-o să-mi cumpăr un cal într-o bună zi, o iapă. Am şi

botezat-o, „Martha". Dar ce tot pălăvrăgesc ? Hai, nevastă, adu budinca ! Servește-l pe domnul ! Gîndește-te la boier și servește-ne odată budinca ! Mie-mi ajung trei dumicați — gata ! Cu bine, nevastă ! Cu bine, domnule, trebuie să plec !

Și, apucîndu-și pălăria încă udă, nobilul Om Sărac ieși în noroiul de afară. Să fi fost de față, Blandmour ar fi comentat, liric : „Se duce să-și facă «plimbarea săracului»"...

— Aveți un soț admirabil, i-am spus doamnei Coulter de îndată ce-am rămas singur cu ea.

— William mă iubește la fel ca-n ziua cînd ne-am cununat. Se mai răstește el uneori la mine, dar nu-mi vorbește niciodată urît. Tare aș vrea să fiu mai zdravănă, ca să-l pot ajuta ! Ar fi mai bine și pentru el, domnule, nu doar pentru mine !

Cînd rosti aceste cuvinte, ochii ei albaștri, frumoși și catifelați, se prefăcură în două fîntîni.

— O, cum aș vrea ca micuțul William și micuța Martha să mai fie în viață ! adăugă ea. Casa-i atît de pustie, fără ei ! Pe băiat îl botezasem William, ca pe soțul meu, iar pe fată Martha, ca pe mine...

Cînd inima cuiva se revarsă de la sine, cel mai bun lucru este să nu spui nimic. Ședeam cu ochii pironiți asupra budincii, din care nici nu gustasem încă.

— Trebuia să-l fi văzut pe micuțul William, domnule ! Un băiat atît de deștept și de voinic, la numai șase anișori ; iar acum, e rece, rece !

Înfigîndu-mi lingura în budincă, mi-am vîrît o bucățică în gură, ca s-o astup.

— Și micuța Martha !... Vai, domnule, ce frumusețe era ! Amarnică soartă, dar trebuie s-o îndurăm !

Bucățica de budincă îmi atinsese cerul gurii, lăsîndu-mi un gust sărat și mucegăit : era făcută dintr-un orez prost și ieftin, iar sarea fusese scoasă din butoiul cu carnea de porc de acum un an.

— Ah, domnule, dacă măcar copilașii care vor veni pe lume, vor fi la fel ca ăi care au părăsit-o ! Dacă n-ar fi, adică, niște străini, ci niște prieteni care se-ntorc printre noi ! Totuși, o mamă ajunge întotdeauna să-i iubească, fiindcă e sigură că ei vin de-acolo unde s-au dus ceilalți. Nu credeți, domnule ? Ba da, sînt sigură că orice om bun crede la fel. Cu toate astea, deși mă străduiesc să mă bucur la gîndul că micuțul William și micuța Martha au ajuns în ceruri, și să-mi alin durerea citind cartea doctorului Doddridge, o jale neagră mi se furișează-n suflet, întocmai ca ploaia prin acoperiș ! Mă simt atît de singură acum ! Scumpul meu soț e plecat toată ziulica, iar jalea îmi picură-n suflet de dimineață pînă seara. Dar mă rog lui Dumnezeu să mă ierte pentru asta ; iar cît despre celelalte, mă descurc și eu cum pot.

Amară și mucegăită e „budinca săracului", îmi spuneam ; parcă mi se pusese în gît bucățica pe care mi-o vîrîsem în gură.

Nu mai puteam rămîne să aud despre niște necazuri, cărora nici cele mai sincere sentimente de compătimire nu le-ar fi putut aduce vreo alinare, sau despre o credință necugetată, care se lipsea de orice alte argumente în afara celor invocate îndeobște, și care se putea doar destrăma dacă vorbeai prea mult despre ea. Nu mai voiam să ascult nici mustrările de sine ale acestei femei, mustrări cu totul neîntemeiate, dar pe care nimic nu le-ar fi putut alunga. Nu i-am oferit gazdei nici o plată pentru ospitalitatea cu care mă primise, o ospitalitate vrednică de un prinț ; știam că ar fi refuzat cu indignare orice plată, orice formă de caritate.

Oamenii săraci din America nu-și pierd niciodată mîndria sau demnitatea ; iată de ce, fără a cunoaște degradarea fizică a săracilor din Europa, ei suferă moralmente mai mult decît săracii oricărei alte nații din lume. Simțămintele sociale specifice, generate de principiile noastre politice, au darul de a spori demnitatea unui american

prosper, dar nu fac decît să agraveze mizeria celor oropsiți : întîi, interzicîndu-le să accepte bruma de ajutor pe care le-o poate oferi caritatea ; în al doilea rînd, ascuțindu-le la maximum discernămîntul ce-i face să perceapă dureroasa deosebire dintre idealul lor de egalitate universală și experiența cumplită a mizeriei cotidiene, o mizerie rușinoasă, dar care este, a fost și va fi mereu aceeași în India, în Anglia sau în America.

Sub pretextul că mai am niște drumuri de făcut, mi-am luat rămas bun de la doamna Coulter și, strîngîndu-i mîna rece și privindu-i încă o dată ochii albaștri, dar plini de resemnare, am ieșit afară, în aerul jilav. Dar oricît de jilav și de mohorît ar fi fost acest aer — încărcat cu tot soiul de începuturi — mi-am dat brusc seama că, prin contrast, atmosfera din casa din care tocmai ieșisem, avea acel iz nesănătos, care-i alungă pe vizitatorii unui azil de săraci.

Această proastă aerisire a locuințelor celor săraci, pe vreme de iarnă, este pusă de obicei în seama lor înșiși, prin aceea că ar nesocoti cele mai elementare principii de igienă. Totuși, instinctul omului sărac este mai înțelept decît s-ar crede. Aerul primenit nu e numai proaspăt, ci și *rece*. Iar pentru un om friguros din fire, căldura dintr-o încăpere prost aerisită e preferabilă frigului dintr-o cameră bine aerisită. Dintre toate judecățile absurde emise de oameni asupra semenilor lor, criticile făcute de niște oameni bine încălziți și bine hrăniți obiceiurilor celor săraci sînt cele mai absurde.

*

În seara aceea, după ora ceaiului, i-am spus prietenului meu, în timp ce stăteam tolănit pe canapeaua lui moale din fața căminului și-i țineam pe genunchi unul dintre cei doi copilași cu obrajii rumeni :

— Tu nu ești la drept vorbind un om bogat, ai doar o situație bună, nu-i așa, Blandmour ? Ei bine, nu te includ și *pe tine* cînd spun că, dacă un bogătaș îmi vorbește des-

pre fericirea unui sărac, îl consider... nu, nu mă întreba ce anume îl consider !

TABLOUL AL DOILEA

FIRIMITURILE BOGATULUI

În anul 1815, în vara care-a urmat vizitei ce-mi îngăduise să gust pentru prima oară din „budinca săracului“, medicul mi-a recomandat o călătorie pe mare. Întrucît bătălia de la Waterloo pusese capăt îndelungatei drame a războaielor napoleoniene, numeroşi străini vizitau Europa. Am sosit la Londra într-o perioadă cînd se adunaseră acolo prinţii victorioşi, care se bucurau acum de ospitalitatea unei aristocraţii recunoscătoare şi opulente, şi a celui mai curtenitor dintre regi, principele regent George, o ospitalitate demnă de *O mie şi una de nopţi.*

Luasem cu mine o singură recomandare, către bancherul meu. Cutreieram oraşul în aşteptarea celei mai bune primiri de care poate avea parte un drumeţ aventuros, şi anume, primirea spontană ce i-o poate scoate în cale hazardul. Omit toate celelalte detalii, pentru a povesti despre un ceas petrecut în tovărăşia unui om foarte prietenos, cu care făcusem cunoştinţă pe o stradă din Cheapside. Omul purta o uniformă, fiind un soi de slujbaş al municipalităţii — nu mai ţin minte precis ce slujbă avea. În ziua aceea, nu era de servici. Am băgat de seamă că vorbea mai ales despre societăţile de binefacere din Londra. M-a şi dus la vreo cîteva, pomenindu-mi de multe altele, cu vădită admiraţie.

— Dar dacă vă interesează aceste lucruri, îmi spuse el după ce ne întorsesem în Cheapside, îngăduiţi-mi să vă duc la Gala Lordului Primar, dacă nu cumva e prea tîrziu. E una dintre cele mai interesante opere caritabile, o operă

legată în cazul de față nu doar de un Lord Primar, ci și de un regent, de cîțiva regi și de cîțiva împărați. Vă mai amintiți ce s-a întîmplat ieri ?

— Vorbiți de incendiul de pe malul fluviului, care-a lăsat fără adăpost atîția săraci ?

— Nu. Mă refer la marele banchet dat la Guildhall în onoarea oaspeților princiari. Un eveniment de neuitat ! Masa a fost servită numai în farfurii de aur și de argint, în valoare de cel puțin 200 000 lire sterline — cam un milion de dolari de-ai dumneavoastră, domnule ! Iar costul cărnurilor și al vinurilor, laolaltă cu cel a serviciilor, al tapițeriei și al altor asemenea lucruri nu poate fi estimat la mai puțin de 25 000 lire, adică 125 000 de dolari.

— Bine, domnule dragă, dar nu puteți numi „operă caritabilă" ospățul dat unor regi !

— Desigur că nu. Ospățul a avut loc, iar opera caritabilă i-a urmat astăzi — firește că prinților trebuia să li se dea întîietate ! Cred că vom putea ajunge la timp, haideți! Ne aflăm pe King' Street, iar acolo e Guildhall, palatul primăriei. Vreți să mergeți ?

— Cu dragă inimă, prietene. Duceți-mă unde doriți. Eu am venit aici doar ca să mă plimb și să văd.

Ocolind intrarea principală a palatului, care era barată, prietenul meu m-a dus într-un loc, pe unde am pătruns într-un fel de curte interioară. Spre uimirea mea, am constatat că-i o curte murdară, la fel de murdară ca maidanele din spatele caselor din mahalaua Five Points. O mulțime de făpturi scheletice, hămesite și feroce, se îmbulzeau și se băteau ca s-ajungă la nu știu ce țintă, fluturînd în mîini niște bilețele albastre, soioase.

— N-avem de ales, îmi zise călăuza mea. Trebuie să ne facem loc prin mulțime. Vreți să încercăm ? Sper că nu sînteți îmbrăcat în costumul dumneavoastră de zile mari. Ei, ce părere aveți ? Merită osteneala, să știți ! O asemenea operă caritabilă nu se vede în fiece zi. Ea nu se compară nici măcar cu aceea care urmează banchetului

anual al Lordului Primar, oricît de strașnică ar fi și aceea. Ei, ce ziceți ?

În timp ce vorbea, o ușă de undeva din fund se deschise brusc și mulțimea năvăli spre pivnița întunecoasă din spatele ușii. I-am făcut semn călăuzei mele că accept, așa că ne-am alăturat celorlalți. Nu peste multă vreme, retragerea ne-a fost tăiată de mulțimea care vocifera în urma noastră, astfel încît n-am putut decît să mă felicit pentru șansa de a avea o călăuză în persoana acestui funcționar civil, și civilizat, a cărui uniformă îi punea în evidență autoritatea.

Era ca și cum aș fi fost înghesuit de o mulțime de canibali pe o plajă din vreo insulă sălbatică. Făpturile din jurul meu urlau pur și simplu de foame. Căci în această măreață Londră, mizeria îi înnebunește pe oameni ; pe cînd la noi acasă, îi îmblînzește. În timp ce mă uitam la haita aceea de lupi costelivi și ucigași, mă gîndeam la ochii albaștri ai blajinei doamne Coulter. Între timp, călăuza mea își scosese de la brîu un obiect lucitor, de o formă curbă (nu era o sabie, dar nu știu precis ce era), și, fluturîndu-l amenințător deasupra capului, avertiza astfel mulțimea să nu se atingă de străinul din mijlocul ei.

Înaintînd încet prin pivnița aceea boltită, auzeam și mai tare urletele mulțimii, amplificate de ecoul lor. Parc-aș fi nimerit în cazanul drăcesc hărăzit păcătoșilor ! Prin bezna și umezeala din pivniță, am ajuns la o scară de piatră, apoi la un portal larg unde, risipindu-se, mulțimea ieși la lumina zilei, filtrată prin ferestrele unor pereți pictați, ca și cupola de deasupra lor. Mi-am amintit de jefuirea palatului din Versailles. Peste cîteva clipe, stăteam năucit printre cerșetorii adunați în faimosul Guildhall.

În locul unde mă aflam și eu și mulțimea, stătuseră, cu nici douăsprezece ore mai înainte, maiestatea sa imperială Alexandru al Rusiei, maiestatea sa regele Frederick Wilhelm al Prusiei, alteța sa regală George, prinț regent al Angliei, excelența sa ducele de Wellington, vestit

în întreaga lume, precum și o sumedenie de feld-mareșali, conți și alți nobili distinși.

Pereții fremătau ca frunzișul unei păduri, sub stindardele învingătorilor. Din pricină că ferestrele erau foarte înalte, nu se vedea nimic dinafara sălii. Rupt de orice altă priveliște, eram țintuit în mijlocul unui spectacol splendid — splendid cîtă vreme nu-mi plecam ochii spre podea, căci aceasta era murdară ca podeaua unui coteț : pe scîndurile-i goale zăceau rămășițele banchetului din ajun, iar pe cele două mese lungi și paralele, neașternute acum și murdare, fuseseră îngrămădite resturile ceva mai întregi. Flamurile strălucitoare se potriveau cu oaspeții regali din ajun ; pardoseala era pe măsura cerșetorilor veniți astăzi. Flamurile se uitau de sus la podea așa cum se va fi uitat bogătașul la Lazăr [1]. Un șir de lachei în livrele țineau în frîu, cu bastoanele lor, gloata nerăbdătoare, care altminteri ar fi putut transforma într-un jaf marea operă de binefacere. Alți slujbași cu galoane aurite împărțeau bucățile de carne și firimiturile rămase de la ospățul regilor. Unul după altul, cerșetorii își prezentau bilețelele albastre și soioase, și căpătau cîte o pulpă de fazan ciopîrțită, sau cîte o bucată de plăcintă din care umplutura de carne dispăruse, încît semăna cu calota unei pălării vechi.

— Admirabilă operă de binefacere ! îmi șopti călăuza mea. Uitați-vă la plăcinta pe care-a pus mîna fata aceea palidă : n-ar fi exclus ca însuși țarul Rusiei să fi mîncat din ea aseară !

— Tot ce se poate, murmurai eu. Arată ca și cum vreun împărat hulpav și-ar fi vîrît degetul în ea.

— Ia uitați-vă și la fazanul acela, pe care-l ține acum băiețașul cu cămașa ruptă, pe care-l vedeți acolo. Poate că însuși prințul regent o fi mîncat din acest fazan !

---

[1] Aluzie la parabola despre bogatul nemilostiv și despre săracul Lazăr (cf. *Evanghelia lui Luca*, 16).

Băiatul smulse pepţii fazanului, dezvelindu-i oasele, împodobite acum doar cu aripile şi lăbuţele, rămase neatinse.

— Da, cine ştie ? ! urmă amicul meu. Poate chiar maiestatea sa prinţul regent o fi gustat din fazanul acela !

— Nu mă îndoiesc, murmurai eu. Se spune că-i plac la nebunie pepţii. Dar nu văd pe nici o tavă capul lui Napoleon, care-ar fi trebuit să fie principalul articol din meniu, nu-i aşa ?

— Glumiţi, domnule ! Aici, la Guildhall, pînă şi cazacii sînt miloşi. Ia uitaţi-vă la plăcinta aceea de porc, grasă, poate că însuşi hatmanul Platov (prezent şi el aseară, la banchet) şi-o fi vîrît lancea în ea ! Iar acum, plăcinta a încăput pe mîna acelui bătrîn fără cămaşă ! Ia uitaţi-vă cum îşi linge buzele, fără să se gîndească la bunul hatman şi fără să-i mulţumească pentru că i-a lăsat plăcinta. Dar iată că un altul, mai voinic, i-a smuls-o din mînă ! Plăcinta a căzut pe jos, văd că farfuria a rămas aproape goală, doar o fărîmă din coajă, atîta tot !

— Se spune că slănina le place foarte mult cazacilor, observai eu. Hatmanul n-a fost, deci, chiar atît de milos.

— N-are a face, una peste alta, a fost o mare operă de binefacere. Uitaţi-vă, pînă şi Gog şi Magog, din sculpturile de la celălalt capăt al sălii [1] parcă ar rîde, încîntaţi de privelişte.

— Nu credeţi, însă, că sculptorul a transformat rîsul într-un fel de rînjet sardonic ?

— Aşa vi se pare dumneavoastră, domnule. Dar ia uitaţi-vă, aş pune rămăşag pe o guinee că doamna primăreasă şi-a muiat lingura de aur în piftia aceea aurie, din care soarbe acum bătrînul acela cu ochi de piftie.

---

[1] Gog şi Magog, personaje biblice ameninţătoare, un fel de uriaşi, ca şi Corineus, dintr-o legendă britanică. Statuile din Guildhall îi reprezintă de fapt nu pe Gog şi Magog, ci pe Corineus şi pe duşmanul său Gogmagog, un fel de balaur, derivat din personajele biblice amintite.

— Vai de piftia lui ! murmurai eu.

— Admirabilă operă de binefacere ! Așa ceva nu s-a pomenit în nici o altă țară din lume, în afară de Anglia, care-și hrănește cerșetorii cu piftii de culoarea aurului !

— Da, prietene, dar nu de cîte trei ori pe zi, și în fiece zi a anului ! Și credeți chiar că piftiile sînt cel mai potrivit ajutor pe care-l puteți da unor cerșetori ? N-ar fi oare mai bine să le dați pîine și carne, și mai ales să le oferiți ceva de lucru, ca să și le poată cîștiga singuri ?

— Pîine și carne nu s-a servit aici, domnule. Împărații, prinții-regenți, regii și feld-mareșalii nu prea mănîncă pîine și carne simplă. De aceea, resturile rămase de la ospățul lor sînt deosebite. Credeți că firimiturile de la masa unor regi ar putea să semene cu firimiturile lăsate de niște veverițe ?

În clipa aceea, un slujbaș în livrea roșie răcni la mine, prin larma mulțimii :

— Mă, *ăla*, dă-te la o parte, sau servește-te o dată și cară-te ! Hai, ia bucata asta de plăcintă și fii mulțumit că guști din aceeași mîncare din care-a gustat alteța sa, ducesa de Devonshire. N-auzi ce-ți spun, golan nerecunoscător ce ești ? !

Nedumerit, m-am întors spre călăuza mea :

— N-o fi vorba de *mine !* Nu se poate să mă fi confundat cu ceilalți !

— Cine se-aseamănă se-adună, îmi răspunse călăuza mea, zîmbind. Vedeți ? Pălăria vă stă strîmb pe cap. iar haina vi-e ruptă și murdară !

Apoi, către lacheul în livrea :

— Lasă-l în pace ! E un prieten, un simplu spectator, te asigur !

— A, dumneata erai, bătrîne ? făcu slujbașul, recunoscîndu-l pe ghidul meu, cu care era, pare-se, prieten la toartă. Bine, du-l mai încolo pe amicul ăsta al dumitale. Gîndește-te la tărăboiul care urmează, acuș-acuș începe ! Hai, ia-l de aici !

Prea tîrziu ! Ultima farfurie fusese smulsă de pe masă. Mulţimea, încă nesătulă, începu să urle, făcînd să fremete flamurile, atinse parcă de un vînt puternic, un vînt puturos, ca o duhoare de canal. Repezindu-se spre mese şi răsturnînd toate obstacolele întîlnite în cale, sărăntocii aceia se revărsară în sală ; braţele lor dezgolite semănau cu coastele sfărîmate ale unei epave. Ai fi zis că-s stăpîniţi de o furie pizmaşe şi neputincioasă. După ce se zgîiseră vreo jumătate de oră la rămăşiţele acelui ospăţ regesc şi gustaseră din resturile de fazan, de piftie şi de plăcintă, îşi dăduseră brusc seama că pomenile astea erau o bătaie de joc. Cuprinşi de mînie, sau de cine ştie ce patimă misterioasă, aceşti Lazări păreau gata-gata să scuipe, înciudaţi, firimiturile lăsate de neobrăzatul bogătaş.

— Pe-aici, pe-aici ! ţineţi-vă scai de mine ! îmi şopti călăuza. Amicul meu mi-a deschis uşa aceea, ca să ieşim amîndoi — e o uşă secretă. Hai, repede, repede — v-a zburat pălăria ! — nu vă mai opriţi pentru haină... loviţi-l pe omul ăla... daţi cu el de pămînt ! Hai, ţineţi-vă bine şi zbughiţi-o... aşa... Uf, acum respirăm liber, slavă Domnului ! Dar ce-i cu dumneavoastră ? Nu cumva leşinaţi ?

— Nu-i nimic. Aerul proaspăt mă înviorează.

Am tras în piept de cîteva ori şi mi-am venit în fire.

— Şi acum, i-am zis călăuzei mele, vă rog să mă scoateţi de-aici în cartierul Cheapside. Trebuie să mă întorc acasă.

— Da, dar nu pe trotuar. Uitaţi-vă în ce hal sînteţi. Trebuie să vă găsesc o trăsură.

— Aveţi dreptate, i-am spus privindu-mi cu jale haina zdrenţuită şi zgîindu-mă apoi cu invidie la uniforma şi la pălăria ghidului meu, ambele ieşite intacte din învălmăşeală.

După ce mă ajută să intru în trăsură, călăuza îmi spuse :

— Ei, cînd veţi ajunge înapoi în ţara dumneavoastră, domnule, veţi putea să vă lăudaţi c-aţi asistat la cea mai

măreață operă de binefacere din Anglia. Firește, va trebui să țineți seama de inevitabila înghesuială. Adio, așadar... Ascultă, Jehu, i se adresă el birjarului, dumnealui e un *gentleman*. Tocmai a asistat la împărțirea pomenilor în Guildhall, de aia și arată cum arată. Hai, dă-i drumul ! Hanul „Londra“, de pe Fleet Street, asta e adresa, vezi să n-o uiți !

*

„Ferească-mă cerul de nobilele opere de binefacere din Londra ! îmi spuneam eu, oftînd, în noaptea aceea, în timp ce zăceam în pat, plin de vînătăi. Și ferească-mă în egală măsură de «budinca săracului» și de «firimiturile bogatului»“...

CELE DOUĂ TEMPLE

Dedicată lui Sheridan Knowles [1]

PRIMUL TEMPLU

„Ce păcat ! îmi spuneam. După ce am bătut atîta drum ca să ajung aici taman din Battery [2], străbătînd trei mile, cu cartea de rugăciuni la subsuoară, în această binecuvîntată zi de duminică, iată că nu pot pătrunde înăuntru !"

La întrebarea mea smerită, dacă n-aș putea găsi un loc la galerie, paracliserul — un vlăjgan pîntecos — mi-a răspuns, cu dispreț :

— N-avem nicio galerie !

Ca și cum mi-ar fi spus că-n biserică nu sînt primiți sărăntocii... Aș pune însă rămășag că, dacă haina mea nouă ar fi fost gata aseară, așa cum îmi făgăduise croitorul acela mincinos, dacă m-aș fi înfățișat cu ea pe mine în această dimineață însorită, și dacă i-aș fi gîdilat paracliserului palma cu o bancnotă, atunci s-ar fi găsit și pentru mine un loc confortabil în acest lăcaș nou-nouț, pardosit cu marmură și împodobit cu vitralii.

Iată-mă așadar la poarta lăcașului, după ce am fost scos din naos, dealtfel cu multă politețe. Presupun că-s excomunicat, în tot cazul, exclus ! Ia te uită, ce de calești mîndre și strălucitoare, trase lîngă trotuar ! Caii aceștia

[1] *James Sheridan Knowles* (1784—1862), medic și dramaturg englez.

[2] Cartier și parc în New York, la extremitatea sudică a insulei Manhattan.

focoşi, cu greabănele înspumate, parc-ar avea şi ei ceva nobil, deşi îşi muşcă zăbala. Or fi, pesemne, caii „sărmanilor păcătoşi" dinăuntru. Nu mă miră deloc că-şi mărturisesc astfel starea. Ia te uită, ce de-a pălării cu panglici aurii şi de alte asemenea podoabe scumpe au enoriaşii aceştia sclivisiţi, care tot şuşotesc pe-aici ! De-aş fi în Anglia acum, i-aş lua drept nişte duci de viţă regească, drept nişte baroni preaonorabili, sau mai ştiu eu ce, cred însă că-s doar nişte lachei. Mă tot fîţîi de colo pînă colo, ca şi cum aş vrea să pătrund în cercul lor aristocratic. De fapt, numai un lacheu e-n stare să tîndălească în faţa unui lăcaş sfînt, răcorindu-şi călcîiele în timpul slujbei... Mai bine m-aş întoarce în Battery, aruncînd cîte o privire în cartea de rugăciuni. Dar stai niţel, nu cumva se vede-o portiţă ? Da, chiar acolo, dacă nu mă-nşel, e o uşă boltită, una foarte joasă şi foarte îngustă. Nimeni nu pare să treacă pe-acolo. Mai mult ca sigur că uşa aceea duce în turn. Cînd stau să mă gîndesc, lăcaşurile astea superbe, în stil neo-gotic, au cîte o ferestruică bizară deasupra corului, printre norii dauriţi de pe frescele zugrăvite pe tavan. Dacă aş ajunge la ea, ferestruica aceea mi-ar deschide o privelişte splendidă : întreg cîmpul de bătălie aflat dedesubt ! Cred c-o să încerc să intru. Acum nu-i nimeni la poarta lăcaşului. Paracliserul o fi ocupat să netezească pernele din stranele pentru cuconet, taman la capătul coridorului din naos. Ia să vedem ! Dacă portiţa nu-i încuiată, o să-l păcălesc pe paracliser şi-o să-mi asigur, fără voia dumnealui, un locşor modest în Templu. Straşnic ! Slavă Domnului, portiţa nu-i încuiată ! Clopotarul a uitat, de bună seamă, s-o zăvorească. Şi acum, ţuşti pe scări, întocmai ca un motan cu lăbuţele catifelate !

Urcînd cele vreo cincizeci de trepte de piatră ale unei scări foarte înguste, în spirală, m-am pomenit pe o podină goală, care alcătuia cel de-al doilea etaj al uriaşului turn pătrat.

Parc-aș fi nimerit inăuntrul unei lanterne magice. Pe trei laturi ale ei, trei ferestre gotice enorme, cu vitralii bogat colorate, umpleau spațiul, altminteri neîncăpător, cu tot soiul de răsărituri și apusuri de soare, curcubeie lunare și solare, stele căzătoare și alte asemenea focuri de artificii şi minuni pirotehnice. De fapt, însă, nu era decît o temniță fastuoasă, căci nu puteam privi afară, mai mult decît aș fi putut să privesc dintr-o celulă subterană a închisorii „Tombs“ [1]. Cu oarecare greutate, și avînd grijă să nu provoc prea mari stricăciuni, am izbutit să crestez o deschizătură minusculă în steaua purpurie din centrul principalei rozete a vitraliului median; dar, privind prin ea ca prin niște ochelari de protecție, m-am înfiorat: paracliserul, cu capul descoperit, tocmai împingea spre mijlocul străzii trei băiețași zdrențăroși. Cum să nu tremur de teamă c-ar fi putut să-l descopere și pe netrebnicul care-l privea sfidător din turnul lăcașului? Furișîndu-mă acolo, eu îi nesocotisem înalta autoritate. Omul pe care dumnealui socotea că-l alungase, se întorsese ca un tîlhar. O clipă, era cît pe-aci să cobor, pentru a ajunge cît mai grabnic înapoi pe trotuar. Dar o altă „scară a lui Iacob“ cu treptele înalte, de astă dată, de lemn, m-a îmbiat să urc și mai sus, în nădejdea că voi ajunge la acea ferestruică tainică, de unde aș fi putut urmări de la distanță slujba.

Deodată am observat ceva care-mi scăpase pînă atunci, din pricina luminii orbitoare în care-mi apăruse lăcașul. Două frînghii groase, vîrîte prin niște găuri practicate în tavanul înalt și rudimentar, atîrnau drept în mijloc, pe o lungime de aproximativ șaizeci de picioare, adunîndu-se într-un ghem chiar pe podeaua uriașei lanterne magice. Sînt funiile clopotelor, mi-am spus, tremurînd. Căci dacă paracliserul ar prinde de veste că un intrus s-a furișat în

---

[1] Celebră închisoare din New York (în original „*The Tombs*“, adică *Mormintele*).

lăcaș, ar putea foarte lesne să sune alarma. Dar ce se-aude ? A, e doar orga, da, cîntă *Venite, exultemus Domine*[1]. Deși mă aflu în lăcaș, sînt în afara lui. Cu toate astea, n-o să mă las păgubit de drepturile-mi firești ! Cu capul descoperit și cu cartea de rugăciuni în mînă, stăteam drept, la mijlocul „scării lui Iacob", cum aș fi stat printre enoriași ; măcar cu sufletul, dacă nu și cu trupul, luam parte la imnurile lor pioase. Cînd acestea au contenit, mi-am urmat drumul în sus și, după ce-am străbătut un șir de paliere și platforme înguste, dar mereu suitoare, am zărit, încîntat, o ferestruică rotundă în zidul altminteri orb al clopotniței, zid prin care aceasta era legată de clădirea principală. În fața ferestruicii se întindea o galerie strîmtă, folosită ca o punte între scările de jos și cele de sus.

Pe măsură ce mă apropiam de locul acela, îmi dădeam și mai limpede seama că ferestruica se deschidea spre interiorul lăcașului : murmurul glasurilor ce se rugau nu lăsa nici o îndoială în această privință. Nu mă așteptasem însă ca între mine și altar și stranele de dedesubt să nu se interpună nici măcar un geam, fie el pictat sau nu. Deschizătura fusese lăsată fără nici o cercevea, pe semne pentru a sluji la ventilația lăcașului. În schimb, era acoperită cu o plasă de sîrmă, fin împletită și transparentă. Înaintînd, plin de nerăbdare și cu cartea în mînă, spre ferestruică, m-am tras deodată înapoi, ca din fața unei guri de cuptor : o pală de aer fierbinte mă izbise-n obraji și-n plămîni, ca și cum m-aș fi apropiat de foalele unui fierar. Da, ferestruica asta a fost făcută desigur pentru ventilație, mi-am zis. Și nu-i un loc prea comod. Dar cerșetorii n-au de ales. Cuptorul care-i face pe enoriași să se simtă atît de bine în stranele lor capitonate, nu-mi priește defel mie, care stau cocoțat aici, la cucurigu ! Și apoi, mi-a înghețat spinarea, deși fața mi-e arsă. Dar nu mă plîng. Mulțumesc și pentru atît : ducîndu-mi mîna pîlnie la ureche, și stînd

---

[1] Veniți să ne bucurăm întru Domnul (lat.).

ceva mai departe de șuvoiul fierbinte, voi putea cel puțin să-l aud pe pastor, îndeajuns de limpede ca să răspund prin citirea paragrafelor cuvenite. Enoriașii de colo nici nu visează că, deasupra lor, se află un slujitor pios. Locul acesta e cum nu se poate mai potrivit pentru rugăciune, fiindcă, deși văd, rămîn nevăzut. Firește, nici un fariseu nu mi-ar rîvni locul, dar mie-mi place; ba, îl și admir, pentru înălțimea lui, căci înălțimea e prielnică evlaviei. Imnurile îngerești se înalță tocmai din asemenea locuri. Toți oamenii vrednici vor ajunge într-un astfel de loc. Da, cerul e înalt!

În vreme ce meditam astfel, se dezlănțui orga, ca un cutremur, chiar sub tălpile mele; și am putut auzi invocația: „Călăuzește-i și *înalță-i* în veci!" Am privit apoi, dedesubt, mulțimea de oameni, ale căror capete, scînteind în vitraliile multicolore, semănau cu pietricelele de pe o plajă cubaneză, în bătaia soarelui. Cel puțin, așa îmi închipuiam că ar putea să arate, dacă plasa de sîrmă ar fi fost dată la o parte. Plasa aceea avea darul de a arunca un fel de doliu asupra întregii priveliști. Și nu-mi puteam face o idee despre această priveliște, decît înlăturînd mintal doliul.

Era un spectacol cu adevărat uimitor. Ferestruica era, repet, rotundă; partea din turn unde mă găseam era învăluită în beznă și se afla la o înălțime de cel puțin nouăzeci sau o sută de picioare deasupra pardoselii lăcașului; interiorul acestuia nu era luminat decît de geamurile mate, dar pline de toate nuanțele imaginabile ale unui roșu strălucitor; iar dificultatea accesului la ciudatul meu post de observație (printr-o pustietate desăvîrșită, de-a lungul unor scări rudimentare și prăfuite), sporea miracolul teatral al spectacolului mulțimii adunate în acest somptuos sanctuar. Cu cartea de rugăciuni în mînă, cu cuvintele sacre pe buze, încremenit în postura însăși a evlaviei, nu-mi puteam totuși scoate din minte gîndul că privesc, prin oglinda vreunui magician viclean, un spectacol vrăjitoresc.

În cele din urmă, după ce pildele au fost citite, iar imnurile au fost cîntate, preotul, un bărbat în straie albe și nobil la înfățișare, cu un trup ca acela al incomparabilului Talma [1], a intonat de la amvon imnul de dinaintea predicii, apoi s-a făcut nevăzut, printr-o ușă laterală. Nu peste multă vreme, a reapărut, prin aceeași ușă, dar în loc de straie albe purta acum straie negre.

După tonul melodios și gesticulația convingătoare a vorbitorului, precum și după atenția aprobatoare a mulțimii, mi-am dat seama că predica era elocventă, și bine adaptată unui auditoriu de oameni bogați ; din pricină că pastorul își schimbase locul, mutîndu-se de la pupitru la amvon, nu-l mai puteam auzi la fel de deslușit ca mai înainte. Totuși, tema predicii, repetată mereu, nu putea să-mi scape : „Voi sînteți sarea pămîntului..."

Într-un tîrziu, pastorul binecuvîntă mulțimea frunților plecate ; o clipă, se așternu o tăcere adîncă, de parcă enoriașii ar fi fost morți, nu vii ; deodată, însă, ca prin minune, întreaga oaste fu în picioare, trezită de sunetele orgii atotputernice — ai fi zis că reînvie morții, la auzul trîmbiței supreme. Apoi, mulțimea prinse să se reverse printre stranele daurite, trei șuvoaie aurii de capete care se tot plecau și se salutau.

E momentul s-o șterg, mi-am spus și, aruncînd o ultimă ochiadă spre măreața priveliște, mi-am vîrît în buzunar cartea de rugăciuni. Cel mai bun lucru pe care-l pot face, este să mă furișez, pierzîndu-mă în mulțime, fără să fiu văzut. Coborînd în grabă scările, am ajuns în curînd la ultima treaptă de piatră, dar, spre stupoarea mea, ușa era încuiată ! Clopotarul, sau poate chiar paracliserul acela veșnic bănuitor și iscoditor, o încuiase. A început prin a nu mă lăsa să intru, iar acum, oricît ar părea de ciudat, nu vrea să mă lase să ies ! Ce-i de făcut ? Să bat în ușă ?

---

[1] *Francois-Joseph Talma* (1763—1826), actor francez, care s-a bucurat de protecția lui Napoleon.

N-ar avea nici un rost. N-ar face decît să-i sperie pe cei care trec pe-acolo. Şi apoi, nimeni n-ar putea răspunde la apelul meu, nimeni în afară de paracliser : iar dacă acesta mă va vedea, mă va recunoaşte şi mă va face de rîsul lumii, — pe mine, un om sărman şi evlavios ! Nu, nu voi bate în uşă ! Dar atunci, ce să fac ?

M-am tot gîndit, pînă cînd s-a făcut din nou linişte. Deodată, un zgomot de chei mi-a dat de veste că biserica era pe cale de a fi închisă. Cuprins de deznădejde, am bătut în uşă. Dar era prea tîrziu : bătăile nu puteau fi auzite ! Rămăsesem singur într-un lăcaş care, cu numai cîteva clipe înainte, fusese mai populat decît multe sate.

O stare ciudată, de deznădejde sumbră, puse treptat stăpînire pe mine. Fără să-mi dau seama prea bine ce fac, am urcat din nou scările acelea de piatră, din ce în ce mai sus, şi m-am oprit abia în clipa cînd am simţit iarăşi aerul fierbinte din ferestruica acoperită cu plasa de sîrmă. Aruncînd o privire în jos, m-am înfiorat la vederea imensei arene pustii. Lungile şiruri de coloane din naos, ca şi acelea din transept, alcătuiau un soi de crînguri tainice, scăldate în lumina tulbure a vitraliilor autumnale. Parc-aş fi privit de pe muntele Pisgah spre pădurile Canaanului [1]. O icoană înfăţişînd-o pe Madona cu Pruncul, icoană puseită [2], care împodobea un vitraliu inferior, mi-i dezvăluia pe singurii locuitori ai acestei pustietăţi pictate : Agar cu Ismael al ei [3]. Am coborît, înfiorat, pînă la platforma lanternei magice, unde mi-am mai venit în fire, văzînd, prin deschizătura aceea minusculă, limpedea lumină a zilei. Dar ce-i de făcut ? mă întrebam.

---

[1] Vîrf al muntelui Nebo, de unde „Domnul i-a arătat (lui Moise) tot pămîntul de la Galaad şi pînă la Dan" *(Deuteronomul*, 34).

[2] De la *E. B. Pusey* (1800—1882), profesor de teologie la Oxford, iniţiatorul unei mişcări care urmărea reintroducerea catolicismului în Anglia.

[3] Ismael (sau Ismail), fiul dăruit lui Abraham de egipteanca Agar, dar alungat de Abraham, la cererea Sarei.

Am coborît pînă la portiță și am tras cu urechea. Nu se auzea nimic. Am urcat pentru a treia oară scările de piatră și am poposit încă o dată pe platforma lanternei magice, și abia atunci mi-am dat seama cît de penibilă și de nefirească era situația în care mă aflam.

Cei dintîi care vor intra din nou în lăcaș vor fi, desigur, paracliserul și clopotarul ; acesta din urmă va urca, de bună seamă, pînă la platformă. Ce impresie îi va face prezența unui intrus ? O impresie nu tocmai favorabilă acestui intrus, de o moralitate îndoielnică. Orice explicație va fi de prisos : aparențele sînt împotriva mea. E adevărat, aș putea să mă ascund, pînă ce clopotarul va ieși din nou. Dar cine-mi garantează că va lăsa ușa neîncuiată ? Și apoi, într-o situație ca a mea, cred că lucrul cel mai bun este să aștepți să fii descoperit și, ieșind cu curaj la iveală, să preîntîmpini o demascare rușinoasă. Dar cum să ies la iveală ? Doar am bătut în ușa aceea, și n-am primit nici un răspuns ! Deodată, rotindu-mi privirea, nerăbdător, am zărit frînghiile clopotului și mi-am amintit de mijlocul folosit îndeobște în casele oamenilor pentru a semnala prezența unui vizitator străin. Numai că eu nu eram vizitator străin, ci un intrus strecurat pe furiș...

O simplă atingere a acestei frînghii mi-ar aduce desigur salvarea. Am o întîlnire la orele trei după-amiază. Paracliserul locuiește de bună seamă foarte aproape de biserică, și cunoaște sunetul aparte al clopotului acesteia. Orice vibrație, fie ea cît de slabă, îl va face să dea fuga încoace. Să ating sau să nu ating frînghia ? S-ar putea să-i alarmez pe locuitorii din cartier. Ba nu, dacă-o să trag foarte ușor, n-au să audă nici un dangăt. Să încerc ? Mai bine să-l chem chiar eu pe paracliser, decît să fiu scos cu de-a sila din această ascunzătoare suspectă ! Pînă la urmă, tot va trebui să dau ochii cu el — mai bine acum decît mai tîrziu ! Să încerc ?

Destul cu întrebările ! Tîrîndu-mă pînă la frînghie, am atins-o încetișor. Nici un sunet. Am atins-o ceva mai tare.

Nimic. O zmucitură ceva mai puternică. Ce grozăvie ! Ducîndu-mi instinctiv mîinile la urechi, abia am sporit intensitatea zgomotului : atinsesem, se pare, un mecanism nebănuit, care pusese în mișcare clopotul. Acesta se roti de cel puțin trei ori pe axa lui tunătoare, multiplicîndu-și astfel ecoul asurzitor.

De data asta, am făcut-o de oaie ! îmi spuneam, tremurînd de frică. Doar încrederea oarbă în propria-mi nevinovăție mă mai poate salva din această situație disperată.

Să tot fi trecut vreo cinci minute, cînd am auzit un zgomot de pași, undeva dedesubt ; o cheie se răsuci în broasca unei uși, iar nu peste multă vreme mă pomenii față-n față cu paracliserul.

— *Dumneata*, aici ? mi se adresă el, cu fruntea nădușită. Doar te dădusem afară chiar azi dimineață ! Ce cauți aici ? Cum de-ai îndrăznit să te atingi de clopotul acesta ? Nemernicule !

Și, pînă să mă pot apăra, mă apucă de guler cu mîna-i vînjoasă și începu să mă tîrască pe trepte, pentru a mă azvîrli apoi în brațele celor trei polițiști care, ațîțați de dangătul neașteptat al clopotului, veniseră la poarta lăcașului.

Toate explicațiile și protestele mele au fost de prisos. Paracliserul era pornit împotriva mea. În consecință, am fost dus la tribunal, ca unul care călcasem legea și tulburasem fără rușine pacea în ziua Domnului. A doua zi dimineață, judecătorul a catadicsit să-mi acorde o audiență particulară, avînd în vedere că eram totuși îmbrăcat ca un gentleman. Dar pesemne că paracliserul îl vizitase pe judecător în ajun. Oricum, în ciuda explicațiilor logice pe care i le-am dat, judecătorul a continuat să susțină că împrejurările îi apăreau extrem de suspecte și m-a pus în libertate abia după plata unei amenzi substanțiale, însoțită de o mustrare aspră, pentru vina de a mă fi strecurat într-un lăcaș de rugăciune.

Străin la Londra, într-o noapte de sîmbătă, și fără nici o lățcaie în buzunar ! La ce ospitalitate s-ar putea aștepta un asemenea străin ? Cum să-mi petrec timpul într-o noapte ca asta ? Proprietăreasa nu m-ar primi în salonașul ei : doar îi datorez bani ! Se uită chiorîș la mine. Mă văd nevoit așadar să mă tîrăsc prin oraș pînă pe la zece seara, să zicem, și să mă strecor apoi pe întuneric în culcușul meu. Groaznică situație !

Iată ce se întîmplase : la o săptămînă după rușinoasa mea alungare din Templul de peste ocean, îmi făcusem bagajele și pornisem cu ele și cu reputația-mi știrbită, spre părinteasca și iubitoarea urbe a Philadelphiei. Acolo, norocul mi-a scos în cale două femei : o tînără doamnă orfană și mătușa care-o însoțea ca un fel de guvernantă. Tînăra era bogată ca regina Cleopatra, dar nu și la fel de frumoasă ; guvernanta era frumoasă precum Charmian [1], dar nu și la fel de tînără. Medicii îi recomandaseră tinerei doamne o lungă călătorie, iar dînsa, avînd neamuri în Anglia, alesese Londra ca prim loc de popas. Dar înainte de a se îmbarca, cele două doamne trebuiau să găsească un doctor tînăr, dispus să accepte, din lipsă de obligații urgente, postul de Esculap particular și de cavaler de onoare al acestei perechi, altminteri lipsite de apărare, un post remunerat cu un salariu modest. Funcția de cavaler era cea mai importantă, întrucît urmau să întreprindă un lung turneu, nu numai în Anglia ci și în Europa.

Ce mai încolo-ncoace, m-am oferit eu, și am fost fericitul ales. Ne-am îmbarcat pe o corabie, care ne-a dus pe celălalt țărm al oceanului. După două săptămîni de chin în slujba capricioasei doamne, am fost concediat, cu dezinvoltură, întrucît rudele ei pe linie maternă o convinseseră să încerce clima salubră a cețoasei Insule Wight,

[1] Slujitoarea Cleopatrei, în piesa lui Shakespeare, *Antoniu și Cleopatra.*

chipurile preferabilă, iarna, Insulelor Ioniene, cu aerul lor fabulos de albastru. (*Nota bene* : Tînăra doamnă era realmente bolnavă.)

Deoarece, înainte de îmbarcare, fusesem obligat să cer un aconto de aproximativ un sfert din simbrie, pentru a-mi cumpăra îmbrăcămintea necesară, m-am pomenit fără un sfanț, plutind în derivă pe Fleet Street [1]. Lăsîndu-mi amanet, la diverși cămătari, unele din lucrurile de care mă puteam lipsi, am izbutit să resping atacurile cele mai violente ale proprietăresei mele, în timp ce căutam, cu rîvnă, o slujbă capabilă să mă salveze în chip providențial.

Rătăceam așadar, în mijlocul acelor indescriptibile mulțimi care, în fiece noapte de sîmbătă, se revarsă, vuind, prin toate arterele principale ale Londrei, blocînd vinele acestui oraș-Leviatan. Piețele și prăvăliile, tarabele și tejghelele erau cotropite de valurile acelei mări omenești. Trei milioane de trupuri se aprovizionau cu alimente pentru duminica următoare. Puține din ele erau la fel de flămînde ca trupul meu vlăguit, împins către marginile necruțătorului flux uman, așa cum un pai e împins spre marginile maelstromului norvegian. Cîte existențe scufundate în vîrtejurile Uitării cunosc aceste talazuri ! Mai bine să pieri printre miriadele de rechini din mijlocul Atlanticului, decît să mori ca un sărăntoc fără un sfanț în babilonica Londră ! Pierdut, surghiunit, fără nici un prieten, rătăceam printre cele trei milioane de semeni ai mei. Diabolicele felinare cu gaz luminau nemiloasa și vrednica de milă priveliște, azvîrlindu-și razele drăcești pe străzile noroioase.

O, dac-ar fi fost duminică, aș fi putut să pătrund, grație vreunei enoriașe inimoase, într-o capelă, ca să mă odihnesc, măcar pe-o bancă de lemn. Dar e sîmbătă noap-

---

[1] Stradă din Londra, unde-și au sediile cele mai multe ziare din capitala Angliei. Holborn și Strand sînt, de asemenea, două străzi celebre din Londra.

tea — sfîrșitul unei săptămîni obositoare, și aproape chiar propriu-mi sfîrşit !

Desprinzîndu-mă într-un tîrziu de ghemul încîlcit al străduţelor care şerpuiesc, ca într-un Pandemoniu, între Fleet Street şi Holborn, m-am pomenit pe o stradă mult mai puţin zgomotoasă — o stradă largă, scurtă, şi fără prăvălii, care începea din Strand şi se termina la întretăierea cu un bulevard transversal. Liniştea relativă a locului era nespus de reconfortantă. Era ca și cum aş fi nimerit pe peluza verde a vreunei catedrale, a cărei sfinţenie face să amuţească toate zgomotele. Două lumini înalte și strălucitoare m-au îmbiat spre această stradă liniştită. Închipuindu-mi că ar putea indica locul unde se ţine vreo reuniune morală sau religioasă, mi-am îndreptat grăbit pașii într-acolo, dar, spre uimirea mea, am văzut două pancarte înalte, care anunţau că magnificul actor Macready va interpreta, chiar în noaptea aceea, rolul Cardinalului Richelieu. Foarte puţini pierde-vară mai zăboveau pe stradă la ora aceea tîrzie, iar mai toţi colportorii de afișe plecaseră sau amuţiseră. După cum aveam să aflu mai tîrziu, teatrul acesta nu era doar unul dintre cele mai bune, sub aspectul jocului actoricesc, dar şi unul dintre cele mai decente, atît în manifestările sale cît și în modul cum era condus. Și am avut impresia că întreg cartierul din jurul acelei străzi plăcute se potrivea perfect cu bunul renume al teatrului — am avut această impresie de îndată ce am scăpat din înghesuiala și vuietul valurilor zbuciumate, împotriva cărora înotasem sau care mă purtaseră fără voia mea.

Bucuros că găsisem o asemenea oază de linişte, m-am rezemat de un stîlp al portalului și am început să citesc una din placardele acelea enorme, ca să-mi mai treacă de urît. Nu m-a deranjat nimeni. Doar o fetiţă zdrenţăroasă s-a apropiat de mine, cu un cartonaş în mînă, dar cînd m-a văzut mai bine, s-a retras grabnic : o ciudată pricepere în materie de fizionomie îi dăduse posibilitatea să ghicească

rapid că n-aveam nici o lățcaie... Tot citind ce scria pe placarda aceea — o placardă care, fiind atît de uriașă, cuprindea descrieri amănunțite ale tuturor scenelor din piesa anunțată — am ajuns să doresc din ce în ce mai aprig să-l văd pe celebrul Macready în celebrul său rol. Mi-aș fi putut odihni astfel atît trupul ostenit, cît și sufletul mai mult decît ostenit. Doar aici m-aș fi putut odihni cu adevărat, nu ca în patul meu rece din cămăruța aceea de la mansardă, de pe Craven Street, a cărei fereastră se deschidea spre noroiosul Phlegeton [1] al Tamisei. Și apoi, nu voiam doar să mă odihnesc, ci și să mă distrez — să fiu și eu una din numeroasele fețe omenești încîntate și încîntătoare, să pătrund în societatea unor oameni înrudiți sufletește cu mine, așa cum sînt înrudiți membrii unei congregații religioase. Dar în seara aceea nu erau accesibile asemenea congregații, admițînd că înfățișarea mea ponosită ar fi învins scrupulele acelor cerberi, îmbrăcați în mantale roșii și înarmați cu bastoane aurite, care păzesc portalurile aristocraticelor lăcașuri londoneze, ca nu cumva să fie pîngărite de vreun vagabond ostenit și părăsit ca mine ! Lăcașurile astea nu-s niște hanuri, ci adevărate hoteluri ecleziastice, ale căror camere de închiriat sînt stranele.

N-are rost să mai stau pe gînduri, mi-am spus în cele din urmă. E sîmbătă noaptea, nu duminică, așa că numai un teatru m-ar putea primi. Dorința de a intra în sală pusese într-atîta stăpînire pe mine, încît aproape că mi-aș fi amanetat pardesiul ca să-mi pot cumpăra un bilet. Dar o voce veselă și binevoitoare m-a împiedicat, în chip providențial, să-mi pun în aplicare acest gînd nebunesc. Întorcîndu-mă, am văzut un ins care părea să fie un lucrător.

— Ia-l, îmi spuse el, întinzîndu-mi un bilet roșu, în lumina felinarului. Văd că vrei să intri, sînt sigur că vrei. Ia biletul ăsta. Eu am fost chemat urgent acasă. Sper să te distrezi. Cu bine !

[1] Rîu de foc în Hades, afluent al Styxului.

Apucasem printr-un gest mașinal biletul, iar acum mă simțeam buimăcit și rușinat. Căpătasem, de fapt, o pomană, pentru prima oară în viața mea ! În peregrinările mele avusesem de multe ori nevoie de ajutor, însă nu-l cerusem niciodată, și nici nu-mi fusese oferit vreodată, pînă-n această noapte binecuvîntată. Și încă, de către un necunoscut, în inima acestei Londre fremătătoare !

În clipa următoare, sentimentul stupid al rușinii m-a părăsit, și am încercat o senzație ciudată în ochiul stîng, care, așa cum se întîmplă uneori la anumiți oameni, era și cel mai slab, probabil din pricina poziției lui pe aceeași parte ca și inima.

Am aruncat o privire iscoditoare în jur, dar mărinimosul donator nu se mai vedea. M-am uitat la bilet și am înțeles : era unul din acele bilete de control, primite de spectatorii care vor să iasă pentru cîteva clipe dintr-o sală de teatru. Prezentînd acest bilet, ești lăsat să intri din nou în sală, fără nici o formalitate.

„Să-l folosesc ? mă întrebam. Păi, e o pomană ! Bine, dar dacă a face pomană e un lucru lăudabil, a o primi poate fi oare ceva rușinos ? Nu te cunoaște nimeni aici, așa că ia-ți inima-n dinți și intră ! Pomană ! Ce rost au aceste scrupule îndărătnice ? Toată viața trăiești din pomeni, și nu numai tu, ci întreaga omenire. Ca prunc, ai crescut din mila mamei ; în copilărie te-ai hrănit din mila tatălui tău ; prieteni milostivi te-au ajutat să-ți găsești o profesie ; iar în noaptea asta, la Londra, îi rămîi îndatorat fiecărui trecător întîlnit pe stradă, pentru însăși viața ta, încă netrăită. În noaptea asta, ești la cheremul oricărei mîini din milioanele de mîini londoneze, care pot ține un cuțit. Tu și toți muritorii trăiți doar din mila semenilor voștri, miloși prin faptul că vă rabdă, nu prin altceva. Dar destul cu mustrările pe care ți le faci și cu trufia ta jalnică și sărăcăcioasă, omule sărman și lipsit de prieteni ! Intră !“

Încetînd discuția cu mine însumi, am pornit în direcția din care venise necunoscutul acela și, nu peste multă

vreme, am zărit o ușă joasă și cam rudimentară, într-o latură a clădirii. Intrînd pe ușa aceea, m-am fîțîit în sus și-n jos pe scările șerpuitoare și pe coridoarele înguste, și slab luminate, ale căror scînduri goale îmi aminteau de turnul gotic al lăcașului de pe celălalt țărm al oceanului. În cele din urmă am ajuns la o platformă înaltă unde, prin ferestruica tainică a unei gherete, mă privea țintă cineva. Aidoma unui sfînt într-o raclă, fața îi era luminată de două lumînări fumegînde. Am ghicit ce voia individul. I-am arătat biletul, iar el mi-a făcut semn cu capul spre o ușiță din spatele gheretei ; în clipa cînd am auzit acordurile unei orchestre mi-am dat seama că mă aflu foarte aproape de țintă și mi-am amintit de cîntările de orgă ascultate în timp ce urcam scările turnului din patria mea.

În clipa următoare, plasa de sîrmă de pe gura de aerisire a turnului mi-a apărut în fața ochilor, reînviată ca prin minune. Aceeași pală de aer fierbinte mi-a năvălit din nou în plămîni. La aceeași înălțime amețitoare, în aceeași atmosferă cețoasă, ca un abur fin și învăluitor, deasupra aceleiași mulțimi de oameni tăcuți, ascultînd aceleași acorduri solemne și armonioase, stăteam în galeria acestui lăcaș, dar nu mai eram singur. De data asta, aveam societate ! Firește, nu societatea oamenilor din staluri sau din lojile de la balcon, dar totuși o societate plăcută, veselă și binevoitoare. Niște muncitori pașnici, bine dispuși, cu nevestele și surorile lor, bucuroase că se află acolo ; erau și vreo cîțiva copii îmbrăcați în șorțuri, cu fețele strălucitoare, încinse, ațîțate de emoție și de aerul cald — ai fi zis că planează aidoma unor îngeri deasupra uriașului firmament omenesc.

Galeria se afla într-adevăr la o înălțime amețitoare, și avea o balustradă foarte joasă. Mă gîndeam la marinarii care, cocoțați în port-sarturi, trag de frînghia sondei aruncate în adîncul mării, cîntînd între timp, cu o voce tărăgănată. Jos, foarte departe, zăream gîturile pline de juvaeruri

şi braţele albe ale femeilor, strălucind ca nişte corali prin marea azurie.

În antract orchestra s-a făcut din nou auzită, de data asta executa un imn naţional, plin de însufleţire. În timp ce acordurile-i ample se revărsau peste balustradă, spărgîndu-se într-o spumă melodioasă, m-am pomenit că-mi plec capul şi-mi duc mîna la buzunar, într-un gest instinctiv. Mi-am alungat însă acest gînd nebunesc, amintindu-mi că, acum, nu mai aveam nici o cărticică de rugăciuni şi că nu mă aflam într-un lăcaş al Domnului.

Gîndurile mele rătăcitoare, tulburate de brusca trecere din strada pustie în această sală năucitoare şi strălucitoare, s-au oprit în loc, în clipa cînd am simţit o uşoară atingere cu cotul : întorcîndu-mă, am văzut un soi de ibric de cafea şi o cană, pe care un băieţaş zdrenţăros dar simpatic o întindea către mine.

— Mulţumesc, i-am răspuns, dar nu beau cafea, cred.

— Cafea ? Cred ! Nu cumva eşti iankeu, domnule ?

— Ba da, băiete, iankeu get-beget.

— Păi, babacu-meu a plecat în ţara iankeilor ca să-şi încerce norocu', aşa că ia şi matele o cană de bere, zău dom'le iankeu, ia-o, de dragu' lu' bietu' tată-meu !

Din vasul acela care semăna cu un ibric de cafea, începu să curgă un şuvoi înspumat, cafeniu, într-o căniţă, pe care băiatul mi-o vîrî în mînă.

— Nu vreau, băiete, i-am zis. De fapt, n-am nici un ban la mine. Mi-am uitat portofelul acasă.

— Nu face nimic, dom'le iankeu. Bea în cinstea lu' babacu-meu !

— Cu dragă inimă, băiete ! Să-i dea Domnul viaţă veşnică !

Băiatul mă privi zîmbitor, mirat de această izbucnire ciudată, şi plecă de lîngă mine, pentru a-şi împărţi berea, bineînţeles nu pe gratis.

— Sărăcia nu înseamnă totdeauna să n-ai bani, îmi spuneam. Poţi s-o duci bine uneori chiar şi fără un sfanţ.

Un băieţaş zdrenţăros poate fi la fel de darnic ca un prinţ.

Berea aceea primită în dar mă înviorase subit — malţul ei avea tărie — binecuvîntatul hamei ascundea o amărăciune dulce. Binecuvîntat fie băieţaşul acela !

De ce priveam mai mult în jurul meu, de aceea eram mai încîntat de spectatorii de la galerie. Aceasta nu era prea încăpătoare ; dimpotrivă, era cam strîmtă, fiind partea cea mai ieftină a sălii, unde publicul nu putea să fie prea numeros. Galeria ocupa doar creștetul semicercului și oferea astfel o perspectivă imperială, dominatoare, asupra întregului teatru, avînd în partea opusă însăși scena largă, situată, ce-i drept, cu vreo cîteva sute de picioare mai jos. La fel ca în turnul-clopotniţă de peste ocean, stăteam aici şi priveam, ca dintr-un vîrf de catarg, întregul edificiu.

Teatrul acesta n-avea nimic discordant în construcţia lui armonioasă. Stăteam așadar la galerie, plimbîndu-mi privirea senină în jur și dedesubt, cu o satisfacţie sporită de gîndul că domnul Macready, principalul actor, era un gentleman agreabil, care îmbina cele mai alese calităţi ale omului de lume şi ale bunului creștin cu suprema artă a scenei. Artă pe care și-o însuşise muncind mult, pentru a o rafina, înălţa şi disciplina.

Iată însă că s-a ridicat cortina ! Pe scenă păşeşte Cardinalul, înveşmîntat în robă. Ce asemănare uluitoare ! Actorul e leit cu preotul acela impunător, pe care-l zărisem din turn, în lumina feerică a vitraliilor colorate ! La fel de strălucitor îmi apare, în lumina trandafirie a pereţilor pictaţi, şi acest preot al artei teatrale : şi el pare scăldat în reflexele aceleiași lumini gotice ! Pînă şi glasul lui are aceleași accente nobile, măsurate, curtenitoare ! Iar ţinuta lui e la fel de impunătoare ca o preotului. Excelent actor, acest Richelieu ! Deodată, dispare în culise — desigur, pentru a se furișa în cabina actorilor, de unde se întoarce, îmbrăcat oarecum altfel. Visez eu, sau memoria nu

mă înşeală amintindu-mi ceva asemănător, văzut prin plasa de sîrmă ?

Se lasă cortina. Miile de spectatori vrăjiţi sar în picioare, slobozind urale asurzitoare, dar fără îndoială sincere, izvorîte din adîncul inimilor lor. Memoria mea nu le poate adăuga nici o amintire de acest fel. În privinţa sincerităţii aplauzelor, acest al doilea templu rămîne fără pereche. Să fie oare de vină doar arta imitaţiei ? Ce înseamnă oare să joci un rol ?

Iată însă că muzica se înalţă din nou. Purtat de valurile ei, ies în stradă, laolaltă cu mulţimea îmbucurată.

Reîntors în locuinţa mea solitară, n-am prea dormit în noaptea aceea, căci mă gîndeam la cele două Temple şi la împrejurarea că eu, un biet străin într-o ţară străină, găsisem aici mila adevărată, iar acasă la mine, în propria-mi patrie, fusesem alungat din celălalt Templu.

RAIUL BURLACILOR ȘI IADUL FECIOARELOR

I. RAIUL BURLACILOR

Nu-i departe de Temple Bar [1].

Cel ce merge acolo pe drumul obișnuit, încearcă aceeași senzație pe care-ar avea-o abătîndu-se de pe un cîmp înfierbîntat într-o vale adîncă, răcoroasă și umbroasă, străjuită de dealuri.

Sătul de zarva și de glodul de pe Fleet Street — unde o droaie de negustorași holtei, cu frunțile brăzdate de riduri, ca filele liniate ale unor registre, se grăbesc spre dughenele lor, gîndindu-se la creșterea prețului pîinii și la scăderea prețului pruncilor — o cotești după un colț tainic, pentru a luneca apoi pe o alee (căci nu-i o stradă ca oricare alta !), o alee întunecoasă, ca de mînăstire, mărginită de niște clădiri masive și solemne. După ce te strecori printre ele, mai mergi puțin și, întorcîndu-i definitiv spatele acestei lumi pline de necazuri, te pomenești sub zidurile monahale ale pașnicului Rai al burlacilor.

Dulci sînt oazele din Sahara : fermecătoare crîngurile răsărite ca niște insule în cîmpiile verii ; admirabilă-i o credință curată în mijlocul atîtor perfidii ; dar și mai

---

[1] Bariera (sau Poarta) Templului-lăcaș de închinăciune al Cavalerilor Templieri, transformat în școală de Drept (celebrele *Inns of Court*, cunoscute și sub numele de *Inner and Middle Temples*). Clădirile există și astăzi la Londra.

dulce, mai fermecător, mai admirabil e acest Rai al burlacilor, ascuns în inima de piatră a năucitoarei Londre!

Meditînd în tihnă, plimbă-te prin mînăstire; coboară agale în grădina dinspre fluviu; poposeşte apoi în străvechea bibliotecă; închină-te în capela împodobită cu sculpturi; nu vei fi văzut însă prea mult, nu vei fi aflat mare lucru şi nu vei fi gustat din miezul dulce al fructului, pînă ce nu vei fi luat masa împreună cu Burlacii şi nu vei fi văzut cum le sticlesc ochii şi pocalele. Nu te duce în sufrageria comună, în timpul cursurilor, ci caută să te aşezi la masa unuia dintre aceşti ospitalieri Templieri, ca invitat al său.

Templieri? Iată un titlu romantic! Ia să vedem: Brian de Bois-Guilbert[1] era, pare-mi-se, Templier. Vrei cumva să spui că faimoşii Templieri au supravieţuit în Londra modernă? Mai poate fi oare auzit pocnetul călcîielor şi zăngănitul pavezelor de fier ale acestor cavaleri-monahi, căzuţi în genunchi în faţa sfîntului lor patron? De bună seamă că un cavaler-monah care ar trece prin Strand ar fi o apariţie ciudată, iar rasa-i albă ca neaua şi armura-i strălucitoare ar putea fi împroşcate cu noroi de vreun omnibuz. Bărbos, cum îl obligă să fie Ordinul Templierilor, şi cu faţa zburlită ca aceea a unui leopard, ar semăna cu un strigoi rătăcit printre cetăţenii aceştia bine bărbieriţi şi tunşi scurt! Ştim, din istorie, că această sfîntă confrerie a fost pîngărită în cele din urmă de o calamitate morală. Deşi nici un vrăjmaş nu i-a putut învinge cu sabia, viermele desfrîului s-a furişat pe după scutul lor şi, măcinîndu-le credinţa cavalerească şi vocaţia monastică, a sfîrşit prin a-i face pe aceşti cavaleri-monahi să se lepede de viaţa cumpătată pe care juraseră s-o ducă şi să devină nişte libertini făţarnici.

N-aş fi crezut însă că faimoşii Cavaleri Templieri (în măsura în care au supravieţuit) se laicizaseră în aşa hal

[1] Personaj din romanul istoric al lui Walter Scott, *Ivanhoe*.

încît, în loc să-şi deschidă cu sabia drumul spre glorie, luptînd pentru Ţara Sfîntă, preferau să despice cu cuţitul o friptură de berbec ! Întocmai ca Anacreon, aceşti Templieri degeneraţi îşi închipuie pe semne că-i mai plăcut să cazi la un banchet decît în război. Cum ar putea să dăinuie faimosul lor Ordin ? Templierii, în Londra modernă?! Templierii, înveşmîntaţi în mantiile lor cu crucea Sfîntului Gheorghe, fumînd trabuce în sala de Consiliu ? Templierii, cu coifurile, suliţele şi pavezele lor de oţel, înghesuiţi într-un tren lung, pe care l-ar face să semene cu o locomotivă nesfîrşită ? Nu ! Adevăratul Templier a dispărut demult ! Duceţi-vă să vedeţi minunatele morminte din Biserica Templului ; priviţi trupurile lor ţepene şi solemne, cu braţele încrucişate pe piepturi, într-un veşnic şi fără de vise repaos. Aidoma anilor de dinaintea Potopului, vitejii Cavaleri Templieri nu mai sînt. Totuşi, le-a rămas numele, şi tot cu numele dăinuie şi Ordinul lor, chiar pe locul unde-a fost şi unde se mai găsesc şi astăzi unele din vechile sale clădiri. Dar călcîiului de oţel i-a luat locul o gheată de piele ; spada lungă, cu două mînere, s-a prefăcut în condei ; călugărul care împărţea sfaturi duhovniceşti pe gratis, le oferă acum pentru un onorariu ; apărătorul sarcofagelor (cu arma, cînd era în formă !) apără acum zeci de procese ; cel ce jura să deschidă şi să cureţe drumurile spre Sfîntul Mormînt are altă treabă acum — să găsească piedici şi chichiţe pentru a pune în încurcătură tribunalele şi celelalte instanţe de judecată ; cavalerul care lupta împotriva sarazinilor şi care ţinea piept vîrfurilor de lance la Accra, se bate acum cu argumente juridice în Palatul Westminster. Coiful s-a preschimbat în perucă. Atins de bagheta magică a Timpului, Templierul s-a prefăcut în avocat.

Dar, întocmai ca atîtea alte fiinţe şi lucruri care cad de-a rostogolul de pe culmile gloriei — bunăoară ca mărul, tare cît stă pe creangă, dar moale cînd cade pe pămînt — Templierul a devenit, prin cădere, un om mai ra-

finat. Cutez a spune că preoţii aceia războinici erau, îndeobşte, nişte oameni posaci şi morocănoşi ; cum ar fi putut, oare, braţele lor înţepenite în fierul din Birmingham, să le strîngă frăţeşte pe ale tale sau pe ale mele ? Sufletele lor trufaşe, ambiţioase, monahiceşti, rămîneau închise, aidoma unor bucoavne ; ce fel de convivi puteau fi oamenii aceia care-şi vîrau feţele în nişte obuze de fier ? În schimb, Templierul modern e cel mai bun camarad, cea mai amabilă gazdă, un conviv ideal. Duhul i-e scînteietor, ca şi vinul !

Biserica şi mînăstirea, curţile şi pivniţele, străduţele şi coridoarele, sălile de ospeţe şi refectoriile, bibliotecile, terasele, grădinile, aleile largi, camerele de locuit şi cele destinate consumării desertului ocupă, toate, un spaţiu întins şi, deşi situate în apropiere de centrul oraşului, sînt destul de izolate de zarva lui. Într-un cuvînt, e un refugiu plăcut, cum un ins paşnic din fire nu poate găsi nicăieri altundeva în Londra, cu atît mai plăcut, cu cît totul, aici, este ţinut într-o rînduială burlăcească desăvîrşită.

Cartierul Templului este, de fapt, un adevărat oraş. Un oraş înzestrat cu tot ce-i trebuie, precum o dovedesc lucrurile înşirate mai înainte. Un oraş blagoslovit ca un parc, cu răzoare de flori şi chiar cu un rîu, căci Tamisa curge pe aproape, aşa cum domolul Eufrat curgea pe lîngă grădina raiului. În ceea ce se numeşte azi „Grădina Templului“, cruciaţii de odinioară obişnuiau să-şi încerce armăsarii şi lănciile ; Templierii moderni stau tolăniţi pe băncile de sub copaci şi, tot sucindu-şi ghetele de piele, se exersează în arta replicilor spirituale. Lungile şiruri de portrete solemne din sălile de ospeţe dovedesc cît de mulţi oameni de seamă — nobili, magistraţi, lord-cancelari iluştri — au fost, la vremea lor, Templieri. Dar nu toţi Templierii au dobîndit o faimă universală, deşi s-ar cuveni ca Muzele să nemurească numele lui R.F.C. şi al fratelui său imperial, dacă a avea o inimă caldă şi a oferi o ospitalitate şi mai caldă, a poseda o minte bogată şi o pivniţă

și mai bogată. și a împărți sfaturi înțelepte și mese copioase, asezonate cu glume și vorbe scăpărătoare, dacă toate aceste însușiri sînt vrednice de nemurire !

Cu toate că, pentru a fi Templier în adevăratul înțeles al cuvîntului, trebuie neapărat să fii avocat, sau student în Drept, și să fii primit în chip ceremonios în rîndurile tagmei, foarte mulți Templieri nu locuiesc în incinta Templului, unde-și au uneori numai birourile ; pe de altă parte, mulți locatari ai venerabilelor clădiri nu sînt membri ai Ordinului. Dacă ești, să zicem, un gentleman holtei și trîndav din fire, sau un literat pașnic, neînsurat, atras de liniștea dulce a locului, și dorești să-ți instalezi cortul în această tabără ferită de lume, trebuie să te împrietenești mai întîi cu un membru al Ordinului și să-l convingi să-ți procure o cameră în numele lui, dar pe socoteala ta.

Așa s-a întîmplat, cred, cu d-rul Johnson [1], acest Benedick [2] care, rămînînd văduv, a locuit o vreme aici. La fel s-a întîmplat și cu Charles Lamb [3], un incontestabil holtei și un suflet ales, precum și cu sute de alți bărbați vrednici, Fîrtați ai Ordinului Burlăciei, care au cinat, au dormit și s-au recules aici, din cînd în cînd. Locul e într-adevăr, ca un fagure de birouri și odăi. Ai zice că seamănă și cu un cașcaval, ale cărui găuri sînt chiliile confortabile ale burlacilor. Ce mai, un loc minunat ! Cînd îmi amintesc de plăcutele ceasuri petrecute acolo și de ospitalitatea de care m-am bucurat sub acoperișul acelor clădiri venerabile, nu găsesc decît în poezie expresia gratitudinii mele ; de aceea îngîn, oftînd, cîntecul : *Mi-e dor de bătrîna Virginie !*

Cam acesta e, așadar, Raiul burlacilor. Așa l-am găsit eu într-o plăcută după-amiază de mai, cînd, ieșind din hotelul meu din Trafalgar Square, m-am dus la întîlnirea pe care mi-o dăduse eminentul avocat, burlac și viitor

---

[1] *Samuel Johnson* (1709—1784), eseist englez, autor al unor celebre *Vieți ale poeților*.

[2] Personaj din comedia lui Shakespeare *Mult zgomot pentru nimic* — un holtei incorigibil, care se însoară, silit de împrejurări.

[3] *Charles Lamb* (1775—1834), scriitor englez.

magistrat R.F.C., a cărui carte de vizită o păstram în mănuşă, scoţînd-o mereu de-acolo, ca să pot privi din nou îmbietoarea adresă, înscrisă sub numele lui : „Elm Court, No.—,Temple“.

Era un englez simpatic şi cît se poate de prietenos, deşi părea rezervat din fire şi cam glacial la prima vedere. Cu puţină răbdare, şampania se dezgheţa. Şi chiar dacă nu, o şampanie rece e preferabilă oţetului.

La masă se aflau nouă domni, toţi burlaci. Unul dintre ei locuia la „King's Bench Walk, no.—,Temple“ ; ceilalţi veneau din diverse reşedinţe, botezate cu nişte silabe sonore asemănătoare. Era, într-adevăr, un soi de Senat al burlacilor, sosiţi la acest ospăţ din diferite colţuri, ca reprezentanţi ai burlăciei Templului. Prin caracterul său reprezentativ, era de fapt un mare Parlament al celor mai destoinici burlaci din întreaga Londră, unii dintre ei venind taman de la Lincoln's Inn şi Furnival's Inn, vestite vetre de jurişti şi holtei, iar un altul, la care mă uitam cu un fel de spaimă, sosise de la Gray's Inn, locul unde Lordul Verulam [1] trăise odinioară ca burlac.

Apartamentul era situat aproape de cer. Ca s-ajung acolo, a trebuit să urc nu ştiu cîte scări vechi şi ciudate ; căci, pentru a fi vrednic de o cină straşnică, într-o companie aleasă, trebuie să te osteneşti cît de cît. Nu încape îndoială că amfitrionul nostru îşi alesese o sufragerie situată atît de sus, tocmai pentru a asigura efortul fizic prealabil, necesar unei bune digestii.

Mobila era veche, nepretenţioasă, dar foarte comodă. Nici o masă din lemn de mahon nou-nouţ, lipicios din pricina vopselei încă ude ; nici un divan luxos şi incomod ; nici o sofa prea fină pentru a fi folosită nu te întîmpinau în acest apartament liniştit. Orice american inteligent ar trebui să înveţe de la orice englez inteligent că lustrul şi strălucirea, zorzoanele şi bagatelele nu sînt indispensabile

---

[1] Titlul nobiliar al gînditorului şi omului politic englez *Francis Bacon* (1561—1626).

pentru fericirea domestică. Un Benedick american înfulecă la repezeală o friptură tare, într-un local cu pereții dauriți, din „Down-Town“ [1], pe cînd holteiul englez își mănîncă tacticos, la el acasă, incomparabila ciozvîrtă de oaie, servită pe o masă de lemn.

Tavanul încăperii era scund. Cine-ar avea poftă să mănînce sub cupola bazilicii Sf. Petru ? Dacă ești un om înalt și preferi tavanele înalte, n-ai decît să iei masa în aer liber, laolaltă cu girafele !

Cei nouă gentlemeni, așezați în fața a nouă tacîmuri, se puseră grabnic pe treabă. Dacă-mi amintesc bine, prima pe listă era supa din coadă de vacă. Gustul plăcut al acestei supe de un roșu aprins mi-a alungat prima impresie, ce mă făcuse să cred că principalul ei ingredient ar fi putut să fie biciul unui căruțaș sau bastonul unui lacheu. (După primul fel, am băut cîte un pahar de vin.) Al doilea fel de mîncare a fost un omagiu adus lui Neptun — un calcan alb ca zăpada și cam gelatinos, deși mai puțin unsuros decît carnea de broască țestoasă. (După aceea, ne-am tratat cu cîte un păhărel de „sherry“.) Acestor atacuri ușoare le-a urmat artileria grea, în frunte cu friptura de vacă, acest vestit *generalissim* al bucătăriei englezești. Aghiotanți i-au fost o ciozvîrtă de oaie, un curcan gras, o plăcintă cu carne de pui și numeroase alte asemenea feluri gustoase, precedate de nouă căni cu bere spumoasă. După ce toate aceste mîncăruri grele au luat drumul celor ușoare, pe masă a poposit o brigadă de păsări vînate, bivuacurile lor fiind luminate de niște carafe cu vin roșu. Au urmat o serie de tarte și pudinguri, și alte asemenea bunătăți, apoi brînzeturi și pișcoturi. (În acel moment am băut cu toții cîte un păhărel de „porto“, din cel vechi, pentru a păstra bunele obiceiuri din trecut.)

---

[1] Cartierul comercial al orașului. Melville face aici un joc de cuvinte intraductibil, punînd în contrast „Down-Town“ cu „South-Down“ — o rasă de oi din Anglia.

Fața de masă fu scoasă ; atunci, aidoma oștilor lui Blücher[1] ocupînd terenul la Waterloo, apăru un detașament proaspăt de sticle, prăfuite din pricina marșului lor pripit.

Toate aceste manevre erau supravegheate de un bătrîn feld-mareșal (căci ar fi rușinos să-i dau numele de „chelner" !), un personaj uimitor, cu părul alb, ca și șorțul pe care-l purta, și cu un cap ca al lui Socrate. În ilaritatea generală, el nu catadicsea nici măcar să zîmbească, fiind ocupat cu treburi de seamă. Venerabil personaj !

M-am străduit să schițez mai sus planul general al operațiunilor. Se știe însă că o masă bună, plăcută, e un fel de talmeș-balmeș, greu de descris în toate amănuntele. Am spus, de pildă, că în anumite momente s-a băut cîte un pahar de vin, de „sherry" sau de bere, dar aceste pahare au fost, ca să zic așa, doar paharele pline-vîrf ale unor momente de vîrf. Nenumărate pahare neprevăzute au fost date pe gît între aceste momente solemne.

Fiecare dintre cei nouă burlaci părea sincer preocupat de sănătatea celorlalți. Tot timpul, fiecare închina cîte un pahar de vin în sănătatea vecinilor săi din stînga și din dreapta. Am băgat de seamă că, atunci cînd vreunul dintre ei dorea încă puțin vin (doar „de dragul stomacului", întocmai ca Timotei[2]), el nu-și turna în pahar pînă ce vreun alt comesean nu se arăta dornic să i se alăture. A bea de unul singur li se părea ceva egoist, nedelicat și nefrățesc. În vreme ce vinul curgea din belșug, convivii deveneau tot mai veseli și mai slobozi la gură, povestindu-și tot soiul

[1] *G. L. Blücher* (1742—1819), general prusac, participant la bătălia de la Waterloo, alături de Wellington, împotriva lui Napoleon.

[2] Sol trimis de apostolul Pavel pentru a propovădui creștinismul în Grecia. În *Epistola a II-a către Timotei*, Pavel îl îndeamnă: „Nu mai bea numai apă, ci folosește-te de puțin vin, pentru stomacul tău și pentru desele tale slăbiciuni".

de întîmplări plăcute. Experiențele lor de viață erau scoase la iveală, întocmai ca vinurile cele mai alese de Mosela sau de Rin, anume păstrate pentru asemenea ocazii rare. Unul dintre convivi își povesti viața de student la Oxford, evocînd diferite întîmplări picante trăite în tovărășia unor colegi ai săi, lorzi nobili la suflet și inimoși. Un altul, un tip cu părul cărunt și fața radioasă, ne vorbi despre călătoriile pe care obișnuia să le facă în Țările de Jos, pentru a studia frumoasa arhitectură flamandă ; flăcăul acesta tomnatec și învățat era neîntrecut în descrierea splendorilor ce se pot vedea în țara de baștină a flamanzilor — primării, clădiri ale breslelor, palate ale guvernatorilor de provincii. Un al treilea burlac frecventa cu asiduitate British Museum și știa totul despre admirabilele relicve antice, despre manuscrisele orientale și despre prețioasele incunabule aflate acolo. Un al patrulea se întorsese de curînd dintr-o călătorie în străvechea Granada și era, se înțelege, plin de impresii proaspete despre peisajul sarazin. Al cincilea povestea despre un proces hazliu. Al șaselea era expert în materie de vinuri. Al șaptelea ne istorisi o întîmplare ciudată din viața intimă a Ducelui de Fier [1] — întîmplare pentru prima oară comunicată într-o adunare publică sau particulară, și niciodată încredințată tiparului. Al optulea își petrecea uneori serile traducînd un poem comic al lui Pulci [2], din care ținu să ne citească pasajele cele mai amuzante.

Și astfel, seara se scurse, orele ei fiind măsurate nu de un ceas de apă, ca acela al regelui Alfred [3], ci de unul de vin. Între timp, masa ajunsese să semene cu hipodromul din Epsom [4], un soi de arenă circulară, în care carafele

---

[1] Poreclă dată Ducelui de *Wellington* (1769—1852), general englez, învingător în bătălia de la Waterloo împotriva lui Napoleon.
[2] *Luigi Pulci* (1432—1484) poet italian.
[3] *Alfred* (849—901), rege al saxonilor.
[4] Localitate din Anglia, vestită pentru cursele de cai.

galopau de jur-împrejur. De teamă ca nu cumva o carafă să sosească prea tîrziu la destinație, o alta era trimisă grabnic pe urmele ei, pentru a-i da ghies ; apoi o a treia, ca s-o zorească pe a doua, și așa mai departe, întreaga operațiune desfășurîndu-se în tăcere, fără pic de ostentație sau grosolănie. Sînt convins că feld-mareșalul Socrate i-ar fi părăsit fără preaviz pe convivii pe care-i servea, dacă ar fi observat la ei vreo necuviință, fie cît de măruntă : ajungea să te uiți la fața lui gravă și austeră, pentru a-ți da seama de asta. Aveam să aflu mai tîrziu că, în timpul ospățului, un burlac, care bolea într-o cameră alăturată, dormise buștean, pentru prima oară în ultimele trei săptămîni !

Traiul bun se îmbina aici cu băutura bună, cu voia bună și cu vorba bună — era o îmbinare desăvîrșită, iar noi toți alcătuiam o adevărată confrerie, a cărei principală caracteristică era confortul, un confort frățesc, familial. Era, de asemenea, foarte clar că acești bărbați voioși n-aveau neveste sau copii la care să se gîndească plini de neliniște. Mai toți erau și mari călători, căci numai un burlac poate călători liber, fără să-l mustre cugetul pentru că și-a părăsit căminul.

Ceea ce se numește *Suferință*, ca și gogorița numită *Necaz* — aceste două noțiuni le apăreau absurde imaginației lor de holtei. Cum ar fi putut niște oameni cu vederi largi, trecuți prin școala vieții și pătrunși de înțelepciune filozofică și convivială — cum ar fi putut ei să accepte asemenea scorneli călugărești ? Suferință ? Necazuri ? E ca și cum am vorbi de așa-zisele miracole catolice ! Nu există asemenea lucruri ! „Dați încoace sticla de «sherry» !“ — „Nu, așa ceva e cu neputință !“ — „Dă-mi te rog sticla de porto, domnule !“ — „E un non-sens, zău așa !“ — „Cred că e rîndul dumitale să bei din această carafă, domnule !“...

Și uite-așa, mereu !

Curînd după ce fața de masă a fost scoasă, amfitrionul nostru i-a aruncat o privire plină de tîlc lui Socrate, care, pășind solemn spre o etajeră, s-a întors de-acolo cu un corn enorm, un adevărat corn al Ierichonului, bătut în argint și împodobit cu ferecături ciudate, precum și cu două capete de capră, prevăzute cu alte patru coarne de argint, care ieșeau din colțurile masivului corn principal. Întrucît nu știam ca amfitrionul nostru să fi cîntat din goarnă, am rămas surprins cînd l-am văzut că ridică de pe masă cornul, ca și cum ar fi vrut să sufle în el. Am răsuflat ușurat și am înțeles mai bine rostul instrumentului, în clipa cînd amfitrionul și-a vîrît policarul și degetul arătător în gura cornului, făcînd să se răspîndească un parfum discret — aroma unui tutun de soi. Cornul era, așadar, un recipient pentru tutun de prizat ! Acesta trecu, pe rînd, de la un conviv la altul. Strașnică idee, să prizezi tutun într-un asemenea moment, îmi ziceam. Acest bun obicei s-ar cuveni să fie introdus și printre compatrioții mei...

Remarcabila cuviință a celor nouă burlaci — o cuviință netulburată de vinul băut și neștirbită de veselia lor — mi s-a dezvăluit din nou în aceste momente, cînd, deși se serveau din belșug cu tutun, o făceau în modul cel mai delicat, fără a-i provoca măcar un singur strănut bietului holtei care bolea în odaia de alături. Tutunul era prizat în tăcere ca și cum ar fi fost o pulbere fină și nevinovată, scuturată de pe aripioarele unui fluturaș.

Dar, oricît de strașnice ar fi, ospețele burlacilor nu pot ține o veșnicie : ele sînt la fel de trecătoare ca și viețile lor. Sosi așadar și clipa despărțirii. Unul cîte unul, burlacii își luară pălăriile și coborîră, doi cîte doi, braț la braț, încă discutînd, spre curtea pardosită cu dale : unii pentru a se retrage în chiliile lor și a citi din *Decameron* înainte de a adormi, alții pentru a fuma cîte un trabuc, plimbîndu-se în grădina răcoroasă de pe malul fluviului, alții

pentru a ieşi în stradă şi a chema vreo birjă, care să-i ducă acasă, în celălalt capăt al oraşului.

Eu am rămas ultimul.

— Ei, ce părere ai despre Templul nostru şi despre viaţa pe care-o ducem aici noi, burlacii ? mă întrebă amfitrionul, zîmbind.

— Domnule, îi răspunsei eu cu o admiraţie sinceră, acesta e, zău, chiar Raiul burlacilor !

II. IADUL FECIOARELOR

Nu-i departe de muntele „Vai-de-noi" [1] din Noua Anglie. Lăsînd în urmă fermele strălucitoare şi pajiştile însorite ce-şi pleacă ierburile doldora de miresme în acest început de iunie, o coteşti spre răsărit şi urci printre nişte dealuri golaşe, pentru a coborî apoi, treptat, într-o trecătoare întunecoasă. Trecătoarea asta e cunoscută sub numele de „Foalele fecioarei nebune", nume ce i s-a dat din pricina curentului puternic de aer care trece necontenit printre pereţii ei colţuroşi, precum şi din pricina legendei privitoare la coliba unei fete bătrîne şi zălude, care hălăduise cîndva pe acolo.

În fundul trecătoarei şerpuieşte un drum primejdios de îngust, care ocupă albia unui torent. Urmînd acest drum pînă la cota lui cea mai înaltă, te pomeneşti deodată parcă în faţa porţii iadului zugrăvit de Dante. E „Jgheabul negru", astfel botezat din pricina pereţilor abrupţi, de culoarea abanosului, care se îngustează pe neaşteptate aici. Dincolo de el, rîpa se lărgeşte, coborînd într-o vale purpurie, în formă de pîlnie, străjuită de nişte munţi plutonieni cu povîrnişurile împădurite. Localnicii au botezat-o „Temniţa diavolului". Vuietul torenţilor îţi izbeşte din toate părţile auzul. Apele lor repezi sfîrşesc prin a se

[1] Melville creează o toponimie simbolică : *Woedolor* (de la *woe — jale şi dolor — durere*), *Black Notch (Jgheab negru)* etc.

contopi într-un șuvoi clocotitor, cărămiziu, care-și croiește drum printre niște stînci uriașe. Localnicii l-au botezat „Rîul de sînge". După ce ajunge la un hău negru, rîul acesta cotește brusc spre apus, făcînd un salt nebunesc (de circa șaizeci de picioare) în brațele unei păduri de pini pitici și cărunți, dincolo de care își urmează drumul la vale, spre cîmpiile nevăzute.

La marginea cascadei, pe o culme stîncoasă, se pot vedea rămășițele unui vechi joagăr, construit pe vremea cînd întreaga regiune era bogată în păduri de pini și de brazi. Buștenii noduroși, acoperiți cu mușchiu negru, care se înghesuie unii într-alții, într-o îngrămădeală haotică, sau care atîrnă răzleți deasupra cascadei, dau acestei lemnării în ruină înfățișarea unei cariere de piatră și chiar aspectul unui castel feudal de pe Rin sau din Thuringia, aspect legat de stîncile prăvălatice din jur.

Nu departe de temelia „Temniței" se profilează o clădire mare și văruită, ca un mausoleu alb pe fundalul sumbru al pinilor și al altor arbori pereni, care cresc pe terase inaccesibile, pînă la o înălțime de aproximativ două mii de picioare. Clădirea adăpostește o fabrică de hîrtie.

Îndeletnicindu-mă cu negoțul de semințe (pe o scară atît de largă, încît semințele mele ajunseseră să fie distribuite în toate statele din răsăritul și din nordul țării, ba chiar și în depărtatele ținuturi ale Missouri-ului și Carolinelor), aveam nevoie de o cantitate mare de hîrtie, acest articol devenind cel mai important capitol din bugetul întreprinderii mele. Nu e cazul să intru în amănunte privind modul cum e folosită hîrtia în negoțul cu semințe. Este vorba de plicuri — niște plicuri confecționate îndeobște dintr-o hîrtie gălbuie, împăturită în patru; cînd plicul cu pricina e umplut cu semințe, el rămîne aproape plat și, după ce-l ștampilezi și specifici natura semințelor pe care le conține, capătă înfățișarea unei scrisori de afaceri, gata de a fi expediată prin poștă. Eu foloseam o cantitate incredibilă de astfel de pliculețe, cîteva sute de mii

pe an ! Intr-o vreme îmi cumpărasem hîrtia de la niște angrosiști dintr-un orășel din apropiere. Pentru a face economii, dar și pentru plăcerea călătoriei, mă hotărîsem acum să plec dincolo de munți, cale de vreo șaizeci de mile, ca să-mi comand hîrtia la fabrica din „Temnița diavolului".

Zăpada fiind neobișnuit de tare către sfîrșitul lui ianuarie, și făgăduind să rămînă așa încă multă vreme, am pornit la drum într-o zi geroasă, de vineri, pe la amiază, cu sania mea, bine căptușită cu piei de lup și de bizon. După o noapte petrecută pe drum, am ajuns a doua zi pe la prînz în fața muntelui „Vai-de-noi".

Culmea îi era aburită de ger — vălătuci alburii se rostogoleau ca dintr-un horn din creștetul lui acoperit cu păduri ninse. Din pricina înghețului, întreaga regiune semăna cu un ținut pietrificat. Tălpicile de oțel ale saniei scîrțîiau și scrîșneau pe zăpada sticloasă și zgrunțuroasă, de parcă ar fi lunecat pe cioburi. Pădurile care mărgineau ici și colo drumul, păreau să fi trecut prin același proces de pietrificare ; pătrunse de ger pînă în fibrele lor cele mai tainice, scoteau niște gemete stranii — și nu doar din crengile ce se legănau, ci și din trunchiurile lor, zgîlțîite de un vînt nemilos. O sumedenie de arțari uriași și vînjoși, răzbiți de gerul prea mare, plesniseră în două și zăceau aidoma unor țevi pe pămîntul nesimțitor.

Brumat de sudoarea înghețată, alb ca un berbec merinos, suflînd pe nări fuioare de abur cald, răsucite ca niște coarne, bunul meu cal Negrilă, în vîrstă de numai șase ani, se opri brusc la o cotitură unde, drept în fața lui, zăcea de-a curmezișul drumului un brad bătrîn și scălîmb, ca un șarpe anaconda, prăbușit cu vreo zece minute mai înainte.

Cînd am ajuns în „Foale", vijelia era cît pe-aci să-mi împingă la deal sania cu spătarul înalt. Vîntul urla prin trecătoarea înghețată, de parcă ar fi fost încărcat cu niscaiva suflete rătăcite, în drumul lor către lumea de apoi.

Înainte de-a ajunge pe culme, Negrilă, sfichiuit de vîntul tăios, se propti pe picioarele-i de dinapoi și, trăgînd la deal sania ușoară, o zbughi prin strunga îngustă, după care, coborî nebunește la vale, dincolo de joagărul în ruină. Cal și cataractă se prăvăleau în „Temnița diavolului“ !

Ridicîndu-mă de pe capra acoperită cu blănuri, m-am proptit cu un picior de tăblia saniei și am tras de căpăstru, oprindu-l pe Negrilă taman la timp pentru a evita ciocnirea lui de muchia ascuțită a unei stînci negre, culcată ca un leu în mijlocul drumului, după un cot al acestuia.

La început n-am putut zări fabrica.

Întreaga vale era de o albeață strălcitoare, cu excepția cîte unui foișor de granit ce se înălța ici și colo, în bătaia vîntului. Munții păreau înfășurați în lințolii — o trecătoare de cadavre alpine ! Unde era fabrica ? Deodată, urechea mea desluși un fel de zbîrnîit. Privind cu luare aminte, am zărit clădirea mare și albă, ca o avalanșă încremenită. Era înconjurată de o sumedenie de clădiri anexe, mai mici, dintre care unele păreau să fie locuințele personalului, judecînd după aspectul lor modest, după lungimea lor neobișnuită și după mulțimea ferestrelor. Un sat alb ca neaua, în mijlocul zăpezilor ! Prin încîlceala destul de pitorească a acestor clădiri se zăreau diferite scuaruri și curți de o formă neregulată, din pricina terenului stîncos, care făcea imposibilă orice sistematizare. De asemenea, o sumedenie de străduțe și alei înguste, parțial astupate de zăpada căzută de pe acoperișuri, brăzdau așezarea în toate direcțiile.

Ieșind de pe drumul mare, ticsit de săniile cu zurgălăi ale fermierilor care-și aduceau lemnele la piață, tîrîndu-le pe pîrtia prielnică, folosită în răstimpuri și de săniile rapide ce poposeau pe la hanurile așezărilor răzlețe, ieșind, așadar, de pe drumul acela populat, am pătruns adînc în trecătoarea botezată „Foalele fecioarei nebune“; iar cînd am zărit, dincolo de ea, „Jgheabul negru“, mi-am amintit brusc de „Temple Bar“, așa cum îmi apăruse

acesta la prima vedere. Era o asemănare secretă şi totodată bătătoare la ochi, în ordinea timpului, ca şi în aceea a spaţiului. În clipa cînd Negrilă, bunul meu cal, o zbughi ca săgeata prin „Jgheab", aproape frecîndu-se de peretele-i stîncos, mi-am amintit de omnibuzul londonez care, cam în acelaşi stil, deşi cu o viteză incomparabil mai mică, mă dusese prin venerabila arcadă a lui Wren [1]. Cu toate că între cele două vehicole nu exista o identitate perfectă, însăşi această necorespundere parţială făcea ca asemănarea să fie negrăit de vie, ca într-un vis dezlînat. De aceea, după ce, lăsînd în urmă drumul mare şi „Jgheabul negru", şi zărind în sfîrşit ciudatele clădiri, am coborît în tăcere, prin rîpele adînci, spre acel loc singuratec, dominat de clădirea înaltă şi lunguiaţă a fabricii (clădire prevăzută la un capăt al ei cu un turn rudimentar, folosit la ridicarea lăzilor grele) mi-am amintit de Biserica Templului, care domina birourile şi dormitoarele din jur, întocmai cum această clădire le domina pe celelalte. Fermecat de această admirabilă şi misterioasă oază de linişte ascunsă între munţi, mi-am lăsat imaginaţia să lucreze în voie, pentru a umple golurile memoriei. Iată, îmi spuneam, replica perfectă a Raiului burlacilor, dar o replică troienită de zăpezi şi zugrăvită de geruri întocmai ca un cavou.

Coborînd din sanie şi strecurîndu-mă cu băgare de seamă prin valea periculos de abruptă — cal şi călător alunecînd în răstimpuri pe lespezile de gheaţă — am ajuns, mînat de vijelie, în scuarul cel mai larg, din faţa clădirii principale. Vîntul şuierător sufla pe după colţul ei, iar într-o latură a clădirii clocotea drăceşte „Rîul de sînge". O stivă lungă de lemne, din cele mai diferite esenţe, se înălţa de-a curmezişul scuarului, scînteind în zalele lor de gheaţă. Lîngă zidul fabricii se înşirau nişte ţăruşi pentru priponit caii : vîrfurile le erau acoperite de zăpadă. Gerul podise şi poleise scuarul cu un soi de metal sonor.

[1] *Christopher Wren* (1631—1723), arhitect englez.

Aparenta asemănare îmi reveni din nou în minte, făcîndu-mă să exclam :

— Dulcea și pașnica grădină a Templului, cu răzoarele-i verzi, mărginite de apa Tamisei !

Dar unde erau veselii burlaci ?

În clipa aceea, în timp ce și eu și Negrilă dîrdîiam în bătaia vîntului, o fată ieși în fugă pe ușa unuia dintre dormitoare și, azvîrlindu-și peste capul gol șorțul subțire, se îndreptă spre clădirea de peste drum.

— Un moment, domnișoară, o interpelai eu. Nu se află pe-aici vreun șopron în care să mă pot adăposti ?

Oprindu-se locului, fata întoarse către mine o față lividă de trudă și învinețită de frig, și mă privi cu niște ochi nefiresc de triști.

— A, te-am luat drept altcineva, am bîiguit eu. Vezi-ți de drum, nu vreau nimic !

Și, ducîndu-mi calul lîngă ușa prin care ieșise fata, am bătut în ea. O altă fată palidă și învinețită se ivi în prag, ținînd ușa întredeschisă, ca și cum ar fi vrut să împiedice frigul să pătrundă înăuntru.

— Iar m-am înșelat ! Pentru numele lui Dumnezeu, închide ușa ! Dar ia spune-mi, nu-i nici un bărbat pe-aici?

În acel moment, un individ oacheș la față și bine înfofolit, trecu spre ușa fabricii, iar la vederea lui, fata închise grabnic cealaltă ușă.

— Domnule, n-aveți pe-aici vreun grajd pentru cai ?

— Acolo, în magazia de lemne, îmi răspunse individul și dispăru în interiorul fabricii.

Cu chiu cu vai am izbutit să vîr calul și sania în magazia aceea, printre stivele de lemne tăiate. După ce i-am aruncat în spinare o pătură groasă, punîndu-i deasupra pielea de bizon și întinzîndu-i bine marginile sub chingă, ca să nu-l dezvelească vîntul, am priponit zdravăn calul și am pornit șontîc-șontîc spre ușa fabricii. Eram degerat și abia mă puteam mișca în șuba mea de surugiu.

M-am pomenit deodată într-un loc spațios, luminat de nenumărate ferestre care reflectau priveliștea zăpezie de afară. În fața unor tejghele goale ședeau o mulțime de fete livide, ținînd în mîinile lor albe niște cuțite albe, cu care fălțuiau colile de hîrtie albă. Într-un colț trona o matahală de fier, prevăzută cu un fel de piston ce se înălța și cobora ritmic pe o platformă masivă de lemn. În fața acestei matahale stătea — stăpînă supusă — o fată înaltă, care hrănea monstrul de fier cu cîte o jumătate de testea de hîrtie roz, pentru scrisori ; la fiece coborîre a pistonului, pe foaia de hîrtie apărea, într-un colț, cîte un buchet de trandafiri. Fără să scot un cuvînt, mi-am ridicat privirea de la hîrtia aceea roz la obrajii livizi ai fetei.

O altă fată, așezată în fața unei mașini lunguiețe, prevăzută cu niște corzi subțiri ca strunele unei harfe, o hrănea cu coli de hîrtie, care, după ce lunecau pe corzile acelea, erau trase de o a doua fată, proțăpită la celălalt capăt al mașinii. Colile ajungeau albe la prima fată, dar ieșeau liniate la capătul unde lucra cea de-a doua.

M-am uitat la fruntea primei fete și am văzut că era tînără și frumoasă ; m-am uitat apoi la fruntea celei de-a doua fete și am văzut că era brăzdată de riduri. În vreme ce le priveam, cele două fete își schimbară locurile — poate, pentru a rupe puțin monotonia — astfel încît fruntea ridată se vedea acum acolo unde fusese mai înainte fruntea cea tînără și frumoasă.

Cocoțată pe un scăunel proptit pe o podină îngustă, o altă fetișcană slujea un alt căpcăun de fier ; iar sub podină ședea ajutoarea ei.

Nu se rostea nici măcar o silabă. Nu se auzea decît murmurul ritmic al fiarelor metalice. Glasul omenesc fusese alungat din locul acela. Mașina, multlăudata sclavă a omenirii, era aici slujită de niște ființe omenești, la fel de smerite și lipsite de grai ca sclavele unui sultan. Fetele păreau să fie nu atît roțile mașinii, cît zimții acestora.

Am înregistrat dintr-o singură privire întreaga scenă, încă înainte de a-mi fi scos de la gît gulerul de blană. Dar chiar în clipa cînd îmi eliberam gîtul, apăru lîngă mine individul acela oacheş şi, apucîndu-mă de braţ, mă trase cu putere afară, la aer. Fără să spună un cuvînt, luă un bulgăraş de zăpadă şi începu să-mi frece obrajii.

— Ţi-a îngheţat faţa, omule! îmi explică el într-un tîrziu. Ai două pete albe ca globul ochiului!

— Se prea poate, murmurai eu. Mă mir că gerul din „Temniţa diavolului" nu m-a pătruns şi mai adînc. Freacă-mi bine faţa!

În curînd am simţit în obraji o durere groaznică, sfîşietoare, ca şi cum doi copoi ar fi muşcat din ei. Eram ca Acteon [1].

După ce mi-am venit în fire, am intrat din nou în fabrică, unde, comunicîndu-i individului ce anume mă adusese acolo, am încheiat în condiţii satisfăcătoare contractul privitor la comanda de hîrtie. L-am rugat apoi să-mi arate fabrica, pentru a-mi face o idee despre ea.

— Cupidon e cea mai bună călăuză, îmi spuse individul.

Şi repetă acest nume, strigîndu-l pe un omuleţ cu gropiţe în obrajii rumeni, care se tot foia — cam fără ruşine şi fără rost, pe cît mi se părea — printre fetele acelea supuse, întocmai ca un peştişor de aur în apa incoloră a unui acvariu. După ce primi ordinul de a mă conduce prin clădire, prichindelul îmi spuse, dîndu-şi ifose de om mare:

— Veniţi să vedeţi mai întîi roata hidraulică.

Ieşind din încăperea unde se fălţuiau colile de hîrtie, am trecut peste nişte scînduri ude şi reci şi ne-am pomenit sub o magazie mare şi jilavă, din care se revărsa necontenit un şuvoi de spumă, încît ai fi zis că-i prova coclită a unei corăbii din Indiile Răsăritene, surprinsă de

---

[1] În mitologia greacă, vînător prefăcut de zeiţa Artemis într-un cerb, şi sfîşiat de proprii săi cîini, drept pedeapsă pentru că o văzuse scăldîndu-se goală.

furtună. De jur-împrejur se învîrteau zbaturile negre ale colosalei roţi hidraulice, însufleţită de un ţel implacabil.

— Ea pune în mişcare toate maşinile noastre, la care lucrează fetele, îmi explică omuleţul.

Privind cu luare aminte, am văzut că apele tulburi ale „Rîului de sînge“ nu-şi schimbaseră culoarea intrînd în slujba omului.

— Fabricaţi doar hîrtie albă, nu-i aşa ? Vreau să spun nu şi hîrtie tipărită, ci numai albă, nu-i aşa ?

— Fireşte. Ce altceva ar putea produce o fabrică de hîrtie ?

Şi prichindelul mă privi de parcă mi-ar fi pus la îndoială inteligenţa.

— A, desigur ! am bîiguit eu, perplex. Mi s-a părut ciudat că din apele alea roşii ies nişte feţe... vreau să spun nişte coli atît de albe.

Omuleţul mă conduse pe o scară jilavă şi şubredă, într-o încăpere mare şi luminoasă, mobilată doar cu un şir de recipiente rudimentare, în formă de iesle, care se roteau întruna ; iar în faţa acestor recipiente stăteau o mulţime de fete, ca tot atîtea iepe priponite lîngă ieslele lor. Fiecare din ele avea în faţă cîte o coasă lungă şi strălucitoare, care se mişca în sus, fiind însă fixată de marginea ieslei. Curbura coasei, ca şi faptul că n-avea nici o coadă, o făceau să se semene leit cu o sabie. Fetele trăgeau fără încetare, peste muchia ascuţită a coasei, fîşii lungi de cîrpe, bine spălate, scoase din nişte coşuri aflate pe margine ; în felul acesta, ele sfîşiau fiece cusătură, transformînd zdrenţele în scame. Aerul era îmbîcsit de firicelele astea fine şi otrăvitoare, care intrau în plămîni, după ce scînteiau ca firele de praf în razele soarelui.

— Asta e camera zdrenţelor, îmi explică, tuşind, prichindelul.

— E cam înăbuşitoare, îi răspunsei, tuşind la rîndu-mi. Văd însă că fetele nu tuşesc.

— Păi, ele sînt obişnuite !

— De unde faceţi rost de atîtea zdrenţe ? îl întrebai eu, scoţînd cîteva dintr-un coş.

— O parte din ele provin din satele de pe-aici, altele tocmai de peste mări, din Londra şi din Livorno.

— N-ar fi exclus, deci, murmurai eu, ca printre aceste mormane de zdrenţe să se afle şi niscaiva cămăşi vechi, scoase din dormitoarele din Raiul burlacilor ! Le-au căzut însă nasturii... Spune-mi te rog, băiete, s-a întîmplat să găseşti vreodată vreun năsturel[1] printre cîrpele astea ?

— Năstureii nu cresc de fel pe-aici. „Temniţa diavolului“ nu-i un loc prielnic pentru flori.

— A, te gîndeai la *florile* numite „Nasturii burlacului“?!

— Păi, nu despre ele vorbeaţi ? Sau vă gîndeaţi poate la nasturii auriţi pe care-i poartă la piept patronul nostru, „Moş Burlă“, cum îi zic fetele noastre ?

— Va să zică, omul pe care l-am văzut adineaori e burlac ?

— Da, burlac.

— Săbiile astea au, pe cîte văd, tăişul întors în afară, dar degetele fetelor şi zdrenţele zboară prea repede ca să-mi pot da seama precis...

— Da, e întors înafară.

„Acum înţeleg, mi-am spus în sinea mea. Fiecare sabie îşi are tăişul întors înafară, aşa e mînuită de fiecare din fetele astea. Dacă nu mă-nşeală memoria, la fel erau duşi pe vremuri deţinuţii la locul de execuţie : în faţa lor păşea un ofiţer, cu o sabie al cărei tăiş era întors înafară, ca un simbol al sentinţei de condamnare la moarte. Tot astfel şi fetele astea livide trec prin viaţa lor zdrenţuită şi chinuită spre moartea care le-aşteaptă.“

— Coasele astea par foarte ascuţite, i-am spus prichindelului.

— Da, aşa şi trebuie să fie ! Uitaţi-vă !

---

[1] În original, „Bachelor's Buttons“, plantă ierboasă din familia Ramunculaceelor, cunoscută la noi sub denumirea „piciorul-cocoşului“.

În clipa aceea, două dintre fete. lăsînd din mîini zdrențele, începură să plimbe cîte o gresie pe tăișul coasei. La auzul scrîșnetului scos de oțelul chinuit, am simțit că-mi îngheață sîngele în vine. Fetele ascuțeau săbiile menite să le ucidă — își erau ele însele călăi !

— De ce-s atît de palide fetele astea ? îl întrebai eu pe băiat.

— Păi, îmi răspunse el cu o privire șireată și cu o cruzime desigur involuntară, presupun că, tot mînuind țoalele astea albe, ajung să semene și ele cu niște linţolii.

— Hai să ieșim din camera zdrențelor, băiete ! îl rugai eu.

Mai tragică și mai enigmatică decît orice aspect tainic, legat de om sau de mașină, era ciudata inocență a acestui băiețaș care devenise cinic prin obișnuință.

— Și acum, îmi spuse el, vesel, presupun că doriți să vedeți marea noastră mașinărie, care ne-a costat douăsprezece mii de dolari, toamna trecută. E mașinăria care fabrică hîrtia. Pe-aici, domnule !

Urmîndu-l, am străbătut o încăpere spațioasă și umedă, cu două hîrdaie mari și rotunde în mijloc, umplute cu o pastă albă, lichidă, lînoasă, asemănătoare cu albușul unui ou fiert.

— Pasta asta albă e prima formă a hîrtiei, îmi explică omulețul, atingînd în neștire hîrdaiele. Uitați-vă cum clocotește și se zbuciumă, răscolită mereu de lopata aceea. De aici, din hîrdaiele astea, pasta se varsă în jgheabul de colo, de unde ajunge, încetișor, în mașina cea mare. Și acum, s-o vedem și pe dumneaei !

Băiețașul mă conduse într-o încăpere în care domnea o căldură ciudată, abdominală, ca aceea a unor țesuturi sangvine, ca și cum între pereții ei s-ar fi dezvoltat particulele germinative întrezărite mai înainte.

În fața mea se întindea, desfășurîndu-se ca un lung manuscris oriental, o dihanie metalică, misterioasă și mul-

tiformă, cu tot felul de valţuri şi roţi, care se mişcau încet, dar fără încetare.

— Pasta vine mai întîi aici, îmi zise Cupidon, arătînd spre capătul cel mai apropiat al maşinii. Uitaţi-vă ! Mai întîi se revarsă şi se întinde pe această platformă largă şi înclinată ; pe urmă, lunecă, subţire şi tremurătoare, sub primul valţ. De acolo, vedeţi, lunecă spre valţul următor. Aţi observat că nu mai e chiar aşa păstoasă ? Încă un pas, şi capătă oarecare consistenţă. Încă un valţ, şi pasta se îngroaşă — deocamdată cam cît o aripă de libelulă, alcătuind un soi de pod aerian, sau o pînză de păianjen, între alte două valţuri. Revărsîndu-se peste ultimul valţ şi dispărînd iarăşi, preţ de un minut, ea reapare din încîlceala aceea de valţuri, dar nu atît ca o pastă, cît ca un val de hîrtie, ce-i drept încă destul de fragilă şi de o calitate inferioară. Aici însă — înaintaţi puţin, domnule, vă rog — ajunsă în acest punct, ea începe să arate ca hîrtia adevărată, ca o materie care-ar putea fi, în sfîrşit, mînuită. Totuşi, încă nu-i gata, domnule ! Mai are încă destul de mers, trebuie adică să mai treacă pe sub multe alte valţuri !

— Dumnezeule ! exclamai eu, uluit de interminabilele manevre şi de încetineala deliberată a maşinii. Mult timp îi mai trebuie pastei ca s-ajungă hîrtie !

— A, nu chiar aşa de mult, îmi răspunse băieţaşul acela precoce, cu un zîmbet superior. Doar nouă minute. Uitaţi-vă : puteţi verifica şi dumneavoastră. Aveţi o bucăţică de hîrtie ? A, luaţi-o pe asta, de pe podea ! Scrieţi pe ea orice cuvînt doriţi şi daţi-mi voie s-o introduc aici, ca să vedem cît durează pînă iese la celălalt capăt.

— Bine, ia să vedem, o să scriu pe ea numele dumitale, i-am zis băieţaşului, scoţîndu-mi creionul din buzunar.

Rugîndu-mă să mă uit la ceas, Cupidon vîrî cu dibăcie hîrtiuţa cu numele lui într-un loc unde pasta curgea la vedere. În clipa aceea, ochiul meu îşi aţinti privirea asupra acului care arăta secundele. Am urmărit centi-

metru cu centimetru mişcarea lentă a peticului de hîrtie ; acesta dispărea uneori cîteo jumătate de minut sub valţurile invizibile din măruntaiele maşinii, ca să iasă apoi din nou la iveală, cu încetul. Lunecînd ca un pistrui pe coala tremurătoare, apărea şi dispărea mereu. În tot acest timp, şuvoiul de pastă devenea din ce în ce mai consistent. Deodată, am văzut un soi de cascadă de hîrtie, asemănătoare cu o cascadă de apă, auzul mi-a fost asurzit de un zgomot şuierător, ca acela al unei coarde plesnite, iar privirea mi-a căzut pe o foaie de hîrtie neîmpăturită. încă umedă şi caldă, pe care „Cupidon"-ul scris de mine se ştersese pe jumătate.

Excursia mea luase sfîrşit, căci aici era capătul maşinii.

— Ei, cît a durat ? mă iscodi Cupidon.

— Exact nouă minute, îi răspunsei eu, cu ceasul în mînă.

— V-am spus eu !

O clipă, m-am simţit copleşit de o emoţie ciudată, cam la fel cu aceea pe care-o încerci la împlinirea unei profeţii misterioase. Bine, dar e absurd ! îmi spuneam. E vorba doar de o simplă maşină, a cărei esenţă e tocmai precizia şi punctualitatea !

Atenţia mea, absorbită pînă atunci de valţurile şi roţile maşinii, era acum atrasă de o femeie tristă, din apropiere.

— Femeia asta cam în vîrstă, care lucrează la acest capăt al maşinii, nu pare să fie deprinsă cu ea.

— Păi, a venit la noi abia săptămîna trecută, îmi şopti Cupidon, atotştiutorul. Fusese infirmieră. A venit aici pentru că prin părţile astea nu prea ai ce face ca infirmieră. Uitaţi-vă însă la colile de hîrtie pe care le stivuieşte acolo !

— Da, hîrtie de scris. Maşina asta nu produce decît hîrtie de scris obişnuită ? întrebai eu, privind maldărele de coli încă umede şi calde, care treceau prin mîinile acelei femei.

— Păi, cîteodată, deși nu prea des, scoatem și hîrtie mai fină — coli regale, cum li se spune. Producem mai mult hîrtie de scris obișnuită, pentru că se cere cel mai mult.

Mi se părea ceva foarte ciudat. Privind valurile acelea de hîrtie albă, ce se rostogoleau necontenit, mă gîndeam la numeroasele și variatele moduri în care aveau să fie folosite. Pe aceste coli acum albe, vor fi scrise tot felul de lucruri — predici, pledoarii avocățești, rețete medicale, scrisori de dragoste, certificate de căsătorie, acte de divorț, acte de naștere, certificate de deces, și așa mai departe, la nesfîrșit. Apoi, privindu-le din nou, cu atenție, mi-am amintit fără să vreau de celebra comparație a lui John Locke[1] : pentru a-și demonstra teoria că omul nu vine pe lume cu idei înnăscute, el a asemuit mintea pruncului uman cu o foaie de hîrtie albă, menită să servească la scrierea unor slove, însă într-un alfabet cu neputință de prevăzut.

Pășind încet încolo și încoace de-a lungul complicatei mașini, mă minunam de mișcările ei, pe cît de inevitabile, pe atît de pline de forță.

— Ia spune-mi, pînza aceea subțire de păianjen nu se rupe niciodată ? îl întrebai eu pe băiat, arătînd spre valul de hîrtie, încă neajuns la stadiul final. E uimitor de fragilă, iar mașina prin care trece e atît de puternică !

— Nu se rupe niciodată, vă asigur !

— Dar șuvoiul nu se oprește, nu se poticnește niciodată ?

— Nu ! *Trebuie* să curgă mereu. Mașina îl face să curgă așa, în ritmul și-n felul în care-l vedeți că curge. Șuvoiul n-are încotro.

Privind neînduplecata dihanie de fier, m-a cuprins un soi de spaimă. Orice mașinărie grea și complicată trezește îndeobște în sufletul omului, predispus la asemenea stări, o spaimă ciudată, ca aceea pe care-ar încerca-o la vederea

[1] *John Locke* (1632—1704), filozof englez, teoretician al empirismului.

vreunui Behemoth [1]. Dar ceea ce mă înfricoşa atît de mult la vederea maşinii cu pricina, era necesitatea de fier, fatalitatea implacabilă care-o guverna. Deşi nu puteam urmări necontenit curgerea pastei subţiri, căci se făcea nevăzută în răstimpuri, nu mă îndoiam că, în chiar acele puncte unde scăpa privirii mele, ea continua să înainteze, cu o invariabilă docilitate faţă de despotica şi vicleana maşină. Mă simţeam fascinat, stăpînit de un fel de vrajă. În faţa ochilor mei treceau — ca într-o procesiune lentă de-a lungul valţurilor rotitoare — feţele livide ale tuturor fetelor palide întrezărite în acea zi, feţe încleiate în pasta de hîrtie albă. Ele străluceau, jalnice şi rugătoare, dar resemnate, agonia lor conturîndu-se vag pe hîrtia imperfectă, întocmai ca tiparul feţei chinuite de pe năframa Sfintei Veronica.

— E prea cald aici pentru dumneavoastră ! îmi strigă Cupidon, holbîndu-se la mine.

— Ba nu, mai degrabă mi-e frig...

— Ieşiţi de-aici, domnule, ieşiţi ! îmi porunci băieţaşul acela precoce şi, cu aerul protector al unui părinte grijuliu, mă scoase grabnic afară.

Peste cîteva clipe, simţindu-mă ceva mai înviorat, am intrat în sala unde se împătureau colile, cea dintîi încăpere în care pătrunsesem, şi în care se afla şi biroul pentru comenzi, înconjurat de tejghelele goale şi de fetele acelea cu privirea absentă.

— Cupidon m-a călăuzit într-o călătorie ciudată, i-am spus eu individului oacheş, care nu era doar un burlac bătrîn, ci şi principalul patron al fabricii. Aveţi o fabrică admirabilă. Iar maşina aceea mare şi complicată e o adevărată minune !

— Da, aşa spun toţi vizitatorii, dar nu prea avem mulţi vizitatori. Ne aflăm într-un loc cam izolat, cu puţini locuitori. Mai toate fetele noastre vin din sate de departe.

---

[1] Animal fabulos, pomenit în cartea lui Iov, probabil un hipopotam.

— Fetele, da ! îngînai eu, privindu-le siluetele tăcute. Spuneți-mi, însă, domnule, de ce li se zice „fete“ și nu „femei“, lucrătoarelor din mai toate fabricile, fără a se ține seama de vîrsta lor ?

— Păi, cred că de vină e faptul că ele sînt îndeobște nemăritate. Dar nu m-am gîndit la asta pînă acum. În fabrica noastră, nu angajăm femei măritate — acestea au tendința să lipsească prea mult. Noi avem nevoie doar de lucrătoare permanente : cîte douăsprezece ore pe zi, în fiece zi a anului, cu excepția duminicilor, a Zilei Recunoștinței și a posturilor mari. Acesta e regulamentul nostru. Iată de ce, neavînd femei măritate, le spunem „fete“ tuturor lucrătoarelor noastre.

— Vasăzică, toate sînt fecioare, observai eu, înclinîndu-mă fără voia mea într-un fel de omagiu adus fecioriei lor palide.

— Da, toate sînt fecioare.

O emoție ciudată puse din nou stăpînire pe mine.

— Sînteți încă palid la față, domnule, îmi spuse patronul, privindu-mă cu atenție. Fiți cu băgare de seamă la întoarcere ! Mai simțiți vreo durere în obraji ? Dacă da, nu-i a bună.

— Sînt sigur că durerea o să-nceteze în clipa cînd o să ies din „Temnița diavolului“.

— Da, firește. Aerul din aceste văi și trecători e mult mai rece decît în alte locuri. N-o să mă credeți, dar aici e mai frig decît în vîrful muntelui „Vai-de-noi“.

— Cred și eu, domnule. Dar trebuie să plec, timpul mă presează !

Și, încotoșmănindu-mă din nou în șuba mea cu glugă și vîrîndu-mi mîinile în enormele mănuși din blană de focă, am zbughit-o afară, în aerul tăios. L-am găsit pe bietul meu cal Negrilă dîrdîind de frig.

Înfășurat în blănuri și în gînduri, am ieșit din „Temnița diavolului“.

La „Jgheabul negru“ m-am oprit puţin şi mi-am adus din nou aminte de „Temple Bar“. Apoi, mînîndu-mi calul prin trecătoare, am exclamat — singur, în faţa inscrutabilei Naturi :

— O, Rai al burlacilor ! o, Iad al fecioarelor !

JIMMY ROSE

Acum cîtva timp, n-are importanță cînd anume, eu, un om în etate, m-am mutat de la țară la oraș, moștenind pe neașteptate o casă mare și veche de pe o străduță îngustă dintr-un cartier din partea de jos a orașului — cartier elegant și la modă pe vremuri, plin de saloane vesele și camere nupțiale, transformate între timp, mai toate, în birouri și magazii. Lăzile și baloturile au luat acolo locul canapelelor ; registrele de contabilitate se lăfăie în încăperile unde, cîndva, delicioasele felii de pîine prăjită erau unse cu unt. În cartierele acelea vechi s-au dus zilele bune de odinioară, cînd chiflele se topeau în gură.

Totuși, în casa asta veche a mea, atît de ciudat cruțată de mîna Timpului, a supraviețuit un soi de monument al acelor zile de demult. Și nu e singurul. Printre șirurile de antrepozite mai rămăseseră în picioare și alte cîteva case de locuit. Transformarea străzii nu era completă. Aidoma călugărilor și călugărițelor din Anglia de odinioară, care se întorceau ca niște fantome în ruinele lăcașurilor lor, multă vreme după jefuirea acestora, vreo cîțiva bătrîni și bătrîne cu aspect ciudat încă mai zăboveau în preajmă și nu voiau, sau nu puteau să părăsească locul. Și-mi spuneam că, într-o primăvară, cînd voi ieși din livada mea cu flori dalbe, propriu-mi păr alb și propriu-mi baston cu măciulie de fildeș se vor adăuga populației lor hoinare,

astfel încît aceste sărmane suflete bătrîne ar putea nutri nebuneasca iluzie că vechiul cartier ar fi reînviat, printr-o revenire a modei de altădată.

Ani de-a rîndul, casa cea veche rămăsese fără proprietar — proprietarii în mîinile cărora încăpuse din cînd în cînd închiriind-o la diverşi locatari vremelnici : orăşeni decrepiţi şi decăzuţi, sihaştri enigmatici sau străini cu mutre suspecte, aflaţi în tranzit.

În vreme ce faţada suferise unele modificări ieftine, ca de pildă scoaterea unui portal vechi şi frumos ca un amvon, din marginea de sus a unei scări cu şase trepte înalte, portal încadrat de un baldachin ce domina cu reliefurile-i largi întreaga scară, sau înlocuirea cu nişte jaluzele înzorzonate a obloanelor originale (obloane grele, avînd fiecare cîte o deschizătură în formă de semilună, în panoul de sus, pentru a lăsa să pătrundă o lumină orientală şi crepusculară în odăile îndeobşte închise în zăpuşitoarele dimineţi ale lunii lui Cuptor) ; în vreme ce faţada casei prezenta un aspect hibrid, ca şi cum altoiul modernităţii n-ar fi prins în tulpina-i bătrînă, interiorul ei rămăsese aproape neschimbat. Beciurile îi erau pline de firide mari şi boltite, de cărămidă afumată, semănînd cu străvechile morminte ale Templierilor, iar deasupra lor se zăreau grinzile masive, pătrate de la etajul întîi, grinzi de stejar roşu, care căpătaseră, din pricina bătrîneţii, o nuanţă bogată, ca aceea a pielii indienilor. Grinzile astea erau atît de masive, şi atît de înghesuite una într-alta încît a umbla prin beciurile acelea încăpătoare era ca şi cum te-ai fi plimbat pe puntea tunurilor unui vas de război.

Încăperile de la fiecare etaj rămăseseră, toate, la fel cum fuseseră cu vreo nouăzeci de ani în urmă, păstrîndu-şi intacte cornişele de lemn, grosolan cioplite, lambriurile şi consolele, inaccesibil de înalte şi sculptate cu bizare motive horticole şi zoologice. Pînă şi tapetele de pe pereţi, decolorate de vreme, îşi păstraseră desenele din epoca lui Ludovic al XVI-lea. În sala cea mare („salonul",

cum îi spuneau fiicele mele, spre a o distinge de două săli mai mici, măcar că eu, unul, socoteam că atare distincție nu e neapărat necesară), tapetele erau lucrate în stilul cel mai pestriț. Îți dădeai seama numaidecît că nu putuseră veni decît de la Paris, căci semănau cu așa-zisele „tapete de Versailles" și ar fi putut lesne împodobi pereții budoarului Mariei Antoaneta. Ele înfățișau niște diamante enorme, romboidale, întretăiate de ghirlănzi masive de trandafiri (Biddy, slujnica noastră, zicea că sînt cepe, dar nevastă-mea îi scoase în curînd din cap această idee) ; iar în romburile astea se vedeau, ca într-o colivie zăbrelită, un șir de păsări impunătoare, cu aspect parizian, luate parcă dintr-un album de istorie naturală, bogat ilustrat : papagali, peruși și păuni, mai ales păuni. Niște păsări cu adevărat princiare : pline de rubine, diamante și medalii ale Ordinului Lînii de Aur. Dar vai ! partea dinspre miazănoapte a acestui vechi apartament avea o înfățișare stranie : totul era acoperit pe jumătate de mușchiu, pe jumătate de mucigai, cam la fel cum sînt acoperiți copacii dintr-o pădure bătrînă pe latura lor nordică, de care se prinde îndeobște mușchiul și în care se declanșează, pare-se, procesul de descompunere lăuntrică a copacilor. Într-un cuvînt, splendoarea originară a păunilor suferise în acea parte nordică a încăperii o înnegurare jalnică, din pricina unei mici crăpături dintr-o streașină, prin care apa ploilor se infiltrase încet în perete, coborînd pînă la primul etaj. Chiriașii de atunci ai casei, niște nesimțiți, nu socotiseră necesar, mai bine zis, nu socotiseră că ar merita să se ostenească a astupa gaura aceea, avînd în vedere că ei foloseau sala păunilor doar pentru a-și depozita lemnele de foc și pentru a-și usca rufele. Iată de ce, multe din păsările acelea, cîndva strălucitoare, arătau acum de parcă penetul lor princiar ar fi fost tîrît prin noroi. Mai cu seamă cozile lor înstelate erau terfelite într-un chip jalnic. Totuși, ici și colo, ele păreau să-și aștepte cu atîta răbdare și chiar veselie exuberantă dezno-

dămîntul tragic, mai păstrau încă atîta eleganță autentică în siluetele lor, și aveau, de asemenea, un aer atît de dulce-meditativ, ca și cum ar fi stat pe gînduri, de ani și ani de zile, în mijlocul umbrarelor ofilite, încît, deși familia (mai ales nevastă-mea, care era, mă tem, cam prea tînără pentru mine) mă tot ruga să distrug în întregime „prepeleacul", cum îl poreclise Biddy, și să acopăr pereții cu un tapet frumos și plăcut, de culoarea smîntînii, în ciuda acestor presiuni nu m-am lăsat înduplecat, oricît de supus aș fi fost în alte privințe.

Principalul motiv de a nu îngădui vreo vătămare a vechiului salon al păunilor — căruia îi mai spuneam și „odaia trandafirilor" — era că, în mintea mea, asociam de mult această încăpere cu unul dintre primii proprietari ai casei — bunul Jimmy Rose.

Bietul Jimmy Rose[1]!

Era una dintre cunoștințele mele cele mai vechi. Au trecut puțini ani de cînd s-a stins din viață, iar eu și alți doi moșnegi care abia ne țineam pe picioare l-am petrecut pînă la groapă, într-o căruță trasă de un cal.

Jimmy se născuse într-o familie destul de înstărită. În tinerețe fusese un bărbat neobișnuit de chipeș : lat în umeri și vînjos, cu niște ochi de un albastru strălucitor, cu un păr castaniu și cîrlionțat și cu o față de un roșu aprins — culoarea sănătății însăși, adîncită de bucuria vieții. Era foarte afemeiat din fire și, întocmai ca mai toți împătimiții sexului slab, nu-și încătușa niciodată libertatea de a i se închina, sacrificîndu-se de bună voie unei singure femei, în fața altarului.

Sporindu-și averea printr-un negoț princiar, cam ca acela al marelui negutător florentin Cosimo cel Bătrîn[2],

---

[1] Trandafir (engl.).

[2] Melville îl confundă aici pe Lorenzo de Medici, zis „Magnificul" (1449—1492) cu unchiul acestuia, Cosimo de Medici, zis „Cel Bătrîn" (1389—1464), ambii negutători florentini legîndu-și numele de un generos patronaj acordat artei și slujitorilor ei.

și-a putut îngădui luxul unei ospitalități pe scară largă. Multă vreme prînzurile, cinele și balurile oferite de el au rămas neîntrecute în acest oraș al petrecerilor, care este New Yorkul. Extraordinara lui voie bună, strălucirea îmbrăcăminții sale, glumele lui scînteietoare, candelabrele luminoase, nesfîrșitele bîrfeli, mobilierul franțuzesc, primirea entuziastă făcută oaspeților, inima darnică a amfitrionului și mesele lui îmbelșugate, însușirile-i alese și vinurile-i fără pereche — e, oare, de mirare că toate aceste lucruri atrăgeau o mulțime de oameni spre ospitaliera casă a lui Jimmy ? La reuniunile din sezonul rece, el era totdeauna primul pe lista organizatorilor. „James Rose, Esquire“ era, de asemenea, în fruntea notabilităților chemate să decerneze medalii actorilor celebri, în Parcul Central, sau săbii și arme de foc generalilor victorioși pe cîmpul de luptă. Adeseori era chemat să ofere aceste daruri, tocmai din pricina darului său de a rosti cuvinte frumoase despre lucrurile frumoase.

— Domnule general, i se adresase el o dată, într-un mare salon de pe Broadway, generalului G., înainte de a-i oferi o pereche de pistoale incrustate cu peruzele, domnule general, ar fi fost și mai multe peruzele, dacă le-ar fi lăsat loc numele glorioase ale bătăliilor cîștigate de domnia voastră.

Rostise aceste cuvinte cu un glas de tenor castilian și cu un surîs trandafiriu.

Ah, Jimmy, Jimmy ! Erai neîntrecut în complimente. Dar a fi generos în toate lucrurile care fac plăcere era o trăsătură strîns legată de firea ta adîncă. Și cine ți-ar fi putut oare reproșa că, în acea ocazie, luaseși cu împrumut vorbele de duh ale altuia ? Oamenii de lume nu prea plagiază elogiile, oricît de mult ar plagia în alte domenii.

Dar vremurile se schimbară. Timpul, iată adevăratul plagiator !

Pagube teribile și neașteptate suferite în afaceri deveniră mortale din pricina unei risipe nebunești, genera-

lizate. Cînd propriile-i afaceri ajunseră să fie supuse unui control, se vădi că Jimmy nu era în stare să plătească mai mult de cincisprezece șilingi dintr-o liră. Poate că totuși, cu vremea, acest deficit ar fi putut să fie acoperit — lăsîndu-l, firește, pe Jimmy fără un sfanț — dacă două din corăbiile lui din China n-ar fi naufragiat în toiul unei furtuni de iarnă, la Sandy Hook, chiar în rada portului.

Jimmy era un om ruinat.

Toate astea s-au petrecut cu ani în urmă. Pe vremea aceea locuiam la țară, dar întîmplarea făcea să mă nimeresc în oraș, cu prilejul uneia din vizitele mele anuale. Cu numai patru-cinci zile înainte îl văzusem pe Jimmy la el acasă, în centrul atenției tuturor, și auzisem toastul rostit în cinstea lui, la sfîrșitul sindrofiei, de către o doamnă în rochie de brocart — n-am să-i uit niciodată cuvintele : „Fie ca bujorii din obrajii nobilului nostru amfitrion să dăinuie la fel ca floarea inimii sale !“ Domnii și doamnele din sală goliră cu atîta bucurie paharele în cinstea lui Jimmy, încît el însuși, rotindu-și privirea angelică de jur împrejur, spre fețele emoționate și scînteietoare, ca și spre paharele, la fel de scînteietoare și parcă la fel de simțitoare, nu-și putut stăpîni o lacrimă de recunoștință și de mîndrie.

Ah, bietul Jimmy, sărmanul Jimmy Rose — ferește-ne, Doamne, de soarta lui !

Cu numai patru sau cinci zile mai tîrziu am auzit un bubuit de tunet, bubuitul unor vești proaste. Tocmai traversam Bowling Green — popicăria din apropierea casei din Battery a lui Jimmy — cînd am zărit, prin ninsoarea viscolului, un individ ce-mi părea cunoscut : era cel care se ridicase, primul, la masa lui Jimmy, pentru a răspunde la toastul acelei doamne, cu paharul plin și cu ochii umeziți de lacrimi de fericire. Ei bine, domnul acesta inimos traversa acum popicăria, legănîndu-și în aer bastonul cu măciulie de argint. Văzîndu-mă, se opri locului și-mi spuse:

— Ah, tinere, ce vin strașnic ne-a servit Jimmy în seara aceea ! Dar n-o să-l mai bem ! Ai auzit vestea ? Jimmy a dat faliment. E un om distrus, crede-mă ! Hai cu mine la cafenea și o să-ți povestesc totul. Iar dacă-o să vrei, o să aranjăm, la un pahar de vin, o plimbare cu sania pentru astă seară. Hai cu mine !

— Mulțumesc, dar sînt ocupat, i-am zis.

Și m-am dus glonț la locuința lui Jimmy. Deschizîndu-mi ușa, servitorul lui Jimmy mi-a spus că stăpînu-său nu-i acasă și că n-avea habar unde s-a dus. Jimmy lipsea de patruzeci și opt de ore de-acasă.

Întorcîndu-mă pe Broadway, am întîlnit cîteva cunoștințe și le-am întrebat ce știu despre Jimmy ; și, deși fiecare mi-a confirmat vestea, nimeni nu putea spune unde era Jimmy, și nimeni nu părea să se sinchisească. Doar un negustor întîlnit ceva mai încolo, mi-a dat a înțelege că Jimmy o ștersese probabil din oraș, cu o destinație necunoscută, după ce salvase de la ruină o sumușoară frumoasă. Următorul amic pe care l-am întîlnit — tot un mare nabab — a făcut spume la gură cînd i-am pomenit numele lui Jimmy :

— Canalia ! Jimmy Rose e un escroc, domnule ! Dar niște copoi ageri sînt pe urmele lui !

Pe cîte am aflat ceva mai tîrziu, domnul acesta indignat pierduse indirect, din pricina falimentului lui Jimmy, suma de șaptezeci și cinci de dolari și șaptezeci și cinci de cenți. O sumă compensată cu prisosință de partea lui din ospețele date de Jimmy, avînd în vedere că nababul acela era un mare băutor de vinuri și că vinurile procurate de Jimmy, din import, erau foarte scumpe. Ba, îmi amintesc chiar că-l observasem nu o dată pe acest individ de vîrstă mijlocie și că, spre sfîrșitul uneia din mesele oferite de Jimmy, prefăcîndu-se că stă de vorbă cu inimosul amfitrion, golea pahar după pahar de vin scump, cu o grabă abia ascunsă, ca și cum și-ar fi zis că, acum,

cînd soarele generozităţii lui Jimmy ajunsese la zenit, era momentul să se înfrupte şi el, din belşug.

În cele din urmă am întîlnit şi un personaj care devenise celebru prin cunoştinţele sale extraordinare în legătură cu partea ascunsă ori de-a dreptul secretă a vieţii particulare a oamenilor de vază. Cînd l-am întrebat unde crede că ar putea să fie acum Jimmy, personajul m-a dus lîngă grilajul din faţa bisericii Trinity, departe de înghesuiala trecătorilor, și mi-a spus în șoaptă că Jimmy intrase în ajun într-o casă de-a lui (a lui Jimmy, adică), de pe strada C., o casă veche, nelocuită de cîtva timp. N-ar fi fost exclus ca Jimmy să se fi ascuns acolo, părea a insinua personajul. Drept care, aflînd adresa exactă, mi-am îndreptat paşii într-acolo şi am ajuns astfel în faţa casei cu pricina. Obloanele erau trase, iar în interstiţiile lor se puteau vedea pînze de păianjen. Întreaga clădire avea un aer lugubru, de casă părăsită. Zăpada, troienită de viscol în fața porţii, nu vădea nici o urmă de pași. Oricine ar fi fost înăuntru, cu siguranță că era un suflet stingher și abandonat. Pe stradă nu se vedea nici ţipenie de om, căci încă de pe atunci „lumea bună" părăsise strada, iar comerțul încă nu ocupase terenul abandonat de rivala lui.

După ce am privit o clipă în sus şi-n jos pe trotuar, am bătut încetişor în ușă. Nici un răspuns. Am bătut din nou, ceva mai tare. Nu s-a arătat nimeni. Am mai bătut o dată în ușă, apăsînd în acelaşi timp pe sonerie, dar tot degeaba. Deşi pierdusem orice speranţă şi mă pregăteam să plec, m-am gîndit să mai fac o ultimă încercare, izbind cu putere în uşă, cu ciocănaşul, de cîteva ori, şi așteptînd apoi, în vreme ce diferite capete ciudate şi cărunte se iveau în ferestrele deopotrivă de ciudate ale caselor bătrînești de pe stradă, intrigate de prezenţa unui străin atît de gălăgios. Și deodată, un glas dogit şi uscat mi se adresă prin gaura cheii, ca şi cum apelurile mele zgomotoase l-ar fi înfricoşat, sfîşiind tăcerea în care se ascunsese :

— Cine-i acolo ?

— Un prieten.

— Atunci, nu vei intra, îmi răspunse glasul, parcă şi mai găunos decît înainte.

„Dumnezeule ! mi-am spus eu, înfiorat. Omul acesta nu-i Jimmy Rose. Am nimerit într-o altă casă. Mi s-a dat o adresă greşită". Totuşi, am mai pus o întrebare, ca să mă încredinţez :

— E Jimmy Rose înăuntru ?

Nici un răspuns.

— Sînt William Ford, lasă-mă să intru, am stăruit eu.

— A, nu pot, nu pot ! Mi-e frică de toţi !

Era, totuşi, Jimmy Rose !

— Lasă-mă să intru, Jimmy Rose, deschide-mi uşa ! Sînt prietenul dumitale !

— Nu pot. Acum nu mai pot avea încredere în nimeni!

— Dă-mi voie să intru, Jimmy Rose, în mine cel puţin, poţi avea încredere.

— Pleacă de-aici, sau, de nu...

În clipa aceea, am auzit un zgomot metalic în broasca enormă, zgomot făcut nu de o cheie, ci parcă de un drug subţire vîrît în gaura cheii. Îngrozit, am rupt-o la fugă, cît mă ţineau picioarele.

Eram pe atunci un om tînăr, iar Jimmy n-avea mai mult de patruzeci de ani. Aveam să-l revăd abia după douăzeci şi cinci de ani. Ce schimbare ! Omul pe care sperasem să-l văd, era acum un fel de arătare, un ins descărnat, cadaveric, sălbăticit de mizerie şi de mizantropie, şi totuşi — minune ! — trandafirii de odinioară încă-i mai îmbujorau obrajii ! Dar era sărac ca un şobolan, sărac lipit pămîntului, sărac cum nu-s nici săracii din aziluri, un vagabond îmbrăcat într-o haină ponosită şi străvezie, un sărăntoc înzestrat cu o comoară de vorbe alese, un gentleman politicos, zîmbitor şi rebegit.

Ah, bietul Jimmy, sărmanul Jimmy Rose — fereşte-ne, Doamne, de soarta lui !

Deşi la primul asalt al nenorocirii sale, cînd creditorii — foştii prieteni de odinioară — îl urmăreau ca să-l bage în puşcărie ; şi deşi, pentru a scăpa de urmărirea lor şi de orice privire omenească, se ascunsese ca o fiară în bîrlog în vechea lui casă părăsită, unde aproape că-şi pierduse minţile de atîta singurătate, avea să-şi recapete, cu timpul, judecata limpede. Poate că, în adîncul sufletului său, Jimmy era prea bun şi prea generos pentru a se lăsa transformat, din vreo pricină sau alta, într-un mizantrop. Şi nu încape îndoială că, în cele din urmă, însăşi ideea de a-i ocoli pe oameni avea să-i apară ca o erezie.

Dulcele simţ al datoriei îi condamnă uneori pe oameni la o soartă amară. Căci ce poate fi mai amarnic pentru un om ajuns la cea mai grea ananghie, decît să fie văzut de către aceia care-l cunoscuseră cîndva ca omul cel mai bogat dintre bogaţi şi cel mai vesel dintre petrecăreţi, şi nu numai să fie văzut de ei, ba chiar să-i viziteze cu tot dinadinsul, furişîndu-se cu smerenie în saloanele lor, pentru a fi tolerat ca un bătrîn excentric ? ! Întocmai asta făcea Jimmy. Fără să-i frîngă spinarea, destinul i-o încovoia tot mai mult, încetul cu încetul. Jimmy căpăta dintr-o sursă necunoscută un venit de circa şaptezeci de dolari ; el nu se atingea de această sumă, dar izbutea să trăiască din dobînzile cu care o sporea, prin diverse mijloace. Locuia într-o mansardă, unde şi mînca. Mînca o singură dată pe zi. un fel de păsat fiert cu lapte, nimic altceva, în afară de rămăşiţele primite la mesele altora. Adeseori, cam la ora ceaiului, se ducea în vizită la vreo veche cunoştinţă, îmbrăcat în redingota lui uzată dar curată, cu petice de catifea roasă cusute pe marginile manşetelor, ca şi la tivurile pantalonilor, pentru a alunga impresia că ştofa fusese mîncată de şoareci. În fiece duminică ţinea să ia masa într-o casă de oameni bogaţi.

E limpede că nici un om n-ar putea duce, nepedepsit, o astfel de viaţă, dacă semenii săi nu l-ar considera ca o victimă nevinovată a soartei, o victimă căzută atît de

jos, încît doar firul de plumb al milei e-n stare a coborî pînă acolo. Nu era nici un merit al gazdelor sale, că nu-l alungau cînd venea să-și primească pomana — un ceai și o felie de pîine prăjită. Ar fi avut un oarecare merit, dacă ar fi pus mînă de la mînă ca să-i asigure, cu o cheltuială minimă, un venit îndeajuns de substanțial pentru a-i îngădui să nu mai depindă, zilnic, de pomana lor — o pomană pe care nici măcar nu i-o trimiteau, ci pe care era nevoit s-o cerșească, tîrîndu-și picioarele pînă la casele lor.

Cel mai înduioșător lucru la el erau trandafirii aceia din obrajii lui, trandafirii roșii ai iernii sale geroase. Cum de înfloreau? nu cumva păsatul cu lapte, sau ceaiul și pîinea prăjită îi făcea să înflorească? sau poate că-și vopsea fața? Nimeni n-ar fi putut spune prin ce magie ciudată înfloreau acei trandafiri. Ei, însă, înfloreau! Jimmy nu era bogat doar în trandafiri, ci și în zîmbete. Era veșnic surîzător. Saloanele boierești în care era admis pentru a-și primi ceaiul ca pe o pomană, nu cunoșteau oaspeți mai surîzători ca Jimmy. Dacă, pe vremea cînd era bogat, zîmbetul lui Jimmy devenise celebru, acum s-ar fi cuvenit să fie de trei ori mai celebru.

Orișiunde se ducea să-și bea ceaiul, avea de povestit toate noutățile din oraș. Frecventînd sălile de lectură (însăși firea lui inofensivă îi conferea acest privilegiu), el se ținea la curent cu evenimentele europene la ordinea zilei și cu literatura mai nouă, din țară și din străinătate. Iar cînd era încurajat s-o facă, vorbea pe larg despre toate acestea. Numai că nu prea era încurajat întotdeauna. În unele case, și nu puține, Jimmy obișnuia să vină cu vreo zece minute înainte de ora ceaiului, și să plece cu vreo zece minute după ora aceea, știind prea bine că prezența lui în continuare nu era neapărat necesară pentru mulțumirea sau fericirea amfitrionului.

Te cuprindea jalea văzîndu-l cum își soarbe ceaiul, cană după cană, și cum înfulecă savuroasa pîine cu unt,

felie după felie, în vreme ce nici unul dintre ceilalţi musafiri, invitaţi la o cină mai tîrzie şi mult mai îmbelşugată, nu se atingea de pîinea prăjită şi nu bea mai mult decît o ceaşcă de ceai chinezesc. Ştiind prea bine toate acestea, bietul Jimmy se străduia să-şi ascundă foamea, chiar în timp ce şi-o potolea : se silea, sărmanul, să susţină o conversaţie spumoasă cu nevasta amfitrionului, înfulecînd între timp cu un aer absent, ca şi cum ar fi mîncat doar de dragul etichetei, nu împins de foame.

Ah, bietul Jimmy, sărmanul Jimmy Rose — fereşte-ne, Doamne, de soarta lui !

Jimmy nu se lepădase nici de manierele lui elegante. Doamnele prezente la masă, puteau fi sigure că vor auzi o vorbă frumoasă, deşi e adevărat că, spre sfîrşitul vieţii lui Jimmy, cuconiţele mai tinere aveau să considere complimentele sale cam demodate, mirosind a pantaloni scurţi şi a pălărie în trei colţuri, ba chiar a galoane de dantelă veche şi a centiroane de săbii. Şi nu încape îndoială că ţinuta lui Jimmy îşi păstrase un soi de aer marţial, potolit acum, ca o umbră a epocii sale de glorie, cînd fusese, printre altele, general în garda naţională a statului New York. Generalii ăştia din garda naţională par urmăriţi de fatalitate, căci vai ! îmi amintesc de vreo doi-trei domni care, din generali, au ajuns nişte sărăntoci. Mi-e şi frică să mă gîndesc la cauzele acestui declin. Nu cumva înclinaţiile milităreşti ale unui om înzestrat cu o inimă nemilităroasă, adică, o inimă bună şi paşnică, vădesc vreo slăbiciune pentru zorzoanele gloriei deşarte ? Dar n-aş prea crede. În orice caz, nu-i frumos, şi nu-i demn de un creştin, ca un om fericit să o facă prea mult pe moralistul în legătură cu semenii săi nefericiţi.

Casele vizitate de Jimmy erau atît de numeroase — ori poate era el atît de grijuliu să-şi rărească vizitele mai puţin bine primite — încît în unele dintre aceste case poposea doar o dată sau de două ori pe an. Şi de fiecare

dată, văzînd-o acolo pe splendida domnişoară Frances sau Arabella, se înclina adînc, în haina-i ponosită, şi-i spunea, prinzîndu-i mînuţa în mîna lui albă şi catifelată :

— Vai, Miss Arabella, ce mîndru strălucesc aceste juvaieruri pe degetele domniei tale, dar ar străluci şi mai abitir dacă n-ar păli în faţa diamantelor din ochii dumitale !

Măcar că n-avea nici un sfanţ de dat la săraci, Jimmy ştia să împartă pomeni bogătaşilor. Căci inima vanitoasă a acestora tînjeşte după complimente, mai mult decît tînjeşte după o bucată de pîine cerşetorul care-ţi aţine calea, la un colţ de stradă. Îi avem mereu printre noi atît pe bogătaşii cei lacomi, cît şi pe sărăntocii cei hămesiţi. Cel puţin, aşa cred că-şi spunea Jimmy Rose.

Dar nu toate femeile sînt vanitoase ; sau, dacă au o mică înclinaţie în această direcţie, bunătatea lor o compensează din plin.

O astfel de făptură dulce era fata care i-a închis ochii sărmanului Jimmy. Singura fiică a unui bogat consilier municipal, ea îl cunoscuse bine pe Jimmy şi avusese grijă de el, la bătrîneţe. În timpul ultimei sale boli, îi adusese cu mînuţele ei piureuri şi peltele, îi făcuse ceai în mansarda lui şi-l ajutase pe sărmanul moşneag să se mişte în pat. Jimmy meritase din plin mîngîierea acestor mîini frumoase, meritase din plin ca degetele lor de zînă să-i închidă pleoapele peste ochii bătrîni : căci toată viaţa lui, în bogăţie ca şi în sărăcie, fusese şi rămăsese un apărător şi un adorator devotat al femeii.

Nu ştiu dacă se cuvine sau nu să pomenesc aici de o mică întîmplare legată de îngrijirile date de fata aceea lui Jimmy, întîmplare semnificativă pentru felul cum le primea el. O s-o pomenesc totuşi, fiindcă nu aruncă vreo umbră asupra nici unuia dintre ei.

Nimerindu-mă în oraş şi auzind de boala lui Jimmy, m-am dus să-l văd. Acolo, în mansarda lui solitară, am găsit-o şi pe frumoasa-i infirmieră. La vederea mea, aceasta

s-a retras, lăsîndu-mă singur cu bolnavul. Îi adusese niscaiva delicatese, precum și un număr de cărți, de genul acelora care sînt trimise de unii oameni bine intenționați și serioși din fire, bolnavilor în stare gravă. Fie din pricină că nu voia să-l iau drept un muribund, fie din pricina arțagului firesc la un om în starea lui jalnică, Jimmy a împins, cu ultimele-i puteri, cărțile în celălalt capăt al patului, murmurînd :

— De ce mi-o fi aducînd terfeloagele astea idioate ? Mă ia drept un sărăntoc ? Își închipuie cumva c-ar putea mîntui sufletul unui gentleman cu „Prișnițele omului sărac" ?

Ah, bietul Jimmy, sărmanul Jimmy Rose — ferește-ne, Doamne, de soarta lui !

Ei bine, sînt un om bătrîn și s-ar putea ca lacrimile pe care le vărs acum să fie un semn c-am dat în mintea copiilor. Dar, slavă Domnului, Jimmy nu mai are nevoie acum de mila nimănui ! Jimmy Rose e mort !

Totuși, stînd aici, în salonul păunilor — încăperea de unde glasul său dogit coborîse spre ușă, ca să mă amenințe cu pistolul — nu pot să nu mă gîndesc la ciudatul său exemplu, exemplul admirabil al unui om care, după o carieră strălucită, de aristocrat petrecăreț, a fost în stare să se mulțumească a se tîrî prin viață, furișîndu-se printre coloanele de marmură și mesele de mahon ca să-și primească pomana de ceai și pîine prăjită, tocmai el, care odinioară, aidoma unui adevărat Warwick [1], ospătase cu vînat și cu vin de Burgundia o întreagă lume, ce-l ridica în slăvi !

Ori de cîte ori mă uit la splendoarea ofilită a păunilor mîndri de pe acești pereți, mă gîndesc la felul cum s-a veștejit mîndra strălucire de odinioară a lui Jimmy Rose.

---

[1] *Richard Neville, conte de Warwick* (1428—1471), supranumit „făcătorul de regi", pentru că a contribuit activ la urcarea pe tron a cîtorva regi ai Angliei.

Dar în acelaşi timp, ori de cîte ori mă uit la ghirlănzile astea de trandafiri pereni, în mijlocul cărora atîrnă păunii ofiliţi, mă gîndesc la nemuritoarele roze care înfloreau în obrajii scofîlciţi ai lui Jimmy.

Fie ca, transplantate într-un alt sol, rozele lui Jimmy să supravieţuiască în veci, şi ca orice amintire urîtă din trecut să fie dată uitării !

EU ŞI HOGEACUL MEU

Eu şi hogeacul meu, doi fumători cu părul cărunt, locuim la ţară. Sîntem, aş putea spune, de multă vreme aşezaţi aici ; mai cu seamă bătrînul meu horn, care se tot aşază, lăsîndu-se din ce în ce mai jos.

Cu toate că spun mereu *Eu şi hogeacul meu,* aşa cum Cardinalul Wolsey [1] obişnuia să spună *Eu şi regele meu,* acest mod egoist de a vorbi, care mă aşază înaintea hogeacului, nu prea pare îndreptăţit de faptele reale : în toate privinţele, hogeacul are întîietate asupra mea, exceptînd formula de mai sus.

La o distanţă de treizeci de picioare de drumul tivit cu gazon, hogeacul meu — un fel de Henric al VIII-lea, masiv şi corpolent — se ridică deasupra mea şi a întregii mele moşii. Înălţîndu-se pe o culme de deal, acest hogeac — întocmai ca uriaşul telescop al Lordului Rosse [2], ridicat pe verticală, pentru a împunge luna la zenit — e cel dintîi lucru care întîmpină ochiul călătorului ce se-apropie, şi nu-i cel de pe urmă pe care-l salută soarele. De asemenea, hogeacul meu mi-o ia înainte la culesul primelor fructe

---

[1] *Thomas Wolsey* (1475—1530), cardinal englez, ministru sub domnia regelui Henric al VIII-lea (1491—1547), care a scos biserica anglicană de sub autoritatea Papei de la Roma.

[3] *William Parsons, Lord Rosse* (1800—1867), astronom englez, care în 1845 a construit un telescop gigantic.

ale anotimpurilor. Zăpada îi încununează capul, înainte de a-mi încununa pălăria ; și în fiece primăvară, cele dintîi rîndunele își fac cuiburile în el, ca într-un fag scorburos.

Dar întîietatea hogeacului meu se vădește cel mai mult înlăuntrul casei. Ori de cîte ori mă duc în odaia din fund, unde-și are sălașul, pentru a-mi întîmpina oaspeții (care, în treacăt fie spus, vin nu atît pentru mine, cît ca să-mi vadă hogeacul), mă aflu mai degrabă înapoia decît în fața hogeacului, care e, de fapt, adevărata gazdă. Asta, nu pentru că eu m-aș codi să primesc vizite. În prezența unor ființe superioare mie, sper că-mi cunosc lungul nasului.

Judecînd după întîietatea pe care o are de obicei hogeacul asupră-mi, unii au ajuns chiar să creadă că m-am cam dat la fund, înspre ariergardă : stînd atîta vreme înapoia hornului meu demodat, aș fi rămas, chipurile, cam înapoia vremurilor de azi, pe lîngă că m-aș vădi zăbavnic în toate cele. Dar, ca să spun drept, n-am fost niciodată un tip prea înaintat, sau ceea ce numesc vecinii mei fermieri „un om prevăzător". De fapt, zvonurile astea despre înapoierea mea își au temeiul lor, în măsura în care eu însumi mă pomenesc uneori umblînd într-un fel ciudat, cu mîinile la spate. Cît despre apartenența mea la ariergardă în general, un lucru e cert, și anume, că mă aflu în ariergarda hogeacului meu — care, în treacăt fie zis, îmi stă în față acum — mă aflu în ariergarda lui, atît cu trupul cît și cu mintea. Pe scurt, hogeacul e superiorul meu, superior mie cu nu știu cîte capete și cîți umeri, precum și prin faptul că-l slujesc mereu, aplecîndu-mă smerit peste vatra lui cu lopățica și cleștele, pe cînd dumnealui nu-mi face nici un serviciu și nici nu se înclină vreodată asupră-mi ; ba, dimpotrivă, se cam lasă într-o rînă în partea opusă.

Hogeacul e aici marele senior, unicul obiect care domină, nu numai peisajul, ci și casa ; toate ungherele acestei case fiind, după cum se va vedea, menite să se potrivească, în fiece detaliu arhitectonic, și în chipul cel mai

apăsat, nu nevoilor mele, ci nevoilor hogeacului meu. Care hogeac ocupă, printre altele, centrul întregii case, lăsîndu-mi mie doar cotloanele și colțurile periferice.

Dar eu și hogeacul meu trebuie să dăm unele explicații, ceea ce, avînd în vedere că sîntem amîndoi cam obezi, ne face să ne-ntindem la vorbă.

În casele așa-zis „duble“ — adică prevăzute cu un vestibul în mijlocul lor — șemineurile sînt așezate de obicei la extremități, astfel încît, în timp ce un membru al familiei se încălzește la flacăra unui foc aprins să zicem într-o nișă din peretele de miazănoapte, un alt membru, poate chiar fratele celui dintîi, își întinde picioarele spre vatra unui cămin din peretele de miazăzi, cei doi locatari fiind, practic, așezați spate-n spate. Este oare bine să fie așa ? l-aș întreba eu pe orice om însuflețit de sentimente cu adevărat frățești. N-are cumva treaba asta un aer morocănos ? Dar e foarte probabil că acest gen de horn a fost conceput inițial de un arhitect împovărat cu o familie certăreață.

Încă ceva : mai toate șemineurile moderne au cîte un coș separat de tiraj, separat cu desăvîrșire, de la vatră pînă sus în vîrf. În orice caz, se socotește că un astfel de aranjament este de dorit. Dar oare nu-i, dimpotrivă, o dovadă de egoism ? Mai mult încă : toate aceste coșuri de tiraj separate, în loc să-și aibe locașurile lor independente, în zidăria pereților, sau în loc să fie grupate laolaltă, pe o bază federală, drept în mijlocul casei, sînt scobite pe furiș în pereți, care ajung astfel să fie ciuruiți ca niște faguri și. ici-colo, dacă nu chiar peste tot, să se șubrezească din pricina găunoșeniei lor. Firește, principalul motiv care-a dus la construirea unor asemenea hornuri este economia de spațiu. În orașele mari, unde terenurile sînt vîndute cu centimetrul, foarte puțin spațiu poate fi rezervat construcției unui horn de proporții grandioase ; și tot astfel cum oamenii subțiratici sînt îndeobște înalți, casele sînt nevoite să compenseze în înălțime lipsa lor de lărgime.

Această remarcă e valabilă chiar în cazul unor locuințe foarte elegante, construite de domnii cei mai eleganți. Și totuși, atunci cînd elegantul Ludovic cel Mare al Franței a vrut să-i construiască prietenei sale, Doamna de Maintenon, un palat, a poruncit să i se clădească o casă cu un singur cat — de fapt, o casă de țară. Dar ce fel de casă ! neobișnuit de spațioasă, în formă de patrulater, întinzîndu-se pe orizontală, nu pe verticală ! Palatul acesta, cu un singur cat, construit din marmură de Languedoc, își arată și azi măreția în grădinile din Versailles. Orice om poate să-și cumpere un peticuț de pămînt și să sădească în el un arbore al libertății, dar e nevoie de un rege ca să rezerve atîtea hectare de pămînt pentru un mare Trianon.

Cu totul altfel stau lucrurile în zilele noastre ; și apoi, ceea ce s-a născut dintr-o necesitate, a devenit fanfaronadă ceva mai tîrziu. În orașe. oamenii se întrec să-și construiască niște case cît mai înalte. Dacă un domn își construiește o casă cu patru etaje, iar un vecin își face una cu cinci etaje, cel dintîi, ca să nu rămînă mai prejos, își cheamă arhitectul și-l pune să-i înalțe casa cu încă un etaj sau două, peste primele patru. Și nu are odihnă pînă nu și-a văzut visul cu ochii, pînă nu s-a încredințat, privindu-și de peste drum casa, pe furiș, în lumina tulbure a asfințitului, că-i mai înaltă cu un etaj decît casa vecinului.

Am impresia că unor astfel de oameni le-ar trebui să aibă drept vecini niște munți, care să le scoată din cap mania asta a înălțimilor.

Dacă, avîndu-se în vedere că posed o casă foarte spațioasă și deloc înaltă, s-ar putea ca rîndurile de mai sus să pară o pledoarie *pro domo*, ca și cum m-aș fi înfășurat în mantia unei afirmații cu caracter general, pentru a-mi gîdila pe ascuns vanitatea personală — o asemenea presupunere nu rezistă în fața faptului, pe care-l mărturisesc sincer, că terenul de lîngă mlaștina mea cu arini a fost vîndut luna trecută cu zece dolari pogonul (operațiune socotită nechibzuită), astfel încît există pe aici spațiu indes-

tulător, și ieftin, pentru case largi. Atît de ieftin e, de fapt, pămîntul, încît ulmii noștri își înfig rădăcinile în el și-și întind ramurile deasupra lui, cu o maximă risipă de spațiu. Aproape toate culturile noastre sînt, de asemenea, semănate pe întinderi mari, pînă și mazărea și napii. Un fermier care s-ar plimba pe ogorul lui de douăzeci de pogoane, vîrîndu-și degetul în pămînt ici și colo, pentru a azvîrli cîte o sămînță de muștar, ar trece pe-aici drept un gospodar calic și îngust la minte. Păpădiile din luncile rîurilor și florile de nu-mă-uita care cresc pe drumurile de munte, nu fac, evident, nici o economie de spațiu. În anumiți ani, secara noastră își ițește cîte o lancie din loc în loc, singuratică precum un turn de clopotniță. N-are rost să se înghesuie, cînd știe că are la îndemînă atîta spațiu. Lumea e largă, lumea se întinde la nesfîrșit în fața noastră, pare a spune secara. Pînă și buruienile cresc într-un fel uimitor. Nu există vreun obstacol în calea lor, unele din pășunile noastre fiind un soi de sanctuar al bălăriilor. Cît despre iarbă, crește în fiece primăvară, în felul în care, vorba lui Kossuth, se ridică la luptă popoarele. O găsești și pe munți, adevărate locuri de întîlnire a ierbii. Din același motiv, al supra-abundenței de spațiu, umbrele noastre mărșăluiesc în lung și-n lat, dedîndu-se la diferite manevre și exerciții măiastre, întocmai ca soldații vechii gărzi imperiale pe Champ de Mars, la Paris. În ce privește dealurile, mai cu seamă în locurile unde sînt străbătute de drumuri, edilii orașelor noastre le-au comunicat tuturor celor interesați, că sînt liberi să le reteze, și să le transporte pămîntul cu căruțele, fără obligația de a plăti măcar un singur cent, cum nu plătesc nici pentru privilegiul de a culege mure. Care fermier inimos de pe la noi i-ar refuza unui străin decedat pe-aici peticul de pășune pietroasă în care să poată fi îngropat ?

Totuși, de pămîntul acesta ieftin și prea puțin bătătorit, eu unul sînt mîndru pentru ceea ce crește pe el — mai

ales pentru cei trei lei ai săi : Stejarul cel mare, Muntele Ogg și hogeacul meu.

Mai toate casele de pe-aici au doar cîte un etaj și jumătate, puține depășesc două etaje. Casa în care locuim eu și hogeacul meu e aproape de două ori mai lată decît înaltă, de la pragul de jos pînă la streșini, ceea ce explică amploarea interiorului ei, pe lîngă că demonstrează că în această casă, ca dealtfel în întregul ținut, există spațiu din belșug pentru noi amîndoi.

Are o șarpantă de lemn, care scoate și mai mult în relief soliditatea hogeacului, construit din cărămidă. Și la fel cum cuiele mari, cu floare, menite să lege scîndurile, nu se mai găsesc în aceste vremuri de decădere, tot așa nu se găsesc nici cărămizile mari pentru zidăria hornurilor. Arhitectul hogeacului meu o fi avut pe semne în fața ochilor piramida lui Cheops, căci tocmai după acea faimoasă construcție pare să fi fost modelat hogeacul, deși acesta se îngustează mult mai puțin spre vîrf, care de altfel e și retezat. Hogeacul se înalță exact din mijlocul clădirii, din pivniță, de-a dreptul prin fiece etaj, pînă ce, lat de patru picioare pătrate, iese la suprafață prin coama acoperișului, aidoma unei balene cu cap de nicovală prin creasta unui val. Mai toți îl asemuiesc, însă, cu un observator astronomic, retezat în partea de sus.

Aspectul bizar pe care-l capătă deasupra acoperișului este legat de o problemă destul de delicată. Cum să dezvălui, oare, că, în urmă cu mulți ani, proprietarul de atunci al casei tocmise niște pădurari să taie, cu ferăstraiele lor enorme, vechiul acoperiș cu cornișe, devenit foarte putred ? L-au tăiat, cu cornișe cu tot, și cu toate cuiburile de păsărele, și l-au înlocuit cu un acoperiș modern, mai potrivit pentru magazia de lemne a unei gări decît pentru locuința unui fermier bătrîn. Această operație — scurtarea clădirii cu circa cincisprezece picioare — a însemnat pentru hogeac cam ceea ce înseamnă marele reflux de primăvară pentru un cîmp. Ea l-a lăsat să plutească pe o apă neobiș-

nuit de scăzută, drept care, același personaj a dispus tăierea lui cu cincisprezece picioare, adică decapitarea acelui horn regesc ! Un adevărat regicid, pentru care, dacă personajul n-ar fi fost de profesie negustor de păsări, și ca atare, deprins pînă la nesimțire cu asemenea tăieri de gîturi, ar fi meritat să fie expediat spre posteritate în aceeași căruță cu Cromwell.

Din pricina formei sale piramidale, împuținarea hogeacului i-a lărgit peste măsură creștetul. Spun „peste măsură", doar pentru edificarea unor oameni lipsiți de simțul pitorescului. Ce-mi pasă mie dacă, trecînd pe sub hogeacul meu, fără a-și da seama că, aidoma oricărui cetățean liber al acestei țări libere, el stă pe o bază proprie, independentă — oamenii se întreabă cum de se ține doar pe niște grinzi și căpriori acest „cuptor de ars cărămizi", cum îl numesc dumnealor ? Ce-mi pasă ? Sînt dispus să-i ofer drumețului o cană cu apă rece, dar sînt oare dator să i-o și îndulcesc ? Oamenii cultivați văd în casa mea veche, cu hogeac, un fel de replică a hanului „Elephant and Castle" [1].

Ceea ce voi adăuga acum va stîrni compasiunea tuturor inimilor simțitoare. Operația chirurgicală amintită mai înainte a scos la aer o parte a hornului, menită să rămînă acoperită și, tocmai de aceea, făcută din cărămizi simple, nu din cărămizi „rezistente la frig". Urmarea a fost că hogeacul a avut mult de suferit din pricina acestei dezgoliri, în ciuda constituției sale robuste ; și, nefiind în stare să se aclimatizeze, a început în curînd să dea semne de slăbiciune — niște pete asemănătoare acelora de pojar. Iată de ce, trecătorii obișnuiau să spună, rîzînd și scuturînd din cap : „Ia uite cum se topește nasul ăla de ceară !" Dar ce-mi păsa mie ? Aceiași trecători ar face bine să traverseze oceanul, pentru a vedea cum se „topește" castelul din

[1] Aluzie la un vechi han londonez cu firma „Elefantul și castelul".

Kenilworh[1] ! Căci dintre toţi făuritorii de pitoresc, meşterul Ruină merită cel mai mult cununa de lauri, vreau să spun de iederă. De fapt, m-am gîndit adesea că locul cel mai potrivit pentru hogeacul meu ar fi bătrîna Anglie, năpădită de iederă.

În zadar mă avertiza, solemn, nevastă-mea (probabil cu o intenţie ce va reieşi limpede ceva mai tîrziu) că vom sfîrşi prin a arde de vii, dacă nu vom lua măsuri grabnice, avînd în vedere şubrezenia acelor locuri pătate, şi găunoase, unde hornul se îmbuca cu acoperişul. „Mai bine să ardă casa, nevastă, decît să-mi fie retezat hogeacul, măcar cu cîteva picioare ! Unii zic că-i un nas de ceară. N-au decît ! N-o să-i dau peste nas unui superior al meu !"

În cele din urmă, însă, omul căruia i-am ipotecat casa, mi-a lăsat un bileţel, în care-mi amintea că poliţa mea de asigurări îşi va pierde orice valoare în cazul cînd hornul va rămîne în acea stare jalnică. Era o ameninţare ce nu putea fi ignorată. Pretutindeni în lume, pitorescul capitulează în faţa bănescului. Creditorului nu-i păsa, dar datornicului trebuia să-i pese.

Şi astfel, o nouă operaţie avu loc. Nasul de ceară fu retezat şi înlocuit cu un nas nou. Din nefericire, acest nou nas a ieşit cam strîmb, din pricina zidarului saşiu care, în ziua aceea, avusese şi un junghi în spate.

De un lucru sînt, totuşi, mîndru : dimensiunile orizontale ale noii părţi a hogeacului n-au fost ştirbite.

Lărgimea pe care-o vădeşte pe acoperiş, e o nimica toată în comparaţie cu masivitatea părţii de dedesubt. La temelia lui din pivniţă, hogeacul are o grosime de douăsprezece picioare patrate, ceea ce reprezintă o suprafaţă de o sută patruzeci şi patru de picioare. Ce întindere de pămînt pentru un hogeac, şi ce povară grea pentru acel pămînt ! Se vede treaba că Atlas,

---

[1] Localitate imortalizată de Walter Scott în romanul său istoric, *Kenilworth* (1821).

coropcarul acela voinic de odinioară, şi-a putut ţine atît de vitejeşte povara, doar pentru că eu şi hogeacul meu nu făceam parte din ea ! Dimensiunile date de mine ar putea să pară fabuloase. Dar nu dăinuie oare şi astăzi hogeacul acesta al meu, aidoma pietrelor din Ghilgal, ridicate de Iosua ca un monument în amintirea trecerii Iordanului [1] ?

Cobor adesea în pivniţă, pentru a privi cu luare aminte acea zidărie masivă. Zăbovesc mult acolo, stînd pe gînduri şi minunîndu-mă. În adîncurile umbroase ale pivniţei, ale cărei coridoare boltite şi cotloane întunecate te trimit cu gîndul la pădurile negre şi jilave de la începutul lumii, zidăria asta are ceva dintr-o construcţie druidică. Sub imperiul acestei iluzii şi al uimirii adînci pe care mi-o stîrnea hogeacul, m-am pomenit într-o bună zi (cînd, îmi spun acum, nu eram în toate minţile !) că iau o cazma din grădină şi încep să sap la temeliile hornului, îndeosebi la colţurile lor, mînat de un vis tulbure, de speranţa vagă că voi da peste vreo relicvă acoperită de pămînt a acelor zile de demult, cînd în această întunecime pătrundea lumina cerului, iar zidarii aşezau pietrele de fundaţie, năduşind sub soarele de august sau înfruntînd poate bicele unei furtuni de martie. În timp ce-mi mînuiam cazmaua tocită, m-am trezit, spre marea mea supărare, cu un vecin care, venind să mă vadă pentru nu ştiu ce treabă şi aflînd că sînt în pivniţă, a preferat să coboare acolo, chipurile ca să nu mă deranjeze.

— Cauţi aur, vecine ? mă întrebă el, surprinzîndu-mă în acea poziţie.

— Nu, domnule, îi răspunsei, tresărind. Săpam doar... hm... săpam la temelia hornului meu.

---

[1] Cf. Cartea lui Iosua (cap. 4). După trecerea Iordanului, Iosua le-a poruncit la doisprezece dintre însoţitorii lui să ia din rîu douăsprezece pietre şi să clădească din ele un monument în amintirea evenimentului. „Iar cele douăsprezece pietre pe care le-au fost luat din Iordan le-a aşezat Iosua la Ghilgal."

— Aha, vrei pesemne să-l lărgești, și-i faci loc. Socotești pe semne că hornu-i prea mic și că trebuie să mai crească, mai ales în vîrf, nu-i așa, vecine ?

— Domnule ! exclamai eu, aruncînd cît colo cazmaua. Protestez împotriva acestui atac la persoană. Eu și hogeacul meu...

— Atac la persoană ?!

— Domnule, eu văd în acest hogeac nu atît o bucată de zidărie, cît un personaj. El e regele casei, iar eu nu-s decît un supus de rînd, tolerat.

De fapt, nu voiam să îngădui nici un fel de glume pe socoteala mea sau a hogeacului ; oricum, vecinul acela n-avea să mai pomenească niciodată de hogeac, în prezența mea, fără să adauge și vreun compliment. Lasă, că hogeacul merită să fie tratat cu tot respectul ! Căci se înalță solitar și august, nu ca un horn anonim, în genul Sfatului celor Zece [1], ci ca însuși țarul autocrat al Rusiei.

Dimensiunile lui mi se par chiar și mie incredibile, uneori. Totuși, nu dă impresia c-ar fi prea mare, nici măcar în pivniță. Măreția lui nu poate fi apreciată în întregime numai cu ochiul, deoarece acesta vede cîte o singură latură, o latură ce nu poate fi mai lungă de douăsprezece picioare. Numai că și latura opusă are o lungime de douăsprezece picioare, iar ansamblul formează, evident, un pătrat ; or, de douăsprezece ori doisprezece fac o sută și patruzeci și patru. Iată de ce, pentru a avea o imagine adecvată despre măreția acestui hogeac, trebuie să recurgi la un calcul de matematică superioară, folosind o metodă înrudită oarecum cu aceea care permite calcularea uimitoarelor distanțe ale stelelor fixe.

E de prisos să spun că în pereții casei mele nu există căminuri. Acestea sînt concentrate în mijlocul casei, în marele horn central, prevăzut, pe fiecare din cele patru

---

[1] Consiliu secret, alcătuit din zece bărbați, în vechea Republică a Veneției (sec. XIV), consiliu înzestrat cu puteri discreționare, mai mari chiar decît cele ale Dogilor.

laturi ale sale, cu cîte două rînduri de vetre, astfel încît, în cîte-o seară geroasă de iarnă, cînd membrii familiei mele și oaspeții aflați în diferite încăperi, se încălzesc înainte de a se retrage la culcare, ei se uită, fără să știe, unii la alții, și toate picioarele lor sînt îndreptate spre același centru ; iar cînd se culcă în paturile lor, dorm în jurul aceluiași horn încins, aidoma atîtor indieni irochezi, care dorm în jurul unui morman de tăciuni, în pădure. Și tot astfel cum jăraticul indienilor le folosește nu numai ca să se simtă bine, ci și ca să alunge lupii și alte lighioane, hogeacul meu, prin fumul pe care-l scoate pe nas, îi alungă pe tîlharii de la oraș, căci care tîlhar sau ucigaș ar cuteza să intre într-o casă, din al cărei horn iese mereu un asemenea fum, vădind că, dacă locatarii ei dorm, focurile sînt treze, iar în caz de alarmă, luminările pot fi lesne aprinse, ca să nu mai pomenesc și de focurile de pușcă ?!

Dar, oricît de măreț ar fi hogeacul, da, măreț ca un altar vrednic de o liturghie solemnă oficiată în fața Papei de la Roma și a tuturor cardinalilor săi ! — care lucru din această lume poate fi perfect ? Dacă Iuliu Cezar n-ar fi fost atît de mare, zic unii, poate că Brutus, Cassius, Antoniu și ceilalți ar fi fost și ei ceva mai mari. Dacă hogeacul n-ar fi atît de masiv, odăile mele ar fi mai spațioase, desigur. De cîte ori nu mi-a spus nevastă-mea, cu mîhnire în glas, că hogeacul meu seamănă cu aristocrația engleză : aruncă de jur împrejur o umbră, în care toate cele se micșorează. Nevastă-mea pretinde că hogeacul ar crea și nenumărate neajunsuri de ordin gospodăresc, mai ales din pricina poziției centrale pe care se încăpățînează s-o aibă. Principala ei obiecție este că hogeacul ocupă locul în care s-ar cuveni să se afle un antreu elegant. La drept vorbind, casa n-are nici un vestibul, ci doar un soi de debarcader pătrat, în care intri pe ușa principală. Deși e un debarcader destul de spațios, recunosc că-i lipsit de demnitatea unui vestibul. Și cum ușa principală se află exact în mijlocul fațadei, ea se deschide de-a dreptul spre hogeac. De

fapt, acesta formează peretele despărţitor al debarcaderului, un perete a cărui lărgime e mai mică de douăsprezece picioare, deoarece hogeacul se îngustează treptat. În această parte a hogeacului se găseşte şi scara principală care, răsucindu-se pe după el, în trei coturi abrupte, urmate de tot atîtea paliere înguste, duce la etajul al doilea, unde, deasupra uşii de la intrare, spînzură un fel de coridor strîmt, lung de mai puţin de douăsprezece picioare, prin care ajungi la odăile aflate pe ambele laturi. Acest coridor are, fireşte, o balustradă, astfel încît, dominînd scara şi palierele ei, seamănă leit cu balcoanele pentru muzicanţi ale unor case admirabile din epoca elizabetană. Să-mi mărturisesc oare o slăbiciune ? Îmi plac la nebunie pînzele de paing din coridorul acela ; de nu ştiu cîte ori am împiedicat-o pe Biddy să le dea jos cu mătura şi m-am certat cu nevastă-mea şi cu fetele mele din pricina asta.

În ce priveşte tavanul încăperii pe unde se intră în casă, acel aşa-zis tavan e, de fapt, plafonul celui de-al doilea etaj, nu al primului. Cele două etaje se contopesc aici : aşa se face că, urcînd scara în spirală, ai senzaţia că pătrunzi într-un soi de foişor, sau într-un far. La cel de-al doilea palier, în mijlocul hogeacului, cum ar fi, se află o uşă misterioasă, pe unde intri într-o firidă şi mai misterioasă : acolo îmi ţin eu nişte băuturi tonice misterioase, cu o aromă aleasă, rod rumenit la căldura plăcută a hogeacului, distilată subtil prin zidăria-i încinsă. O asemenea căldură le priieşte mai mult vinurilor decît le-ar prii o călătorie în Indii : hogeacul meu e, el însuşi, un tropice. Pentru un om infirm, cîteva ceasuri petrecute într-o zi de noembrie, tolănit într-un jilţ în faţa hogeacului meu, sînt la fel de binefăcătoare ca o vară întreagă petrecută în Cuba. Mă gîndesc adesea ce struguri grozavi s-ar putea coace la căldura hogeacului meu ! Uite cum înfloresc ghivecele de geraniu ale neveste-mi ! Înfloresc în plin decembrie ! Ouăle, însă, nu şi le poate ţine în apropierea hogeacului, căci s-ar cloci. A, fierbinte e inima hogeacului meu !

Nevastă-mea îmi tot vorbea de proiectul acela al ei, de a amenaja un antreu spațios, de la un capăt la altul al casei, prin străpungerea hornului, un antreu care i-ar ului prin dimensiunile lui pe toți musafirii.

— Bine, nevastă, îi ziceam eu, dar hogeacul, gîndește-te la hogeac : dacă-i dărîmăm temelia, pe ce-o să se mai sprijine ?

— Păi, o să se sprijine pe etajul al doilea ! îmi răspundea ea.

Adevărul este că femeile nu prea se pricep la arhitectură. Totuși, nevastă-mea continua să-mi vorbească de antreurile și despărțiturile ei. Își petrecea multe nopți, elaborîndu-și planurile, construindu-și în închipuirea ei mult-lăudatul antreu, prin străpungerea hogeacului, ca și cum acesta ar fi fost o bucată de carton. În cele din urmă, i-am amintit cu blîndețe că, oricum și l-ar închipui dînsa, hogeacul era o realitate — o realitate concretă și palpabilă, de care ar fi bine să țină seama în planurile ei. Dar vorbele mele n-au prea folosit.

Aici, cu voia ei, îmi îngădui să spun cîteva cuvinte despre această intrepidă consoartă a mea. Deși sîntem cam de aceeași vîrstă, sufletește e la fel de tînără ca iapa mea roaibă, Trigger, care m-a azvîrlit din șea toamna trecută. Ceea ce este extraordinar la ea, însă, e faptul că, deși face parte dintr-o familie de reumatici, se ține dreaptă ca un brad și n-o doare niciodată nimic, pe cînd eu, cu sciatica mea, înțepenesc uneori și arăt strîmb ca un măr bătrîn. Pe ea n-o doare nici măcar o măsea. Cît despre auz, ajunge să intru în casă cu ghetele prăfuite, că m-a și simțit, din mansardă ! Iar în ce privește vederea, Biddy — fata în casă — le spune slujnicelor din alte case că stăpînă-sa e-n stare să vadă printr-o farfurie de tablă pata de pe policioara pentru blide, pată ascunsă anume cu farfuria aceea. Mintea i-e la fel de ageră ca și mădularele și simțurile. Nu-i nici o primejdie ca nevastă-mea să moară de lingoare ! În cea mai lungă noapte a anului am văzut-o stînd trează și

plănuindu-şi campania pentru ziua următoare. Ea face proiecte în chipul cel mai firesc. Principiul „ia lucrurile aşa cum sînt“, nu-i al ei. Principiul ei este : „Nu lua lucrurile aşa cum sînt, căci sînt rele“. Mai mult încă, ele trebuiesc schimbate, schimbate numaidecît ! Groaznic principiu pentru nevasta unui visător somnoros ca mine, care vede-n ziua Domnului o zi de odihnă şi e-n stare chiar şi-ntr-o zi de lucru să se abată din drum cale de-un sfert de milă, ca să evite priveliştea unui om ocupat să muncească !

Căsniciile sînt, zice-se, orînduite în cer — tot ce se poate — dar nevastă-mea ar fi fost cea mai potrivită consoartă pentru Petru cel Mare, sau pentru Peter Fluierarul[1]. Celui dintîi i-ar fi pus ordine în vraiştea din uriaşa-i împărăţie, iar celui de-al doilea i-ar fi ciugulit, cu neostoită migală, boabele de piper.

Nevastă-mea nu se gîndeşte niciodată la moarte, ceea ce-i de mirare. Incredulitatea juvenilă pe care-o manifestă faţă de simpla idee a morţii, şi faţă de şi mai simpla realitate a morţii, pare cam necreştinească. Deşi la o vîrstă înaintată, cum trebuie că se ştie, nevastă-mea pare să creadă că va trăi şi se va agita veşnic. Pur şi simplu nu crede în bătrîneţe. Spre deosebire de nevasta bătrînului Avraam care, la auzul ciudatei făgăduieli făcute lîngă stejarul din Mamre, „a rîs în inima ei“ [2], nevastă-mea n-ar rîde.

---

[1] Personaj legendar din orăşelul german Hameln, unde (în anul 1284) ar fi scos din vizuini toţi şobolanii, vrăjindu-i cu fluierul lui şi scăpînd astfel de ciumă orăşelul. Neprimind însă nici o recompensă, Peter s-a răzbunat, scoţîndu-i din orăşel pe toţi copiii, atraşi de viersul fluierului.

[2] Cf. *Cartea Facerii* (cap. 18). Dumnezeu i-a făgăduit lui Avraam, arătîndu-i-se la stejarul Mamre, că Sara îi va aduce un copil. „Şi Sara a rîs în inima ei şi a zis : „După ce am ajuns bătrînă, să-mi mai fie a zburda ? Iar stăpînul meu e un moşneag !“

Gîndiţi-vă aşadar cum îi vine această nejustificată vitalitate a neveste-mi, unuia ca mine, care, tolănit la umbra hogeacului, îmi fumez pipa savuroasă, cu un morman de cenuşă la picioare şi cam peste tot, în afară de gură ; cum îi vine această vitalitate unuia ca mine, instalat într-o cenuşă plăcută, dar care-mi aminteşte (e drept, într-un fel destul de cenuşiu) că pînă şi viaţa cea mai focoasă cată să se stingă ? E adevărat că vitalitatea asta îmi aduce uneori o morală şi o linişte, dar cel mai adesea vine ca un vînt şi ca o burzuluire.

Dacă teoria că, într-o căsnicie, extremele se ating, e adevărată, prin ce fatalitate înţeleaptă voi fi fost eu atras de nevastă-mea ?! De această femee, care, neavînd astîmpăr nici în prezent, nici în trecut, gîlgîie de proiecte, ca o cană umplută vîrf cu bere, şi care, cu aceeaşi energie cu care păşeşte, îşi pune conservele şi murăturile, trăind laolaltă cu ele în acelaşi viitor nesfîrşit ; aşa cum, veşnic în aşteptarea chemărilor venite atît din timp cît şi din spaţiu, citeşte fără istov ziarele şi-i ahtiată de scrisori. Pe cînd eu, mulţumit cu anii care-au trecut, fără să mă gîndesc la ziua de mîine şi fără să aştept vreo veste de la cineva sau de undeva, nu-mi fac nici un fel de plan sau proiect pe acest pămînt, în afară de planul de a mă împotrivi, cu forţe inegale, planurilor dumneaei, cînd acestea întrec măsura.

Bătrîn eu însumi, îmi plac lucrurile vechi, din care pricină mi-e drag bătrînul Montaigne, cum mi-s dragi brînzeturile şi vinurile vechi ; şi, din aceeaşi pricină, evit tineretul, chiflele fierbinţi, cărţile noi şi cartofii timpurii. În schimb, mă dau în vînt după fotoliul meu cu labe de leu, după bătrînul meu vecin cu picioarele strîmbe, Diaconul White, precum şi după şi mai apropiata mea vecină, bătrîna şi sucita viţă de vie, ce-mi vine la fereastră în cîte o seară de vară şi-mi ţine tovărăşie, rezemîndu-şi coatele pe pervaz, în vreme ce eu, în odaie, mi le reazăm pe-ale mele. Dar, mai presus de orice, îmi place bătrînul şi falni-

cul meu hogeac. Neveste-mi, însă, juvenilă cum e, nu-i plac decît noutățile, din care pricină adoră cidrul proaspăt din toamnă, iar primăvara, ca și cum ar fi copila lui Nabucodonosor, se dă în vînt după toate salatele și spanacurile, și mai ales după castraveții verzi (deși Natura se răzvrătește mereu împotriva unor asemenea pofte tinerești la o persoană atît de în vîrstă, neîngăduindu-i să se bucure de toate aceste bunătăți). Îi plac la nebunie și perspectivele nou-descoperite (cu condiția să nu se vadă și vreun cimitir pe fundalul lor !), și are o slăbiciune pentru Swedenborgianism [1], pentru spiritism și pentru alte asemenea moduri noi de a vedea fenomenele naturale sau nenaturale ; veșnic plină de speranță, nu contenește să-și sădească florile, chiar și în partea de miazănoapte a casei, unde vînturile tăioase din munți n-ar lăsa să prindă rădăcini nici măcar buruiana cea mai rezistentă. Ba, a mai plantat și niște ulmi tineri pe marginea drumului, deși sînt prea firavi ca să poți spera de la ei vreo umbră, decît, cel mult, pentru ruinele pietrelor de mormînt ale viitoarelor ei stră-strănepoate. Nevastă-mea își împletește în cozi părul cărunt și nu poartă nici-o bonetă ; ea citește *Revista femeilor* pentru a se ține la curent cu moda, și-și cumpără cu o lună înainte de anul nou Almanahul pe acel an. Se scoală în zori și trebăluiește toată ziulica prin casă, disprețuind lumina soarelui de amurg, fie ea cît de caldă. Și totuși mai are destul timp să citească, pe apucate, cărți de istorie, să învețe franceza și să asculte muzică ; îi place să stea în mijlocul tineretului, e gata oricînd să călărească un mînz, și sădește lăstari în livadă. Se uită cu ciudă la bătrîna viță de vie, rezemată cu coatele pe fereastra odăii mele, la bătrînul meu vecin cu picioarele strîmbe, la bătrînul meu fotoliu cu labe de leu, și mai ales la bătrînul și falnicul meu hogeac, pe care l-ar prigoni pînă la moarte. Mă întreb adesea : prin

[1] *Emanuel Swedenborg* (1688—1772), filozof suedez de orientare mistică, ale cărui idei au exercitat o puternică influență atît în Europa cît și în Statele Unite.

ce magie perversă s-a rătăcit un suflet atît de tînăr şi primăvăratic, în trupul unei femei atît de tomnatice ? Ori de cîte ori o înfrunt cu protestele mele, ea îmi trînteşte-n obraz asemenea vorbe : „A, nu mai cîrti, bătrîne (totdeauna îmi spune aşa), mai bine mulţumeşte-mi că, fiind atît de tînără, te împiedic să stagnezi !“ Poate că are dreptate. Da, la urma urmei, e bine că se întîmplă aşa. După cum spune o rudă de-a ei, săracă, dar inimoasă, nevastă-mea e sarea pămîntului ; oricum, e sarea mării mele, care altminteri ar fi insalubră. E, totodată, şi musonul acestei mări, peste care suflă cu putere, mereu în direcţia hogeacului meu.

Conştientă de energia ei superioară, nevastă-mea mi-a propus nu o dată să ia asupră-şi întreaga răspundere a treburilor mele. Ar dori să abdic, din punct de vedere domestic şi, renunţînd la domnie, aidoma venerabilului Carol al V-lea [1], să mă retrag în vreo mînăstire. De fapt, nici n-aş prea avea de la ce să abdic, exceptînd autoritatea asupra hogeacului meu. În virtutea principiului potrivit căruia anumite lucruri intră, de drept, sub jurisdicţia femeilor, principiu aplicat cu ingeniozitate de nevastă-mea, am ajuns, tot făcînd cu uşurinţă concesii, să mă văd lipsit, pe nesimţite, de o prerogativă masculină după alta. Umblu ca prin vis pe domeniile mele, aidoma unui rege Lear leneş, lăsător, pierde-vară, care nu-i bun de nimic. Şi doar în răstimpuri descopăr, brusc, cine mă conduce; ca de pildă, acum vreo doi ani, cînd, văzînd într-o zi un morman de lemne şi scînduri proaspăt depuse într-un colţ al livezii, ciudăţenia acestei întîmplări m-a pus pe gînduri.

— Ale cui sînt lemnele şi scîndurile de colo ? o întrebai eu pe nevastă-mea. Ai vreo idee, nevastă ? Cine le-a pus acolo ? Doar ştii că nu-mi place ca vecinii să-mi folosească pămînturile în felul acesta ; să-mi ceară, mai întîi, voie !

---

[1] Aluzie la Carol al V-lea, zis *Carol Quintul*, care a abdicat în 1555 de la tronul Spaniei şi s-a retras în mînăstirea Yuste, din Estramadura.

Nevastă-mea îmi răspunse, cu un zîmbet compătimitor :

— Păi, nu știi, bătrîne, că am hotărît să construiesc un nou hambar ? Nu știai, bătrîne ?

Frumoase vorbe, în gura unei femei care mă acuza uneori că o tiranizez !

Să mă întorc însă la hogeacul meu. Dîndu-și seama că proiectul ei privitor la amenajarea unui antreu era inutil, cîtă vreme rămînea un asemenea obstacol, nevastă-mea mi-a prezentat o versiune modificată, pe care a susținut-o un timp, dar pe care eu n-am putut niciodată s-o înțeleg pe deplin. Pe cît îmi puteam da seama, această variantă părea să implice ideea unei arcade, a unui soi de tunel boltit și întortochiat, care-ar fi urmat să pătrundă în hogeac într-un loc convenabil, sub scară, și, evitînd orice contact cu vetrele și mai ales cu coșul de tiraj, i-ar fi îngăduit musafirului intrepid să străbată lungul drum de la ușa principală pînă-n sufrageria situată în fundul casei. Planul acesta al ei era, fără îndoială, rodul unei inspirații geniale, cum a fost și ideea lui Nero de a străpunge Istmul Corintului printr-un mare canal. Și nu mă îndoiesc că, dacă proiectul ei ar fi fost pus în aplicare, vreun Belzoni [1] al viitorului ar fi reușit, cu ajutorul unor lămpi atîrnate în tunel, la anumite intervale, să pătrundă pe-acolo pentru a ieși de-a dreptul în sufragerie, unde, după atîta osteneală, nici o gazdă bună nu i-ar fi putut refuza călătorului o masă menită să-l întremeze.

Dar energica mea nevastă nu și-a limitat la primul etaj nici obiecțiile, nici modificările proiectate. Ambiția ei ținte mai sus. Așa se face că a urcat cu proiectele ei la etajul al doilea, și la mansardă. Avea, poate, oarecare temei să nu ia lucrurile așa cum sînt. Adevărul este că nu exista nici un coridor de trecere în sus sau în jos, cu excepția

---

[1] *Giovanni Battista Belzoni* [1778—1823], arheolog și explorator italian, care a deschis numeroase morminte din Egipt, inclusiv cel al lui Seti I, din Teba, ce-i poartă numele.

acelui „balconaş pentru muzicanţi", amintit ceva mai înainte. Şi asta, din vina hogeacului, pe care spirituala mea soţie părea să-l socoată, cu ciudă, un fel de tiran al casei. Aproape toate încăperile acesteia se tîrăsc spre hogeac, pe toate cele patru laturi ale sale, pentru a se putea bucura de căldura unui cămin. Hogeacul, însă, nu se duce spre ele. Drept urmare, aproape fiece încăpere este, întocmai ca un sistem filozofic, o trecere spre alte încăperi — şi sisteme de încăperi — de fapt, o suită întreagă de intrări. Traversînd casa, ai impresia că te duci mereu undeva, dar nu ajungi nicăieri. E ca şi cum te-ai rătăci într-o pădure: tot dai ocol hogeacului, şi, în măsura în care ajungi undeva, ajungi taman în locul de unde porniseşi, aşa că o iei de la început, şi iar n-ajungi nicăieri. N-a existat, cred, nicicînd o casă mai labirintică — o spun fără nicio intenţie defăimătoare. Chiar după o şedere de multe săptămîni, unii oaspeţi ai mei se mai miră, cînd şi cînd, de vreo încăpere pe care-o descoperă. pe neaşteptate.

Structura încîlcită a casei, rezultînd din prezenţa hogeacului, se vădeşte cu osebire în sufragerie, care are nici mai mult nici mai puţin decît nouă uşi, ce se deschid în toate direcţiile şi duc în tot felul de locuri. Un străin care intră pentru prima oară în această sufragerie, fără să acorde, fireşte, vreo atenţie specială uşii prin care-a intrat, va comite negreşit cele mai bizare gafe, cînd se va ridica să plece. Bunăoară, va deschide prima uşă ce-i vine la îndemînă şi se va pomeni furişîndu-se pe scări, în coridorul din fund. Închizînd uşa aceea, se va îndrepta spre o alta, pentru a se opri îngrozit lîngă pivniţa ce se cască la picioarele sale. Încercînd o a treia uşă, o va surprinde pe slujnică în toiul muncilor ei. În cele din urmă, renunţînd să se mai bizuie pe propriile-i eforturi, va apela la serviciile vreunui locatar în trecere pe-acolo, care-l va călăuzi şi-l va ajuta să iasă, la timp, afară. O gafă poate şi mai ciudată a comis un june spilcuit şi foarte pedant, care-i făcea ochi dulci fiicei mele, Ana. Într-o seară, junele acesta

a venit s-o viziteze și a găsit-o singură în sufragerie, la gherghelul ei. A rămas pînă la o oră destul de tîrzie, cînd, după un potop de vorbe frumoase, rostite cu pălăria și cu bastonul în mînă, a dat să plece și, tot înclinîndu-se cu grație, în stilul curtenilor din slujba unei regine, a deschis la întîmplare o ușă, cu mîna pe care și-o ținea la spate, dar s-a pomenit într-o cămară întunecoasă, unde s-a închis cu grijă, mirat că nu vede nici o lumină. După nu știu cîte zgomote stranii, ca acelea făcute de o pisică rătăcită printre oalele din cămară, a reapărut prin aceeași ușă, cu o mutră foarte plouată și a rugat-o, cu un aer încurcat, pe fiică-mea să-i arate pe care anume din cele nouă uși ar putea ieși. Cînd răutăcioasa Ana mi-a povestit întîmplarea, mi-a spus cît de mult s-a mirat de atitudinea impasibilă a tînărului în clipa cînd și-a făcut din nou apariția. Era, firește, foarte fîstîcit, mai ales că-și aruncase, din greșeală, mănușile albe într-un sertar deschis, unde ne țineam noi zahărul de Havana, convins pesemne că, fiind ceea ce se cheamă „un băiat de zahăr", ar fi putut să iasă pe acolo.

Un alt neajuns pricinuit de hogeac este acela că musafirii noștri nimeresc cu mare greutate în camerele lor, de care-i despart numeroase uși stranii. A-i ajuta să se orienteze cu ajutorul unor stîlpi indicatori, ar fi cam ciudat ; după cum la fel de ciudat ar fi dacă ei înșiși ar bate la fiecare ușă întîlnită în cale, așa cum a procedat, zice-se, un rege al Angliei la Temple Bar, cînd a fost invitat de primarul Londrei.

De toate aceste neajunsuri, și de multe, multe altele, familia mea nu contenea să se plîngă. În cele din urmă, nevastă-mea veni cu o propunere drastică — pe scurt, desființarea hogeacului !

— Cum așa ? ! exclamai eu. Să desființăm hogeacul ? Păi, nevastă, a scoate șira spinării unui om e un lucru primejdios ! Șira spinării unui om și hogeacul unei case nu pot fi scoase cum ai scoate din pămînt o conductă de plumb,

înghețată. Și apoi, adăugai eu, hogeacul e unicul element permanent al acestei case. Dacă inovatorii îl vor lăsa în pace, hogeacul acesta va dăinui în vremile ce vin, cînd casa însăși se va fi năruit, da, va dăinui ca un momument asemănător celui de la Bunker Hill[1]! Nu, nevastă, nu-mi pot desființa șira spinării !

Acestea sînt cuvintele pe care i le-am spus atunci. Dar care om e sigur de el, mai cu seamă un om bătrîn, care nu poate face un pas fără să se lovească de nevastă și de fiicele sale, sau fără să le-audă glasurile ? Cu timpul, m-am lăsat convins că ideea nu era chiar așa rea și am făgăduit să o iau în considerație. La un moment dat a fost chemat pentru a-și spune părerea un anume Scribe, un meșter-zidar, un fel de arhitect fără diplomă. L-am prezentat hogeacului meu, după ce nevastă-mea mi-l recomandase mie însumi pe meșter. Dumneaei îl consultase, nu de puține ori, în legătură cu lucrările de canalizare, la care meșterul contribuise prin proiectele și devizurile sale. După ce i-am smuls, cu chiu cu vai, neveste-mi promisiunea că ne va lăsa să procedăm, nestingheriți, la un examen temeinic, l-am condus pe domnul Scribe la rădăcina răului, adică în pivniță. Am coborît cu felinarul în mînă, căci deși sus era amiază, jos era noapte.

Parcă am fi pătruns într-o piramidă, iar eu, ținînd într-o mînă felinarul, deasupra capului și arătînd cu cealaltă spre venerabilul horn învăluit în întuneric, parc-aș fi fost o călăuză arabă, pe cale de a-i dezvălui unui vizitator mausoleul acoperit cu pînze de păianjen, al marelui zeu Apis.

— E o construcție cu totul remarcabilă, domnule, îmi zise meșterul-zidar după ce-o contemplă îndelung, în tăcere. Cu totul și cu totul remarcabilă, domnule dragă !

---

[1] Un deal din apropiere de Boston, unde a fost ridicat un monument în amintirea bătăliei purtate în 1775 de patrioții americani împotriva armatei coloniale britanice.

— Așa e, răspunsei eu, cu satisfacție în glas. Toți spun așa.

— Dar, judecînd după cît e de larg sus, pe acoperiș, n-aș fi crezut că-i atît de masiv la temelie, adăugă meșterul, aruncînd o privire critică acestei părți a hogeacului.

Și, scoțîndu-și rigla, o măsură.

— Douăsprezece picioare, asta face o sută și patruzeci și patru de picioare pătrate ! Păi, domnule dragă, s-ar zice că toată casa asta a fost clădită anume pentru hogeacul dumneavoastră !

— Da, pentru mine și hogeacul meu. Dar ia spune-mi, sincer, dumneata crezi că un asemenea hogeac glorios trebuie desființat ?

— Eu, unul, nu l-aș ține în casa mea, nici dacă mi-ar fi dăruit pe gratis, domnule dragă, îmi răspunse meșterul. E pagubă curată, zău. Știți dumnveavoastră, domnule dragă, că, păstrînd acest horn, pierdeți nu numai un spațiu în suprafață de o sută și patruzeci și patru de picioare pătrate, ci și o dobîndă considerabilă asupra unui capital uriaș ?

— Cum așa ?

— Păi, uite, domnule dragă, îmi răspunse el scoțîndu-și din buzunar o bucățică de cretă roșie și scriind cu ea pe un perete văruit, de douăzeci de ori înmulțit cu opt fac atîta și-atîta ; pe urmă, de patruzeci și două de ori înmulțit cu treizeci și nouă fac atîta și-atîta, nu-i așa ? Ei bine, domnule dragă, adunați aceste două cifre, scădeți apoi din total cifra asta, și vă dă atîta și-atîta...

Ca să n-o mai lungesc, domnul Scribe îmi comunică, după multe alte calcule, că hogeacul meu conținea mii și mii de cărămizi prețioase — mi-e rușine să spun cîte anume.

— Destul ! exclamai eu,enervat. Acum, hai, să aruncăm o privire la etaj !

Ajunși în acea zonă superioară, am mai navigat de două ori în jurul hogeacului, la nivelele primului și celui

de-al doilea etaj. După care, ne-am oprit amîndoi la piciorul scării, lîngă ușa principală — eu cu mîna pe clanță, iar domnul Scribe cu pălăria în mînă.

— Ei bine, domnule dragă, îmi spuse el, cam stînjenit, frămîntîndu-și pălăria, ca pentru a-și face curaj, ei bine, cred că se poate.

— Ce anume se poate, domnule Scribe ?

— Păi, hogeacul dumneavoastră, domnule : cred că poate fi scos, fără nici o grabă. Așa mă gîndesc.

— O să mă gîndesc și eu, domnule Scribe, făcui eu, apăsînd pe clanță și împingîndu-l, cu o plecăciune, pe ușă afară. Da, domnule, o să mă *gîndesc* la asta, căci e o treabă ce se cuvine să fie bine chibzuită. Îți mulțumesc, domnule, bună dimineața, domnule Scribe !

— Așadar, s-a aranjat ! îmi strigă nevastă-mea, cu mare veselie, țîșnind dintr-o odaie foarte apropiată.

— Cînd au să-nceapă ? se interesă fiică-mea, Iulia.

— Chiar mîine ? întrebă Ana.

— Răbdare, răbdare, dragele mele, le răspunsei eu, un hogeac atît de mare nu poate fi dărîmat într-o clipă !

A doua zi dimineață începură din nou.

— N-ai uitat de hogeac ? mă întîmpină nevastă-mea.

— Nevastă, îi răspunsei eu, cum o să uit, cînd nu-mi iese niciodată din cap, așa cum nu iese nici din casă ?

— Dar cînd o să-nceapă domnul Scribe să-l dărîme ? întrebă Ana.

— În nici un caz astăzi, o asigurai eu.

— Atunci, *cînd ?* întrebă Iulia, alarmată.

Dacă hogeacul ăsta al meu era, prin dimensiunile lui, un soi de clopotniță, nevastă-mea și fiicele mele, prin dondăneala lor, erau un fel de clopote, care băteau toate deodată sau își preluau una de la alta melodiile, nevastă-mea fiind clopotul cu limba cea mai mare. Era, recunosc, un dangăt dulce, fermecător, dar chiar și cel mai argintiu dintre clopote poate să sune uneori a jale, după cum poate să sune și vesel. În cazul de față, suna a jale. Observînd la mine

o ciudată recrudescență a spiritului de împotrivire, nevastă și fiice începură a o deplînge, într-un fel de bocet trist, melancolic.

Într-un tîrziu, nevastă-mea, ațîțată la culme, mi-a spus — arătînd cu degetul spre hogeac — că, atîta timp cît acesta va mai rămîne-n picioare, ea îl va considera drept un monument al „făgăduielii călcate“ de mine. Văzînd însă că treaba asta nu m-a impresionat, a doua zi mi-a dat a înțelege că ori ea ori hogeacul trebuie să plece din casă.

Cum lucrurile ajunseseră atît de departe, eu și pipa mea am stat să reflectăm puțin asupra lor și, în cele din urmă, am hotărît, laolaltă, că, oricît ne-ar durea inima, totuși, ca să fie pace în casă, va trebui să iscălesc sentința de condamnare la moarte a hogeacului, trimițîndu-i, pînă nu mă răzgîndesc, un bilețel domnului Scribe.

Avînd în vedere că eu, și hogeacul, și pipa mea, devenisem prieteni la toartă, după o conviețuire atît de îndelungată, ușurința cu care pipa a consimțit la un proiect atît de fatal pentru cel mai fălos membru al treimii noastre — avînd în vedere, mai bine zis, că eu și pipa mea urzisem o conspirație secretă împotriva nebănuitorului și venerabilului nostru camarad — o asemenea ușurință ar putea să pară cam stranie, ba chiar să inspire unele reflecții amare în legătură cu noi amîndoi. Dar zău că eu și pipa mea, făpturi de lut amîndoi, nu sîntem defel mai buni decît semenii noștri. Departe de noi, gîndul de a-l fi trădat de bună voie pe prietenul nostru. Fiind pașnici din fire, tocmai dragostea de pace ne-a făcut să ne trădăm prietenul, în clipa cînd cauza lui ar fi avut nevoie de o apărare viguroasă. Mă bucur să adaug, însă, că gîndurile mai bune și mai curajoase aveau să se întoarcă în curînd, precum voi arăta mai la vale.

La bilețelul meu, domnul Scribe îmi răspunse printr-o nouă vizită.

Încă o dată am procedat la un examen, de data asta în scopul întocmirii unui deviz.

— Aş face treaba, pentru cinci sute de dolari, îmi spuse domnul Scribe la sfîrşit, tot cu pălăria în mînă, ca şi data trecută.

— Prea bine, domnule Scribe, o să mă gîndesc, i-am răspuns eu, împingîndu-l spre uşă, ca şi atunci.

Părînd jignit de acest răspuns, la care nu s-ar fi aşteptat şi a doua oară, meşterul se retrase pentru a doua oară, iar nevasta şi fetele mele mă asaltară din nou cu vechile lor exclamaţii.

Adevărul este că, oricît de hotărît aş fi fost, în ultima clipă eu şi hogeacul meu nu ne puteam despărţi.

— Va să zică, Holofern o ţine pe-a lui, fără să-i pese de inimile pe care le sfarmă! îmi spuse a doua zi, la micul dejun, nevastă-mea, în stilul acela al ei, pe jumătate didactic, pe jumătate mustrător, care e mult mai greu de suportat decît atacurile-i cele mai vehemente.

Holofern e numele ei favorit pentru orice tiran domestic, lipsit de milă [1]. De aceea, ori de cîte ori mă opun, ca în cazul de faţă, inovaţiilor ei celor mai ambiţioase — pe care nu le pot înţelege, dar cărora mă împotrivesc mai mult ca să mă apăr — dumneaei îmi aruncă în obraz numele lui Holofern şi, la prima ocazie, într-o seară, se apucă să citească cu glas tare, şi cu o emoţie abia stăpînită, vreun paragraf dibuit într-o gazetă, despre nu ştiu care muncitor ziler tiranic, care, după ce a fost ani de zile un fel de Caligula al familiei sale, a ajuns să-şi omoare nevasta bolnavă, lovind-o cu o uşă din pod smulsă din ţîţîni, pentru ca apoi, aruncîndu-şi pe fereastră copilaşii nevinovaţi, să sfîrşească prin a da socoteală pentru fărădelegile sale, azvîrlindu-se el însuşi prin spărtura din peretele împodobit cu notele de plată ale măcelarului şi brutarului!

Totuşi, spre uimirea mea, n-am mai auzit nici un reproş vreme de cîteva zile. Nevastă-mea părea de un calm

[1] Potrivit legendei biblice, acest general al împăratului asirian Nabucodonosor, a fost omorît de Iudita, din cetatea Betulia, atacată de armatele lui.

desăvîrşit, care ascundea însă, întocmai ca marea, cine ştie ce mişcări rău-prevestitoare. Pleca deseori de-acasă, într-o direcţie destul de suspectă, şi anume în direcţia casei poreclite „Noua Petra“ [1] — o casă de lemn şi de stuc, cu aspect de cerber, împodobită cu patru hornuri în formă de balauri care scuipau foc pe nări ; această capodoperă a artei decorative era reşedinţa modernă şi elegantă a domnului Scribe, care şi-o clădise ca pe-un soi de reclamă, nu atît a gustului său în materie de arhitectură, cît a trăiniciei construcţiilor sale.

Într-o dimineaţă, pe cînd îmi fumam pipa, am auzit o bătaie în uşă, iar peste cîteva clipe nevastă-mea mi-a adus, cu un aer neobişnuit de calm, o scrisoare. Întrucît nu întreţin nici un fel de corespondenţă, decît cel mult cu înţeleptul Solomon, ale cărui simţăminte îmi corespund în întregime, scrisoarea aceea mi-a stîrnit oarecare uimire, o uimire ce nu s-a spulberat prin lectura ei :

„Noua Petra, aprilie 1

Stimate domn, aţi observat poate, în cursul ultimei mele vizite, cît de des măsuram cu rigla hogeacul dvs., aparent fără nici un rost. Aţi mai observat, poate, pe chipul meu o anume perplexitate, deşi m-am abţinut s-o exprim prin viu grai.

Mă simt dator acum să vă comunic ceea ce fusese atunci doar o vagă bănuială şi, ca atare, n-ar fi fost înţelept din parte-mi să vi-o împărtăşesc, dar în urma calculelor făcute de mine ulterior această bănuială adeverindu-se, s-ar putea să fie foarte important pentru dvs. să luaţi cunoştinţă de ea.

Este de datoria mea, domnule, să vă previn solemn că există temeiuri de ordin arhitectural să se creadă că în hogeacul dvs. se ascunde pe undeva un spaţiu ermetic în-

[1] Petra, capitala regatului străvechi al Idumeei (numită şi Arabia Petreea).

chis, o cameră secretă sau mai bine zis o firidă. De cînd anume se află acolo, mi-ar fi cu neputinţă să spun. Conţinutul ei e ascuns, ca şi ea, în beznă. Probabil însă că o asemenea firidă secretă n-ar fi putut să fie concepută decît cu un scop ieşit din comun, ca de pildă ascunderea unei comori, sau vreun alt scop asemănător, pe care cei mai în măsură să-l ghicească ar fi unii oameni mai familiarizaţi cu istoria acestei case.

Mă opresc aici : dezvăluindu-vă aceste lucruri, domnule, conştiinţea mea e împăcată. Orice măsură veţi hotărî să luaţi îmi este, fireşte, indiferentă, deşi mărturisesc că, în ce priveşte natura firidei aceleia, nutresc o curiozitate firească.

Încredinţat că raţiunea vă va călăuzi, ajutîndu-vă să hotărîţi dacă este sau nu demn de un creştin să locuiască într-o casă în care ştie că se ascunde o firidă secretă,

rămîn al dvs.
respectuos şi foarte smerit
Hiram Scribe."

Primul lucru la care m-am gîndit după lectura acestei misive a fost nu atît strania perplexitate pomenită la începutul ei (căci nu observasem nici un fel de perplexitate la meşterul-zidar în cursul vizitelor sale), cît destinul răposatului meu unchi, căpitanul Julian Dacres, mort chiar în această casă — pe care-o şi construise — la venerabila vîrstă de nouăzeci de ani. Murise burlac în urmă cu vreo treizeci de ani, după ce pe vremuri fusese căpitan de vas şi negustor de mărfuri din India, ceea ce-i îngăduise, pe cît se pare, să agonisească o avere mare şi să se retragă în acest colţ de ţară. Spre uimirea tuturor, după ce-şi construise, cu multă cheltuială, casa, începuse să ducă o viaţă liniştită, retrasă şi cumpătată, spre binele moştenitorilor săi, după cum credeau vecinii. Iată însă că, la deschiderea testamentului, s-a constatat că averea bătrînului se reducea la casă şi la terenul din jur, başca vreo zece mii de

dolari sub formă de acțiuni ; dar, fiind grevată de ipoteci, proprietatea a fost scoasă în vînzare. Bîrfelile nu l-au cruțat pe fostul căpitan de vas, așa încît iarba a fost lăsată să-i năpădească mormîntul, unde el continua să-și doarmă somnul de veci, într-o izolare deplină, ca și cum nu valurile ierbii, ci talazurile Oceanului Indian s-ar fi rostogolit deasupră-i. Îmi amintesc, totuși, că auzisem cu mulți ani în urmă, niște explicații stranii date, în șoaptă, de oamenii din partea locului, în legătură cu taina testamentului și, implicit, cu persoana lui, privind atît conștiința, cît și averea lui. Dar oamenii aceia, care erau în stare să pună în circulație (și toți o făceau !) zvonul că fostul căpitan Julian Dacres fusese, pe vremuri, pirat în Borneo, nu erau vrednici de crezare. E ciudat cîte zvonuri fanteziste pot crește, ca ciupercile, în jurul oricărui străin excentric din fire, care, stabilindu-se în mijlocul unei populații rustice, se ține deoparte. Pentru unii, însuși faptul că omul duce o viață retrasă și inofensivă, pare să fie o ofensă la adresa lor. Dar ceea ce mă făcuse să resping acele zvonuri, îndeosebi cele privitoare la o comoară ascunsă, era împrejurarea că noul proprietar (același care scurtase acoperișul și hogeacul) era genul de om care, dacă ar fi existat un cît de mic temei pentru zvonurile cu pricina, s-ar fi grăbit să le verifice, dărîmînd și scormonind zidurile casei în stăpînirea căreia intrase la moartea unchiului meu.

Totuși, scrisoarea domnului Scribe, amintindu-mi într-un chip atît de ciudat de persoana unchiului meu, era încărcată, în modul cel mai firesc, cu rezonanțele a tot ceea ce fusese misterios, sau neexplicat, în legătură cu el ; în mintea mea, scăpărau lingouri de aur și mijeau hîrci, deși aceste năluciri aveau să se risipească grabnic, la primul contact cu o judecată mai rece. Cu un zîmbet calm, m-am întors spre nevastă-mea, care, între timp, se ținuse pe aproape, chipurile foarte nerăbdătoare să afle cine avusese ideea de a-mi trimite o scrisoare.

— Ei, bătrîne, de la cine-i scrisoarea, şi despre ce-i vorba în ea ?

— Citeşte-o, nevastă, i-am zis, întinzîndu-i-o.

Ce explozie a urmat după ce-a citit-o ! Nu mă voi încumeta să-i descriu emoţiile, sau să-i reproduc expresiile. E de-ajuns să spun că le-a chemat grabnic pe fiicele mele, ca să-i împărtăşească emoţiile. Cu toate că nu visaseră nicicînd o fericire ca aceea dată-n vileag de domnul Scribe, încă de la prima aluzie i-au simţit, instinctiv, marea probabilitate de a se adeveri. Ca dovadă, mi-au pomenit mai întîi de unchiu-meu, iar mai apoi de hogeac, afirmînd că taina adîncă a celui dintîi, ca şi zidăria la fel de adîncă a celui de-al doilea, nu s-ar putea explica decît prin existenţa unei firide secrete, orice altă ipoteză ar fi de-a dreptul absurdă.

În tot acest timp, eu mă întrebam, cît se poate de calm : Nu e oare limpede că dacă aş da crezare acestei ipoteze, credulitatea mea ar acţiona în favoarea unui anumit plan al lor ? Cum s-ar putea ajunge la firida aceea secretă, sau cum s-ar putea constata cu certitudine dacă există sau nu, fără a întreprinde nişte lucrări care ar face de prisos dărîmarea hogeacului, deoarece l-ar distruge şi aşa ? Că nevastă-mea dorea să se descotorosească de hogeac, nu mai e nevoie să spun ; la fel de evident era faptul că domnul Scribe, în ciuda pretinsei sale „dezinteresări", n-avea nimic împotrivă să încaseze cinci sute de dolari pentru treaba asta. Mă abţin să afirm, deocamdată, că nevastă-mea complotase, într-ascuns, cu domnul Scribe. Dar cînd mă gîndesc la atitudinea ei duşmănoasă faţă de hogeac, şi la tenacitatea cu care îşi pune în aplicare planurile, prin orice mijloace, ori de cîte ori poate — mai cu seamă după ce i-au fost dejucate — zău dacă mă mai miră ceva din partea ei.

În privinţa unui singur lucru eram, totuşi, hotărît, şi anume, că nici eu nici hogeacul meu nu ne vom clinti !

Toate protestele au fost în zadar. A doua zi dimineață am ieșit în drum, unde zărisem un gîscan cu înfățișare de diavol, care, pentru îndrăznețele-i incursiuni în ogrăzile altora, fusese răsplătit de stăpînu-său cu un soi de medalie de lemn, în patru colțuri, avînd forma unui colan al vestitului Ordin al Garotei [1]. Încolțindu-l pe acest gîscan, i-am smuls cea mai tare pană, am dus-o în casă și mi-am meșterit din ea un condei, cu care-am scris aceste cuvinte tari :

„2 aprilie, la umbra hogeacului

Domnule Scribe,

Pentru ipoteza dumneavoastră, vă trimitem mulțumirile și felicitările noastre, și vă asigurăm de neclintitul nostru respect,

cu toată sinceritatea,
Eu și hogeacul meu.“

Firește că, pentru această epistolă, a trebuit să suportăm unele reproșuri destul de șfichiuitoare. Dar, înțelegînd în sfîrșit că scrisoarea domnului Scribe nu-mi schimbase nici cu o iotă hotărîrea, nevastă-mea mi-a spus, ca să mă impresioneze, că, pe cît își amintea, ar exista o lege, potrivit căreia păstrarea într-o casă particulară a unor firide secrete ar constitui un delict la fel de grav ca tăinuirea prafului de pușcă. Dar nici asta n-a avut vreun efect.

Cîteva zile mai tîrziu, nevastă-mea a schimbat macazul.

Era aproape de miezul nopții și toată lumea se dusese la culcare, afară de noi doi, care ședeam, fiecare într-un alt colț al hogeacului : nevastă-mea cu iglițele în mînă, împletind neobosită un ciorap, iar eu cu pipa în gură, împletindu-mi, leneș, fumurile.

---

[1] Garota era un aparat folosit în Spania pentru strangularea condamnaților la moarte.

Era una din primele nopţi reci ale toamnei. În vatră ardea, mocnit, un foc. În încăpere domnea o căldură apăsătoare şi umedă, din pricina lemnelor de calitate proastă, aduse prin neglijenţa nu ştiu cui.

— Uită-te la hogeac, începu nevastă-mea. Nu-ţi dai seama că se-ascunde ceva în el ?

— Da, nevastă ! E fum în hogeac, aşa cum e şi-n scrisoarea domnului Scribe.

— Fum ? Da, îl simt şi-n ochi ! Ce mai fumaţi voi doi, păcătoşilor, tu şi hogeacul ăsta afurisit !

— E adevărat că mie şi hogeacului meu ne place să tragem, liniştiţi, cîteo pipă, dar nu ne place să ni se vorbească urît !

— Bătrîne dragă, îmi răspunse ea, pe un ton mai moale şi schimbînd oarecum vorba, dacă te gîndeşti la unchiul acela al tău, nu se poate *să nu ştii* că în hogeac se ascunde o firidă secretă !

— Cel mult, un cenuşar secret, nevastă ! Da, înclin să cred că în hogeac se află un cenuşar ascuns, căci altminteri unde se duce toată cenuşa pe care-o aruncăm în gaura de-acolo ?

— Ştiu bine unde se duce, fiindcă-am intrat acolo aproape la fel de des ca pisica.

— Ce diavol te-a-mpins să te vîri în cenuşar ? Ai uitat că diavolul sfîntului Dunstan a ieşit printr-un cenuşar ? Tot vîrîndu-ţi peste tot nasul, o s-o păţeşti rău într-o bună zi ! Dar să presupunem c-ar exista o firidă secretă, ce-ar însemna asta ?

— Ce-ar însemna ? ! Păi, ce altceva s-ar putea ascunde într-o firidă secretă, decît o...

— Nişte ciolane vechi, nevastă, îi tăiai eu vorba, pufăind din pipă în timp ce hogeacul pufăia dintr-a lui, ca să-mi ţină companie.

— Iar a-nceput ! exclamă nevastă-mea, ştergîndu-şi ochii cu batista. Uf, cum mai fumegă hornul ăsta nenorocit ! Sînt sigură că fumegă aşa, din cauză că firida aia

secretă împiedică tirajul. Uite cum s-au lăsat stîlpii de sub vatră ! S-a lăsat și dușumeaua : de la ușă pînă la vatră, parc-ai merge la vale ! Hogeacul ăsta afurisit o să sfîrșească prin a ne cădea pe cap, poți fi sigur, bătrîne !

— Da, nevastă, sînt sigur. De fapt, nu sînt sigur decît de hogeacul ăsta. Cît despre lăsarea lui într-o rînă, îmi place. Și eu mă las într-o rînă, cînd umblu. Eu și hogeacul meu ne lăsăm laolaltă în jos, și o să ne tot lăsăm așa, pînă cînd o să dispărem, ca-ntr-un uriaș pat cu saltele de puf. Dar ia spune-mi, nevastă, unde anume crezi că se află vatra aia, vreau să zic firida aia secretă ?

— Numai domnul Scribe ne va putea spune.

— Să presupunem, însă, că nu ne va putea spune precis, ce ne facem atunci ?

— În orice caz ne va putea dovedi că se ascunde undeva în hogeacul ăsta oribil !

— Dar dacă nu va putea dovedi nici asta ?

— Atunci, bătrîne, n-o să mai pomenesc de hogeac, îmi răspunse ea cu un aer măreț.

— De acord, nevastă, i-am zis scuturîndu-mi pipa peste grătar. Mîine voi trimite pentru a treia oară după domnul Scribe. Și acum, fii bună și pune-mi pipa pe consola căminului, m-a apucat o criză de sciatică !

— Dacă-mi aduci scara, o să ți-o pun ! Consolele astea afurisite sînt așa de înalte, că nu pot ajunge la ele, fir-ar al naibii de hogeac !

Nu scăpa nici un prilej, fie el cît de mărunt, pentru a-și vărsa năduful pe hogeacul meu.

Se cuvine să menționez, în chip de explicație, că în afară de vetrele din jurul lui, hogeacul avea la fiecare etaj niște scobituri făcute foarte la întîmplare, pentru tot felul de dulapuri și nișe ciudate, de mărimi diferite, care atîrnau ici și colo de el, aidoma cuiburilor în furcile vreunui stejar bătrîn. La etajul al doilea, aceste nișe erau mai numeroase și mai bizare ca formă, decît oriunde, deși în teorie hogeacul descreștea ca o piramidă, pe măsură

ce se înălţa. Scurtarea lui deasupra acoperişului era destul de vizibilă, îndreptăţind convingerea că hogeacul trebuia să se micşoreze treptat şi metodic, de la bază spre vîrf.

— Domnule Scribe, îl întîmpinai eu a doua zi pe acel individ (care avea acum o expresie nerăbdătoare), n-am trimis după dumneata în această dimineaţă pentru a discuta despre dărîmarea hogeacului meu, sau pentru a-ţi cere s-o întreprinzi, ci pur şi simplu pentru a-ţi oferi prilejul de a verifica, dacă poţi, ipoteza de care pomeneai în scrisoarea dumitale.

Deşi s-ar putea ca această primire flegmatică, la care nu se prea aşteptase, să-l fi usturat în adîncul sufletului său, individul îşi începu de îndată examenul, cu multă sprinteneală : deschizînd dulapurile de la primul etaj, vîrîndu-şi nasul în nişele de la etajul al doilea, măsurînd cîte un dulap pe dinăuntru şi comparînd apoi dimensiunile astea cu cele din exterior. Ba, scoţînd grătarele de pe vetre, arunca şi cîte o privire în sus, spre coşurile de tiraj. Deocamdată, însă, nu se vedea nici o urmă a firidei secrete.

Încăperile de la etajul al doilea erau de o neregularitate greu de descris. Parcă s-ar fi îmbucat una într-alta. Aveau cele mai diferite forme posibile — nici una nu era pătrată în sens matematic, iar această particularitate nu-i scăpase meşterului-zidar. Cu o expresie semnificativă, ca să nu spun rău-prevestitoare, el dădu ocol hogeacului, măsurînd suprafaţa fiecărei încăperi din jurul lui ; apoi, coborînd pe scări şi ieşind afară, măsură tot terenul adiacent şi compară suprafaţa acestuia cu totalul suprafeţelor tuturor încăperilor de la etajul al doilea. După aceea, întorcîndu-se, aţîţat, la mine, mă informă că exista o diferenţă de circa două sute de picioare pătrate — un spaţiu suficient de încăpător pentru o firidă secretă.

— Bine, domnule Scribe, dar ai ţinut socoteală de pereţi, atît de cei principali cît şi de cei transversali ? îl în-

trebai eu, frecîndu-mi bărbia. După cum ştii, ocupă şi ei destul spaţiu.

— Aşa e, uitasem de ei ! exclamă meşterul, lovindu-se peste frunte. Dar suprafaţa lor nu acoperă total diferenţa, adăugă el, continuîndu-şi calculele pe hîrtie.

— Domnule Scribe, ai ţinut socoteală de nişele tuturor vetrelor, de coşurile de tiraj, de zidul din spatele lor, pe scurt, domnule Scribe, ai ţinut cuvenita socoteală de hogeacul însuşi, adică de o suprafaţă de o sută şi patruzeci de picioare patrate ?

— Nu, mi-a ieşit cu totul din minte, în chip inexplicabil !

— Chiar aşa, domnule Scribe ?

Individul şovăi o clipă, apoi exclamă :

— Dar nu trebuie să socotim o sută şi patruzeci şi patru de picioare pătrate pentru hogeacul propriu-zis. Părerea mea este că în limitele acestei suprafeţe se ascunde firida secretă.

L-am privit în tăcere o clipă, apoi i-am spus :

— Examenul dumitale s-a încheiat, domnule Scribe. Fii bun acum şi pune-ţi degetul pe locul din zidul hogeacului, unde crezi că se află firida aceea. Sau doreşti cumva să te ajuţi cu-o nuia vrăjitorească de alun ?

— Nu, domnule, dar o rangă n-ar strica, îmi răspunse el, furios.

L-a luat gura pe dinainte, mi-am zis eu în gînd, în timp ce-l priveam cu un calm, care părea să-l descumpănească. Mai mult decît oricînd, bănuiam un complot. Îmi aminteam că nevastă-mea îmi spusese că va respecta hotărîrea luată de domnul Scribe. Ei bine, m-am decis să cumpăr hotărîrea acestuia !

— Domnule, i-am spus, îţi sînt realmente foarte îndatorat pentru acest examen. A avut darul de a mă linişti. Şi sînt sigur că şi dumneata respiri mai uşurat... Domnule, mi-ai vizitat de trei ori hogeacul. Pentru un om de afaceri, timpul înseamnă bani. Poftim cincizeci de dolari,

domnule Scribe. Ia-i, te rog. I-ai cîştigat pe merit. Avizul dumitale merită atîţia bani. Încă ceva, adăugai eu, în timp ce meşterul primea, cu un aer jenat, banii, ai avea ceva împotrivă să-mi dai... hm... o mică adeverinţă, o hîrtie în genul acelora care se eliberează pe un vapor, şi în care să specifici că dumneata, un expert în materie, mi-ai examinat hogeacul şi n-ai nici un temei să crezi c-ar avea vreun beteşug — pe scurt, c-ar ascunde vreo firidă secretă. Vrei să fii aşa de bun, domnule Scribe ?

— Păi, domnule, bîigui meşterul, cu o şovăială sinceră.

— Poftim un condei şi-o hîrtie, i-am zis, pe un ton ferm.

Destul.

În seara aceea adeverinţa, înrămată, era atîrnată deasupra căminului din sufragerie, căci eram convins că, văzînd-o necontenit, membrii familiei mele vor înceta să-şi mai făurească vise şi planuri în legătură cu hogeacul meu.

Dar nici gînd ! Pusă pe desfiinţarea acelui nobil şi venerabil hogeac, nevastă-mea continuă şi acum să-i dea tîrcoale, împreună cu fiica noastră Ana, înarmată cu un ciocan geologic, cu care ciocăne mereu în perete, lipindu-şi apoi urechea de el, cum am văzut că fac doctorii companiilor de asigurare pe viaţă, cînd îşi lipesc urechea de pieptul vreunui pacient, după ce l-au ciocănit zdravăn. Uneori, noaptea, mă şi sperie, rătăcind ca o fantomă prin casă şi pîndind ecoul sepulcral al hogeacului, ca şi cum acest ecou ar putea s-o ducă în pragul firidei secrete.

— Sună a gol ! exclamă ea, cu o voce găunoasă, izbind cu putere. Da, aici se ascunde o firidă, chiar în locul acesta ! Auzi ce gol sună !

— Fii serioasă, nevastă ! Păi sigur că sună a gol. Cine a mai auzit de vreun horn care să nu fie gol pe dinăuntru ?

Dar îmi răcesc gura de pomană cu nevastă-mea. Cît despre fiicele mele, seamănă cu ea, nu cu mine.

Uneori, toate trei renunţă la ideea firidei secrete, pentru a reveni la atac pe terenul cel mai prielnic : aspectul

neplăcut al unei asemenea construcţii masive ; ele scot în relief spaţiul suplimentar pe care l-am putea dobîndi prin dărîmarea hogeacului, precum şi frumuseţea vestibulului proiectat şi avantajele practice care-ar rezulta din noua împărţire a spaţiului astfel eliberat. Nici măcar cele trei mari puteri n-au împărţit mai fără milă biata Polonie, cum ar fi vrut să-mi împartă şi să-mi dărîme fiicele şi nevastă-mea hogeacul.

Văzînd însă că eu şi hogeacul meu continuăm să fumăm din pipele noastre, nevastă-mea revine la tema firidei secrete, pentru a-mi vorbi despre minunile ce s-ar ascunde acolo. E o ruşine, cică, să nu le cauţi !

— Ascultă, nevastă, i-am răspuns eu într-o zi, — ce rost are să-mi tot vorbeşti de firida aceea, cînd ai în faţa ta mărturia contrară a meşterului-zidar, pe care l-ai ales tu însăţi ca arbitru suprem ? Şi apoi, chiar dac-ar exista o firidă secretă, să rămînă secretă ! Da, nevastă, trebuie să-ţi spun ce-am pe suflet : nenumărate necazuri s-au tras din profanarea unor tainiţe secrete. Cu toate că se află în mijlocul acestei case, şi cu toate că pînă-acum ne-am cuibărit cu toţii la sînul lui, nebănuind că ar ascunde ceva, hogeacul acesta are sau poate n-are o tainiţă. Dar chiar dac-ar ascunde o tainiţă, ea îi aparţine unchiului meu. A sparge peretele ar însemna să-i spargem *lui* pieptul. Iar o asemenea dorinţă de a sparge peretele, eu o socotesc demnă de un Momus [1] — adică de un ticălos spărgător de biserici. Da, nevastă, Momus acela era o canalie care asculta pe la uşi !

— Lasă-mă cu valeţii ăştia cu mănuşi !

Adevărul este că nevastă-mea, ca mai toţi muritorii, nu dă doi bani pe trăncăneala mea filozofică. În lipsa altor parteneri de discuţie filozofică, eu şi hogeacul trebuie să ne mulţumim a fuma şi a filozofa împreună. Şi întrucît

---

[1] În mitologia romană, zeu cusurgiu care critica tot ce făceau zeii.

zăbovim pînă noaptea tîrziu, ceea ce rămîne de pe urma noastră — a doi filozofi bătrîni și fumegoși — este un fum strașnic.

Nevastă-mea, căreia fumul de tutun îi place la fel de puțin ca funinginea, se războiește mereu cu noi. Trăiesc cu spaima-n suflet ca nu cumva să-mi văd pipele — a mea și a hogeacului — sfărîmate întocmai ca potirul de aur din poveste. Nimic n-o poate convinge pe nevastă-mea să renunțe la proiectul ei nebunesc. Dimpotrivă, mă tot asaltează cu teribilu-i zel de a face niște „îmbunătățiri" care ar însemna, de fapt, o distrugere. Nu trece zi fără s-o surprind măsurînd, cu o panglică, dimensiunile viitorului antreu, în timp ce Ana o urmează cu rigla în mînă, iar Iulia le însoțește cu privirile-i aprobatoare. În gazeta scoasă în cel mai apropiat sat, apar, sub semnătura „Claude", aluzii misterioase la o anumită construcție de pe un anumit deal, construcție care-ar constitui o pată rușinoasă într-un peisaj altminteri fermecător. Am început să primesc și scrisori anonime care mă amenință că, dacă n-o să dărîm hogeacul, o s-o pățesc. Tot nevastă-mea i-o fi punînd pe vecinii noștri să mă piseze pe aceeași temă și să-mi dea a înțelege că hogeacul e cel care, aidoma unui ulm uriaș, absoarbe întreaga umezeală din grădina noastră ?

În cîte o noapte, nevastă-mea se preface că se trezește speriată din somn și-mi spune c-a auzit niște zgomote stranii — pesemne fantomele din firida secretă. Asaltați în fel și chip, și din toate părțile, eu și hogeacul meu n-avem liniște ! Dacă n-ar fi problema bagajului, ne-am lua amîndoi picioarele la spinare și am pleca în altă parte.

De cîte ori n-am scăpat ca prin urechile acului ! O dată, am găsit într-un sertar o mapă întreagă cu planuri și calcule. Altădată, întorcîndu-mă după o absență de o zi, am surprins-o pe nevastă-mea discutînd, în fața hogeacului, cu un individ în care l-am recunoscut de îndată pe un arhitect băgăreț, vestit prin aceea că, neavînd nici un talent de a construi, era gata oricînd să dărîme. El îi con-

vinsese pe mulţi oameni bătrîni şi săraci cu duhul, din diferite părţi ale ţinutului, să-şi dărîme casele vechi, mai cu seamă hogeacurile.

Dar cel mai îngrozitor lucru mi s-a întîmplat într-o zi cînd, întorcîndu-mă pe neaşteptate, dimineaţa devreme, după o vizită la oraş, era cît pe-aci să mă aleg cu capul spart de trei cărămizi azvîrlite de sus, de pe acoperişul casei, la picioarele mele. Privind în sus, am văzut, cu groază, siluetele a trei sălbăticiuni îmbrăcate în salopete albastre : îşi începuseră atacul cu care mă ameninţaseră atîta amar de vreme ! Da, cînd mă gîndesc la cărămizile acelea, îmi spun că eu şi hogeacul meu am scăpat ca prin urechile acului !

Au trecut vreo şapte ani de cînd nu m-am mai mişcat de-acasă. Prietenii mei de la oraş se miră că nu mă duc să-i văd, ca pe vremuri. Ei îşi închipuie că m-aş fi acrit şi aş fi devenit nesociabil. Unii afirmă chiar că aş fi ajuns un fel de moşneag mizantrop, cînd de fapt nu fac altceva decît să stau de veghe lîngă bătrînul meu hogeac : căci ne-am hotărît amîndoi să nu ne dăm niciodată bătuţi.

MASA DIN LEMN DE MĂR, SAU DESPRE UNELE MANIFESTĂRI ORIGINALE ALE SPIRITELOR

Cînd am văzut pentru prima oară masa aceea murdară și plină de praf, în cel mai depărtat ungher al podului în formă de pîlnie, mi-am zis că o asemenea masă vrăjitorească, acoperită cu sticluțe și clondire purpurii, sparte și doldora de drojdii, și cu un tom vechi, ferfenițit și lugubru, ar fi putut să-i aparțină Monahului Bacon [1]. Avea, oricum, două din elementele care te duc cu gîndul la vrăji și descîntece ; și anume, cercul și trepiedul, căci era rotundă și se sprijinea pe un mic stîlp răsucit, cu trei picioare strîmbe ce se rășchirau la mai puțin de-o jumătate de metru deasupra podelei, terminîndu-se în trei labe despicate. Da, era o măsuță cu o înfățișare foarte satanică !

Pentru a vă face o idee și mai clară despre ea, nu strică să vă spun de unde venea : un foarte vechi pod al unei foarte vechi case dintr-un cartier vechi al unuia dintre cele mai vechi orășele din America. Podul acesta rămăsese închis vreme de ani de zile, căci se credea că-i bîntuit de stafii, un zvon pe care mărturisesc că, deși mi

---

[1] Aluzie la o comedie a dramaturgului elisabetan Robert Greene, jucată la Londra în 1594, sub titlul *The Honorable History of Friar Bacon and Friar Bungay.* Piesa era o satiră malițioasă la adresa experimentelor făcute de călugării franciscani pomeniți în titlu, experimente situate la granița dintre știință și vrăjitorie.

se părea absurd, nu l-am prea contrazis în momentul acela, întrucît îmi convenea ca argument pentru a cumpăra casa la un preţ mai accesibil posibilităţilor mele.

Iată de ce nici n-am călcat în pod, în primii cinci ani de după mutarea mea în această casă. Nu de teama duhurilor, ci pur și simplu din lipsa vreunui motiv special. Acoperișul era bine învelit cu plăci de ardezie și n-avea nici o spărtură. Dacă societatea de asigurări la care-mi asigurasem casa renunţase să viziteze podul, ce rost avea s-o fac eu însumi, ca proprietar, cînd podul nu mi-ar fi folosit la nimic, ţinînd seama de spaţiul prea îndestulător de sub el ? Și apoi, cheia scării ce duce spre pod se pierduse, iar lacătul era vechi, unul din lacătele acelea enorme, care s-au demodat între timp. Pentru a-l deschide, ar fi fost nevoie de un fierar, și socoteam că nu merita osteneala. În afară de asta, fiicele mele — deși avusesem grijă să nu le împărtășesc zvonul pomenit mai înainte — aflaseră, nu știu cum, de el, așa că erau mulţumite să vadă închisă intrarea acelui pod bîntuit de fantome. Și închisă ar fi rămas, încă și mai multă vreme, dacă n-aș fi descoperit, din întîmplare, într-un colţ al grădinii noastre care seamănă cu o vale adîncă, în terase, o cheie mare și ciudată, foarte veche și ruginită. Mi-am dat seama numaidecît că trebuie să fie cheia de la ușa podului, presupunere ce avea să se adeverească. Faptul de a avea o cheie naște instantaneu dorinţa de a descuia cu ea și de a explora domeniul respectiv, din pură curiozitate, fără nici un gînd de a trage vreun folos anume.

Iată-mă, așadar, răsucind cheia ruginită în broască și intrînd, de unul singur, în podul bîntuit.

Ajuns înăuntru, am îmbrăţișat cu privirea întregul domeniu. Tavanul podului era alcătuit chiar de acoperiș ; se vedeau clar grinzile și scîndurile în care erau fixate plăcile de ardezie. Un vîrf înalt, aflat în centrul acoperișului, avea menirea de a face să se scurgă apa de ploaie în patru direcţii, astfel încît spaţiul de dedesubt semăna cu

cortul unui general, întrerupt la mijloc de un adevărat labirint de scînduri și scoabe, năpădite de nenumărate pînze de paing care, în cîte o amiază de vară, străluceau ca niște șaluri și văluri de Bagdad. De-o parte și de alta, zbura, alerga sau se tîra cîte o insectă stranie — le vedeai atît pe grinzi cît și pe podele.

Sub coama acoperișului se afla o scăriță îngustă și rudimentară, cam ca scărițele amvoanelor din bisericile gotice; scărița asta ducea spre o platformă în formă de amvon, de unde o scăriță și mai îngustă, un fel de „scară a lui Iacob", urca pînă la luminatorul înalt. Deschizătura acestuia avea o suprafață de circa două picioare patrate, oferind un cadru solid geamului subțire vîrît acolo în chip de lucarnă. Lumina venea din acest unic izvor, filtrată prin perdeaua deasă a pînzelor de paing. De fapt, și scările, și platforma aceea erau împodobite cu ghirlănzi, covoare și baldachine de pînze de păianjen, care atîrnau și din grinzile tavanului întunecos, aidoma unor jerbe de mușchiu într-o pădure de chiparoși. În aceste pînze de păianjen se legănau, ca-n niște catacombe aeriene, miriade de insecte mumificate, de toate soiurile.

Ajuns pe platformă și oprindu-mă o clipă acolo, ca să-mi trag sufletul după urcușul atîtor scări, am avut parte de o priveliște stranie. Soarele era cam la jumătatea crugului. Pătrunzînd prin mica lucarnă, lumina lui tăiase un fel de tunel de-a curmezișul beznei compacte a podului. În acest curcubeu roiau milioane de crisalide; chiar și pe luminator se lipiseră mii de gîngănii, un întreg trib auriu, care scotea un bîzîit asemănător chimvalelor.

Vrînd să fac mai multă lumină, am încercat să dau la o parte capacul luminatorului; nu exista însă nici un zăvor, nici o încuietoare. Abia după mult timp am zărit un lăcățel, incrustat ca o stridie în fundul mării, printre pînzele buruienoase, doldora de crisalide și ouă de insecte. Înlăturîndu-le, am constatat că lacătul era încuiat

și am încercat să-l deschid cu ajutorul unui cui îndoit, dar în clipa aceea zeci de furnici și musculițe, pe jumătate amorțite, se tîrîră afară din gaura cheii ; simțind căldura soarelui de pe geam, ele începură să se foiască în jurul meu. Se iviră curînd și altele, pînă cînd mă năpădiră de-a binelea. Ațîțate parcă de această invazie în ascunzătoarea lor, nenumărate triburi țîșniră de dedesubt, roind ca viespile în jurul capului meu. În cele din urmă, opintindu-mă brusc, am izbutit să deschid capacul. Ce schimbare ! Scoțîndu-mi capul dintre pînzele de paing, așa cum și-l va scoate pînă la urmă și Omul, din bezna mormîntului și din tovărășia viermilor, pentru a contempla pajiștile veșnic verzi ale slavei nepieritoare, scoțîndu-mi așadar capul în văzduhul înmiresmat, m-am pomenit salutat de creștetele copacilor falnici din grădinița de jos — copaci ale căror frunze fluturau mult mai sus decît ardeziile acoperișului meu.

Înviorat de această priveliște, mi-am întors fața înăuntrul podului, luminat acum într-un chip neobișnuit. Ce de-a mai mobile vechi ! Un pupitru demodat, din ale cărui sertare țîșneau șoareci și din ale cărui compartimente ascunse răzbeau niște chițcăieli înfundate, ca din vizuinile veverițelor în păduri ; apoi un șir de jilțuri sparte, cu reliefuri ciudate pe spătare și brațe, numai bune pentru un conclav de vrăjitori. Și un cufăr ruginit, cu doage de fier și fără capac, burdușit cu o sumedenie de acte vechi, mucegăite, dintre care unul, avînd pe marginea de jos o pată de cerneală roșie, decolorată, arăta cam la fel cum ar fi putut să arate contractul iscălit de doctorul Faust la cererea lui Mefistofel. Iar în cel mai puțin luminat ungher al podului, unde zăceau vraiște tot felul de obiecte desperechiate — printre care un telescop spart și un glob ceresc găurit — se afla măsuța aceea veche : unul din picioarele-i despicate, ca acelea ale Diavolului, se zărea vag prin păienjenișuri. Ce praf gros, ca o pastă, se depusese pe clondirele și pe sticluțele de pe ea ! Cum se

solidificaseră substanțele lichide ce le umpluseră cîndva! Și ce ciudat arăta cărțoiul mucegăit din mijlocul mesei, *Magnalia* lui Cotton Mather[1]!

Am dus în casă atît masa cît și cartea, dîndu-le la reparat pe amîndouă. Eram hotărît să-i creez acestei mese jalnice și sihastre, lipsită atît de îndelung timp de orice societate veselă, o ambianță plăcută, cu ajutorul unor focuri și al unor ceainice fierbinți, ca și inimile noastre, fără să visez ce-o să clocească această fierbințeală.

Spre încîntarea mea, am constatat că masa nu era făcută din mahon, ci din lemn de măr, un lemn care căpătase, cu vremea, culoarea întunecată a nucilor. Mi se părea o mobilă numai bună pentru salonașul nostru lambrisat, după moda veche, cu panouri de cedru. Tăblia rotundă a mesei, sau *discul* ei, fusese în așa fel concepută, încît să poată fi lesne așezată într-o poziție perpendiculară, ceea ce permitea mutarea ei într-un colț, ori de cîte ori nu era folosită. Mă gîndeam că am putea s-o folosim, eu, nevastă-mea și cele două fiice ale noastre, ca măsuță pentru micul dejun și pentru ceai. Ar fi fost potrivită și pentru o partidă de *whist*. Și mă gîndeam cu plăcere că ar putea fi și o excelentă masă de citit.

Nevastă-mea nu arăta un prea mare interes acestor zboruri ale imaginației mele. Ideea însăși a admiterii unei asemenea mese demodate și mizere în societatea prosperă a celorlalte mobile, îi displăcea profund. Dar cînd, după un stagiu petrecut în atelierul ebenistului, măsuța s-a întors acasă, lustruită și lucioasă ca o monedă nou-nouță, nimeni nu i-a făcut o primire mai entuziastă decît aceea făcută de nevastă-mea. Măsuța a fost promovată la un loc de cinste în salonul cu panouri de cedru.

---

[1] *Magnalia Christi Americana*, principala operă a lui *Cotton Mather* (1663—1728), pastor presbiterian din Boston, cunoscut prin campaniile sale împotriva așa-ziselor „vrăjitoare".

Numai fiică-mea Iulia nu putea să uite emoţiile stranii pe care le încercase la prima ei întîlnire cu masa, întîlnire dealtfel întîmplătoare, care a avut loc, din păcate, tocmai în momentul cînd aduceam din pod masa. Ținînd-o de tăblie, o căram cu picioarele în jos, cînd, deodată, la un cot al scărilor, una din copitele-i acoperite cu pînze de păianjen o atinse pe fiică-mea, care tocmai urca scările. Nevăzînd nici o ființă vie — căci pe mine tăblia mă ascundea, ca o pavăză — nevăzînd altceva decît laba despicată a Diavolului, cum i se părea, fiică-mea scoase un țipăt, şi cine ştie ce s-ar fi putut întîmpla dacă nu i-aş fi vorbit numaidecît.

Sărmanei mele fiice, care era foarte nervoasă de felul ei, i-a trebuit mult timp ca să-și revină din spaima aceea. Fiind şi superstiţioasă, făcea o legătură între masa cu laba despicată şi presupusele fantome din pod, şi era supărată pe mine că încălcasem acel domeniu interzis. Mă ruga stăruitor să renunţ la ideea de a da mesei o întrebuinţare domestică. Rugămințile acestea erau sprijinite și de sora ei. Între fiicele mele exista o simpatie congenitală. Numai că nevastă-mea sfîrși prin a se declara în favoarea mesei. Prozaică din fire, mai era înzestrată și cu multă energie şi fermitate. Prejudecăţile Iuliei și ale Anei i se păreau pur şi simplu ridicole şi socotea că era de datoria ei, ca mamă, să le scoată din cap asemenea gărgăuni. Cu timpul, fetele fură convinse să șadă cu noi la masă, pentru a servi micul dejun sau ceaiul. Contactul nemijlocit n-a rămas fără efect. Treptat, treptat, fetele ajunseră să şadă liniștite la masă, cu toate că Iulia se ferea, pe cît posibil, să-i privească laba despicată, iar cînd mă vedea că zîmbesc, îmi arunca o căutătură gravă, ca şi cum mi-ar fi spus : „Stai, tată, că s-ar putea să faci și tu la fel !“

Proorocirile ei în legătură cu masa mă făceau să zîmbesc şi mai abitir, iar pe nevastă-mea o indignau în aşa

fel, încît o muștruluia rău pe Iulia. Între timp, eu mă delectam folosind masa pentru lecturile mele nocturne. Îmi cumpărasem, la un bazar, o pernă splendidă și, sprijinindu-mi coatele pe ea, în timp ce-mi feream cu palma ochii de lumină, stăteam ceasuri întregi aplecat peste cartea ciudată pe care-o adusesem din pod. Totul a mers bine, pînă la întîmplarea pe care o voi relata de îndată, întîmplare care, să nu se uite, s-a petrecut, ca dealtfel toate celelalte din această povestire, cu mult înainte de perioada „surorilor Fox“ [1].

Era într-o noapte de sîmbătă a lunii decembrie. Mă aflam, ca de obicei la această oră tîrzie, singur în salonașul cu panouri de cedru, în fața măsuței din lemn de măr. Încercasem de cîteva ori să mă ridic și să mă duc la culcare, dar nu izbutisem. Căzusem, de fapt, pradă unui soi de fascinație ; și, în afară de asta, anumite opinii rezonabile nu mi se mai păreau chiar atît de rezonabile ca înainte. Mă simțeam nervos. Cotton Mather care, în nopțile precedente, mă amuzase copios, mă îngrozea în noaptea aceasta. Rîsesem de sute de ori la lectura unor astfel de povești. Niște scorneli de babe, chiar dacă au haz ! Acum, însă, era cu totul altceva. Poveștile astea începeau să îmbrace haina realității. Și mă fulgeră pentru prima oară gîndul că autorul *Magnaliei* nu era un tip romantic, ca doamna Radcliffe [2], ci un om practic, harnic, cinstit și drept, fiind, pe deasupra, un doctor învățat, și în același timp un foarte bun și ortodox pastor creștin. Ce motive ar fi putut avea un astfel de om să mintă și să înșele ? Stilul lui are sim-

---

[1] Surorile Maggie și Katie Fox deveniseră celebre prin experiențele lor de spiritism, încă în 1848, la New York, notorietatea lor ajungînd să treacă, în cîțiva ani, chiar și Atlanticul. Oameni altminteri foarte serioși, ca de pildă ziaristul Horace Greeley, acordau credit deplin acestor escroace, dornice de glorie și de căpătuială.

[2] *Ann Radcliffe* (1764—1823), autoarea cîtorva „romanțuri gotice“, printre care cel mai celebru este *Misterele din Udolpho.*

plitatea și cutezanța prozaică a adevărului. El nu face decît să relateze, în modul cel mai direct, și cît se poate de amănunțit, activitatea vrăjitoarelor din Noua Anglie, fiecare întîmplare mai importantă fiind confirmată de niște concetățeni respectabili ; dealtfel, el însuși fusese martor ocular la nu puține dintre cele mai uluitoare întîmplări. Cotton Mather povestește ce-a văzut cu ochii lui, îmi spuneam. Dar este oare cu putință ?

Mi-am amintit că doctorul Johnson, prozaicul compilator al vestitului dicționar, credea în fantome, cum crezuseră dealtfel mulți alți bărbați vrednici și cu scaun la cap. Din ce în ce mai fascinat, am continuat să citesc, pînă noaptea tîrziu. În cele din urmă am ajuns să tresar la auzul celui mai mic zgomot, într-atît de adîncă era tăcerea din jur, deși aș fi preferat să nu fie chiar atît de adîncă.

Aveam lîngă mine, pe masă, un pahar cu punci cald, o băutură cu care eram obișnuit să mă tratez în fiece sîmbătă seara, în ciuda faptului că buna mea nevastă se împotrivise multă vreme acestui obicei, practicat dealtfel cu măsură, prezicîndu-mi că, dacă nu renunț, voi sfîrși prin a muri beat. Tocmai de aceea, în fiece dimineață de duminică, trebuia să fiu foarte atent, ca să nu manifest nici un pic de nervozitate în legătură cu vreun neajuns sau altul, deoarece o asemenea nervozitate mi-ar fi fost aruncată în obraz ca o dovadă sigură a urmărilor triste ale beției din ajun. Nevastă-mea, care nu punea niciodată în gură măcar un strop de punci, avea în schimb dreptul să-și manifeste ori de cîte ori poftea hachițele.

În noaptea cu pricina, însă, am ajuns să regret că nu-mi pregătisem o băutură mai tare, în loc de obișnuitul amestec, destul de slab. Simțeam nevoia unui stimulent, care să-mi dea curaj împotriva lui Cotton Mather, a acestui lugubru și îngrozitor Cotton Mather. Eram din ce în ce mai nervos, și numai fascinația mă ținea pe loc, împiedicîndu-mă să fug din odaie. Luminările ardeau cu fla-

cără joasă, fumegînd din pricina ciorchinilor de ceară topită, dar nu îndrăzneam să aduc mucările, ca să tai ceara ; ar fi făcut prea mult zgomot. Și totuși mai adineaori mă gîndisem că-i prea multă liniște !

Am citit mai departe. Simțeam însă o senzație ciudată în păr. Mă dureau și ochii, de atîta încordare ; știam că lectura prelungită le face rău. Şi mai știam că a doua zi mă voi căi amarnic. Am continuat totuși să citesc. N-aveam încotro : mîna descărnată a autorului nu-mi dădea drumul.

Deodată, am auzit un zgomot !

Mi s-a făcut părul măciucă !

Un sunet inexplicabil, — un fel de ciocănit înfundat, sau mai degrabă un scîrțîit bizar, combinat cu un ticăit ca de ghionoaie.

Tic, tac !

Da, suna ca un ticăit stins.

M-am uitat la orologiul meu din Strasbourg, atîrnat într-un colț al încăperii. Nu, nu el ticăia. Încetase să meargă.

Tic, tac !

Nu cumva era tictacul ceasului meu de buzunar ?

Potrivit obiceiului ei, nevastă-mea mi-l luase ca să-l atîrne în perete, în dormitorul nostru — așa făcea în fiece noapte, înainte de a se duce la culcare.

Am ciulit urechile, încordîndu-mi auzul.

Tic, tac !

Să fi fost cumva un cariu, în lambriul peretelui ?

Cu un pas tremurător, am dat ocol încăperii, lipindu-mi urechea de lambriuri.

Nu, nu se auzea dintr-acolo.

Tic, tac !

M-a cuprins un fel de tremurici. Mi-era rușine de spaima mea.

Tic, tac !

Ticăitul se auzea din ce în ce mai limpede și mai tare. M-am depărtat de perete, căci ticăitul părea să înainteze spre mine.

Mi-am rotit privirea prin încăpere, dar n-am văzut nimic deosebit, în afară de laba despicată a măsuței mele din lemn de măr.

Dumnezeule ! mi-am spus, cuprins de o furie subită. S-o fi făcut foarte tîrziu ! Nu cumva aud glasul nevesti-mi, care mă cheamă ? Da, da, trebuie să mă duc la culcare. Presupun că ușile au fost încuiate, nu e nevoie să mai verific.

Fascinația dispăruse, dar în schimb frica sporise. Despărțindu-mă de Cotton Mather, am pornit, cu un sfeșnic în mîinile-mi tremurătoare, spre dormitor, unde am ajuns în curînd, stăpînit de un simțămînt ciudat, ce mă făcea să privesc înapoi, ca un cîine ce se simte vinovat de ceva. Nerăbdător să intru de-a binelea în încăpere, m-am poticnit de un jilț.

— Încearcă să faci mai puțin zgomot, dragul meu, îmi spuse nevastă-mea, din pat. Mă tem c-ai băut prea mult punci. Prostul tău obicei a devenit un nărav. A, cine s-ar fi gîndit c-o s-ajung să te văd intrînd pe bîjbîitelea în dormitor ? !

— Nevastă, nevastă, i-am șoptit eu, ticăie ceva... acolo... în salonașul cu panouri de cedru.

— Sărmanul de el ! Și-a cam ieșit din minți ! Știam eu c-așa o să se-ntîmple... Vino-n pat, omule, și dormi, ca să-ți iasă gărgăunii din cap !

— Nevastă, nevastă !

— Hai, vino-n pat ! Te iert, de data asta. N-o să-ți amintesc de nimic, mîine dimineață. Dar zău că trebuie să te lași de băut, dragul meu ! Punciul ăsta te doboară !

— Nu mă mai scoate din sărite, exclamai eu, enervat de-a binelea. O să ies din casă !

— Nu, nu în halul ăsta ! Vino-n pat, dragule ! Nu mai spune o vorbă !

A doua zi dimineață, cînd m-am trezit, nevastă-mea nu mi-a pomenit nimic de pățania din ajun, și eu însumi am tăcut chitic, fiind cam stînjenit, mai ales din pricina panicii care mă cuprinsese. Ca urmare, cred că nevastă-mea va fi pus atitudinea mea stranie pe seama unei minți tulburate nu de stafii, ci de punci. Cît despre mine, stînd în pat și uitîndu-mă la soarele care bătea în geamuri, am început să mă gîndesc că lectura prelungită pînă dincolo de miezul nopții a scrierilor lui Cotton Mather nu-i priiește unui om și că, dimpotrivă, exercită o influență morbidă asupra nervilor și provoacă halucinații. M-am decis așadar să-i întorc definitiv spatele lui Cotton Mather. Luînd această hotărîre, nu mă mai temeam de o posibilă revenire a ticăitului. Începusem dealtfel să cred că ticăitul acela fusese doar o părere, un vîjîit în propriile-mi urechi.

Cum nevastă-mea se sculase, ca de obicei, înaintea mea, am zăbovit îndelung în baie, prelungindu-mi dinadins și în chip plăcut toaleta. Conștient că mai toate tulburările minții își au sorgintea în stările trupești, m-am frecat zdravăn cu peria și m-am spălat pe cap cu un spirt special din Noua Anglie, ce-mi fusese recomandat ca leac împotriva vîjîitului din urechi. Înfășurat în halatul meu, cu cravata bine legată la gît și cu unghiile tăiate și curățate, am coborît în salonașul cu panouri de cedru, pentru a-mi lua micul dejun.

Nu mică mi-a fost mirarea cînd am văzut-o pe nevastă-mea în genunchi, pe covorul de lîngă măsuță (pe care erau pregătite bucatele pentru prînzișor), în timp ce Iulia și Ana alergau înnebunite prin salonaș.

— Tăticule, tăticule ! exclamă Iulia, venind fuga spre mine. Știam că așa o să se-ntîmple ! Masa, masa !

— Duhuri, duhuri ! strigă Ana, arătînd, de departe, cu degetul spre masă.

— Liniște ! le porunci nevastă-mea. Cum ați vrea să aud, dacă faceți atîta gălăgie ? Tăceți odată ! Vino-ncoace, bărbate ! Acesta e ticăitul de care vorbeai ? De ce-ai ră-

mas locului ? Hai, lasă-te în genunchi și ascultă ! Auzi ? Tic, tic, tic... Acum îl auzi ?

— Îl aud, îl aud ! exclamai eu.

Fetele ne implorau să plecăm amîndoi de-acolo.

Tic, tic, tic !

Inexplicabilul ticăit se auzea de sub fața albă de masă, din ceainicul vesel, din pîinea prăjită muiată în lapte.

— Nu cumva s-a făcut foc și în odaia de-alături ? o întrebai eu pe Iulia.

Apoi, către nevastă-mea :

— Hai să luăm micul dejun acolo, draga mea. Lasă măsuța... spune-i lui Biddy să mute lucrurile în odaia de-alături !

Și spunînd acestea, am pornit spre ușă, foarte sigur de mine, dar nevastă-mea îmi răspunse, cu hotărîre în glas :

— Nu plec de-aici pînă nu văd ce-i cu ticăitul ăsta. Cauza lui poate fi descoperită, te asigur ! Eu nu cred în spirite, mai cu seamă la micul dejun... Biddy, Biddy ! Ia lucrurile astea și du-le înapoi în bucătărie !

Și-i dădu ceainicul.

Apoi scoase fața de masă, dezvelind tăblia.

— E masa ! E masa ! exclamă Iulia.

— Prostii ! o repezi nevastă-mea. Cine-a mai auzit vreodată de o masă care să ticăie ? Zgomotul vine din podea. Biddy ! Iulia ! Ana ! scoateți toate lucrurile din salonaș, cu masă cu tot ! Unde-s cleștișorii pentru scos ținte ?

— Pentru Dumnezeu, mămico, gemu Iulia, nu cumva ai de gînd să scoți covorul ?

— Poftiți cleștișorii, doamnă, zise Biddy, înaintînd cu pași tremurători.

— Dă-mi-i odată ! răcni nevastă-mea, iritată că biata Biddy îi întindea de la distanță cleștișorii, ca și cum stăpînă-sa ar fi fost ciumată.

— Și acum, bărbate, apucă tu covorul din colțul ăla, iar eu o să-l apuc de-aici !

Și se lăsă în genunchi pe covor, iar eu făcui la fel.

După ce covorul a fost scos, ne-am lipit urechile de podea, dar n-am auzit nici un ticăit.

— E masa ! Pînă la urmă, tot masa e ! izbucni nevastă-mea. Adu-o înapoi, Biddy !

— A, nu, coniță, vă rog, coniță, se smiorcăi Biddy.

— Stupidă creatură ! Adu-o tu, bărbate !

— Draga mea, avem destule alte mese, ce rost are s-o ceri tocmai pe aia ?

— Unde-i masa ? strigă nevastă-mea, cu dispreţ în glas, fără să-i pese de blînda mea dojană.

— În magazia de lemne, coniţă. Am dus-o cît putut mai departe, coniţă ! suspină Biddy.

— Mă duc eu s-o aduc din magazie, sau te duci tu ? mă întrebă nevastă-mea, într-un stil înfricoșător, de om de afaceri.

Am zbughit-o numaidecît pe ușă, drept spre magazie, unde mi-am găsit măsuţa aruncată, cu picioarele-n sus, peste una din lăzile cu rumeguș. Am adus-o grabnic înapoi, iar nevastă-mea a cercetat-o din nou cu atenţie. Tic, tic, tic ! Da, masa era !

— Coniţă, făcu Biddy, intrînd în încăpere, cu șalul la gît şi cu pălăria pe cap, v-aș suga să-mi plătiţi simbria, coniţă !

— Scoate-ţi numaidecît șalul şi pălăria şi pune din nou masa ! îi porunci nevastă-mea.

— Da, pune-o numaidecît, altfel chem poliţia ! strigai eu, ca un apucat.

— Doamne, Dumnezeule ! izbucniră fetele, într-un glas. Ce-o să se aleagă de noi ? Spiritele ! Spiritele !

— Nu vrei să pui masa ? exclamai eu, înaintînd spre Biddy.

— Da, o s-o pun, coniță... conașule... o s-o pun, zău ! Spirite ! Sfîntă Fecioară !

— Uite ce e bărbate, mi se adresă nevastă-mea. Sînt convinsă că, oricare ar fi cauza acestui ticăit, nici ticăitul nici masa nu ne pot face vreun rău, fiindcă sîntem cu

toţii nişte buni creştini, vreau să sper. Sînt hotărîtă să descopăr cauza, care o să iasă pînă la urmă la iveală, dac-avem răbdare. Cît o să trăim în această casă, numai la măsuţa asta o să luăm micul dejun! Aşa că aşezaţi-vă, să mîncăm în linişte! Dragele mele, adăugă ea întorcîndu-se cu faţa spre Iulia şi Ana, duceţi-vă în odaia voastră ca să vă liniştiţi. Să nu mai aud de copilăriile astea!

Cînd era cazul, nevastă-mea ştia să se impună ca stăpînă a casei!

Cît a durat micul dejun, încercările de a lega o conversaţie au fost zadarnice; degeaba arunca din cînd în cînd nevastă-mea cîte o vorbă veselă, pentru a le insufla celorlalţi propria-i stare de spirit. Iulia şi Ana, cu capetele aplecate peste ceştile de ceai, continuau să tragă cu urechea la ticăitul acela. Mărturisesc că mă molipsisem şi eu de acest nărav. Deocamdată, însă, nu se auzea nimic. Fie că ticăitul se stinsese, fie că, fiind prea slab, era acoperit de zgomotele din ce în ce mai puternice ale străzii, de larma zilei, atît de imperioasă în contrast cu liniştea nopţii şi a zorilor — fapt este că nu se mai auzea nimic. Nevastă-mea era indignată de pînda neliniştită a fetelor şi a mea însumi, cu atît mai indignată, cu cît faptul de a nu fi căzut pradă panicii părea să o bucure nespus. După ce faţa de masă a fost scoasă, nevastă-mea îmi luă ceasul şi, punîndu-l pe masă, li se adresă spiritelor ascunse, chipurile, în ea, pe un ton de sfidare zglobie:

— Hai, ticăiţi, să vedem care ticăie mai tare!

Deşi am lipsit toată ziua de-acasă, m-am gîndit tot timpul la masa aceea misterioasă, întrebîndu-mă: Să fi spus oare Cotton Mather adevărul? Să existe oare cu adevărat spirite? Iar spiritele astea să bîntuie oare o biată masă? Ar fi oare în stare Diavolul să-şi arate copita despicată în casa unei familii nevinovate? Tremuram la gîndul că eu însumi introdusesem acea copită în casă, nesocotind avertismentele solemne ale fiicelor mele. Şi nu doar o copită, ci trei!

Către amiază, gîndurile astea începură să se estompeze. Contactul necontenit cu atîția trecători de pe stradă, grăbiți să-și vadă de treburile lor practice, îmi spulberă aceste himere. Și, amintindu-mi că nici în ajun nici în dimineața acelei zile nu mă arătasem din cale-afară de intrepid, m-am hotărît să recîștig încrederea nevesti-mi.

În consecință, după ce-am servit ceaiul și după ce-am terminat cele trei partide de *whist*, fără ca în tot acest timp să fi auzit vreun ticăit (ceea ce mi-a sporit curajul !), le-am spus celorlalți membri ai familiei că-i cazul să se ducă la culcare, iar eu mi-am luat pipa și mi-am tras jilțul lîngă cămin. Scoțîndu-mi papucii, mi-am tolănit picioarele pe grătarul vetrei, cu un aer la fel de liniștit ca acela arborat de bătrînul Democrit printre mormintele din Abdera, într-un miez de noapte, cînd niște ștrengari afurisiți din acel orășel au încercat să-l sperie pe vajnicul filozof prefăcîndu-se în fantome [1].

Și-mi spuneam că, prin purtarea lui cu acel prilej, el dăduse un exemplu bun pentru toate timpurile ; căci, absorbit de studiul său, filozoful nici nu și-a ridicat ochii de pe pagină, în ceasul acela tîrziu, cînd a auzit zgomotele ciudate din jur, ci s-a mulțumit să spună : „Duceți-vă acasă, băiețașilor ! Nu-i un loc potrivit pentru voi, o să răciți !“ Tîlcul filozofic al acestor cuvinte rezidă în concluzia lor implicită, că orice încercare de a supune investigației vreun posibil fenomen spiritist este absurdă ; că, la prima manifestare a unor asemenea fenomene, mintea unui om normal le respinge ca pe-o înșelătorie, nevrednică de a fi luată în seamă, îndeosebi dacă fenomenele cu pricina se produc într-un cimitir, loc îndeobște liniștit, prielnic singurătății, ceea ce și explică de ce bătrînul filozof își alesese cimitirul din Abdera ca loc de studiu.

Eram așadar singur, și toate zgomotele amuțiseră. Am renunțat la pipă, nesimțindu-mă îndeajuns de calm ca să

---

[1] *Democrit*, filozof grec născut pe la 460 î.e.n. în orășelul Abdera, de pe litoralul Traciei.

mă bucur într-adevăr de ea. Luînd la întîmplare un ziar, am început să-l citesc, cu o grabă nervoasă, la lumina unei lumînări așezate pe un suport, în fața focului din cămin. În ce privește măsuța din lemn de măr, mă gîndeam că n-ar avea nici un rost s-o folosesc în noaptea aceea, mai ales că în ultima vreme îmi apăruse cam prea joasă pentru o masă de citit. Se afla, însă, destul de aproape, în mijlocul încăperii.

Oricît m-aș fi străduit, n-am prea reușit să citesc. Eram numai urechi, nu și ochi ! Dar starea asta de pîndă auriculară nu ținu mult.

Tic, tic, tic !

Cu toate că nu-l auzeam pentru prima oară, și cu toate că, de data asta, mă și așteptasem să-l aud, ticăitul mă luă totuși prin surprindere, ca bubuitul unei ghiulele care-ar fi spart fereastra.

Tic, tic, tic !

Am rămas nemișcat un timp, încercînd din răsputeri să mă stăpînesc. Ridicîndu-mă apoi, mi-am ațintit privirile asupra mesei, m-am îndreptat spre ea fără șovăire și am apucat-o în brațe, tot fără șovăire, dar am pus-o jos grabnic și am început să mă plimb de colo pînă colo, oprindu-mă din două în două secunde, ca să trag cu urechea. Între timp, lupta dintre panică și filozofie, ce se dădea în sufletul meu, rămînea nedecisă.

Tic, tic, tic !

Ticăitul se auzea îngrozitor de deslușit în noapte.

Pulsul îmi bătea slab, dar inima dădea să-mi sară din piept. Nu știu ce s-ar fi putut întîmpla, dacă Democrit nu mi-ar fi sărit în ajutor chiar în clipa aceea. Rușine, mi-am zis, la ce-i bună filozofia, dacă un exemplu atît de frumos dat de unul dintre cei mai străluciți slujitori ai ei, nu poate fi urmat ? Și m-am decis numaidecît să-l urmez, imitînd pînă și îndeletinicirea și ținuta bătrînului înțelept.

Așezîndu-mă din nou în jilț, cu ziarul în față și cu spatele la masă, am rămas așa cîtva timp, cufundat parcă în

meditație, iar cînd mi-am dat seama că ticăitul nu mai contenea, i-am azvîrlit această sfidare, rostită pe tonul cel mai sec și mai nepăsător cu putință :

— Haide, hai, Tică-Tic, băiete, destul te-ai jucat, e tîrziu !

Tic, tic, tic !

Ticăitul avea acum ceva batjocoritor ; ai fi zis că rolul pe care mă străduiam să-l joc, într-un chip atît de penibil, îl făcea să rîdă. Dar orișicît m-ar fi jignit zeflemeaua lui, ea mă îndemna să stărui ; eram hotărît să nu cedez, nici măcar în privința modului de a-i vorbi direct ticăitului :

— Haide, hai, Tică-Tic, băiete, nu mai fă atîta gălăgie! Destul cu joaca, e timpul să isprăvești !

Și iată că ticăitul încetă brusc. N-am pomenit ascultare mai promptă din partea cuiva ! Și nu m-am putut stăpîni să-i dau ocol mesei, ca și cum ar fi fost o ființă vie și rațională, cînd, deodată, spre marea mea uimire, am văzut că pe tăblia ei se mișca, mai bine zis se foia și se zvîrcolea ceva. Ceva strălucitor ca un licurici. Fără să-mi dau seama ce fac, am înșfăcat vătraiul care era la îndemînă, dar l-am pus jos numaidecît, gîndindu-mă cît de absurd ar fi să ataci un licurici cu vătraiul ! N-aș putea spune precis cît timp am rămas ca vrăjit, cu ochii holbați și cu fața întoarsă spre masă, în vreme ce trupul mi-era întors spre cămin. Pînă la urmă, am reușit să mă ridic și, încheindu-mi haina de sus pînă jos, la toți nasturii, am pornit într-un marș hotărît spre măsuță. Și acolo, drept în mijlocul ei, am zărit o găurică diformă, mai bine zis o crăpătură minusculă, din care (aidoma unui fluture ieșind din crisalida lui) se zbătea să iasă obiectul acela strălucitor, orice va fi fost. Mișcarea lui era însăși mișcarea vieții. Țintuit ca de-o vrajă, mă întrebam : „Există oare cu adevărat spirite ? Să fie oare acesta unul dintre ele ? Nu se poate, pe semne că visez !"

Și mi-am întors privirea spre focul roșiatic din vatră, apoi din nou spre luciul palid al mesei. Ceea ce am văzut acolo nu era o iluzie optică, ci o adevărată minune. Înce-

pusem să tremur iarăşi, cînd Democrit mi-a venit din nou în ajutor, ca un prieten. Graţie lui, m-am străduit să examinez într-un mod pur ştiinţific obiectul acela straniu, de o strălucire supranaturală. Văzut în această perspectivă, semăna cu un gîndăcel sau cu un mic cărăbuş scînteietor, care mai şi bîzîia niţeluş, pe cît mi se părea.

Am continuat să-l privesc, din ce în ce mai calm şi mai stăpîn pe mine, în timp ce el continua să se zvîrcolească şi să strălucească, zbătîndu-se să iasă şi fiind chiar pe punctul de a evada din temniţa lui. Atunci, m-a fulgerat un gînd. Apucînd repede un pahar, l-am pus peste gînganie, taman la timp ca s-o prind.

După ce am mai stat cîteva minute ca să mă uit la ea, am lăsat-o sub paharul acela şi m-am retras, destul de liniştit.

În momentul respectiv nu puteam, zău, să pricep fenomenul. Cum putea oare un gîndac viu să iasă dintr-o masă moartă ? cum ar fi putut oare un licurici să răzbească dintr-o bucată de lemn vechi, uitată vreme de cine ştie cîţi ani într-un pod vechi ? Cine a mai auzit, sau măcar a visat, despre una ca asta ? Cum de-a ajuns gîndăcelul acolo ?

Dar n-are a face, îmi spuneam. Gîndindu-mă la Democrit, mă hotărîsem să rămîn calm. Oricum, misterul ticăitului fusese lămurit. Era doar zgomotul făcut de gîngania aceea, care tot ronţăia şi pilea, ca să-şi croiască drum afară. Gîndul că ticăitul încetase pentru totdeauna mă umplea de bucurie. Şi eram decis să nu scap ocazia de a culege niscaiva lauri pe chestia asta.

Drept care, a doua zi dimineaţă, i-am spus neveste-mi :

— N-o să mai auzi nici un ticăit în măsuţa noastră. I-am pus eu capăt !

— Zău, bărbate ? se miră ea, cam nevenindu-i a crede.

— Da, nevastă, i-am răspuns eu, poate prea înfumurat. Am făcut să amuţească ticăitul acela ! Poţi fi sigură că n-o să te mai sîcîie.

În zadar mă rugă ea să-i explic această afirmație. Nu voiam să-i satisfac curiozitatea ; voiam, în schimb, să-i dau a înțelege că aș fi putut să pun capăt ticăitului printr-o faptă eroică, menită să atîrne mai greu în balanță decît spaima vădită în ajun. Era un soi de minciună tacită, destul de inofensivă, ba chiar folositoare, după cum mi se părea.

Dar cînd am intrat în salonaș pentru micul dejun, am văzut-o pe nevastă-mea în genunchi sub masă, în timp ce fiicele mele arătau de zece ori mai speriate ca data trecută.

— De ce mi te-ai lăudat cu povestea aia ? mă întîmpină nevastă-mea, indignată. Puteai să-ți închipui c-o să fie grabnic dată în vileag ! Uită-te și la crăpătura asta ! Și auzi cum ticăie, mai clar ca oricînd !

— Imposibil ! exclamai eu.

Dar, lipindu-mi urechea de masă, n-am mai avut nici o îndoială : ticăitul reîncepuse !

Cînd mi-am mai venit în fire, am întrebat unde-i gîndacul ?

— Gîndac ? gemu Iulia. Ce tot vorbești, tăticule ?

— Sper că n-ai introdus gîndaci în această casă, îmi spuse nevastă-mea, cu asprime.

— Gîndacul, gîndacul ! strigai eu. Gîndacul de sub pahar !

— Gîndaci în pahar ? ! exclamară într-un glas fetele. Nu în paharele *noastre*, să sperăm ! Doar n-ai putut să pui gîndaci în paharele noastre ! O, ce-nseamnă toate astea, tăticule ?

— Vedeți crăpătura asta, gaura asta ? le-am răspuns eu, punînd degetul pe despicătura aceea minusculă.

— De văzut, se vede, zise nevastă-mea, cu arțag. Dar cum de s-a ivit acolo ? ce i-ai făcut mesei ?

— Vedeți crăpătura asta ? repetai eu, cu glas apăsat.

— Da, da ! exclamă Iulia. Tocmai asta m-a și speriat, e o treabă vrăjitorească !

— Spiritele, spiritele ! strigă Ana.

— Linişte ! porunci nevastă-mea. Spune-ne, omule, ce ştii despre crăpătura asta !

— Nevastă, şi fetelor, le răspunsei eu, cu gravitate, din această crăpătură a ieşit aseară, în timp ce şedeam singur aici, un minunat...

Ajuns aici, m-am oprit fără voia mea, fascinat de atenţia încordată cu care mă ascultau Iulia şi Ana.

— Ce anume ? ce anume ? strigă Iulia, căscînd nişte ochi cît cepele.

— Un gîndac, Iulia.

— Un gîndac ? ! se miră nevastă-mea. Un gîndac să iasă din masa asta ? ! Şi ce-ai făcut cu el ?

— L-am vîrît sub un pahar.

— Biddy, Biddy ! strigă nevastă-mea, alergînd spre uşă. Ai văzut vreun pahar pe masa asta, cînd ai dereticat prin odaie ?

— Sigur că da, coniţă, un pahar, şi dedesubt un gîndac groaznic !

— Şi ce-ai făcut cu el ? o întrebai eu.

— Aruncat gîndacul în foc, conaşule, şi spălat bine paharul, coniţă !

— Unde-i paharul acela ? izbucni Ana. Sper că i-ai făcut vreun semn, vreo zgîrietură... N-o să beau niciodată din el, ai grijă să nu mi-l pui niciodată în faţă, Biddy ! Un gîndac ! Un gîndac ! Ah, Iulia ! Ah, mămico, îl simt cum se tîrăşte pe mine, chiar în clipa asta ! Blestemată masă !

— Spiritele, spiritele ! îi ţinu isonul Iulia.

— Fetelor, le vorbi nevastă-mea, cu autoritatea ei de mamă, retrageţi-vă în camera voastră şi staţi acolo pînă veţi reuşi să vă purtaţi ca nişte fiinţe ceva mai raţionale. Păi, se poate oare ca un gîndac, un simplu gîndac, să vă sperie în aşa hal, încît să vă pierdeţi şi puţina minte pe care-o aveţi ? Plecaţi de-aici ! Sînt uluită şi întristată de o asemenea purtare copilăroasă !

— Și acum, mi se adresă ea mie, de îndată ce fetele ieșiră din încăpere, spune-mi, chiar e adevărat că un gîndac a ieșit din găurica asta din masă ?

— Zău că da, nevastă !

— L-ai văzut cu ochii tăi, ieșind pe-acolo ?

— L-am văzut.

Nevastă-mea cercetă cu luare aminte crăpătura, aplecîndu-se deasupra ei.

— Ești sigur ? mă întrebă ea, rămînînd aplecată.

— Sigur de tot !

Nevastă-mea tăcea. Începui să cred că taina acestei întîmplări o impresionase pînă și pe ea. Da, îmi spuneam, acuș-acuș o s-o văd că tremură și dîrdîie, ba, poate, cine știe, o să cheme și vreun popă bătrîn ca să descînte masa și s-alunge spiritele !

— Uite ce-o să facem, îmi spuse ea deodată, cu glas ațîțat.

— Ce anume, nevastă ? o întrebai eu, curios, așteptîndu-mă la o propunere mistică sau măcar misterioasă.

— O să frecăm bine masa cu praful ăla contra gîndacilor, despre care-am auzit că face minuni !

— Dumnezeule ! Vasăzică, nu crezi că-i vorba de spirite ?

— Spirite ? !

Accentul disprețuitor era vrednic de însuși Democrit.

— Bine, dar cum rămîne cu ticăitul... cu ticăitul ăsta ?

— O să-l fac eu să amuțească ! de-ar fi să bat masa cu biciul !

— Mai las-o încolo, nevastă, acum exagerezi în cealaltă direcție ! Masa asta nu poate fi lecuită nici cu praful contra gîndacilor, nici cu biciul. E o masă ciudată, nevastă! N-are rost să ne ascundem după deget.

— În tot cazul, o s-o frec zdravăn, îmi răspunse ea și, chemînd-o pe Biddy, îi porunci să aducă o perie și niște ceară și să curețe bine masa.

După această operațiune, ne-am așezat din nou la masă, pentru micul dejun, dar fetele mele nu și-au făcut apariția: Iulia și Ana n-au mîncat nimic în dimineața aceea.

După ce fața de masă a fost scoasă, nevastă-mea a luat niște ciment de o culoare mai închisă și a astupat ermetic găurica.

Văzînd cît de palide erau fetele mele, le-am invitat stăruitor la o plimbare. Cu acest prilej, a avut loc următoarea conversație :

— Presimțirile mele cele mai rele în legătură cu masa aceea s-au adeverit, tăticule, îmi spuse Iulia. Nu degeaba m-a prevenit ea însăși atunci, atingîndu-mi umărul cu laba ei despicată !

— Prostii ! îi răspunsei eu. Hai să mergem la cofetăria lui Brown și să mîncăm o înghețată !

Spiritul lui Democrit pusese și mai mult stăpînire pe mine. Printr-o curioasă coincidență, puterea lui creștea o dată cu aceea a soarelui.

— Nu-i așa că-i miraculos să vezi o gînganie ieșind dintr-o masă ? mă întrebă Ana.

— Nu-i nici un miracol, fata mea. Nimic mai obișnuit pentru o gînganie decît să-și clocească ouăle în lemn. Ai văzut și tu cum ies insectele din surcelele pregătite pentru focul din vatră.

— Da, dar surcelele sînt tăiate dintr-un lemn proaspăt, abia adus din pădure, pe cînd masa aceea are cel puțin o sută de ani !

— Și ce-i cu asta ? replicai eu, vesel. Nu s-au găsit oare atîtea broaște vii în miezul unor stînci moarte, vechi de cînd lumea ?

— Orice-ai spune, tăticule, eu una simt că sînt spirite, zise Iulia. Te rog, tăticule, să scoți din casă masa aceea bîntuită de duhuri !

— Prostii ! o repezii eu.

Printr-o altă coincidenţă bizară, cu cît fetele mele erau mai speriate, cu atît mai plin de curaj mă simţeam eu însumi.

Veni şi seara.

— Iarăşi ticăie, îmi spuse nevastă-mea. Crezi că ticăitul ăsta va fi urmat de apariţia unui nou gîndăcel ?

În chip ciudat, gîndul acesta nu-mi trecuse prin minte pînă atunci. Nu mă gîndisem c-ar putea să existe două sau, cine ştie, trei gîngănii acolo !

M-am hotărît să iau unele măsuri de precauţie şi să-l capturez pe cel de-al doilea gîndăcel, dacă s-ar fi prezentat un al doilea. În timpul serii, ticăitul s-a auzit din nou. Pe la orele zece, am pus un pahar peste locul de unde mi se păruse că se auzea ticăitul. Ne-am dus apoi la culcare cu toţii, iar eu am vîrît cheia în buzunar, după ce am încuiat uşa salonaşului cu panouri de cedru.

A doua zi dimineaţă, n-am văzut nimic deosebit, dar am auzit ticăitul. Fetele mele începură din nou să tremure de frică. Ar fi vrut să-i cheme pe vecini, dar nevastă-mea se opuse categoric : am fi ajuns de rîsul lumii ! Am convenit aşadar să nu spunem nimănui nimic. Biddy a primit şi ea ordine stricte şi, pentru a preîntîmpina orice risc, i s-a interzis să se ducă în săptămîna aceea la spovedanie, căci ar fi fost în stare să-i spună pastorului.

Am rămas toată ziua în casă, iar cam o dată pe oră mă aplecam peste măsuţă, apropiindu-mi ochii şi urechile de tăblia ei. Către seară, mi s-a părut că ticăitul se înteţeşte şi că nu-l mai desparte de mine decît un strat din ce în ce mai subţire. Aveam, de asemenea, impresia că în locul unde pusesem paharul apăruse o uşoară umflătură a lemnului. Pentru a pune capăt încordării, nevastă-mea îmi propuse să iau un cuţit şi să tai lemnul în locul acela, dar aveam eu un plan ceva mai bun, deşi cerea mai multă răbdare, şi anume, să stau de veghe toată noaptea, împreună cu nevastă-mea, deoarece, judecînd după semnele de pînă acum, gîngania avea să-şi facă apariţia înainte de

zori. Eu unul eram curios să asist la această naştere — la ieşirea puiului din găoace.

Nevastă-mea socoti că planul era destul de bun, dar stărui ca şi Iulia şi Ana să stea de veghe împreună cu noi, pentru ca dovezile înregistrate de simţurile lor să le spulbere toate spaimele şi prejudecăţile acelea copilăreşti. Căci pentru nevastă-mea, numai o imaginaţie infantilă putea să creadă că spiritele ar fi în stare să ticăie şi să se deghizeze în gîndaci. E adevărat că nici ea nu-şi explica fenomenul, dar era încredinţată că putea, şi avea să fie explicat într-un fel sau altul, spre deplina ei mulţumire. Fără să ştie, nevastă-mea era un Democrit de sex femeiesc. În ce mă priveşte, nutream simţăminte amestecate. Într-un fel ciudat şi deloc neplăcut, oscilam între Democrit şi Cotton Mather, deşi faţă de nevastă-mea şi de fiicele mele mă prefăceam într-un Democrit perfect, bătîndu-mi joc de fantome şi de alte asemenea apariţii.

Luînd cu noi o canitate mare de lumînări şi de pocnitori, ne-am aşezat la masă toţi patru. Un timp, eu şi nevastă-mea am discutat cu însufleţire. Fetele noastre, însă, nu scoteau o vorbă. Iar cînd eu şi nevastă-mea ne-am apucat să jucăm o partidă de *whist*, ele nu au vrut nici în ruptul capului să ni se alăture, aşa că a trebuit să jucăm nu cu o singură „mînă moartă", ci cu două. Nevastă-mea a cîştigat partida şi, obosită de victorie, a pus de-o parte cărţile.

Orele unsprezece şi jumătate. Nici urmă de gîndăcel. Lumînările începuseră să ardă cu flacără scăzută ; nevastă-mea tocmai se pregătea să le reteze ciucurii de ceară, cînd, deodată, se auzi o bufnitură puternică, un fel de ciocănit înfundat.

Iulia şi Ana săriră în picioare.

— Totul e-n ordine ! strigă cineva, din stradă : era paznicul de noapte, care, după ce izbea cu bîta lui în trotuar, scotea această exclamaţie de mulţumire.

— Totul e-n ordine, ați auzit, fetelor ? le întrebai eu, amuzat.

Era uimitor cît de viteaz mă simțeam în tovărășia a trei femei, dintre care două păreau înnebunite de spaimă.

M-am ridicat ca să-mi aduc pipa, și am tras niște fumuri filozoficești. Trăiască Democrit ! îmi spuneam.

Ședeam și fumam așa, într-o liniște deplină, cînd, deodată, poc ! poc ! poc ! drept de sub masă, un pocnet puternic !

De data asta, am sărit în picioare toți patru, iar pipa mi s-a spart.

— Dumnezeule, ce-i asta ?

— Spiritele, spiritele ! exclamă Iulia.

— Văleu, văleu ! strigă Ana.

— Să vă fie rușine ! le mustră nevastă-mea. Zgomotul pe care l-ați auzit venea din pivniță, unde s-au spart probabil niște sticle cu cidru proaspăt. I-am spus lui Biddy să lege chiar azi sticlele cu sîrmă.

Transcriu aici unele dintre însemnările mele din timpul nopții :

„Unu noaptea. Nici urmă de gîndăcel. Ticăitul continuă. Nevastă-mea a-nceput să moțăie.

Două noaptea. Nici urmă de gîndăcel. Ticăit intermitent. Nevastă-mea doarme tun.

Trei noaptea. Nici urmă de gîndăcel. Ticăitul destul de regulat, Iulia și Ana încep să moțăie.

Patru. Nici urmă de gîndăcel. Ticăit regulat, dar stins. Nevastă-mea, Iulia și Ana dorm tun în fotoliile lor.

Cinci. Nici urmă de gîndăcel. Ticăit foarte stins. Mi-e cam somn. Cele trei continuă să doarmă."

Însemnările nu merg mai departe.

— Poc, poc, poc !

O bătaie puternică în ușă ne făcu să sărim în picioare, treziți brusc din visele noastre.

— Poc, poc, poc !

Iulia și Ana începură să țipe.

Eu mă ghemuisem într-un colţ.

— Proştilor ! ne strigă nevastă-mea. E brutarul, care ne aduce pîinea !

Orele şase.

Nevastă-mea se duse la fereastră, ca să ridice obloanele, dar nu apucă să termine, că Iulia scoase un chiot : gîndăcelul se zbătea, pe jumătate înăuntrul crăpăturii, pe jumătate în afara ei, strălucind ca un opal în semiîntunericul din încăpere.

Nici dac-ar fi purtat la brîu o săbioară — una de Damasc — iar la gît o zgărdană — una de diamante — şi dac-ar fi ţinut în lăbuţele lui o puşcă minusculă — una de aramă — i-ar în guriţă un mic manuscris — unul chaldeean — nu le-ar fi încîntat mai mult pe fetele mele. Şi era, într-adevăr, un gîndăcel frumos, o minune de gîndăcel, ca un juvaer, sau ca o fărîmă scînteietoare a soarelui în asfinţit.

Iulia şi Ana nu visaseră niciodată un asemenea gîndăcel. Pentru ele, cuvîntul „gîndac" fusese întotdeauna sinonim cu „hidoşenie". Acest gîndăcel avea însă ceva îngeresc, şi nici nu semăna a gîndac ; mai bine zis, n-avea în comun cu gîndacul, decît prima silabă : era gingaş ca un gînd frumos.

Iulia şi Ana nu se mai săturau să-l privească. Nu mai erau speriate, ci încîntate !

— Dar cum de-a ajuns făptura asta ciudată şi splendidă în masa noastră ? întrebă Iulia.

— Spiritele pot ajunge oriunde, îi răspunse Ana.

— Scîrţ ! făcu nevastă-mea.

— Mai auziţi vreun ticăit ? întrebai eu.

Îşi lipiră toate trei urechile de masă, dar n-auziră nimic.

— Ei bine, le-am spus, acum, că totul s-a terminat, o să mă duc să iau unele informaţii, da, chiar azi dimineaţă o să mă duc.

— Du-te, tăticule ! mă rugă Iulia. Du-te și consult-o pe Madame Pazzi, magiciana !

— Ba, mai bine du-te la profesorul Johnson, naturalistul, îmi spuse nevastă-mea.

— Bravo, doamnă Democrit ! exclamai eu. Profesorul Johnson e omul care ne trebuie !

Am avut norocul să-l găsesc pe profesor acasă. Pus la curent cu cele întîmplate, el se arătă oarecum interesat — deși cu un interes cam rece — și mă însoți, cu un aer grav, pînă acasă. Masa îi fu prezentată, cu cele două găuri și cu gîndăcelul ivit peste noapte ; după ce i-am furnizat toate detaliile, de față cu nevastă-mea, și cu fiicele mele, l-am întrebat pe profesor :

— Și acum, domnule profesor, care-i părerea dumneavoastră ?

Punîndu-și ochelarii pe nas, învățatul profesor privi țintă masa, apoi zgîrie ușor cu briceagul marginile celor două găuri, dar nu scoase o vorbă.

— Nu găsiți că-i ceva neobișnuit ? îl întrebă, cu neliniște în glas, Ana.

— Foarte neobișnuit, domnișoară !

Drept care, Iulia și Ana schimbară priviri pline de tîlc.

— Nu-i așa că-i ceva miraculos ? întrebă Iulia.

— Cu totul și cu totul miraculos, domnișoară.

Fetele mele se priviră din nou cu tîlc, iar Iulia se simți încurajată să pună o nouă întrebare :

— Nu-i cazul să recunoașteți, domnule, că e opera unor spi... spi...

— Spirite ? Nicidecum ! sună sec, răspunsul.

— Fetelor, mă amestecai eu în vorbă, nu uitați că întrebările voastre nu-i sînt puse lui Madame Pazzi, magiciana, ci eminentului naturalist, profesorul Johnson. Și acum, domnule profesor, adăugai eu, fiți drăguț și explicați-ne, luminați-ne mințile neștiutoare !

Nu voi repeta întocmai cuvintele rostite de eminentul savant — care, în treacăt fie spus, avea un stil cam prozaic în transparența lui — e destul să rezum sensul explicației pe care ne-a dat-o :

Întîmplarea nu era chiar fără precedent. Masa era întocmită din lemn de măr, un pom foarte căutat de tot felul de insecte. Gîndăceii noștri ieșiseră din ouăle depuse în scoarța pomului viu, din livadă. În urma unui examen atent al poziției orificiului prin care ieșise ultimul gîndăcel, examen corelat cu analiza straturilor corticale ale tăbliei, se putea presupune — pornind de la cei patru centimetri săpați în direcția fibrei, înainte ca gîndăcelul să fi răzbit afară, și calculînd volumul total al straturilor corticale din tăblia mesei — se putea presupune, așadar, că oul fusese depus în pom cu aproximativ nouăzeci de ani înainte de tăierea mărului. Dar cît timp va fi trecut între tăierea pomului și zilele noastre ? Măsuța era foarte demodată. Presupunînd că avea vîrsta de optzeci de ani, însemna că gîndăcelul zăcuse timp de o sută și cincizeci de ani în oul acela. Cel puțin, așa calculase profesorul Johnson.

— Ei, Iulia, unde-ți mai sînt spiritele, după această explicație științifică a cazului ? o întrebai eu pe fiică-mea (deși mărturisesc că nu înțelesesem pe deplin explicația). Fenomenul e admirabil chiar și așa, dar unde sînt spiritele tale ?

— Da, unde sînt ? repetă și nevastă-mea.

— Nu se poate ca domnișoara să fi asociat *realmente* acest fenomen absolut natural cu vreo ipoteză spiritistă rudimentară ! Nu-i așa, domnișoară ? o întrebă învățatul profesor, cu un rînjet vag.

— Orice ați spune, replică Iulia, ridicînd în lumină paharul cu opalul acela viu și strălucitor, orice ați spune, făptura asta superbă ne oferă o pildă de spiritualitate, chiar dacă nu-i un spirit. Căci, dacă o biată gînganie a putut, după ce a zăcut o sută și cincizeci de ani în mormînt,

să iasă la lumină, nu s-ar putea oare ca și spiritul omului să reînvie ? Spirite, spirite ! exclamă Iulia, ca în extaz. Continui să cred în spirite, dar acum cred în ele cu încîntare, nu cu groază, ca în trecut.

Misterioasa gînganie nu s-a bucurat prea multă vreme de viața ei radioasă : chiar a doua zi, a murit ! Dar fetele mele au păstrat-o. Îmbălsămată într-un flacon cu oțet, gîngania își are locul pe măsuța din lemn de măr, în salonașul cu panouri de cedru.

Dacă vreo doamnă s-ar îndoi de adevărul celor istorisite mai sus, fetele mele ar fi bucuroase să-i arate și măsuța și gîndăcelul, precum și cele două picături de ceară ce indică locul exact al găurilor făcute de cele două gîngănii în tăblia, azi reparată, a măsuței, cam la fel cum sînt indicate locurile unde ghiulelele au lovit în biserica de pe Brattle Street.

BILLY BUDD, MARINARUL

(O POVESTIRE VĂZUTĂ DIN INTERIOR)

Închin această povestire englezului Jack Chase, şef al gabiei mari pe fregata americană „United States“ în anul 1843 — oriunde s-ar afla acum nobila lui inimă, fie pe pămînt, fie în paradis.

1

Pe vremea cînd nu apăruseră încă vapoarele, cel ce trecea prin docurile oricărui port maritim mai important avea prilejul să vadă, mai adeseori decît în zilele noastre, cîte un grup de marinari bronzaţi, coborîţi de pe vreun vas de război sau de comerţ, pentru a se plimba pe ţărm în straie de sărbătoare. Cîteodată flancau sau chiar înconjurau ca o gardă personală vreun exemplar superior al propriei lor tagme, care se mişca printre ei, întocmai ca Aldebaran printre aştrii mai mărunţi ai constelaţiei sale. Insul acela important era „Marinarul chipeş, figură dominantă atît pe vasele de război, cît şi pe vasele comerciale din acea epocă mai puţin prozaică. Fără pic de vanitate, ci mai degrabă cu dezinvoltura şi graţia unui vlăstar regesc, părea să accepte omagiul spontan al camarazilor săi. Îmi vine în minte un caz oarecum ieşit din comun. La Liverpool, în urmă cu o jumătate de veac, am văzut în umbra marelui şi murdarului zid al Docurilor

Prințului (zid dărîmat între timp) un matelot atît de negru, încît trebuie să fi fost vreun african pur-sînge, din seminția lui Ham[1]. Era neobișnuit de înalt și bine legat. Peste pieptul lui de abanos fluturau cele două capete ale unei năframe de mătase colorată, prinsă neglijent în jurul gîtului ; de urechi îi atîrnau niște cercei mari de aur, iar capul frumos i-era încadrat de-o tichie scoțiană cu bentiță.

Era într-o zi fierbinte de iulie, la amiază, iar fața lui, lucioasă de transpirație, iradia o veselie barbară. Împărțind vorbe de duh în dreapta și-n stînga, cu dinții albi scăpărîndu-i ca niște fulgere, pășea vesel în mijlocul camarazilor săi. Aceștia alcătuiau un nemaipomenit amestec de neamuri și de culori, cum i-ar fi plăcut lui Anacharsis Cloots[2] să convoace în fața primei Adunări franceze, în calitate de reprezentanți ai neamului omenesc. La fiece omagiu spontan adus de trecători acestei pagode negre ambulante — omagiu exprimat printr-o oprire în loc, cu ochii holbați, și, ceva mai rar, printr-o exclamație — pestrița lui suită se arăta mîndră de el, întocmai cum preoții asirieni se vor fi arătat mîndri de marele lor Taur sculptat, cînd credincioșii se prosternau în fața lui. Dar să revenim la povestirea noastră.

Dacă uneori Marinarul chipeș din acea epocă avea, coborînd pe uscat, aerul unui Murat[3] naval, el nu semăna totuși cîtuși de puțin cu „Billy-filfizonul", un personaj hazliu care-a dispărut între timp, deși poate fi întîlnit și astăzi din cînd în cînd, într-o variantă mai caraghioasă decît modelul original, la cîrma șalupelor ce străbat apele învolburate ale canalului Erie sau, și mai pro-

---

[1] Cel mai tînăr dintre fiii lui Noe.

[2] *Anacharsis Cloots* (1655—1794), pe numele său adevărat Jean Baptiste du Val-de-Grâce, revoluționar francez, de origină prusacă, membru al Convenției și unul dintre întemeietorii „cultului rațiunii".

[3] Aluzie la *Joachim Murat* (1767—1815), general francez, cumnat cu Napoleon, care l-a numit rege al Neapolului.

babil, în fumul tavernelor presărate pe țărm. Foarte destoinic în primejdioasa-i meserie, era totodată mai mult sau mai puțin tare la box sau la lupte. Forța și frumusețea erau calitățile lui supreme. Despre vitejia lui se vorbea peste tot. Pe uscat, era campionul, iar în largul mării purtătorul de cuvînt al celorlalți ; pe scurt, era totdeauna în frunte. Îl vedeai cum strîngea velele pe vreme de furtună, stînd călare pe-un capăt de vergă, c-un picior înfipt în țapapia acesteia și trăgînd cu amîndouă mîinile de parîme ca de niște hățuri, într-o atitudine foarte asemănătoare cu aceea a tînărului Alexandru pe cale de a-l domoli pe focosul Ducipal. O figură superbă, proiectată parcă de coarnele Taurului din Zodiac pe fundalul cerului furtunos, de unde-și îmboldea cu chiote vesele camarazii vînjoși înșirați pe vergă.

Alcătuirea morală a omului era rareori în dezacord cu înfățișarea lui. Într-adevăr, frumusețea și forța, totdeauna atrăgătoare la un bărbat, n-ar fi putut să stîrnească, decît însoțite fiind de un caracter corespunzător, omagiile sincere pe care Marinarul chipeș le primea uneori din partea colegilor săi mai puțin înzestrați.

Un asemenea astru strălucitor și pe dinafară și pe dinăuntru (deși cu unele trăsături aparte, ce vor ieși la iveală pe parcursul povestirii) era Billy Budd, sau Baby Budd cum avea să i se spună, ceva mai familiar, în împrejurări ce vor fi relatate ulterior — un flăcău în vîrstă de douăzeci și unu de ani, cu ochi albaștri, ajuns șef de gabie în marina britanică pe la sfîrșitul ultimului deceniu al secolului al optsprezecelea. Nu cu multă vreme înainte de perioada cînd se desfășoară povestirea noastră, intrase în slujba regelui, fiind înrolat cu de-a sila undeva în Marea Mînecii tocmai cînd se întorcea spre Anglia pe-un vas de mărfuri ; de pe acest vas fusese dus de-a dreptul pe „H.M.S. *Bellipotent*", un vas cu șaptezeci și patru de tunuri, care, așa cum se întîmpla nu rareori în acele zile furtunoase, fusese nevoit să pornească în larg cu echipajul

incomplet. Locotenentul Ratcliffe, ofițerul care conducea recrutarea, îl remarcă pe Billy din primul moment, chiar cînd punea piciorul pe pasarelă, înainte ca matrozii de pe mărfar să fie strînși în careu, pentru inspecție. Și-l alese numai pe el. Căci, fie că ceilalți oameni îi apărură într-o lumină proastă după ce-l văzuse pe Billy, fie că nu-l răbda inima să descompleteze prea mult echipajul și așa cam redus al vasului — fapt este că ofițerul se mulțumi cu prima lui alegere, făcută spontan. Spre uimirea camarazilor săi, dar spre marea satisfacție a locotenentului, Billy nu schiță nici o împotrivire. Lasă că orice împotrivire ar fi fost la fel de inutilă ca protestul unui sticlete vîrît într-o colivie.

Această supunere tacită, dacă nu chiar voioasă, îl făcu pe căpitanul vasului de mărfuri să-i arunce lui Billy o privire mirată și plină de repros. Căpitanul era un om cumsecade — genul de om care poate fi întîlnit în orice profesie, chiar și în cele mai modeste, și pe care toată lumea e de acord să-l califice drept „respectabil". Oricît ar părea de ciudat la prima vedere, acest plugar al apelor zbuciumate, acest om care se lupta de-o viață cu stihiile de neînduplecat, iubea cel mai mult, în adîncul sufletului său cinstit, liniștea și pacea. Era un bărbat de vreo cincizeci de ani, ușor predispus spre corpolență, cu o față simpatică, fără favoriți, și de o culoare plăcută — o față cam plinuță, cu o expresie inteligentă și umană. În zilele frumoase, cînd vîntul sufla moderat și totul mergea strună, vocea lui căpăta un anumit accent muzical, ce părea să țîșnească din adîncul ființei sale. Extrem de prudent și conștiincios din fire, se întîmpla uneori ca aceste virtuți să-i provoace un exces de neliniște. Căpitanul Graveling nu avea somn cîtă vreme vasul său naviga în apropierea vreunui țărm. El punea suflet în exercitarea grelelor răspunderi, pe care alți comandanți de vase le purtau cu destulă ușurință.

În timp ce Billy Budd își strîngea catrafusele la teugă, aprigul și mătăhălosul locotenent Ratcliffe se invită singur în cabina căpitanului Graveling, fără să-i pese că acesta uitase să rostească formulele de politețe, obișnuite într-o asemenea ocazie neplăcută pentru el — uitare pricinuită de gîndurile în care era cufundat ; ajuns în cabină, locotenentul se servi, cu de la sine putere, dintr-o sticlă pe care ochiul său expert o observă numaidecît în dulăpiorul cu băuturi. Locotenentul era unul dintre acei lupi de mare care, în ciuda tuturor greutăților și primejdiilor legate de viața navală din epoca aceea de mari și prelungite războaie, nu-și pierdeau niciodată apetitul natural pentru plăceri. Datoria și-o făcea întotdeauna conștiincios ; dar datoria e uneori o obligație aridă, iar el unul se străduia, ori de cîte ori avea prilejul, să-i irige ariditatea cu un amestec fertil de băuturi tari. Căpitanului nu-i rămînea altceva de făcut decît să joace rolul omului obligat să fie gazdă, cu toată grația și vioiciunea de care era în stare. El așeză în tăcere înaintea dezlănțuitului său musafir accesoriile necesare : un păhărel și o carafă cu apă. Cerîndu-și, însă, scuze că nu bea, deocamdată, și el, căpitanul se uită cu mîhnire la dezinvoltul locotenent. Acesta își subție puțin grogul cu apă și-l înghiți din trei sorbituri ; împingînd apoi păhărelul gol — nu prea departe, ce-i drept, ca să-l aibe la-ndemînă — se așeză comod pe scaun și, plescăind satisfăcut din buze se uită țintă la gazda lui.

Cînd acest ritual luă sfîrșit, căpitanul rupse tăcerea, cu un glas în care se deslușea o undă de reproș amar.:

— Locotenente, îmi iei pe cel mai bun dintre matrozi, o comoară de om.

— Știu, replică interlocutorul său, trăgîndu-și mai aproape păhărelul, ca să-l umple din nou. Știu, și-mi pare rău.

— Scuză-mă, locotenente, dar n-ai înțeles. Uite despre ce este vorba. Înainte de a-l fi luat la bord pe tînărul

acesta, teuga „Drepturilor Omului“ era un cuib de gîlcevi, un adevărat infern, crede-mă. Eram atît de îngrijorat, încît nici pipa nu mă putea liniști. Dar iată că a venit Billy și i-a potolit pe toți, ca un preot catolic care-aduce pacea într-un viespar irlandez. Nu ținîndu-le vreo predică, nu spunînd sau făcînd ceva deosebit, ci prin simpla lui prezență, care avea darul de a-i îndulci pînă și pe cei mai acri dintre ei. Veneau la el ca muștele la miere, toți, afară de șeful bandei, vlăjganul ăla păros cu favoriți roșii ca focul. Invidios, poate, pe noul-venit și convins că un asemenea „băiețaș drăgălaș“ — cum îl numea, ironic, în fața oamenilor — n-avea curaj nici cît un cocoș, îi tot căuta harță, doar-doar o să-l provoace. Billy răbda și vorbea frumos cu el — seamănă cu mine, locotenente, căci nici eu nu pot să sufăr certurile — dar toată osteneala i-a fost în zadar. Într-o bună zi, pe la cartul al doilea, în văzul tuturor, Roșcovanul, care fusese pe vremuri măcelar, i-a vîrît un pumn în coastă lui Billy, chipurile ca să-i arate de unde anume se taie un biftec. Brațul lui Billy a țîșnit, iute ca fulgerul. Deși cred că n-a vrut să-l atingă prea tare pe vlăjgan, i-a tras o bătaie strașnică. Și n-a ținut mai mult de-o jumătate de minut. În tot cazul, găliganul acela era uluit de repeziciunea atacului. Iar astăzi, locotenente, Roșcovanul îl iubește pe Billy, da, îl iubește, crede-mă, dacă nu cumva e un fățarnic fără pereche. De altfel, toți îl iubesc. Unii au ajuns să-i spele rufele și să-i cîrpească pantalonii, iar dulgherul vasului își folosește timpul liber ca să-i meșterească o lădiță pentru lucruri. Oamenii ar face orice pentru Billy Budd. Și trăiesc, cu toții, ca-ntr-o familie fericită. Știu prea bine, locotenente, ce-o să se întîmple la bordul „Drepturile“ după plecarea flăcăului ăstuia. O să treacă multă vreme pînă să-mi pot fuma liniștit pipa, după masă, aplecat peste cabestan. Da, locotenente, mi-l răpești pe cel mai bun dintre matrozi, pe omul care face pace între ei!

Şi spunînd acestea, inimosul căpitan îşi stăpîni cu greu un suspin.

— Bine, zise locotenentul, care, înveselit de băutură, ascultase cu un interes amuzat destăinuirile căpitanului. Binecuvîntaţi fie pacificatorii, mai ales cei ce ştiu să se bată pentru pace ! Bunăoară, cele şaptezeci şi patru de tunuri ale mele, care mă aşteaptă colo — unora dintre ele li se văd năsucurile în saborduri — adăugă locotenentul arătînd pe fereastra cabinei spre „Bellipotent". Dar curaj, omule ! Nu fi chiar aşa de abătut ! Îţi făgăduiesc anticipat aprobarea regelui. Fii sigur că maiestatea-sa va primi cu bucurie vestea că, într-o vreme cînd matelotii nu se prea îndeasă la pesmeţii marinăreşti cu graba ce s-ar cuveni, şi cînd unii căpitani de mărfare cedează cu mare greutate vreun marinar, doi, flotei de război — maiestatea-sa, zic, va primi cu bucurie vestea că un căpitan, măcar unul, i-a cedat de bunăvoie pe cel mai bun om din tot echipajul, un om atît de leal, încît se lasă înrolat fără să crîcnească. Dar unde-i mîndreţea ceea de băiat ? A, uite-l ! exclamă el privind prin uşa deschisă a cabinei. Iată-l că vine, tîrîndu-şi lada după el, parc-ar fi Apollo cu valijoara lui, zău aşa ! Ascultă băiete, adăugă locotenentul, ieşindu-i în întîmpinare. Nu poţi veni cu un lădoi ca ăsta la bordul unui vas de război ! Pe un asemenea vas mai toate lăzile ascund muniţii. Vîră-ţi boarfele într-un sac, băiete ! Şaua şi cizmele pentru cavalerist, sacul şi hamacul pentru marinarul din flota de război !

Flăcăul îşi mută boarfele din ladă într-un sac şi coborî în şalupă, urmat de locotenent. Şalupa se depărtă de „Drepturile Omului", cum era botezat vasul comercial, deşi căpitanul şi echipajul lui îi spuneau, mai pe scurt, marinăreşte, „Drepturile". Proprietarul vasului, un om încăpăţînat, originar din Dundee, era un admirator fervent al

lui Thomas Paine [1], al cărui răspuns la diatriba lui Burke [2] împotriva Revoluţiei Franceze fusese publicat nu demult, răspîndindu-se pretutindeni. Botezîndu-şi vasul „Drepturile Omului“, după titlul lucrării lui Paine, cetăţeanul din Dundee procedase aproape la fel ca armatorul Stephen Girard [3] din Philadelphia, care-şi botezase vasele „Diderot“, „Voltaire“ etc., pentru a-şi exprima astfel ataşamentul faţă de ţara lui natală şi simpatia faţă de filozofii ei liberali.

Deodată, în timp ce şalupa luneca pe sub pupa mărfarului, iar locotenentul şi vîslaşii se uitau — unii cu obidă, alţii cu un rînjet — la numele înscris acolo, noul recrut sări de pe bancheta de la prova unde i se poruncise să şadă, şi, fluturîndu-şi pălăria spre marinarii ce-l priveau cu jale, aplecaţi în tăcere peste balustrada de la pupa vasului, le trimise un călduros salut. După care, adresă un salut vasului însuşi : „Adio şi ţie, bătrînă corabie a Drepturilor Omului !“

— Şezi jos, omule ! răcni locotenentul, cu toată asprimea rangului său, deşi îşi stăpînea cu greu un zîmbet.

Gestul lui Billy era desigur o abatere gravă de la codul manierelor navale. Numai că el nu învăţase niciodată aceste maniere ; drept care, locotenentul nu l-ar fi repezit cu atîta asprime, dacă nu l-ar fi iritat salutul final adresat vasului. Căci vedea în acest salut o ironie deghizată a nou-

---

[1] *Thomas Paine* (1737—1809), om politic şi publicist american, originar din Anglia, democrat revoluţionar, iluminist. În lucrarea sa, *Drepturile omului* (1791—1792), el sprijină Revoluţia Franceză. Lucrările sale au exercitat o influenţă însemnată asupra formării ideilor revoluţionare în Franţa şi asupra concepţiilor conducătorilor mişcării chartiste din Anglia.

[2] *Edmund Burke* (1729—1797), om politic şi scriitor englez ostil raţionalismului şi deismului. Ostilitatea sa împotriva Revoluţiei Franceze îşi găseşte expresia în special în lucrarea intitulată *Reflecţii asupra Revoluţiei din Franţa (Reflections on the Revolution in France)* (1790).

[3] *Stephen Girard* (1750—1831), negustor şi bancher francez stabilit în Philadelphia.

lui recrut, o aluzie perfidă la înrolările silnice în general, şi la înrolarea lui în special. Şi totuşi, ironia lui Billy era mai degrabă involuntară, căci flăcăul, deşi din plin înzestrat cu voioşia caracteristică omului sănătos, tînăr şi cu mintea slobodă, era cu totul lipsit de spirit satiric. Îi lipsea şi dorinţa de a fi ironic, şi nefasta uşurinţă de a-şi exercita ironia. Vorbele în doi peri şi insinuările erau străine de firea lui.

Cît despre înrolarea lui silnică, marinarul părea să o accepte aşa cum accepta de pildă orice schimbare a vremii. Fără să-şi dea seama, era un fatalist, însă nu ca un filozof, ci ca dobitoacele. Şi se prea poate chiar să-i fi plăcut această întorsătură din viaţa lui, care-i deschidea un drum spre privelişti inedite şi spre aventuri războinice.

La bordul vasului „Bellipotent", Billy Budd fu considerat numaidecît ca un marinar destoinic, fiind repartizat în cartul de la tribord al gabiei de mizenă. În curînd se simţi ca la el acasă pe vasul de război, cucerindu-şi simpatia tuturor prin farmecul lui lipsit de afectare şi prin firea lui deschisă şi veselă. Nu se afla om mai voios ca el în cantina unde lua masa, mai ales că printre marinarii înrolaţi cu anasîna erau destui indivizi morocănoşi care, cînd nu aveau mult de lucru, bunăoară în timpul ultimului cart, sub înrîurirea întunericului ce se lăsa, cădeau de obicei într-o reverie tristă, ba chiar de-a dreptul posacă. Oamenii aceştia nu erau, însă, la fel de tineri ca marinarul nostru, iar mulţi dintre ei avuseseră desigur parte de-un cămin oarecare, sau îşi lăsaseră pe uscat neveste şi copii, probabil în condiţii vitrege ; toţi aveau, de bună seamă, rude şi prieteni, pe cînd, aşa cum se va vedea îndată, Billy era, practic, singurul membru al familiei sale.

2

Cu toate că noul gabier se bucura de o bună primire din partea echipajului vasului de război, el nu mai era

nici pe departe astrul ce strălucise cîndva printre constelațiile mai mărunte din marina comercială, singura societate pe care o cunoscuse pînă atunci.

Era tînăr și, în ciuda unui fizic pe deplin dezvoltat, arăta chiar mai tînăr decît era în realitate, din pricina expresiei adolescentine a feței lui, încă fragedă și de o puritate cromatică aproape feminină, deși marea îi ștersese paloarea de crin și o tăbăcise, încît rozul abia dacă se mai vedea.

Pe un asemenea novice, care ignora complicațiile vieții în societate, trecerea bruscă de la lumea lui simplă de mai înainte la lumea mai vastă și mai vicleană a unui mare vas de război, ar fi putut să-l doboare sufletește dacă ar fi fost cît de cît vanitos sau închipuit din fire. În amestecătura de oameni de pe „Bellipotent", se găseau și unii marinari care, oricît de inferiori în grad ar fi fost, aveau ceva ieșit din comun, căci disciplina militară continuă și participarea frecventă la bătălii pot da pînă și marinarului de rînd o anumită noblețe caracteristică. În calitatea lui de „marinar chipeș", poziția lui Billy Budd la bordul vasului de război se asemăna întrucîtva cu aceea a unei frumuseți rustice adusă de la țară în mijlocul doamnelor cilibii de la curte. El, unul, nu prea băgase de seamă această schimbare de mediu. Și nici zîmbetul echivoc pe care ceva din înfățișarea lui îl stîrnea pe fețele cîtorva marinari mai hîrșiți. Și mai puțin își dădea seama de impresia deosebit de favorabilă pe care persoana și comportarea lui o făceau asupra ofițerilor mai inteligenți de pe dunetă. Ceea ce nu era deloc de mirare, căci, fizicește, era croit după modelul desăvîrșit al acelor englezi, al căror sînge saxon nu pare cîtuși de puțin amestecat cu cel normand sau cu vreun alt sînge, iar fața lui avea acea expresie adînc umană, de bunătate calmă, pe care sculptorul grec a hărăzit-o, în unele statui, puternicului Hercule. Dar și această expresie era subtil modificată de o altă trăsătură a tînărului. Urechea, mică și bine proporționată, în-

doitura piciorului, arcuirea gurii și a nărilor, chiar și asprimea mîinilor sale de culoarea portocaliu-închis a ciocului de *tucan* [1] (mîinile astea evocau deopotrivă funga și găleata cu catran), dar mai ales o anumită grație vizibilă în expresia feței lui mobile și în atitudinile și gesturile cele mai mărunte — grație ce-ți sugera o mamă protejată de zeițele tutelare ale iubirii — toate aceste trăsături vădeau, în chip ciudat, o ascendență în directă contradicție cu situația lui prezentă. Taina acestei obîrșii deveni ceva mai puțin misterioasă în clipa cînd Billy fu chemat lîngă cabestan pentru formalitățile legate de înrolarea lui. Cînd ofițerul, un omuleț ager și sprinten, îi puse, printre altele, întrebarea „unde s-a născut" ? el îi răspunse :

— Domnule, vă rog, nu știu.

— Nu știi unde te-ai născut ? ! Cine ți-a fost tată ?

— Dumnezeu știe, domnule !

Uluit de naivitatea sinceră a acestor răspunsuri, ofițerul îi puse următoarea întrebare :

— Nu știi nimic despre originea ta ?

— Nu, domnule. Dar mi s-a spus că am fost găsit într-o dimineață, într-un coșuleț căptușit cu mătase, atîrnat la ușa unui om cumsecade din Bristol.

— Ai fost găsit, spui ? exclamă ofițerul, dîndu-și capul pe spate și măsurîndu-l din creștet pînă-n tălpi pe noul recrut. Ei bine, se pare că a fost o găselniță destul de bună. Sper că au să mai fie găsiți și alți oameni ca tine, băiete ! Flota are mare nevoie de ei.

Da, Billy Budd era un copil găsit, un bastard, însă nu unul de rînd ; originea nobilă i se citea pe față la fel de limpede ca aceea a unui cal de rasă.

Încolo, fără să aibe o minte de porumbel, dar nefiind nici înzestrat, decît în foarte mică măsură, cu istețimea sau înțelepciunea șarpelui, poseda acel soi și acel grad de

---

[1] Pasăre cu ciocul lung și penajul viu colorat ; trăiește în regiunea tropicală a Americii și face parte din familia Ramphastidaeelor.

inteligență care merge de obicei mînă-n mînă cu integritatea firească a omului sănătos, căruia nu i-a fost încă oferit mărul dubios al cunoașterii. Era analfabet — nu știa să citească, dar știa, în schimb, să cînte și, întocmai ca privighetoarea, care-i și ea analfabetă, își compunea uneori singur cîntecele.

Amorul-propriu părea să-i lipsească aproape cu desăvîrșire, sau, ca să fim mai preciși, avea cam atîta cît i-am putea atribui unui cîine St. Bernard.

Obișnuit să trăiască în mijlocul stihiilor și necunoscînd din uscat altceva decît plaja sau, mai degrabă, acea parte a globului acvaterestru rezervată femeilor ușoare și cîrciumarilor din tavernele numite în jargon marinăresc „paradisul scripcarilor", firea lui simplă nu fusese pervertită de acele abateri morale care nu sînt totdeauna incompatibile cu produsul manufacturier numit „respectabilitate". Dar oare marinarii care frecventează „paradisul scripcarilor" sînt lipsiți de vicii ? Nu. Totuși, așa-zisele lor vicii își au mai arareori decît la oamenii uscatului sorgintea într-o inimă coruptă ; ele par a izvorî nu atît dintr-o aplecare spre viciu, cît dintr-un exces de vitalitate îndelung stăvilită, și nu sînt, deci, altceva decît manifestări sincere, în perfect acord cu legea naturii.

Prin însăși firea lui, și sub influența condițiilor sale de viață, Billy era, în multe privințe, un soi de barbar autentic, precum va fi fost, poate, Adam înainte ca rafinatul șarpe să se fi insinuat în preajma lui.

Este locul să subliniem un fapt care poate fi lesne remarcat și care vine aparent în sprijinul doctrinei privitoare la căderea omului — doctrină ignorată în zilele noastre — și anume că unele virtuți pure și nefalsificate, ce pot fi observate la un om dincolo de pojghița uniformă a civilizației, se dovedesc, la o cercetare mai atentă, a nu fi roadele obiceiului sau ale convenției, ci mai degrabă străine de acestea, ca și cum ar fi fost transmise în chip

miraculos dintr-o epocă anterioară cetăţii lui Cain şi apariţiei omului citadin. Un caracter înzestrat cu asemenea însuşiri are, pentru cel ce şi-a păstrat nealterat gustul, prospeţimea bobului de strugure, pe cînd insul ultracivilizat, fie el un exemplar reuşit al acestei speţe, îi pare a avea un gust dubios, de poşircă.

Faimoasa invocaţie adresată, în urmă cu aproape două mii de ani, de către un poet inimos ţăranului blajin rătăcit în Roma cezarilor, se potrivește și astăzi oricăruia dintre cei care-au moștenit acele virtuţi primitive și care cutreieră, năuci, aidoma lui Kaspar Hauser [1], vreuna din capitalele creștine din vremea noastră :

„Sărac, cinstit, şi credincios în toate,
Ce cauţi, Fabiane, în cetate ?“ [2]

Cu toate că frumuseţea marinarului nostru era cît se poate de masculină, ea avea totuși un cusur, întocmai ca frumoasa eroină a uneia dintre povestirile mai scurte ale lui Hawthorne[3]. Nu, însă, un cusur vizibil, ca la dînsa, ci un defect de vorbire, ce se manifesta în anumite ocazii. Deși în clipele de primejdie, sau în faţa stihiilor dezlănţuite, se comporta aşa cum trebuie să se comporte orice marinar, totuși, sub influenţa vreunei emoţii bruște și violente, vocea lui, de obicei extrem de muzicală, ce exprima parcă o armonie lăuntrică, devenea șovăitoare, pierzîndu-se într-un fel de bîlbîială ciudată. Din acest punct de vedere, Billy oferea o dovadă izbitoare a faptului că pizmașul șarpe edenic continuă să-și vîre coada în fiece existenţă omenească înfiripată pe planeta noastră. De fiecare dată,

---

[1] Personaj misterios, apărut pe neaşteptate la Nürnberg, în 1828, şi socotit a fi de origină nobilă. A murit înjunghiat, în 1833 ; atît viaţa cît şi moartea lui i-au tulburat pe numeroşi poeţi romantici.

[2] Din *Epigramele* lui Martial (cartea IV, 5).

[3] *Nathaniel Hawthorne* (1804—1864), scriitor american, autor de nuvele şi povestiri. Aici e vorba de povestirea *Semnul din naştere.*

într-un fel sau altul, își va lăsa negreșit mica lui carte de vizită, ca pentru a ne aminti că are și el un cuvînt de spus.

Recunoașterea unui asemenea cusur la Marinarul chipeș cată a demonstra nu numai că nu-l înfățișăm ca pe un erou convențional, ci și că povestirea al cărei protagonist este, nu-i defel un „romanț".

3

În momentul înrolării silnice a lui Billy Budd, vasul „Bellipotent" se afla în drum spre Mediterana, pentru a se alătura flotei de-acolo. Nu peste multă vreme, avu loc întîlnirea cu flota. Ca un membru al acesteia, vasul participă la manevrele ei, deși uneori, avînd în vedere superioritatea lui navală, precum și lipsa unor fregate, era trimis singur în misiuni de cercetare și chiar în misiuni mai îndelungate. Dar toate acestea au prea puțină legătură cu povestirea noastră, care se ocupă doar de viața intimă a unui anumit vas și de cariera unui anumit marinar.

Era în vara anului 1797. În aprilie avusese loc conflagrația de la Spithead, urmată, în mai, de o explozie și mai puternică în cadrul flotei din Nore [1]. Această din urmă explozie a fost botezată, fără pic de exagerare, „Marea răscoală". A fost, într-adevăr, o demonstrație de forță mult mai amenințătoare pentru Anglia decît manifestele propagandistice și armatele cuceritoare ale Directoratului francez.

Răscoala marinarilor din Nore a fost pentru Imperiul britanic ceea ce ar fi o grevă a pompierilor pentru o Londră amenințată de un incendiu generalizat. Într-o asemenea criză, Imperiul ar fi fost îndreptățit să anticipeze

[1] Răscoalele la care face aluzie Melville au izbucnit la 15 aprilie 1797 la Spithead — o radă navală engleză situată între Portsmouth și Insula Wight, — și la 20 mai 1797, la Nore, un banc de nisip situat la vărsarea Tamisei.

faimoasa proclamaţie care avea să vestească, peste vreo cîţiva ani, de-a lungul întregului front naval, ce anume aştepta Anglia din partea fiilor ei [1]. Căci în acel moment, pe catargele corăbiilor cu trei punţi şi pe cele ale vaselor de război ancorate în radă, mii şi mii de marinari din această flotă, care era braţul drept al singurei puteri conservatoare şi libere din Lumea Veche, au arborat, chiuind, pavilionul britanic de pe care şterseseră crucile [2], astfel încît drapelul ce simboliza legea şi libertatea întemeiate pe ordine, era transformat într-un meteor roşu al răzmeriţei neînfrînate şi nestăvilite. Îndreptăţitele nemulţumiri, provocate de anumite neajunsuri din cadrul flotei, luau proporţiile unui incendiu iraţional, aprins parcă de tăciunii ce zburau din Franţa în flăcări pe deasupra Canalului Mînecii.

Evenimentul dădea, vremelnic, o rezonanţă ironică însufleţitelor cîntece ale compozitorului Dibdin [3] — ajutor de nădejde al guvernului britanic în acea conjunctură europeană — cîntece care exaltau, printre altele, devotamentul patriotic al marinarului englez :

„Cît despre viaţa mea, e-a Regelui !"

Cronicarii navali ai Insulei trec, fireşte, destul de repede peste acest episod al măreţei sale istorii maritime ; unul dintre ei (William James [4]) mărturiseşte cu candoare că l-ar fi trecut chiar sub tăcere, „dacă imparţialitatea

---

[1] În 1805, în ajunul bătăliei de la Trafalgar, Nelson a lansat apelul : „Anglia îi cere fiecărui om să-şi facă datoria".

[2] Pe drapelul naţional britanic, denumit „Union Jack", crucile Sf. Gheorghe, Sf. Andrei şi Sf. Patrick, sînt unite pentru a simboliza unirea Angliei, Scoţiei şi Irlandei de Nord.

[3] *Charles Dibdin* (1745—1814), actor, cîntăreţ şi compozitor englez, autor al unor faimoase *Sea Songs* (cîntece marinăreşti).

[4] *William James* (1799—1860), istoric englez, autorul unei *Istorii Navale a Marii Britanii*, în 6 volume (1860, Londra).

n-ar interzice dispreţul". Totuşi, el nu face decît o simplă menţiune, fără a da vreun detaliu. Asemenea detalii nu pot fi găsite prea uşor nici măcar în biblioteci. Ca şi alte evenimente din istoria oricărui stat, inclusiv a Americii, Marea Răscoală a fost împinsă pe ultimul plan al istoriei, din considerente politice şi de mîndrie naţională. Asemenea evenimente nu pot fi, desigur, ignorate, dar există un mod prudent de a le trata din punct de vedere istoric. Dacă un om normal se fereşte să dea în vileag lucrurile neplăcute sau urîte din propria-i familie, o naţiune aflată într-o situaţie similară îşi poate la rîndu-i permite să fie discretă, fără a-şi reproşa nimic.

Dacă după tratativele dintre reprezentanţii guvernului şi conducătorii răscoalei, tratative încheiate prin concesiile făcute de cei dintîi în legătură cu unele abuzuri flagrante, prima insurecţie — cea de la Spithead — a fost înăbuşită cu oarecare dificultate, sau în orice caz urmată de o pace vremelnică, în schimb, neaşteptata recrudescenţă a insurecţiei, care a izbucnit pe o scară şi mai mare la Nore — fiind marcată, în convorbirile ce au urmat, de revendicări socotite de către autorităţi nu numai inadmisibile dar şi de o insolenţă agresivă, a arătat (ca şi cum drapelul roşu n-ar fi fost o dovadă suficientă în acest sens) care era starea de spirit ce-i însufleţea pe oameni. Pînă la urmă, însă, răscoala tot a fost înăbuşită, datorită, poate, lealităţii de neclintit a corpului ofiţeresc, a cărui pildă a fost urmată de unele categorii influente ale membrilor echipajului.

Într-o oarecare măsură, răscoala din Nore poate fi comparată cu frigurile ce cuprind pe neaşteptate un organism sănătos, care se leapădă curînd de ele.

În orice caz, o parte din miile de răsculaţi aveau să contribuie, nu peste multă vreme — îndemnaţi fie de patrio-

tism, fie de un instinct războinic, sau poate de amîndouă aceste impulsuri — la victoria lui Nelson în bătălia Nilului, precum şi la cea de la Trafalgar, care i-a adus suprema cunună navală. Aceste bătălii, mai cu seamă cea de la Trafalgar, le-au adus răsculaţilor o iertare deplină şi magnanimă, căci ele au rămas neîntrecute în analele omenirii sub raportul desfăşurării spectaculoase a forţelor navale şi sub raportul eroismului militar.

4

Cînd te apuci să scrii, oricît de hotărît ai fi să te ţii de drumul principal, e greu să rezişti ispitei de a păşi pe unele poteci lăturalnice. Mă voi abate şi eu pe o asemenea potecă. Voi fi bucuros dacă cititorul îmi va ţine tovărăşie. În cel mai rău caz, ne vom alege cu plăcerea, despre care se spune, nu fără maliţie, că însoţeşte orice păcat — căci, oricum, abaterea noastră va fi un păcat literar.

Nu spun, desigur, ceva nou cînd observ că invenţiile din epoca noastră au dus finalmente la o schimbare a caracterului luptelor navale, schimbare echivalentă cu revoluţia săvîrşită în tehnica războaielor prin introducerea prafului de puşcă din China în Europa. Prima armă de foc europeană, o invenţie stîngace, a fost, după cum se ştie, luată în derîdere de către destui cavaleri, ca o unealtă jalnică, bună cel mult pentru nişte ţesători prea fricoşi din fire ca să se încumete a se bate în luptă dreaptă, cu săbiile de oţel. Dar după cum pe uscat curajul cavaleresc, chiar lipsit fiind de însemnele sale heraldice, nu s-a stins odată cu cavalerii, tot aşa şi pe mări (deşi un anumit gen de bravură spectaculoasă s-a demodat, nemaipotrivindu-se cu noile împrejurări), nobilele însuşiri ale unor mari navi-

gatori ca Don Juan de Austria[1], ca Doria[2], ca van Tromp[3], ca Jean Bart[4], ca un şir întreg de amirali englezi sau ca Decaturii[5] americani din 1812, nu s-au dus la fund odată cu carcasele de lemn ale corăbiilor lor.

Cu toate astea, unui om capabil să aprecieze prezentul fără a deprecia trecutul, i se poate ierta dacă vede în „Victoria" lui Nelson, bătrîna corabie solitară ancorată la Portsmouth, nu numai un monument perisabil închinat unei glorii nepieritoare, ci şi o dojană poetică, atenuată de pitorescul ei, la adresa *Monitoarelor*[6] şi a şi mai puternicelor cuirasate europene. Şi asta, nu doar din pricină că asemenea nave sînt neplăcute la vedere, fiind inevitabil lipsite de simetria şi de grandoarea vechilor vase de război, ci şi din alte pricini.

---

[1] *Don Juan de Austria* (1547—1578), fiul natural al lui Carol Quintul, guvernator al Ţărilor de Jos, a cîştigat bătălia navală de la Lepanto împotriva turcilor (1571).

[2] *Doria*, familie nobilă din Genova ; a dat acestui oraş — port maritim — o seamă de amirali iluştri, printre care *Oberto Doria*, cîştigătorul bătăliei de la Meloria, care, în 1284, a pus capăt îndelungatei rivalităţi dintre Genova şi Pisa şi *Andrea Doria*, comandant al flotelor lui Francisc I şi Carol Quintul.

[3] *Cornelius Van Tromp* (1629—1691), navigator olandez, a condus la victorie flota ţării sale împotriva flotei engleze şi a celei spaniole. A existat şi un *Maarten Van Tromp* (1597—1653), comandant al flotei olandeze.

[4] *Jean Bart* (1651—1702), marinar francez, a slujit întîi în flota olandeză, dar la izbucnirea războiului franco-olandez în 1672 s-a înrolat în marina franceză. Pentru faptele sale de arme, a fost înnobilat de Ludovic al XIV-lea, care l-a chemat la Versailles.

[5] *Decatur*, familie care-a dat Americii cîţiva navigatori celebri, printre care *Stephen Decatur* (1779—1820) : în timpul războiului de independenţă dus de Statele Unite împotriva Angliei, el a capturat o fregată engleză şi a săvîrşit şi alte fapte de arme ce i-au adus gloria.

[6] În timpul Războiului Civil vasul de război *Monitor* a învins vasul sudist *Merrimac*, în rada portului Hampton (martie 1862). Numele vasului învingător a fost extins asupra tuturor vaselor de acest tip.

S-ar putea ca unii, fără a fi totalmente nesimţitori la dojana poetică mai sus amintită, să fie înclinaţi s-o respingă, la nevoie printr-o atitudine iconoclastă, de dragul ordinei celei noi. Bunăoară, contemplînd pe duneta „Victoriei" steaua ce marchează locul unde a căzut Nelson, aceşti utilitarişti marţiali ar putea emite ipoteza că, expunîndu-şi propria persoană în toiul bătăliei, Nelson a săvîrşit un act nu numai inutil, dar şi antimilitar, izvorît dintr-o vanitate nebunească. Ei ar putea adăuga chiar că, la Trafalgar, Nelson i-a aruncat morţii o adevărată sfidare, iar moartea a venit bineînţeles, şi că fără acest act de bravură, victoriosul amiral ar fi putut supravieţui : înţeleptele ordine date de el ofiţerului care preluase comanda n-ar mai fi fost nesocotite, căci însuşi Nelson şi-ar fi putut conduce pînă la locul de ancoraj flota greu lovită, după terminarea bătăliei, ceea ce ar fi evitat tragicele jertfe omeneşti în naufragiul provocat de furtuna naturală ce a urmat furtunii războinice. Benthamiţii [1] războiului ar putea să susţină cu destulă plauzibilitate o asemenea ipoteză, dacă am lăsa deoparte chestiunea, ceva mai discutabilă, a posibiltăţilor reale existente în acel moment pentru ancorarea flotei.

Dar pe ceea ce „ar fi putut să fie" nu se poate clădi nimic temeinic. Şi e un fapt cert că puţini comandanţi şi-au dat silinţa să fie atît de circumspecţi ca acest temerar care nu pregeta să se expună primejdiilor — circumspecţi în aprecierea factorilor hotărîtori ai unei eventuale bătălii şi în pregătirea ei febrilă, prin trasarea minuţioasă pe hartă a liniei de atac, aşa cum a procedat, de pildă, la Copenhaga.

Prudenţa nu este, desigur, o virtute deosebită la un militar, nici măcar atunci cînd e dictată de considerente străine de orice egoism ; pe cînd o excesivă dragoste de glorie, capabilă să însufleţească un impuls mai puţin ar-

[1] Adepţi ai doctrinei lui *Jeremy Bentham* (1748—1832), filozof utilitarist englez.

zător, cum e simțul datoriei, reprezintă virtutea supremă. Faptul că numele lui Wellington aprinde mai puțin imaginația oamenilor decît numele mai simplu al lui Nelson, se explică, poate, prin cele de mai sus. În oda lui funebră închinată învingătorului de la Waterloo, Alfred Tennyson nu se încumetă să-l califice drept cel mai mare ostaș al tuturor timpurilor, deși în aceeași odă îl invocă pe Nelson ca pe „cel mai mare matroz de la începutul lumii“.[1]

La Trafalgar, cu puțin înainte de începerea luptei, Nelson s-a așezat să-și scrie ultimele dorințe — un testament lapidar. Dacă, presimțind cea mai măreață dintre victorii, pe care avea s-o încununeze cu propria-i moarte glorioasă, și-a împodobit ca un preot pieptul cu decorațiile scumpe ce-i aminteau de strălucitele sale fapte de arme; și dacă, a te împodobi astfel înainte de a te jertfi pe altar, înseamnă vanitate, atunci fiece vers eroic din marile epopei și drame nu ascunde altceva decît o afectare bombastică, de vreme ce în asemenea versuri poetul nu exprimă decît acele sentimente exaltate, cărora un om cu firea lui Nelson le dă viață transpunîndu-le în fapte, atunci cînd se ivește prilejul.

5

Da, răscoala din Nore a fost înăbușită. Dar nu toate abuzurile au fost înlăturate. Dacă, bunăoară, furnizorilor nu li s-a mai îngăduit să practice unele obiceiuri caracteristice tagmei lor pe tot globul, de exemplu livrarea unor țesături cu defecte și a unor rații alimentare insuficiente sau chiar alterate — în schimb, recrutarea forțată a continuat ca și pînă atunci. Printr-un obicei consfințit de veacuri și menținut din punct de vedere juridic pînă de

---

[1] Tennyson, în *Odă la moartea Ducelui de Wellington* (1857).

curînd, chiar de către lordul cancelar Mansfield [1], acest sistem de dotare a flotei cu oameni — sistem căzut între timp într-un soi de desuetudine, dar niciodată abolit în mod expres — nu putea fi, practic, înlăturat în anii aceia. Desființarea lui ar fi dus la paralizarea indispensabilei flote — o flotă alcătuită în întregime din pînze, căci forța aburului nu se cunoștea încă, nenumăratele ei catarge și miile de tunuri fiind manevrate, toate, exclusiv prin puterea mușchilor ; o flotă cu atît mai flămîndă de oameni, cu cît era nevoită să-și sporească numărul vaselor de tot felul, pentru a face față primejdiilor prezente și viitoare din partea unui continent în fierbere.

Nemulțumirea a precedat cele două Răscoale și le-a supraviețuit, mai mult sau mai puțin într-ascuns. De aceea, teama de noi tulburări, sporadice sau generalizate, nu era lipsită de temei. Iată un exemplu în acest sens : chiar în anul cînd se petrece acțiunea povestirii noastre, Nelson — pe atunci vice-amiral, cunoscut sub numele de Sir Horatio — aflîndu-se cu flota în largul coastelor spaniole, a primit ordin de la Amiralul-comandant să-și mute pavilionul de pe corabia „Captain“ pe vasul „Theseus“, care tocmai sosise din patrie, unde luase parte la Marea Răscoală : marinarii de pe puntea acestui din urmă vas părînd primejdios de agitați, s-a socotit că un ofițer ca Nelson era omul cel mai nimerit, nu pentru a-i constrînge pe marinari, prin teroare, la o supunere silnică, ci pentru a-i face, prin simpla lui prezență și prin personalitatea-i eroică, să revină la o lealitate sinceră dacă nu chiar la fel de entuziastă ca a lui însuși. Așa se face că, un timp, pe

[1] *William Murray, baron de Mansfield* (1705—1793), judecător regal și procuror general sub guverne de orientare conservatoare. Devenit nepopular prin atitudinea adoptată în reprimarea mișcărilor de revoltă suscitate de publicarea *Scrisorilor lui Junius către rege*, titlul sub care *The Public Advertiser*, răspîndit ziar din Anglia, la acea dată, a tipărit între 21 ianuarie 1769 și 17 ianuarie 1772 o serie de 69 scrisori conținînd atacuri la adresa diverselor persoane politice care aveau legături cu guvernul.

dunetele multor corăbii a domnit o oarecare nelinişte. Pe mare, măsurile de precauţie şi de pază au fost întărite pentru orice eventualitate ; în orice clipă putea să înceapă o bătălie. Iar cînd aceasta începea efectiv, ofiţerii care răspundeau de diferitele baterii se socoteau datori, în unele cazuri, să stea cu săbiile trase în spatele tunarilor.

6

Dar la bordul vasului de război pe care nimerise Billy, nimic din comportarea marinarilor şi, cu atît mai puţin, din aceea a ofiţerilor nu ar fi putut să-i sugereze unui observator obişnuit că Marea Răscoală era un eveniment relativ recent. În chip firesc, cel care dă tonul conduitei generale a ofiţerilor de pe un vas de război este comandantul, bineînţeles dacă acesta are asupră-le ascendentul necesar.

Onorabilul căpitan Edward Fairfax Vere, pentru a-i preciza odată cu rangul şi numele întreg, era un burlac în vîrstă de aproximativ patruzeci de ani, şi trecea drept un navigator de elită chiar într-o epocă bogată în marinari iluştri. Deşi legat de marea nobilime, nu-şi datora avansarea exclusiv relaţiilor sale. Slujise vreme îndelungată şi luase parte la felurite bătălii, făcîndu-şi totdeauna datoria, ca un ofiţer preocupat de bunăstarea oamenilor săi, dar intolerant faţă de orice încălcare a disciplinei ; perfect versat în ştiinţa profesiunii sale, era întreprid pînă la neînfricare, deşi nu-şi pierdea niciodată cumpătul. Pentru bravura arătată în mările Indiilor de vest, ca aghiotant al amiralului Rodney [1], în bătălia victorioasă re-

[1] *George Bridges, baron de Rodney* (1709—1792), amiral englez ; a participat la Războiul de 7 ani şi a cucerit cîteva dintre insulele Antile ; a condus flota engleză la victorie împotriva flotei franceze comandate de De Grasse (1782), în preajma insulei Dominica (insulă din Antilele mici, situată între Martinica şi Guadelupa).

purtată de acesta asupra lui De Grasse[1] — el fusese avansat la gradul de căpitan de prim rang.

Pe uscat, cînd umbla îmbrăcat în civil, cu greu l-ar fi putut lua cineva drept un marinar, mai ales că nu-și presăra niciodată vorbirea curentă cu expresii marinărești; de asemenea, atitudinea lui gravă arăta că nu prea-i plăceau glumele. Aceste trăsături de caracter nu erau infirmate de faptul că, în momentele cînd nimic nu făcea necesară intervenția lui supremă, părea cel mai rezervat dintre oameni. Zărindu-l pe acest gentilom nu prea impozant nici prin statura lui, nici prin vreun semn exterior, în clipa cînd ieșea din cabină pe covertă, sub ochii ofițerilor ce se retrăgeau, tăcuți și deferenți, spre celălalt capăt al punții, orice om de pe uscat l-ar fi putut lua drept un oaspete regal, drept un civil venit pe o corabie crăiască, drept un nobil discret, trimis într-o misiune importantă. De fapt, însă, această discreție își avea, poate, obîrșia într-o anumită modestie autentică, proprie uneori firilor hotărîte, și manifestată ori de cîte ori împrejurările nu fac neapărat necesară o intervenție energică; o asemenea modestie, indiferent de rangul social ocupat de posesorul ei, este semnul unei virtuți profund aristocratice.

Aidoma altor oameni, angajați în diferite profesiuni mai eroice decît cele obișnuite, căpitanul Vere vădea uneori o anumită aplecare spre reverie, deși la nevoie se dovedea înzestrat cu destul simț practic. Stînd singur la marginea dinspre vînt a dunetei, cu o mînă pe greement, contempla absent întinderea mării. Dacă era brusc întrerupt din gînduri pentru a fi pus la curent cu vreo chestiune de

---

[1] *Francois Joseph Paul de Grasse-Tilly* (1722—1788), navigator francez; în anii Războiului pentru independența Statelor Unite, debarcînd 3000 de oameni la intrarea golfului Chesapeake, el l-a forțat pe amiralul englez Hood să se retragă fără a-l putea ajuta pe lordul Cornwallis, la Yorktown, victorie care a contribuit la obținerea independenței S.U.A. Înfrînt în bătălia angajată cu flota engleză în 1782, în preajma insulei Dominica, a fost silit să se predea și trimis la Londra.

mică importanță, se arăta mai mult sau mai puțin iritat, dar se stăpînea de îndată.

În marină era cunoscut de toți sub porecla „Astralul Vere“. Iată cum s-a întîmplat ca o asemenea poreclă să-i fie dată unui om altminteri lipsit de strălucire, în ciuda însușirilor sale alese ; o rudă preferată de-a lui, lordul Denton, un om cu inima deschisă, a fost cel dintîi care l-a întîmpinat și l-a felicitat la întoarcerea sa în Anglia din expediția în Indiile de Vest ; chiar în ajun, răsfoind un exemplar al poemelor lui Andrew Marvell [1], el își oprise, nu pentru prima oară de altfel, privirea asupra poeziei intitulate : *Casa Appleton* — denumirea uneia dintre reședințele unui strămoș comun, erou în războaiele germane din veacul al șaptesprezecelea :

„Căci într-un cer domestic i-a fost dat
Să crească, din pruncie privegheat
De Fairfax și de-astralul Vere,
Sub steaua disciplinei lor severe...“

Îmbrățișîndu-și vărul proaspăt sosit din expediția victorioasă a lui Rodney, la care participase cu atîta vitejie, lordul Denton exclamase, plin de o îndreptățită mîndrie pentru marinarul din familie :

„Te felicit, Ed, te felicit, astralul meu Vere !“

Porecla asta a început să circule și, slujind în convorbirile amicale pentru a-l deosebi pe comandantul vasului „Bellipotent“ de un alt Vere — un văr de departe, mai în vîrstă decît el, dar cu același grad în marină — a rămas definitiv legată de numele lui.

---

[1] *Andrew Marvell* (1621—1678), poet englez, legat de „revoluția puritană“, prieten cu Milton. Melville citează, modificîndu-le ușor, versurile în care Marvell se referă la educația primită de Mary Fairfax, fiica lui Thomas și Anne Vere Fairfax — aceasta din urmă numită „the starry Vere“.

Avînd în vedere rolul pe care comandantul Vere îl joacă în scenele ce vor urma, nu strică, poate, să-i completăm portretul schițat în capitolul precedent. Pe lîngă calitățile sale de ofițer de marină, căpitanul avea un caracter excepțional. Spre deosebire de mulți dintre marinarii vestiți ai Angliei, îndelungatul și zelosul servici prestat cu atîta devotament nu-i absorbise și nu-i „sărase“ întreaga personalitate. Avea o înclinație puternică spre tot ce ținea de domeniul intelectului. Mare amator de lecturi, nu pornea niciodată pe mare fără a-și împrospăta biblioteca personală, cu cărți puține dar dintre cele mai bune. Răgazurile de liniște, uneori atît de plicticoase, ce se ivesc în viața comandanților, chiar în timpul unei expediții militare, nu erau niciodată prilej de plictiseală pentru căpitanul Vere. Lipsit cu desăvîrșire de acel gust literar care-i face pe unii să savureze nu atît conținutul cît învelișul lui, înclina mai degrabă spre cărțile care captează în chip firesc interesul oricărui intelectual serios și luminat, care ocupă vreun post influent și de răspundere în lume — mă refer la cărțile ce tratează despre oameni și întîmplări reale, indiferent din ce epocă — cărți de istorie, biografii și alte opere neconvenționale, aparținînd unor autori lipsiți de afectare și de ipocrizie, care, aidoma lui Montaigne, meditează cinstit și cu bun simț asupra realității.

În aceste cărți el își găsea confirmarea celor mai intime gînduri ale sale — confirmare pe care o căutase zadarnic în conversațiile mondene — încît, cu timpul, ajunsese să-și formuleze, în legătură cu problemele cele mai fundamentale, o seamă de convingeri pozitive, simțind că ele vor rămîne neschimbate în esență atîta vreme cît își va păstra neștirbită inteligența. Avînd în vedere epoca agitată în care-i era dat să trăiască, aceste convingeri îi prindeau bine. Ele alcătuiau un fel de zăgaz în fața

năvalei de noi idei — sociale, politice și de altă natură — care pe vremea aceea captau ca un torent năvalnic atîtea minți, altminteri nu mai prejos decît a lui. În timp ce alți membri ai aristocrației din care făcea parte din naștere, spumegau de furie împotriva propovăduitorilor înnoirii, îndeosebi pentru că teoriile acestora erau potrivnice claselor privilegiate, căpitanul Vere le respingea în mod dezinteresat, deoarece avea sentimentul că ele nu se puteau întrupa în instituții durabile, și că primejduiau pacea lumii și adevărata fericire a oamenilor.

Înzestrați cu o minte mai puțin cultivată și serioasă ca a lui, unii dintre ofițerii de același rang, cu care trebuia să aibe de-a face din cînd în cînd, îl găseau cam nesociabil și-l luau drept un personaj uscat și livresc. În clipa cînd se depărta de ei, își vorbeau unul altuia cam așa : „Bun băiat, Vere ăsta. „Vere astralul". „Orice-ar spune gazetele, Sir Horatio (era vorba de viitorul Nelson) nu-i, în fond, un marinar și un ostaș mai bun decît el. Dar, între noi fie vorba, n-ai impresia că în vinele amicului nostru curge și nițeluș sînge pedant ? Întocmai ca un fir de mătase rătăcit într-un ghem de frînghie marinărească..."

Exista un oarecare temei pentru acest gen de observații critice, deoarece căpitanul nu cădea niciodată în păcatul unei familiarități joviale ; mai mult încă, ori de cîte ori aborda vreun subiect legat de personajele și evenimentele tulburătoare ale vremii, obișnuia să evoce cîte un personaj istoric sau cîte o întîmplare din antichitate, cu aceeași ușurință cu care cita din autorii moderni. Și nu părea defel conștient de faptul că asemenea aluzii culte, oricît de pertinente ar fi fost, puteau să fie cu totul străine de niște oameni care îndeobște se limitau la lectura gazetelor. Dar a ține seama de asemenea considerente nu-i lucru prea ușor pentru oamenii cu firea căpitanului Vere. Onestitatea lor îi îndeamnă să meargă drept înainte, și uneori, cam prea departe, întocmai ca păsările migratoare,

care nu iau niciodată seama la hotarele străbătute în zborul lor.

8

Despre locotenenţi şi despre ceilalţi ofiţeri brevetaţi, care alcătuiau statul major al Căpitanului Vere, nu e nevoie să vorbim aici în amănunt, cum nu e cazul să pomenim de vreunul dintre ofiţerii subalterni. Dar printre subofiţeri se află unul pe care se cuvine să-l prezentăm încă de pe acum, întrucît joacă un rol important în povestirea noastră. Voi încerca să-i schiţez portretul, deşi sînt convins că nu voi izbuti niciodată. E vorba de John Claggart, maistrul-instructor, rang marinăresc care-ar putea să pară oarecum echivoc unui profan. La început, acest subofiţer avea desigur misiunea de a-i instrui pe marinari în mînuirea armelor, inclusiv a sabiei şi cuţitului. Dar această funcţie a încetat cu multă vreme în urmă, deoarece progresul artileriei, dînd silitrei şi pucioasei prioritate asupra oţelului, a dus la rărirea luptelor corp-la-corp ; maistrul-instructor al unui mare vas de război a devenit atunci un fel de comisar de poliţie, însărcinat printre altele cu menţinerea ordinei pe aglomeratele punţi inferioare.

Claggart era un bărbat de vreo treizeci şi cinci de ani, înalt şi cam uscăţiv, dar nicidecum urît la înfăţişare. Avea nişte mîini prea mici şi prea delicate ca să fi muncit vreodată din greu. Faţa lui se remarca prin trăsăturile ei puternic reliefate, ca acelea ale unei figuri de pe o medalie grecească ; numai bărbia spînatică precum aceea a lui Tecumseh [1], amintea, prin protuberanţa ei ciudat de ma-

[1] Căpetenie a tribului indian Shawnee din America de Nord. În timpul războiului de independenţă purtat de Statele Unite împotriva Angliei (1775—1783), Tecumseh s-a alăturat armatei britanice, fiind primit în rîndurile ei cu gradul de general de brigadă. A fost ucis în luptă, dînd dovadă de o vitejie neobişnuită.

sivă, de figura reverendului Titus Oates [1], care a depus, cu glasul său onctuos, mărturie falsă în procesul înscenat în legătură cu așa-zisul complot papistaș, sub domnia regelui Carol al II-lea. Claggart avea o privire dominatoare, ce-l ajuta să-și exercite funcțiile. Fruntea lui era dintre cele pe care frenologii [2] le asociază de obicei cu o inteligență ce depășește nivelul mijlociu ; șuvițele negre și mătăsoase care-o acopereau parțial, îi subliniau și mai mult paloarea feței — o paloare ușor colorată într-o nuanță chihlimbarie, asemănătoare coloritului străvechilor statui de marmură patinate de vreme.

Paloarea asta, care contrasta ciudat cu fețele roșii sau bronzate ale marinarilor și care se datora în oarecare măsură faptului că funcția lui îl ținea departe de razele soarelui, nu era de-a dreptul neplăcută, dar parcă sugera ceva defectuos sau anormal în constituția și-n sîngele personajului. Totuși, înfățișarea și purtările sale vădeau atît de limpede o educație și o carieră incompatibile cu actuala lui funcție navală, încît în clipele cînd nu și-o exercita, arăta ca un personaj de rang cu înalte calități morale, care, din motive tainice, ar călători incognito. Despre viața lui anterioară nu se știa nimic. Se prea poate să fi fost cetățean englez, dar vorbea cu un vag accent, care părea să indice că nu era englez din născare, ci mai degrabă naturalizat în fragedă pruncie. Printre matrozii mai bătrîiori și mai flecari de pe punțile inferioare și de la teuga, umbla zvo-

---

[1] *Titus Oates*, fost preot anglican convertit la catolicism ; în 1678 i-a denunțat pe iezuiții din Anglia că ar fi pus la cale un complot menit să-l asasineze pe regele Carol al II-lea (1660—1685) și să aducă la tronul țării un rege catolic. În urma denunțului său neîntemeiat, au fost arestate și condamnate numeroase personalități politice, și a fost instaurat un regim de teroare.

[2] *Frenologie*, știință creată de Gall, după care fiece facultate intelectuală a omului ar fi localizată într-o anumită parte a creierului, astfel încît înclinațiile și aptitudinile cuiva ar putea fi determinate după protuberanțele și depresiunile cutiei craniene.

nul că maistrul-instructor era un *chevalier*[1] înrolat voluntar în marina regală ca să-și ispășească o misterioasă escrocherie, pentru care fusese judecat de un tribunal al regelui. Faptul că nimeni nu fusese în stare să dovedească temeinicia acestui zvon, nu constituia, firește, o piedică în calea răspîndirii lui pe ascuns. În perioada cînd se petrece acțiunea povestirii noastre, ajungea ca un asemenea zvon să fie lansat în legătură cu orice persoană — cu excepția ofițerilor — pentru ca bătrînii lupi de mare atoateștiutori de pe bordul unui vas de război să-i dea crezare într-o oarecare măsură. Și într-adevăr, faptul că un om cu calitățile lui Claggart, dar lipsit de experiență navală, intrase în marină la o vîrstă destul de matură, primind, firește, pentru început, un rang cît se poate de inferior — precum și faptul că omul acesta nu pomenea niciodată nimic despre viața pe care-o dusese pe uscat înainte de a se înrola, făceau ca, în lipsa unei cunoașteri exacte a antecedentelor lui reale, gurilor rele să li se deschidă un cîmp vast pentru tot felul de presupuneri răuvoitoare.

Dar bîrfelile la care se dedau pe socoteala lui marinarii în cartul lor de noapte, își găseau oarecare îndreptățire în împrejurarea că marina britanică nu-și putea permite, pe vremea aceea, să fie prea scrupuloasă în alegerea cadrelor : nu numai că se știa de activitatea depusă atît pe mare cît și pe uscat de patrulele speciale de recrutare, dar încetase să mai fie un secret chiar și faptul că poliția londoneză avea mînă liberă să aresteze orice suspect valid, orice individ dubios, și să-l expedieze grabnic docurilor sau flotei. Mai mult încă, pînă și printre cei ce se înrolau voluntar erau unii care o făceau nu din vreun imbold patriotic sau măcar din dorința de a trăi cîtva timp viața aventuroasă a marinarilor. O mulțime de datornici insolvabili și de faliți morali își găseau în marină un refugiu

[1] În limba franceză, termenul de *chevalier*, intrînd în componența anumitor expresii, ca de pildă : *chevalier grimpant, chevalier de la petite épée*, are sensul de escroc.

comod și sigur. Sigur, pentru că odată ajunși la bordul unui vas regal, erau la fel de ocrotiți ca și tîlharii din evul mediu, cînd se adăposteau în umbra altarului. Aceste abateri consfințite prin uz, pe care, din motive lesne de înțeles, guvernul de atunci nici nu se gîndea să le dea în vileag și care aveau să fie de altfel uitate tocmai pentru că afectau doar clasele cele mai puțin influente ale societății, aruncă oarecare lumină asupra unui fapt a cărui autenticitate n-o pot garanta — ceea ce mă și face să ezit a-l pomeni — fapt relatat, pe cît îmi amintesc, într-o carte al cărei titlu, însă, îmi scapă ; același fapt mi-a fost comunicat personal, în urmă cu peste patruzeci de ani, de către un bătrîn pensionar cu tricorn, cu care am avut o foarte interesantă discuție pe terasa din Greenwich — un negru din Baltimore, care luptase la Trafalgar. Iată despre ce este vorba : Cînd un vas de război care trebuia să pornească într-o misiune urgentă ducea lipsă de mateloți și nu-i putea găsi pe alte căi, echipajul lui era completat cu oameni recrutați direct din închisori. Din motive pe care le-am mai arătat, faptul acesta ar putea fi cu greu dovedit sau infirmat în zilele noastre. Dar în ipoteza că e adevărat, cît de grăitor ar fi acest fapt pentru dificultățile prin care trecea pe atunci Anglia, încolțită de războaiele ce se ridicau, zbierînd ca niște zgripțuroaice, din pulberea și vacarmul Bastiliei prăbușite. Epoca aceea ne apare cu destulă claritate, nouă, care citim despre ea. Dar pentru bunicii noștri, bunicii unor oameni care au astăzi părul cărunt, pentru cei mai lucizi dintre ei, geniul acelei epoci avea desigur înfățișarea Duhului Promontoriului imaginat de Camoëns [1] — o eclipsă misterioasă, prodigioasă și amenințătoare. Nici măcar America nu era scutită de temeri. În toiul cuceririlor fără precedent ale lui Napoleon,

[1] *Luiz Vaz Camoez* (sau *Camoëns* (1524—1580), poet portughez, autor al *Lusiadelor*, în care apare un monstru al Capului Bunei Speranțe care încearcă să distrugă corabia lui Vasco da Gama.

unii dintre americanii care luptaseră la Bunker Hill se gîndeau că Atlanticul nu va constitui, poate, o barieră de netrecut în calea planurilor acestui funest parvenit francez ieşit din vălmăşagul revoluţiei parcă înadins pentru a împlini judecata de pe urmă prorocită în Apocalips.

Revenind la zvonurile în legătură cu Claggart, trebuie spus că temeinicia lor scade dacă ne gîndim că nici un om care ocupă o asemenea funcţie la bordul unui vas de război nu poate spera să devină vreodată popular în rîndurile echipajului. Şi apoi, cînd marinarii se apucă să bîrfească vreun om care i-a nemulţumit cu ceva sau care li-e pur şi simplu antipatic, cu sau fără motiv, ei tind, întocmai ca şi oamenii de pe uscat, să exagereze sau să înflorească lucrurile.

Marinarii de pe „Bellipotent" ştiau despre cariera din trecut a lui Claggart cam cît ştie un astronom despre traiectoria unei comete înainte de prima ei apariţie pe cer. Opinia acestor ţaţe marinăreşti a fost pomenită aci numai pentru a arăta ce fel de impresie făcea maistrul-instructor asupra unor oameni necioplţi, ale căror concepţii despre ticăloşia omenească erau, fireşte, cît se poate de înguste, nedepăşind imaginea vulgară despre un hoţ care ar circula printre hamacele legănătoare ale marinarilor în timpul cartului de noapte, sau despre misiţii şi rechinii de uscat care-i pîndesc şi-i jefuiesc în porturi.

Totuşi, nu era un simplu zvon, ci un fapt cert că, deşi Claggart primise, la intrarea lui în marină, muncile cele mai de rînd pe un vas de război, inclusiv corvezile, el nu zăbovise multă vreme pe acea treaptă joasă. Înaltele aptitudini de care a făcut numaidecît dovadă, firea lui sobră, atitudinea îndatoritoare şi deferentă faţă de superiori, precum şi un anumit fler manifestat într-o împrejurare stranie, toate aceste calităţi, încununate de un soi de patriotism auster, îi asiguraseră brusca avansare la gradul de maistru-instructor.

Așa-numiții „caporali de bord“ erau subalternii direcți ai acestui șef de poliție maritimă — subalterni cît se poate de docili și aproape cu desăvîrșire lipsiți de voință, întocmai ca anumiți funcționari publici. Prin poziția pe care-o ocupa, șeful ținea sub controlul său o rețea subterană, puternică, ale cărei fire convergente îi îngăduiau, cînd erau abil mînuite de pomeniții subalterni, să provoace în chip misterios neplăceri și chiar necazuri mai mari oricăruia dintre membrii echipajului.

9

Viața pe gabie îi convenea de minune lui Billy Budd. Cînd nu aveau treabă pe vergile și mai înalte, gabierii, aleși pe sprînceană dintre marinarii cei mai tineri și mai energici, alcătuiau un fel de club aerian ; rezemați de bonetele mai mici înfășurate în chip de perne, ei leneveau ca niște zei, spunîndu-și snoave sau contemplînd amuzați cele ce se petreceau în lumea febrilă de pe punțile inferioare. Nu-i de mirare că un flăcău cu firea lui Billy se simțea bine într-o astfel de societate. Răspundea totdeauna prompt la orice chemare, și nu supăra niciodată pe nimeni. Cel puțin așa fusese în marina comercială. Acum, însă, arăta un asemenea zel în serviciu, încît camarazii lui îl luau uneori peste picior, fără răutate. Acest exces de zel se datora impresiei puternice făcute asupra tînărului gabier de o scenă la care asistase, pentru prima oară în viață, chiar a doua zi după înrolarea lui forțată : pedepsirea la schelă a unui marinar, conform regulamentului. Pedepsitul era un recrut tinerel, care lipsise din postul lui de la pupa în clipa cînd vasul trebuia să vireze de bord — ceea ce stînjenise destul de serios executarea acestei manevre, care cerea promptitudine în slăbirea și în strîngerea velelor. Cînd văzuse spinarea goală a vinovatului brăzdată de dungile roșii lăsate de bici, și cînd zărise apoi mutra înspăimîntată a omului, care se repe-

zise să se ascundă în mijlocul mulțimii, cu flanela aruncată pe umeri de către călău — Billy rămăsese îngrozit. Se hotărîse de aceea, să nu se facă niciodată pasibil de o asemenea pedeapsă, să nu merite nici măcar un repros verbal, prin vreo greșeală sau vreo neglijență. Dar, spre uimirea și neliniștea lui, avea să-și atragă din cînd în cînd mici neplăceri în legătură cu locul unde-și așeza sacul sau în legătură cu neorînduiala în care-și ținea hamacul — chestiuni mărunte aflate în atenția „caporalilor de bord" de pe punțile inferioare ; unul dintre ei îl și amenințase vag, din pricina unui astfel de fleac. Fiind atît de meticulos în toate, cum de se făcuse vinovat de o asemenea neglijență măruntă ? Nici el nu putea pricepe, și se simțea mai mult decît jignit. Cînd vorbea despre asta cu tinerii săi camarazi de pe gabie, ei se arătau fie sceptici, fie ironici, găsind cam ridicolă neliniștea lui fățișă. „Ăsta ți-e sacul, Billy ? îl întrebă unul dintre ei. N-ai decît să te coși înăuntru, băiete, și atunci o să fi sigur că nu se atinge nimeni de el."

La bordul vasului se afla un veteran care, din pricină că vîrsta îl făcea cam inapt pentru un serviciu mai activ, primise de curînd misiunea de a supraveghea, de pe punte, garnitura de fier din jurul arborelui-mare. Billy, care se împrietenise oarecum cu el în orele-i libere, se gîndi că se putea duce la bătrîn să-i ceară un sfat înțelept, pentru a ieși din încurcătură. Bătrînul acesta, danez de obîrșie, dar anglicizat prin îndelungatu-i servici în marina engleză, era un om taciturn, cu fața brăzdată de numeroase zbîrcituri și de cîteva cicatrice glorioase. Fața asta uscată, bătută de vînturi și de ani, semăna cu un pergament străvechi, ciuruit ici-colo de vreun cartuș, care lăsase cîte o pată vineție. Cam cu doi ani înainte de a începe acțiunea povestirii noastre, slujise sub comanda lui Nelson pe vasul „Agamemnon", care avea să devină nemuritor în ana-

lele marinei, și care într-o gravură a lui Haden[1] apare ca un gigantic schelet sfărîmat, ce-și arată coastele golașe. În urma unui atac lansat de pe „Agamemnon“, pentru abordarea unui vas inamic, căpătase o rană ce-i brăzdase pieziș obrazul, de la tîmplă în jos, lăsîndu-i o cicatrice lungă și palidă, ca o rază de lumină ce i-ar fi căzut, în zori, peste fața tuciurie. Tocmai din pricina acestei cicatrice și a împrejurării în care-o căpătase, precum și datorită petelor fumurii de pe obraji, camarazii săi de pe „Bellipotent“ îl porecliseră pe danez „Abordache“[2].

Cînd ochii lui mici de nevăstuică se opriseră pentru prima oară asupra lui Billy Budd, un soi de zîmbet interior îi luminase fața, punîndu-i ciudat în mișcare toate zbîrciturile. Să fi fost, oare, din pricină că în înțelepciunea lui bătrînească și primitivă, lipsită de sentimentalism, vedea sau i se părea că vede la Marinarul chipeș ceva straniu și nepotrivit cu ambianța unui vas de război ? Dar, mai apoi, după ce-l cercetase pe furiș, pe tînăr, zîmbetul acela echivoc de vrăjitor bătrîn dispăruse de pe fața lui : acum, cînd îl întîlnea pe marinar, bătrînul avea un fel de tresărire de moment, înlocuită uneori de o expresie de nedumerire filozofică, în legătură cu soarta posibilă a unui asemenea om, aruncat într-o lume plină de capcane perfide, împotriva cărora simplul curaj, lipsit de experiență și îndemînare, precum și de orice urîțenie capabilă să-l apere, nu poate face mai nimic ; într-o astfel de lume, candoarea unui om nu contribuie totdeauna la ascuțirea facultăților sale mintale sau la întărirea voinței, de care are nevoie pentru a ieși dintr-un impas moral.

Cum, necum, asceticului danez îi cam căzuse cu tronc Billy. Și asta, nu numai din pricina unui anumit interes filozofic pentru un astfel de personaj, ci și dintr-o altă pricină : spre deosebire de ceilalți tineri, care nu puteau

---

[1] *Francis Seymour Haden* (1818—1910), medic englez, devenit celebru prin gravurile sale.

[2] În original „Board-Her-in-the-Smoke“ (abordeaz-o prin fum).

suferi purtarea excentrică, ba uneori de-a dreptul ursuză a bătrînului, Billy îl admira ca pe un erou al mării, și nu trecea niciodată prin fața lui fără a-l saluta cu un respect, ce nu lasă indiferent pe nici un bătrîn, oricît de țîfnos ar fi și orice poziție ar ocupa în societate. Cu umorul lui sec, bătrînul îi spusese încă de la început „Baby“ în loc de „Billy“, și i se adresa numai astfel, fie pentru că voia, printr-o ironie patriarhală, să sublinieze tinerețea și statura atletică a lui Billy, fie din vreun motiv mai tainic. În felul acesta, danezul îi dăduse gabierului nostru porecla cu care avea să fie cunoscut pe vas.

Ducîndu-se așadar să-l caute pe bătrîn pentru a-i cere sfatul în legătură cu măruntul și inexplicabilul necaz ce-l supăra, Billy îl găsi pe puntea de sus a tunarilor, așezat pe o ladă de muniții, de unde arunca din cînd în cînd cîte o privire cam cinică marinarilor mai gălăgioși ce-l întrerupeau din visare. Billy îi povesti necazul său, mirîndu-se încă o dată că i se putuse întîmpla una ca asta. Bătrînul oracol al mărilor asculta cu luare-aminte vorbele gabierului, care-i aprindeau în ochișorii de nevăstuică scîntei misterioase, însoțite de zvîcnetele ciudate ale zbîrciturilor sale. După ce-și sfîrși povestea, gabierul îl întrebă :

— Și-acum, danezule, te-aș ruga să-mi spui ce părere ai despre chestia asta ?

Ridicîndu-și gluga de pînză și frecîndu-și lunga cicatrice piezișe în locul unde aceasta îi intra în rariștea părului, bătrînul răspunse laconic :

— Baby Budd, *Jemmy Legs* [1] (adică maistrul-instructor) nu te-nghite.

— *Jemmy Legs ? !* exclamă Billy, holbîndu-și ochii azurii. Cum așa ? Păi, aud că vorbește despre mine ca despre „un dulce copil“...

---

[1] *Jemmy* — diminutiv cu un sens peiorativ, derivat din numele de James și folosit îndeobște pentru a caracteriza un individ spilcuit și îngîmfat (*Jemmy Legs*, picioare de om fandosit).

— Zău ? rînji bătrînul. De, Baby, băiatule, *Jemmy Legs* e mieros la vorbă.

— Nu totdeauna. Dar cu mine e mieros la vorbă. Rareori se-ntîmplă să trec pe lîngă el, fără să-mi arunce o vorbă bună.

— Asta, pentru că nu te-nghite, Baby Budd.

Expresia aceasta, repetată pe un ton care-o făcea de neînţeles pentru un novice, îl tulbură pe Billy aproape la fel ca şi misterul a cărui dezlegare venise s-o caute. El încercă să-i smulgă danezului o explicaţie ceva mai puţin neplăcut-oraculară, dar bătrînul Chiron[1] al mărilor, socotind pesemne că deocamdată îl instruise îndeajuns pe tînărul său Achile, îşi cetlui buzele şi-şi adună laolaltă toate zbîrciturile, în semn că refuză să mai spună ceva.

Vîrsta, şi experienţele prin care trec anumiţi oameni isteţi la minte, dar subordonaţi toată viaţa voinţei superiorilor lor, dezvoltaseră la danez cinismul robust şi circumspect ce reprezenta principala lui trăsătură de caracter.

10

În ziua următoare se petrecu un incident ce-i întări lui Billy Budd neîncrederea în strania replică dată de către danez întrebării pe care i-o pusese.

La amiază, în timp ce vasul luneca pe valuri sub un vînt prielnic, şi în timp ce lua masa, pălăvrăgind voios cu camarazii săi, Billy făcu la un moment dat o mişcare bruscă şi-şi răsturnă strachina cu ciorbă pe puntea proaspăt spălată. Maistrul-instructor Claggart trecea tocmai atunci, cu nuiaua de trestie în mînă, de-a lungul bateriei, într-o adîncitură a căreia era instalată masa gabierilor ; călcînd peste zeama unsuroasă, el îşi urmă drumul fără să scoată

[1] Personaj din mitologia greacă, fiul lui Cronos şi al Phylirei, socotit cel mai înţelept dintre Centauri, şi bucurîndu-se de prietenia lui Achile.

o vorbă, deoarece n-avea rost să ia act de un asemenea fleac. Dar cînd își dădu seama cine anume vărsase ciorba, Claggart se schimbă la față ; oprindu-se locului, dădu să deschidă gura pentru a-l repezi pe marinar, dar se stăpîni și, arătînd spre dîra de zeamă, îl bătu în glumă cu nuiaua pe umăr.

— Bravo, băiatule ! Frumoasă treabă făcuși — vorba ceea, pe omul frumos îl cunoști după cum se poartă, îi șopti el, cu o voce foarte muzicală, și trecu mai departe. Billy Budd nu observă zîmbetul, mai bine zis rînjetul involuntar care însoțise aceste cuvinte în doi peri, și care schimonosise o clipă buzele subțiri și frumos arcuite ale lui Claggart. Dar cum toți cei de față avură impresia că acesta intenționase să facă o glumă, rîseră „cu prefăcută veselie“ [1] de remarca superiorului lor ; cît despre Billy, măgulit pesemne de aluzia la porecla lui de „marinar chipeș“, rîse și el odată cu ceilalți, apoi le spuse, mirat :

— Să mai zică cineva că *Jemmy Legs* nu mă poate suferi !

— Dar cine-a zis așa ceva, frumosule ? îl iscodi nedumerit un anume Donald.

La care, gabierul făcu o mutră cam încurcată, amintindu-și că singurul om care-i sugerase ideea, năstrușnică după părerea lui, că maistrul-instructor i-ar fi ostil, era bătrînul danez. Între timp, Claggart, continuîndu-și inspecția, va fi arborat pesemne vreo expresie mai puțin studiată decît zîmbetul amar de mai înainte — o expresie ce-i schimonosea, poate, fața, dezvăluindu-i, însă, mai limpede starea de spirit — căci un mic toboșar care venea țopăind din direcția opusă, se ciocni ușor de dumnealui și rămase cam perplex din pricina înfățișării sale. Perplexitatea nu i se risipi nici în clipa cînd maistrul-instructor îi spuse, șfichiuindu-l zdravăn cu nuiaua :

— Uită-te unde mergi !

---

[1] Aluzie la un vers din poemul *Satul părăsit* al lui Oliver Goldsmith, în care e vorba de un dascăl sever, ce-și teroriza elevii.

Ce se întîmplase cu maistrul-instructor ? Dar, orice s-ar fi întîmplat, putea oare să aibă starea lui vreo legătură directă cu Billy Budd, cu care nu avusese nici un fel de contact, oficial sau de altă natură, înainte de incidentul cu strachina de ciorbă ? Într-adevăr, ce legătură putea să aibă tulburarea lui, cu un om atît de inofensiv din fire ca tînărul acesta, despre care însuși Claggart spunea că-i „un dulce copil“, şi pe care camarazii săi de pe vasul comercial îl porecliseră „împăciuitorul“ ? ! Ce motiv putea avea *Jemmy Legs* ca să nu-l „înghită“, cum zicea danezul ?

Totuși, în sinea lui, Claggart nu-l „înghiţea“ pe Billy ; și asta nu fără motiv, precum își poate da seama orice om cu spirit de observaţie, judecînd după ultima lor întîlnire. Da, fără îndoială că avea ceva cu el !

A născoci în legătură cu viaţa particulară a lui Claggart o poveste în care să fie amestecat și Billy Budd, fără ca acesta să aibe habar — bunăoară o poveste romantică, din care să reiasă că maistrul-instructor l-ar fi cunoscut pe tînărul matelot înainte de a-l întîlni la bordul vasului de război — iată un lucru oarecum lesnicios, și capabil să arunce o lumină mai mult sau mai puţin interesantă asupra enigmei cazului în chestiune. În realitate, însă, nu poate fi vorba de așa ceva. Și totuși, cauza reală, singura care poate fi invocată aici, implică, prin însuși realismul ei, tot atîta *mister*, ca oricare dintre ficţiunile lui Radcliffe, autoarea *Misterelor din Udolpho* și a altor scrieri care au la bază tocmai acest element, al misterului. Într-adevăr, ce poate fi mai misterios decît antipatia spontană și profundă, stîrnită în sufletele anumitor muritori excepţionali, de simpla înfăţişare a altor muritori, fie ei cît de nevinovaţi ? Antipatie stîrnită, poate, chiar de această nevinovăţie !

Nu există nicăieri un conglomerat uman mai enervant prin diversitatea personalităţilor ce-l compun decît acela care se poate închega la bordul unui mare vas de război, pornit în larg cu echipajul complet. Pe un asemenea vas, nu trece zi fără ca aproape fiecare membru al echipajului să aibă de-a face cu aproape toţi ceilalţi. Dacă vrei să scapi aici de priveliştea unui obiect exasperant, trebuie fie să-l arunci în mare, fie să sari tu însuţi peste bord. Închipuiţi-vă ce efect poate avea o asemenea stare de lucruri asupra unei fiinţe omeneşti care e contrariul unui sfînt !

Dar pentru ca un om normal să înţeleagă cum se cuvine firea lui Claggart, aceste aluzii nu sînt de ajuns. Spre a trece de la o fire normală la o fire ca a lui, trebuie să străbaţi „prăpastia ce le desparte". Sau cel mai bine este să-i dai ocol.

Cu multă vreme în urmă, un cărturar cinstit şi mai vîrstnic decît mine, mi-a spus în legătură cu un om care, ca şi dînsul, a dispărut între timp — un om atît de unanim respectat încît nimeni nu a cîrtit vreodată pe faţă împotrivă-i, deşi cîţiva, foarte puţini, murmurau ceva pe seama lui — aşadar, cărturarul acela mi-a spus :

— Da, X e un tip care nu poate fi explicat cu una, cu două — e o nucă greu de spart cu un evantai de cucoană. Ştii bine că nu sînt adeptul vreunei religii organizate, şi cu atît mai puţin al vreunei filozofii constituite în sistem. Ei bine, cu toate astea socot că a încerca să-l înţelegi pe X, să pătrunzi în labirintul lui şi să ieşi apoi afară, este aproape cu neputinţă, dacă n-ai o altfel de cheie decît cea pe care ţi-o oferă aşa-zisa *cunoaştere a lumii.* Mie, cel puţin, mi se pare cu neputinţă.

— Bine, dar X e totuşi un om, oricît de ciudat le-ar apărea unora ! am replicat eu. Iar cunoaşterea lumii presupune fără îndoială o cunoaştere a naturii omeneşti, în mai toate variantele sale.

— Da, însă e vorba de o cunoaștere superficială, urmărind scopuri obișnuite. Cînd e vorba de mers mai în miezul lucrurilor, nu sînt sigur dacă a cunoaște lumea și a cunoaște natura omenească nu sînt două ramuri distincte ale cunoașterii, ramuri care pot desigur să coexiste în aceeași minte, dar pot să existe și separat, una fără prezența celeilalte. Ba, la un om de lume obișnuit, frecventarea asiduă a acesteia duce la tocirea acelei nobile clarviziuni interioare, care este indispensabilă pentru înțelegerea a ceea ce este esențial la anumite caractere excepționale, fie ele bune sau rele. Am văzut o dată, la un proces destul de important, cum o fată tînără îl juca pe degete pe-un bătrîn om al legii. Și asta, nu din pricină că bătrînul ar fi fost orbit de-o dragoste senilă. Nicidecum. Ci din pricină că juristul cunoștea legea mai bine decît cunoștea inima fetei. Coke [1] și Blackstone [2] n-au aruncat atîta lumină asupra zonelor obscure ale spiritului, cîtă au aruncat prorocii iudei, care erau, mai toți, niște sihaștri.

Pe vremea aceea eram atît de lipsit de experiență, încît nu prea mi-am dat seama încotro bătea interlocutorul meu. Acum, parcă-mi dau seama. Într-adevăr, dacă vocabularul întemeiat pe Sfînta Scriptură ar mai fi popular, am putea defini și desemna mai ușor anumiți oameni fenomenali. Dar cum nu e, trebuie să apelăm la o autoritate ce nu poate fi bănuită că ar fi colorată de vreun element biblic.

Într-o listă de definiții atribuită lui Platon, în traducerea autorizată a scrierilor sale, se poate citi :

„*Perversitate naturală*, adică o perversitate conformă naturii". Iată o definiție care, deși are un iz calvinist, nu implică defel aplicarea dogmei lui Calvin la întreaga umanitate. Evident că ea se aplică exclusiv anumitor in-

---

[1] *Edward Coke* (1552—1634), jurist englez, apărător al legilor țării sale împotriva prerogativelor regale.

[2] *William Blackstone* (1723—1780), celebru jurist englez, autor al unor comentarii despre legile și Constituția Angliei.

divizi. Închisorile și spînzurătorile nu ne oferă prea multe exemple de „perversitate naturală“. În tot cazul, exemplarele mai alese — pentru că sînt lipsite de orice element vulgar și animalic, fiind invariabil dominate de intelect — trebuie căutate în altă parte. Civilizaţia, mai ales cea de tip auster, îi este prielnică, deoarece perversitatea asta se învăluie în mantia respectabilităţii ; ea posedă anumite virtuţi negative, ce-i slujesc drept auxiliare tăcute. Bunăoară, respinge categoric vinul. Nu exagerăm prea mult spunînd că e lipsită de vicii sau păcate mărunte ; o asemenea perversitate implică o mare mîndrie, care le exclude, așa cum exclude orice venalitate sau avariţie. Într-un cuvînt, ea nu are nimic sordid sau senzual. E gravă, dar lipsită de patimă. Nici nu lingușește omenirea, dar nici n-o vorbește vreodată de rău.

Dar ceea ce, la exemplarele eminente, caracterizează o astfel de natură excepţională, este următorul lucru : cu toate că firea echilibrată și ţinuta discretă a omului par să indice o minte extrem de supusă legilor raţiunii, în adîncul sufletului său el se revoltă împotriva acestor legi, ignorîndu-le total și nefolosindu-se de raţiune decît ca de-o unealtă ambidextră pentru înfăptuirea iraţionalului. Altfel spus, pentru atingerea unui scop care, în nuditatea lui licenţioasă, ar putea să pară demenţial, el se va folosi de o judecată rece, solidă și sănătoasă.

Asemenea oameni sînt adevăraţi nebuni, de cea mai periculoasă speţă, căci nebunia lor nu se manifestă continuu, ci ocazional, sub influenţa unui anumit obiect ; și nici atunci nu se manifestă fățiș, ci pe ascuns, dovedind o remarcabilă stăpînire de sine ; chiar atunci cînd nebunia asta e în toi, un observator obișnuit nu o poate deosebi de echilibrul mintal, tocmai pentru că, din pricinile arătate mai sus, metoda și procedeele exterioare sînt totdeauna perfect raţionale, oricare ar fi scopul urmărit (iar scopul nu este dat niciodată în vileag).

Tocmai un astfel de om era Claggart, un om stăpînit, încă din născare, de o demență rea, nicidecum stîrnită de o educație greșită ori de lectura unor cărți corupătoare sau de o viață de desfrîu. Pe scurt, era stăpînit de o „perversitate conformă naturii".

Sumbre afirmații, vor spune unii. Dar pentru ce anume ? Nu cumva pentru că au un iz biblic, amintind de „taina fărădelegii" despre care se vorbește în Evanghelie ? [1] Dacă au, nu-i din vina autorului, care știe că un asemenea iz n-ar putea fi pe placul multor cititori din zilele noastre.

Acest capitol a devenit necesar, întrucît povestirea noastră are ca pivot firea ascunsă a maistrului-instructor. După alte cîteva comentarii în legătură cu incidentul de la ora mesei, vom relua firul povestirii, lăsînd-o să-și demonstreze singură, dacă e în stare, propria veridicitate.

12

După cum am mai spus, Claggart nu avea o înfățișare neplăcută, fața lui fiind chiar foarte armonioasă, cu excepția bărbiei. Părea conștient de aceste calități, căci se îmbrăca nu numai corect, ci și cu deosebită grijă. Dar înfățișarea lui Billy Budd avea ceva eroic ; iar dacă fața lui era lipsită de expresia intelectuală a lividului Claggart, părea luminată, ca și a acestuia, de o strălucire interioară, izvorîtă, ce-i drept, dintr-o sorginte diferită : focul din inima lui îi îmbujora obrajii bronzați.

Avînd în vedere pronunțatul contrast dintre cei doi, e mai mult ca sigur că, atunci cînd maistrul-instructor i-a aplicat marinarului zicala „pe omul frumos îl cunoști după cum se poartă", a lăsat să-i scape o aluzie ironică la ceea ce-l iritase din capul locului la Billy, și anume frumu-

[1] Cf. Epistola a II-a a Sf. Pavel către Tesalonicieni.

setea lui fizică aparte — aluzie neobservată de tinerii mateloți prezenți la întreaga scenă.

Cu toate că antipatia și invidia sînt sentimente ireconciliabile din punct de vedere rațional, ele pot lua naștere deodată, ca două surori siameze. Este, deci, invidia un astfel de monstru ? Mulți muritori chemați în fața judecății au recunoscut, în speranța unei pedepse mai blînde, că s-au făcut vinovați de fapte îngrozitoare, dar cine a mărturisit vreodată că a fost invidios ? Fiecare dintre noi simte că invidia ascunde ceva mai rușinos decît însăși crima, fie ea cît de perfidă. Și nu numai că fiecare o condamnă, dar oamenilor de bine nici nu le vine să creadă cînd aud că un ins inteligent e învinuit de așa ceva. Cum, însă, invidia nu sălășluiește în creier, ci în inimă, intelectul, fie el cît de superior, nu constituie o chezășie împotriva ei. Dar la Claggart invidia față de Billy Budd nu era o pornire vulgară. Și nici nu era colorată de acea gelozie plină de teamă, ce-l făcea pe Saul să se adumbrească la față cînd se gîndea, tulburat, la frumosul și tînărul David. Invidia lui Claggart avea temeiuri mult mai adînci. Dacă privea cu ochi răi trăsăturile frumoase, robustețea veselă și sincera bucurie de viață a tînărului Billy Budd, era pentru că simțea instinctiv că toate aceste însușiri însoțeau un caracter care, în marea-i simplitate, nu voise niciodată răul cuiva și nici nu cunoscuse mușcătura de șarpe a răului plătit în schimb. Duhul cuibărit în trupul lui Billy, duh inefabil, care privea ca prin ferestre prin ochii lui azurii, plutind peste gropițele din obrajii săi arși de soare, înmlădiindu-i încheieturile și răsucindu-i cîrlionții bălai — tocmai acest duh făcea dintr-însul un marinar chipeș, Marinarul chipeș prin excelență. Cu excepția unei alte persoane, Claggart era poate singurul om de pe navă capabil să aprecieze cum se cuvine fenomenul moral întruchipat de Billy Budd. Iar această capacitate de înțelegere nu făcea decît să-i ațîțe pasiunea, care, printre diferitele forme secrete pe

care le căpăta în sufletul lui, lua cîteodată forma unui dispreţ cinic al inocenţei — „ce idee, să fii inocent ? !“ Totuşi, din punct de vedere estetic, maistrul-instructor percepea farmecul inocenţei şi nepăsarea ei curajoasă, încît aproape c-ar fi vrut şi el să fie inocent, deşi n-avea nici o speranţă.

Incapabil să nimicească răul fundamental din fiinţa lui, deşi era destul de abil pentru a-l ascunde ; înţelegînd binele dar neputînd să-l facă, un om cu firea lui Claggart, înzestrat cu un prisos de energie caracteristic mai tuturor oamenilor astfel alcătuiţi, nu are altă cale decît aceea de a se închide în propria-i cochilie şi de a-şi juca pînă la capăt, aidoma scorpionului — pentru care, însă, e răspunzător doar creatorul — rolul ce i-a fost hărăzit.

13

Pasiunea, pasiunea cea mai profundă, nu are nevoie de o scenă somptuoasă pentru a-şi juca rolul. Locul ei este printre mitocani, printre cerşetori şi printre scormonitorii de gunoaie. Iar împrejurările care-o provoacă, fie ele cît de mărunte sau triviale, nu ne pot da măsura forţei sale. În cazul de faţă, scena este o punte proaspăt spălată, iar unul din factorii externi este ciorba vărsată de-un marinar înrolat pe-un vas de război.

Cînd maistrul-instructor a observat de unde venea şuvoiul acela unsuros ce-i curgea la picioare, el s-a gîndit, desigur, mai bine zis şi-a băgat în cap, că nu era la mijloc o simplă întîmplare (ceea ce era, de fapt) ci manifestarea spontană şi perfidă a unei antipatii mai mult sau mai puţin asemănătoare aceleia pe care o nutrea el însuşi împotriva lui Billy — manifestare stupidă şi inofensivă ca lovitura de copită a unei juninci, care n-ar mai fi fost însă chiar atît de inofensivă dacă juninca ar fi fost un armăsar potcovit. Gîndind astfel, Claggart îşi infuza în fierea invidiei sale vitriolul dispreţului. Incidentul în sine îi con-

firma anumite zvonuri ce-i ajunseseră la ureche grație caporalului *Squeak*[1], un omuleț cărunt, poreclit astfel de către marinari din pricina vocii sale pițigăiate și a feței lui ascuțite, pe care și-o tot vîra prin colțurile întunecoase ale punților inferioare, căutînd infractori. Porecla asta ironică trezea în minţile oamenilor imaginea unui şobolan într-o pivniță.

Faptul că șeful lui îl folosea ca pe-o unealtă ce-i îngăduia să întindă mici capcane gabierului pentru a-l pune în încurcătură (căci măruntele şicane, pe care Billy Budd izbutise pînă-n prezent să le ocolească, veneau din partea maistrului-instructor), faptul acesta îl făcuse pe caporal să tragă, în chip destul de firesc, concluzia că șeful nu-l iubea deloc pe matelot. Drept care, ca un subaltern fidel ce era, socotise de datoria lui să ațîțe focul, aducînd la cunoştinţa şefului său anumite glume nevinovate ale voiosului matelot, glume la care adăuga diferite epitete jignitoare auzite, chipurile, din gura lui. Maistrul-instructor nu punea niciodată la îndoială adevărul acestor denunțuri, mai cu seamă în legătură cu epitetele, căci știa prea bine cît de nepopular poate deveni un maistru-instructor, îndeosebi unul zelos ca el, şi bănuia că matelоţii îl împroșcau, pe la spate, cu zeflemelile şi ocările lor : însăşi porecla pe care i-o dăduseră *(Jemmy Legs)* ascundea sub aparența ei hazlie, ostilitatea și lipsa lor de respect. Dar deși ura este lacomă de provocări, cea care-l mistuia pe Claggart nici n-avea nevoie să fie ațîțată din afară.

Perversitatea subtilă e de obicei extrem de prudentă, deoarece are de ascuns totul. Chiar cînd bănuiește vreo intenție jignitoare, nu-și poate confirma sau spulbera bănuiala, tocmai din pricină că se învăluie într-un mister care-o izolează ; iar cînd acționează, nu fără regret, o face fie pe temeiul unei simple bănuieli, fie pe temeiul unei certitudini. Răzbunarea ei tinde să fie monstruos de dis-

[1] În limba engleză, *to squeak* înseamnă *a țipa, a striga.*

proporţionată în raport cu presupusa jignire, căci orice om care se răzbună seamănă cu un cămătar cu pretenţii exorbitante. Dar oare ce spunea conştiinţa lui Claggart ? Pentru că, deşi conştiinţele sînt la fel de diferite ca şi frunţile oamenilor, fiece făptură inteligentă — chiar şi demonii care, cum zice Sfînta Scriptură, „cred şi tremură" — are o conştiinţă. Cum aceea a lui Claggart nu era decît executoarea voinţei sale, ea exagera la culme fiecare fleac, pretinzînd bunăoară că intenţia atribuită lui Billy de a răsturna strachina cu ciorbă, ca şi epitetele pomenite constituiau un cap de acuzaţie pe deplin suficient pentru a justifica animozitatea împotriva lui, dîndu-i chiar o anume legitimitate. Fariseul este ca un Guy Fawkes [1] care se-ascunde în tainiţele firii unor oameni de felul lui Claggart ; aceştia nici nu concep că răutatea ar putea rămîne fără replică. Probabil că persecuţiile la care maistrul-instructor îl supunea într-ascuns pe Billy aveau scopul de a-i pune la încercare caracterul. Dar ele nu dezvăluiseră la tînărul matelot nici un cusur, de care duşmănia să se poată lega pe faţă, sau pe care să-l poată folosi măcar ca pe-un soi de autojustificare, astfel încît, incidentul cu strachina, oricît de neînsemnat ar fi fost, era binevenit pentru bizara conştiinţă ce-i slujea drept sfetnic intim lui Claggart. Şi n-ar fi exclus să-l fi încurajat a-l pune pe marinar la noi încercări.

14

Cîteva zile după ultimul incident relatat de noi, Billy Budd fu victima unei întîmplări care-l tulbură mai mult decît tot ce păţise pînă atunci.

---

[1] Principalul conspirator în „complotul prafului de puşcă" menit să arunce în aer Parlamentul englez pentru a-i schimba orientarea anti-catolică. Guy Fawkes a fost arestat la 5 nov. 1605, după ce în subsolul clădirii Parlamentului au fost descoperite încărcăturile de praf de puşcă.

Era o noapte foarte caldă pentru latitudinea unde se afla vasul, iar matelotul, care-ar fi trebuit să stea de cart pe puntea de jos, moțăia pe puntea cea mai de sus, unde se cățărase, părăsindu-și hamacul încins, suspendat deasupra unei platforme înguste, printre alte sute de hamace, atît de strîns îndesate unele într-altele, încît n-aveau loc să se legene. Billy se culcase, ca în umbra unei coline, sub niște vergi de rezervă, aruncate claie peste grămadă, între arborele-trinchet și arborele-mare, acolo unde se afla și cea mai masivă dintre bărcile vasului. Întins lîngă alți trei marinari veniți de jos ca să doarmă aici, moțăia la marginea dinspre arborele-trinchet a maldărului de vergi ; întrucît postul lui de veghe ca gabier se afla chiar deasupra teugei, avea oarecum dreptul, consfințit prin uz, să se simtă ca la el acasă în această parte a vasului.

Deodată se trezi, simțindu-și, ca prin vis, umărul atins de un individ, care sondase probabil și somnul celorlalți marinari ; cînd gabierul își înălță capul, individul îi șopti repede la ureche :

— Strecoară-te în port-sarturile de sub vînt, Billy ! Se pune ceva la cale. Nu vorbi ! Hai, grăbește-te ! Vin și eu după tine, îndată !

Și se făcu nevăzut.

Întocmai ca mulți alți oameni buni la suflet, Billy avea unele din slăbiciunile care merg mînă-n mînă cu bunătatea ; printre aceste slăbiciuni se număra și refuzul, mai bine zis neputința de a spune pe șleau *nu*, la orice propunere ce nu i se părea absurdă, răuvoitoare sau nedreaptă. Și cum avea sînge cald în vine, îi lipsea calmul flegmatic al acelora care răspund la orice propunere printr-o pasivitate totală. Ca și frica lui instinctivă, capacitatea lui de a înțelege tot ceea ce depășea limitele cinstei și ale firescului se manifesta rareori spontan. Și apoi, în cazul de față, era încă amețit de somn.

Se sculă, totuși, în neștire, și, întrebîndu-se, leneș, ce anume „se punea la cale", porni spre locul indicat de

celălalt, una dintre cele șase platforme înguste, așezate în afara parapetelor înalte și ascunse de numeroasele noduri și funii împletite ale sarturilor și școtelor ; aceste platforme aveau, pe un mare vas de război din acea epocă, dimensiuni pe măsura corpului navei. Pe scurt, semănau cu niște balcoane negre, suspendate deasupra mării, și într-atît de izolate, încît unul dintre marinari, un bătrîn lup de mare, cam neconformist și meditativ din fire, se retrăgea acolo chiar și peste zi, ca într-o capelă particulară.

Individul care-l trezise pe Billy Budd veni în curînd după el, în această ascunzătoare. Luna încă nu răsărise, iar stelele erau învăluite într-un fel de negură. Billy nu putea vedea deslușit fața necunoscutului. Totuși, ceva din silueta și aerul lui îl făcu pe Billy să-l ia drept unul din oamenii de la pupa. Și nu se înșela.

— Ascultă, Billy ! îi spuse omul, cu același glas șoptit și prudent. Ai fost înrolat cu de-a sila, nu-i așa ? Și eu la fel.

Și făcu o pauză, vrînd parcă să vadă ce efect au vorbele lui. Dar Billy, neștiind ce să creadă despre toate astea, nu-i răspunse.

— Billy, urmă celălalt, nu sîntem singurii în situația asta. Mai sînt și alții, o ceată întreagă. N-ai putea să ne dai o mînă de ajutor, la caz de... nevoie ?

— Ce vrei să spui ? îl iscodi Billy, care abia acum se trezise de-a binelea.

— Sst ! Sst ! (șoapta grăbită deveni voalată). Ia privește ! (Și omul îi întinse două mici obiecte ce licăreau palid în noapte). Le vezi ? Ale tale-au să fie, Billy, dacă-ai să...

Dar Billy îl întrerupse, cu o furie care, grăbindu-se să se rostească, îi scotea la iveală beteșugul glasului :

— La d-d-dracu, n-n-nu știu ce v-v-vrei, dar ai f-f-face mai b-b-bine s-o ștergi !

Buimăcit, omul rămase locului, dar Billy îi strigă, sărind în picioare :

— D-d-dacă n-o ştergi, t-t-te arunc peste co-co-pastie !

Dîndu-şi seama că Billy nu glumea, misteriosul emisar dispăru în direcţia arborelui-mare, în umbra vergilor.

— Hei, ce se-ntîmplă-acolo ? mormăi un matroz de la teuga, trezit din somn de zbieretele lui Billy. A, tu erai, *Frumosule* ? exclamă el, recunoscîndu-l pe gabier, care se întorsese pe punte. De bună seamă că s-o fi întîmplat ceva dacă ai ajuns să te bîl-bîlbîi !

— A ! zise Billy, controlîndu-şi vocea. Am dat peste un tip de la pupa în partea noastră de vas şi l-am poftit să se-ntoarcă la locul lui.

— Asta-i tot ce i-ai făcut ? întrebă cu ţîfnă celălalt, un bătrîn arţăgos, cu faţa şi părul de un roşu cărămiziu, ce-i atrăsese porecla de Piper Roşu. Pe derbedeii ăştia eu i-aş însura cu fiica tunarului ! adause el, dînd a înţelege prin această expresie că i-ar lungi pe un tun spre a fi biciuiţi, drept pedeapsă disciplinară.

Explicaţia dată de Billy tulburării sale de moment i se păru, oricum, satisfăcătoare bătrînului matroz pentru că, dintre toţi membrii echipajului unei corăbii, cei afectaţi la teuga, îndeobşte veterani fanatici în prejudecăţile lor marinăreşti, sînt cei mai înverşunaţi adversari ai oricărei invazii pe teritoriul lor, îndeosebi din partea marinarilor de la pupa, despre care au o părere foarte proastă, întrucît aceştia sînt, mai toţi, oameni ai uscatului, care nu se caţără pe vergi decît pentru a strînge sau a desfăşura vreo velă, şi nu se pricep nici măcar să mînuiască acul de matisat sau să facă un „cap de berbece..."

15

Incidentul acesta îl tulbură foarte pe Billy Budd. Era o experienţă cu totul nouă pentru el ; nu mai fusese niciodată acostat în felul acesta, pe ascuns, de un intrigant.

Înainte de această întîlnire, nici nu-l cunoscuse pe marinarul de la pupa, întrucît posturile lor erau foarte depărtate : unul făcea de cart sus pe catarg, la prova, iar celălalt jos pe punte, la pupa.

Ce-o fi vrut individul ? Dar oare cele două obiecte strălucitoare pe care i le pusese sub ochi, erau într-adevăr guinee ? De unde le avea, oare ? Doar se știe că pe mare, pînă și butonii de rezervă sînt rari !

Cu cît se gîndea mai mult la întîmplarea asta, cu atît se simțea mai perplex, mai tulburat și mai descumpănit. Respingînd cu scîrbă o propunere care, deși n-o prea înțelegea, nu-i mirosea a bine, Billy Budd procedase întocmai ca un cal tînăr proaspăt întors de la păscut, care, adulmecînd brusc miasmele vreunei uzine chimice, fornăie de zor, ca să le alunge din nări și din plămîni. Această stare de spirit anula în sufletul lui orice dorință de a mai sta de vorbă cu individul, pentru a obține de la el lămuriri în legătură cu scopul pe care-l urmărise, acostîndu-l. Și totuși era, firește, curios să vadă cum arăta pe lumină acest mesager nocturn.

Îl pîndi în după-amiaza următoare, în timpul primului cart și-l zări printre oamenii care fumau în partea dinainte a punții superioare, unde fumatul era permis. Îl recunoscu mai degrabă după silueta și statura lui decît după fața-i rotundă și pistruiată, cu niște ochi sticloși, de un albastru spălăcit, umbriți de gene aproape albe. Billy nu era, totuși, sigur că flăcăul acesta cam de aceeași vîrstă cu el, care sporovăia și rîdea slobod, rezemat de un tun, era conspiratorul din ajun. Prea părea jovial și năuc ! Și cam prea durduliu pentru un marinar, fie el și unul de la pupa ! Pe scurt, era ultimul dintre oameni pe care l-ai fi putut bănui copleșit de gînduri, îndeosebi de acele gînduri primejdioase, pe care se cuvine să le atribui unui conspirator pus pe fapte mari, sau chiar agentului unui astfel de conspirator.

Fără ca Billy să-și dea seama, individul îl observase înaintea lui, aruncîndu-i o privire piezișe. Iar cînd simți că Billy îl privește, îl salută ca pe-un vechi prieten, scuturînd din cap în semn că-l recunoaște, dar nu-și întrerupse conversația pe care-o purta cu ceilalți fumători.

Cu o zi-două mai tîrziu, întîlnindu-l întîmplător pe Billy în cursul plimbării de seară pe una dintre punți, îi adresă în treacăt o vorbă prietenoasă, atît de neașteptată și atît de echivocă, date fiind împrejurările, încît Billy se simți stînjenit și nu știu ce să-i răspundă. Drept care, o lăsă să treacă neobservată.

Billy era acum mai perplex ca oricînd. Deșartele presupuneri, pe care era silit să le facă, erau atît de străine de el, și-l tulburau atît de adînc, încît se strădui din răsputeri să le stăvilească. Nu-i trecu nici o clipă prin minte că era de datoria lui de marinar leal să raporteze superiorilor despre această întîmplare atît de suspectă. Dealtfel, chiar dacă i-ar fi venit ideea să raporteze, gîndul că fapta lui ar semăna cu un denunț mîrșav, l-ar fi împiedicat s-o săvîrșească — într-atît de generoasă era mentalitatea lui de novice. De aceea, păstră pentru sine taina. Totuși, o dată, nu se putu opri să-și descarce puțin sufletul în fața bătrînului danez. Era o noapte înmiresmată, iar vasul parcă încremenise pe mare ; cei doi ședeau tăcuți pe punte, cu capetele rezemate de parapet. Îmbiat poate de această atmosferă de vrajă, Billy îi povesti o parte din cele întîmplate, fără a indica vreun nume, căci scrupulele sale lipsite de temei îl împiedicau să-i destăinuie cuiva întreaga poveste. Ascultînd vorbele lui Billy, înțeleptul danez păru să ghicească mai mult decît i se spunea ; după ce rămase cîteva clipe pe gînduri, cu o expresie concentrată, ce-i aduna parcă zbîrciturile într-un singur punct și-i ștergea de pe față zîmbetul acela sarcastic, pe care-l avea uneori, bătrînul rosti :

— Nu ți-am zis eu, Baby Budd ?

— Ce mi-ai zis ? îl întrebă Billy.

— Că *Jemmy Legs* nu te-nghite.

— Bine, dar ce legătură-i între *Jemmy Legs* și nebunul ăla de la pupa ? exclamă Billy, uluit.

— Aha, va să zică era unul de la pupa ? ! O labă de pisică ![1] O labă de pisică !

După această exclamație — despre care nu se putea ști dacă se referă la adierea ce încrețea tocmai atunci marea liniștită, sau dacă are un tîlc mai subtil, legat de omul de la pupa — bătrînul vrăjitor mușcă brusc, cu dinții lui negri, din foaia de tutun pe care-o ținea în gură, nemaicatadicsind să răspundă la întrebarea lui Billy, stăruitor repetată de acesta. Bătrînul avea obiceiul de a se învălui într-o tăcere îndărătnică atunci cînd i-era pusă la îndoială, prin întrebări sceptice, vreuna dintre sentințele sale oraculare — sentințe nu totdeauna limpezi, ci mai degrabă pline de obscuritatea caracteristică mai tuturor formulelor delfice[2], oricare ar fi izvorul lor. O îndelungă experiență îl învățase, probabil, pe bătrîn să adopte această prudență amară, ce-i dicta să nu se amestece în treburile altora și să nu dea niciodată un sfat.

16

În ciuda categoricei afirmații a danezului că maistrul-instructor era la obîrșia ciudatelor necazuri pătimite de Billy la bordul vasului „Bellipotent“, tînărul matelot era dispus să le pună în seama oricui, mai degrabă decît în seama omului care, potrivit spuselor sale, „avea totdeauna o vorbă bună“ pentru el. Faptul acesta era de mirare, deși poate numai în aparență. În anumite privințe, unii marinari rămîn destul de naivi, chiar la o vîrstă matură. Iar

[1] Joc de cuvinte intraductibil : *cat's paw* (literal : *labă de pisică)* înseamnă în englezește și iscoadă (sau unealtă) și briză ușoară, care încrețește suprafața mării.

[3] Aluzie la oracolul din Delfi și la răspunsurile ambigue ale Pithiei.

un tînăr cu firea atleticului nostru gabier nu-i decît un copil. Totuși, inocența desăvîrșită a unui copil nu-i decît expresia ignoranței sale depline : ea scade pe măsură ce i se dezvoltă inteligența. Dar, la Billy Budd, inteligența — atîta cîtă avea — se dezvoltase fără a-i altera naivitatea. Experiența este, desigur, un bun învățător, dar la anii lui, Billy nu agonisise o experiență prea mare. Și apoi, era lipsit cu desăvîrșire de acea intuiție a răului, care, la oamenii răi sau nu îndeajuns de buni din fire, precede experiența și, de aceea, poate fi un apanaj al tinereții însăși, precum se vede limpede în anumite cazuri.

Ce putea Billy să știe despre om, altceva decît ceea ce știa despre marinarii simpli care întruchipau, pentru el, omenirea ? Cît despre marinarul de modă veche, marinarul înnăscut, de tipul „lupului de mare" — acesta se deosebește radical, în unele privințe, de omul de pe uscat, deși face parte din aceeași speță. Marinarul are franchețǎ, pe cînd omul de pe uscat are rafinament. Pentru marinar viața nu este un joc care cere multă bătaie de cap — ca, de pildă, jocul de șah, în care se fac puține mutări directe, țelul fiind atins în chip indirect ; un joc sucit, plicticos și steril, care nu merită nici măcar biata lumînare ce se mistuie pentru a-l lumina [1].

Da, ca tagmă, marinarii sînt un neam juvenil. Pînă și păcatele lor poartă pecetea juvenilității. Acest lucru e cu atît mai adevărat în ce-i privește pe marinarii de pe vremea lui Billy. De asemenea, trebuie spus că unele trăsături caracteristice tuturor marinarilor sînt adesea și mai pronunțate la cei tineri. Orice marinar e obișnuit să exe-

---

[1] Aluzie la o tiradă celebră a lui Macbeth :

...„Te stinge, lumînare !
Viața-i o umbră doar, un biet actor
Pășind pe scenă, țanțoș, preț de-o oră,
Spre-a amuți apoi : e o poveste
Spusă de-un prost, cu furie și zgomot
Dar fără nici un tîlc..." (Actul V, scena 5)

cute ordinele fără să le discute ; viața lui la bordul unei corăbii este orînduită din exterior ; marinarul nu cunoaște promiscuitatea în relațiile cu ceilalți oameni — relații libere, întemeiate pe egalitate, cel puțin la suprafață și care te-nvață curînd că, dacă nu manifești o neîncredere pe atît de adîncă pe cît de frumoase sînt aparențele, riști s-o pățești rău. Neîncrederea practicată fără ostentație este o atitudine curentă, nu atît printre oamenii de afaceri, cît printre oamenii care-ajung să-și cunoască semenii în relații mai puțin superficiale decît cele de afaceri — mă refer la anumiți oameni de lume ; neîncrederea este atît de curentă printre ei, încît sfîrșesc prin a o practica în mod inconștient, iar unii dintre ei ar rămîne probabil sincer mirați dacă li s-ar spune că această neîncredere este una din trăsăturile lor caracteristice.

17

După micul incident cu strachina de ciorbă, Billy Budd nu mai avusese neplăceri în legătură cu hamacul, cu sacul lui marinăresc, sau cu alte asemenea lucruri. În același timp, surîsul și vorba prietenoasă cu care era gratificat, din cînd în cînd, deveniseră dacă nu mai frecvente, ceva mai pronunțate decît înainte.

Existau, de la o vreme, și alte semne. Cînd Claggart zărea, fără să fie observat, silueta zveltă a lui Billy printre alți tineri ce se plimbau, schimbînd glume, pe puntea de sus a tunarilor, în clipele de răgaz ale celui de-al doilea cart, privirea lui îl urmărea pe veselul Hyperion marin cu o expresie melancolică și meditativă, iar ochii i se umpleau de ciudate lacrimi febrile. Claggart avea atunci înfățișarea unui om deprins cu suferința. Iar uneori expresia aceea melancolică avea o nuanță de duioșie tandră, ca și cum Claggart ar fi putut chiar să-l iubească pe Billy, dacă destinul nu s-ar fi opus. Era, însă, o nuanță trecă-

toare, alungată grabnic de o expresie cruntă, care-i crispa fața, făcînd-o să semene, o clipă, cu o nucă zbîrcită. Alteori, însă, cînd îl zărea pe gabier venind în direcția lui, se dădea în lături cu cîțiva pași ca să-l lase să treacă, și-l învăluia în privirea sardonică a unui Guise [1], dezvelindu-și dinții strălucitori. Dar în cazul unei întîlniri neașteptate, în ochii lui scăpăra o lumină roșie, ca o scînteie ce țîșnește din nicovală într-o covălie întunecoasă. Scăpărarea aceea aprigă părea ciudată în ochii lui care, de obicei, erau de un violet închis, nuanță dulce între toate.

Deși unele dintre aceste toane diavolești nu puteau scăpa atenției lui Billy, ele depășeau puterea de înțelegere a unuia cu firea lui. Și apoi, în alcătuirea lui sufletească nu intra cîtuși de puțin acea intuiție care, în unele cazuri, transmite ignoranței nevinovate sentimentul instinctiv al apropierii răului. El socotea că maistrul-instructor se purta uneori într-un fel ciudat. Atîta tot. Aerul franc și vorbele prietenoase rostite din cînd în cînd, erau luate drept ceea ce păreau să fie, căci tînărul matelot nu auzise niciodată vorbindu-se despre „omul cu limba mieroasă".

Dacă marinarul nostru ar fi fost conștient că săvîrșise ori rostise ceva care-ar fi putut stîrni animozitatea instructorului, ar fi fost cu totul altceva, iar privirea lui ar fi devenit măcar mai clară, dacă nu mai ageră. Dar așa, era orbit de propria-i inocență.

Billy avu aceeași reacție și în altă împrejurare. Doi subofițeri — armurierul și șeful de cală — cu care nu schimbase niciodată vreo vorbă, deoarece atribuțiile lui pe vas nu-l puneau în contact cu ei, începuseră să-i arunce, ori de cîte ori întîmplarea îl scotea în drumul lor, niște priviri caracteristice de obicei oamenilor care pun ceva la cale împotriva celui astfel privit. Dar privirile lor nu-i

---

[1] Aluzie la *Henric I, duce de Guise* (1550—1588), care a ordonat sîngerosul masacru din noaptea Sfîntului Bartolomeu (1572) împotriva protestanților și care a fost poreclit „le Balafré" (crestatul) în urma unei răni căpătate într-o bătălie.

păreau lui Billy suspecte sau măcar demne de a fi luate în seamă, deși știa prea bine că armurierul și șeful de cală, ca și magazionerul, spițerul și alți gradați erau, potrivit uzanțelor mărinărești, colegi de popotă cu maistrul-instructor și, ca atare, aveau urechi vrednice de confidențele lui.

Dar popularitatea dobîndită de chipeșul nostru marinar prin bărbăteasca îndrăzneală de care dădea dovadă la nevoie și prin irezistibila lui bunătate — calități ce nu implicau vreo superioritate intelectuală aptă a stîrni invidia — popularitatea asta aproape generală îl îndemna pe Billy să acorde și mai puțină atenție ochiadelor tăcute despre care-am pomenit, și de a căror semnificație nu-și putea da seama.

Cît despre marinarul acela de la pupa, Billy îl vedea foarte rar, din motive pe care le-am mai arătat, totuși, ori de cîte ori se întîmpla să se întîlnească, individul dădea vesel din cap, ca la vederea unei vechi cunoștințe, și uneori își însoțea acest gest cu o vorbă prietenoasă. Oricare ar fi fost scopul urmărit la-nceput de către acest tînăr dubios, sau de către cel care-l trimisese la Billy, purtarea lui în asemenea întîlniri dovedea că renunțase definitiv la acel scop. S-ar fi zis că ticăloșia lui precoce (și orice ticălos de rînd e precoce) îi jucase lui însuși o festă, sau că omul căruia încercase să-i întindă o capcană ca unui nerod îi dejucase, prin însăși nerozia și ignoranța lui, planul.

Dar oamenii isteți la minte ar putea opina că Billy ar fi trebuit, în mod normal, chiar la prima lui întîlnire cu marinarul de la pupa — întîlnire atît de brusc curmată — să-l întrebe pe șleau ce anume urmărea. Ei ar mai putea crede că ar fi fost cît se poate de firesc din partea lui Billy să-i descoasă pe cîțiva dintre ceilalți marinari recrutați cu de-a sila, pentru a-și da seama dacă aluziile vagi ale emisarului la o răscoală pusă la cale pe vas aveau sau nu vreun temei. Da, oamenii isteți la minte ar putea gîndi astfel. Dar e nevoie, poate, de ceva mai mult, sau de cu totul alt-

ceva decît de simpla isteţime pentru a înţelege cum se cuvine un caracter ca acela al lui Billy Budd.

Cît despre Claggart, monomania lui — dacă monomanie se cheamă ceea ce dezvăluia el, fără să vrea, prin ieşirile pomenite mai înainte, deşi se silea îndeobşte să şi-o ascundă sub masca unei purtări rezonabile, de om stăpîn pe sine — monomania asta îl mistuia ca un foc subteran, din ce în ce mai afund. Era de aşteptat să se întîmple un eveniment hotărîtor.

18

După misterioasa convorbire cu omul de la pupa, convorbire pe care Billy o curmase atît de răspicat, nu se petrecu nimic deosebit de important pentru povestirea noastră, pînă la evenimentele pe care le vom relata acum.

După cum am mai arătat, întrucît fregatele (desigur mult mai rapide decît vasele de linie) lipseau pe vremea aceea din escadra engleză din Mediterana, „Bellipotent" nu era folosit numai ca vas de patrulare, ci primea uneori şi cîte o misiune mai importantă, departe de restul flotei. Şi asta, probabil, nu numai datorită însuşirilor sale navale neobişnuite la un vas de acest tip, ci şi datorită caracterului aparte al comandantului său, caracter ce-l făcea, pare-se, cu osebire apt să îndeplinească orice misiune, ale cărei dificultăţi neprevăzute puteau cere o iniţiativă promptă, în împrejurări în care, pe lîngă calităţile obişnuite ale unui bun ofiţer de marină, era nevoie de multă pricepere şi abilitate. În cursul unei astfel de misiuni, o misiune de lungă durată — tocmai cînd ajunsese la o maximă depărtare de restul flotei, „Bellipotent" se pomeni faţă-n faţă cu un vas inamic. Era spre sfîrşitul după-amiezii. Vasul inamic — o fregată zveltă — o luă la sănătoasa, cu toate pînzele sus, după ce-şi dădu seama că nava observată prin ochean îi era net superioară ca tonaj şi ca număr de oameni. După o urmărire deznădăjduită,

care ţinu pînă la jumătatea primului cart de noapte, fregata izbuti să scape definitiv.

Nu peste multă vreme după încetarea urmăririi, şi înainte ca emoţiile provocate de aceasta să se fi potolit pe deplin, maistrul-instructor ieşi din ascunzătoarea lui şi-şi făcu apariţia lîngă arborele-mare, aşteptînd respectuos, cu pălăria în mînă, să fie observat de către căpitanul Vere, care se plimba singur pe partea bătută de vînt a dunetei, iritat oarecum de eşecul urmăririi. Claggart stătea pe locul rezervat gradelor inferioare cînd acestea doreau să aibă o convorbire specială fie cu ofiţerul de cart, fie cu însuşi comandantul. Se întîmpla, însă, foarte rar ca un marinar sau un subofiţer să ceară audienţă la comandant : potrivit obiceiului, o făcea doar în cazul cînd avea vreun motiv excepţional.

Absorbit de gîndurile sale, comandantul se pregătea să-şi continue plimbarea în sens invers, cînd observă prezenţa lui Claggart, care stătea, cu pălăria întinsă, într-o expectativă respectuoasă. Trebuie spus că acest subofiţer îi era cunoscut căpitanului Vere abia din ultima cursă a navei, cînd Claggart se transferase de pe un alt vas (aflat în reparaţie), spre a lua locul fostului maistru-instructor de pe „Bellipotent", lăsat la vatră pentru incapacitate.

În clipa cînd comandantul îşi dădu seama cine era omul care aştepta atît de respectuos un semn din parte-i, faţa lui căpătă o expresie ciudată, asemănătoare celei ce se zugrăveşte pe faţa unui om care se întîlneşte, pe neaşteptate, cu o cunoştinţă nu îndeajuns de veche pentru a-i fi realmente familiară, dar a cărei înfăţişare îi provoacă, pentru prima oară, o vagă repulsie. Se opri, totuşi, şi spuse, cu obişnuitul său ton oficial, nu lipsit, însă, de o anume iritare :

— Ei bine, ce doreşti, instructore ?

Cu aerul unui subaltern care se simte, cu părere de rău, obligat să aducă la cunoştinţă o veste proastă, şi care, deşi hotărît să fie sincer, ţine morţiş să evite orice exa-

gerare — Claggart vorbi, supunîndu-se îndemnului sau mai bine zis ordinului comandantului. Exprimîndu-se în limbajul unui om nu lipsit de educație, el raportă — deși nu pretind a-i reda întocmai cuvintele — că în cursul urmăririi fregatei inamice și al pregătirilor pentru eventuala ciocnire, avusese prilejul să se convingă că exista cel puțin un element periculos la bordul acestei nave, al cărei echipaj nu cuprindea numai oameni ce se făcuseră vinovați de participare la ultimele răscoale, dar și alții, care, aidoma marinarului cu pricina, nu se înrolaseră voluntar în flota maiestății sale... Aici, căpitanul Vere îl întrerupse, cu oarecare enervare :

— Vorbește pe șleau, omule ! Spune că au fost înrolați cu de-a sila !

Claggart făcu un gest de supunere și continuă cam așa:

În vremea din urmă, el (Claggart) începuse a bănui că pe punțile inferioare se desfășura o agitație secretă, provocată de marinarul cu pricina — agitație de care nu fusese îndeajuns de sigur ca să se simtă îndreptățit a raporta despre ea. Dar în urma celor observate, în după-amiaza aceea, la respectivul marinar, bănuiala vagă privitoare la o activitate clandestină se transformase într-un fel de certitudine.

— Îmi dau perfect de bine seama, adăugă el, de grava răspundere ce-mi asum făcînd un raport care atrage după sine consecințe grave pentru pomenitul marinar, pe lîngă că poate spori temerile pe care e firesc să le simtă orice comandant de vas, după nefericitele întîmplări petrecute recent — știți desigur la ce mă refer...

Luat prin surprindere, căpitanul Vere nu-și putu la-nceput ascunde pe de-a-ntregul tulburarea. Dar, în timp ce-l asculta pe Claggart, această tulburare făcu loc treptat unei iritări provocate de felul cum subofițerul își prezenta raportul. Se abținu, totuși, să-l întrerupă, pînă-n clipa cînd îl auzi pe Claggart spunînd în încheiere:

— Ferească Dumnezeu, excelență, ca „Bellipotent“ să pățească la fel ca...

— N-avea dumneata grijă ! îi tăie vorba comandantul, cu fața schimonosită de mînie, ghicind instinctiv că subofițerul voia să-i pomenească de-un vas, pe care Răscoala din Nore căpătase proporții deosebit de tragice, punînd la un moment dat în pericol viața comandantului său. Această aluzie îl scotea din sărite pe căpitanul Vere. Faptul că un subofițer îi pomenea, hodoronc-tronc, de evenimentele recente, i se părea un indiciu de revoltătoare lipsă de modestie, mai ales cînd ofițerii înșiși evitau cu atîta grijă să vorbească despre acest subiect. În afară de asta, comandantul, înzestrat cu un acut simț al demnității, vedea în vorbele subofițerului o încercare de a-l intimida. Și era oarecum mirat că omul acesta, care dovedise atît de mult tact în exercitarea funcțiilor sale — cel puțin așa i se păruse comandantului — se arăta atît de lipsit de tact în cazul de față.

Dar aceste gînduri, ca și îndoielile ce-i treceau prin minte, cedară brusc locul unei bănuieli încă vagi, dar destul de puternice pentru a-i influența receptivitatea față de veștile proaste ale lui Claggart. O experiență îndelungată îi îngăduise să cunoască îndeaproape complicata viață de pe punțile inferioare, viață care, ca oricare alta, își are ascunzișurile ei tainice și latura ei dubioasă (aceea pe care lumea o dezaprobă îndeobște); iată de ce căpitanul Vere nu se lăsă tulburat peste măsură de revelațiile subofițerului. Mai mult încă, deși, avînd în vedere recentele evenimente, era necesar să se acționeze grabnic la cel dintîi indiciu serios de recidivă a spiritului de nesupunere, el personal socotea că n-are rost să întrețină ideea unei revolte latente, dînd prea repede crezare spuselor unui informator, chiar dacă acesta era un subaltern de-al său, însărcinat, printre altele, cu misiunea de a-i ține echipajul sub supraveghere polițienească. Comandantul n-ar fi nutrit, poate, această convingere dacă n-ar fi avut, ceva

mai înainte, ocazia de a-l vedea pe Claggart desfăşurînd un zel patriotic care-l enervase, părîndu-i-se cam factice şi cam exagerat. Şi apoi, însăşi siguranţa de sine şi emfaza cu care subofiţerul îşi prezentase raportul, îi amintea în chip ciudat de un muzicant care depusese o mărturie falsă într-un caz grav judecat de o curte marţială, din care făcuse parte şi căpitanul Vere, pe vremea cînd era numai locotenent.

— Pretinzi că există cel puţin un om periculos la bord: numeşte-l! îl somă căpitanul pe Claggart, curînd după ce-l întrerupsese din vorbă, nelăsîndu-l să-şi sfîrşească aluzia perfidă.

— William Budd, excelenţă. Un gabier...

— William Budd ? ! îngînă căpitanul, sincer mirat. E vorba cumva de omul pe care locotenentul Ratcliffe l-a adus nu demult de pe-un vas comercial ? De tînărul acela care pare să fie atît de popular în rîndurile echipajului ? De Billy, sau „Marinarul chipeş“ cum îi spun oamenii ?

— Da, excelenţă, chiar de dînsul e vorba. Căci, în ciuda tinereţii şi a frumuseţii sale, e foarte viclean. Nu degeaba se vîră în sufletul camarazilor săi, cîştigîndu-le bunăvoinţa : la o adică, ei ar putea pune o vorbă bună pentru el ! V-a pomenit oare locotenentul Ratcliffe de gluma făcută de Budd cînd a sărit de la pupa cargoului în şalupa ce venise să-l aducă la vasul nostru ? Însăşi veselia lui e o mască menită să ascundă ura pe care-o simte din pricină că a fost înrolat cu de-a sila. Dumneavoastră aţi observat numai obrazul lui frumos, dar sub bujorii ăştia se ascunde, poate, o capcană.

„Marinarul chipeş“ îi atrăsese, fireşte, încă de la început atenţia căpitanului, ca o figură aparte printre ceilalţi membri ai echipajului. Deşi în general se arăta cam rezervat faţă de ofiţerii săi, comandantul îl felicitase pe locotenentul Ratcliffe pentru norocul de a fi găsit un asemenea specimen al genului uman, vrednic să pozeze, nud, pentru o statuie a lui Adam înainte de cădere.

Cît despre formula glumeață prin care Billy își luase rămas bun de la „Drepturile Omului“, căpitanul Vere își amintea că locotenentul Ratcliffe îi raportase despre ea, însă cam pe ocolite, așa cum ar fi povestit o întîmplare hazlie : și deși el personal o interpretase (greșit) drept o ieșire ironică, își făcuse o părere și mai bună despre tînărul recrut, deoarece, ca ostaș al marinei, nu putea decît să admire curajul unui om capabil să se lase, cu atîta bun simț și voioșie, luat cu hapca. În afară de asta, conduita gabierului, în măsura în care avusese prilejul s-o observe, îi confirmase căpitanului prima impresie favorabilă ; cît despre calitățile de marinar ale noului recrut, ele i se păruseră atît de remarcabile, încît se gîndise la un moment dat să-l promoveze într-un post care l-ar fi putut aduce sub directa lui supraveghere, și anume în postul de șef al gabiei de mizenă, în locul unuia mai puțin tînăr ca el, și tocmai de aceea mai puțin corespunzător pentru acest post. În paranteză fie spus, întrucît oamenii de pe gabia de mizenă n-aveau de mînuit pînze atît de grele, ca velele de jos ale arborelui-mare și arborelui trinchet, un tînăr capabil părea cel mai potrivit pentru a-i conduce, și chiar era de preferință ales în postul de șef, avînd sub conducerea lui niște flăcăiandri adesea foarte necopți. Într-un cuvînt, căpitanul Vere văzuse, încă de la început, în Billy Budd ceea ce în jargonul nautic al vremii se numea un „plasament regal“, adică, pentru flota maiestății-sale, o achiziție foarte convenabilă, obținută cu puține cheltuieli sau chiar fără nici o cheltuială.

După o scurtă pauză, în timpul căreia își aminti de toate aceste lucruri și cîntări în gînd aluzia lui Claggart la o „capcană ascunsă“ (de ce-o cîntărea mai mult, de aceea se îndoia de buna credință a informatorului), căpitanul Vere se întoarse brusc spre el și-i spuse cu o voce scăzută :

— De ce vii la mine, instructore, cu o poveste atît de descusută ? Cît despre Budd, citează-mi măcar o vorbă sau

o faptă de-a lui care să confirme acuzaţia ce i-o aduci. Ia seama ce spui, adăugă el apropiindu-se de Claggart. Ţin totdeauna pregătită o nuia pentru martorii mincinoşi !

— Vai, excelenţă ! suspină Claggart, scuturîndu-şi cu smerenie capul statuar, ca şi cum ar fi deplîns această nemeritată, asprime de ton. Apoi, redevenind ţanţoş, ca pentru a-şi afirma cinstea pusă la îndoială, îi cită căpitanului unele vorbe şi fapte care, la un loc, dacă le-ar fi dat crezare, ar fi justificat cele mai grave acuzaţii împotriva lui Budd. Şi adăugă că, pentru unele dintre acestea, se puteau găsi şi „probe concludente".

Căpitanul Vere îl lăsă pe Claggart să-şi sfîrşească vorba, încercînd să sondeze, cu ochii lui cenuşii, nerăbdători şi neîncrezători, ochii violeţi şi placizi ai maistrului-instructor. Apoi rămase pe gînduri o clipă. Eliberat de căutătura iscoditoare a comandantului, Claggart îl observă atent, cu o expresie greu de descris — expresia unui om dornic să ghicească pe faţa interlocutorului său rezultatul tacticii folosite ; o asemenea expresie trebuie să fi avut purtătorul de cuvînt al pizmaşilor fii ai lui Iacob, cînd i-a arătat acestuia haina mînjită de sînge a tînărului Iosif, înşelîndu-l pe îndureratul patriarh.

Cu toate că, datorită unei calităţi neobişnuite a fibrei sale morale, căpitanul Vere putea intui precis esenţa caracterului oricărui om cu care avea de-a face, impresia lui despre Claggart şi despre ceea ce se petrecea realmente în sufletul acestuia, se întemeia nu atît pe intuiţie, cît pe o bănuială puternică, grevată ce-i drept de unele îndoieli stranii. Perplexitatea ce i se citea pe faţă îl viza nu atît pe omul denunţat — aşa cum îşi închipuia Claggart — cît pe denunţătorul însuşi, căpitanul Vere întrebîndu-se cum ar putea acţiona mai bine împotriva lui. La început voise, fireşte, să-i ceară lui Claggart să aducă „probele concludente" despre care pomenise. Dar procedînd astfel, ar fi dat în vileag toată povestea — ceea ce, în actualele împrejurări, ar fi putut avea consecinţe ne-

dorite asupra echipajului. Povestea ar fi luat sfîrşit dacă s-ar fi dovedit că Claggart depusese o mărturie mincinoasă. De aceea, înainte de a verifica acuzaţia, îl va verifica, practic, pe acuzator, socotind că acest lucru se putea realiza în mod discret, fără tămbălău.

Măsura pe care se hotărî să o ia, făcea necesară o schimbare de decor, mai bine zis transferarea scenei într-un loc mai puţin expus privirilor decît larga punte a dunetei. Căci deşi cei cîţiva ofiţeri aflaţi în preajmă se retrăseseră, potrivit etichetei navale, în clipa cînd căpitanul Vere îşi începuse plimbarea pe punte, şi nu cutezaseră desigur să micşoreze distanţa în timpul discuţiei sale cu Claggart — purtată cu voce joasă de amîndoi, astfel încît nu puteau fi auziţi de nimeni, mai ales că bătea vîntul, iar valurile clipoceau — totuşi discuţia asta, prelungindu-se, atrăsese atenţia cîtorva marinari cocoţaţi pe vergi şi chiar unora dintre marinarii de pe punţile din mijlocul sau de la prova navei.

De îndată ce se hotărî ce avea de făcut, căpitanul Vere trecu la fapte. Întorcîndu-se brusc spre Claggart, îl întrebă :

— Ascultă, instructore, Budd e de cart în clipa de faţă ?

— Nu, excelenţă, răspunse Claggart.

Atunci, adresîndu-se aspirantului celui mai apropiat, căpitanul strigă :

— Domnule Wilkes, spune-i lui Albert să vină la mine !

Albert era un fel de valet al căpitanului, care avea multă încredere în acest băiat, preţuindu-i discreţia şi loialitatea.

— Îl cunoşti pe Budd, gabierul ? îl întrebă comandantul pe băiat, cînd acesta se înfăţişă.

— Îl cunosc, domnule căpitan.

— Du-te şi caută-l. Nu-i de serviciu, spune-i, între patru ochi, să vină pe dunetă. Ai grijă să nu stea de vorbă

cu nimeni. Ține-l de vorbă pînă-ajungi cu el aici, și abia atunci comunică-i — dar nu înainte! — că e așteptat în cabina mea. Ai priceput? Hai, du-te! Instructore, fii bun și arată-te pe punțile inferioare. Iar cînd vei socoti că Albert a avut vreme să se-ntoarcă împreună cu marinarul căutat, pregătește-te să-l urmezi pe tăcute în cabina mea.

19

Gabierul se arătă destul de mirat cînd se pomeni închis în cabină, împreună cu comandantul și cu Claggart. Mirarea lui era, însă, lipsită de teamă sau neîncredere. Un om necopt dar atît de cinstit și generos din fire ca el simte foarte tîrziu — deși uneori nu simte deloc — semnele prevestitoare ale unor primejdii mai grave ce-l amenință din partea semenilor săi. Singura idee ce se înfiripă în mintea tînărului marinar fu aceasta: „Da, am avut totdeauna impresia că mă bucur de simpatia căpitanului. Mă întreb dacă nu cumva are de gînd să mă numească botman al șalupei sale. Mi-ar plăcea postul ăsta. Pesemne că l-a chemat pe maistrul-instructor ca să-i ceară referințe despre mine."

— Închide ușa, planton! porunci comandantul. Stai în prag, și nu lăsa pe nimeni să intre. Și acum, instructore, repetă în fața acestui om ceea ce mi-ai spus despre dînsul.

Și comandantul se pregăti să scruteze fețele celor doi oameni pe care vroia să-i confrunte.

Cu pasul măsurat și cu calmul sigur de sine al unui medic alienist ce se-apropie în sala comună a unui ospiciu de vreun pacient la care a remarcat simptomele unei crize iminente, Claggart înaintă hotărît spre Billy și, privindu-l în ochi ca și cum ar fi vrut să-l hipnotizeze, își repetă pe scurt acuzația.

La început Billy nu pricepu. Dar cînd pricepu, în sfîrșit, obrajii lui îmbujorați se acoperiră parcă de o lepră albă. Rămase încremenit, ca un om tras în țeapă, că-

ruia i s-a pus un căluş în gură. Între timp, ochii acuzatorului, fără a se dezlipi de ochii albaştri şi holbaţi ai acuzatului, suferiseră o schimbare extraordinară, devenind din violeţi, cum erau de obicei, de un purpuriu murdar. Aceste faruri ale intelectului uman îşi pierduseră orice expresie omenească, holbîndu-se, reci şi străini, aidoma ochilor anumitor făpturi necatalogate ale adîncurilor. Dacă prima privire hipnotică fusese aceea a unui şarpe care-şi fascinează prada, ultima privire era ca zvîcnetul paralizant al unui peşte-torpilă.

— Vorbeşte, omule ! îl îndemnă căpitanul Vere pe tînărul marinar încremenit, a cărui înfăţişare îl impresiona mult mai mult decît aceea a lui Claggart. Vorbeşte, apără-te!

Acest îndemn nu trezi, însă, la Billy decît o gesticulaţie stranie şi un soi de bolboroseală : uimirea lui în faţa unei astfel de acuzaţii, ce se abătea din senin asupra tinereţii lui lipsite de experienţă, precum şi groaza ce i-o inspirau, poate, ochii acuzatorului — îi accentuară defectul de vorbire în aşa măsură, încît defectul acesta căpătă pentru moment proporţiile unui mutism convulsiv, în vreme ce capul şi trupul, zadarnic încordate într-un deznădăjduit efort de a se conforma îndemnului de a vorbi şi de a se apăra, dădeau feţei sale expresia unei vestale condamnate, în clipa cînd, îngropată de vie, începe să se zbată ca să nu se înăbuşe.

Deşi căpitanul Vere ignorase pînă atunci beteşugul vocal al marinarului, îl ghici numaidecît, deoarece înfăţişarea acestuia îi aminti subit de un strălucit coleg de şcoală, pe care-l văzuse cîndva paralizat de aceeaşi neputinţă, tocmai cînd se ridica să răspundă, primul, la o întrebare grea pusă clasei de către profesor. Apropiindu-se de tînărul marinar, şi punîndu-i cu blîndeţe mîna pe umăr, îi vorbi astfel :

— Nu-i nici o grabă, tinere. Ai tot timpul să te gîndeşti. Ai tot timpul.

Contrar efectului urmărit, cuvintele astea, rostite pe un ton atît de părintesc, îl făcură pe Billy, mișcat desigur pînă-n străfundul sufletului, să întreprindă eforturi și mai disperate de a vorbi — eforturi care sfîrșiră prin a-i întări paralizia, dînd feței lui expresia unui crucificat. În clipa următoare brațul lui drept țîșni ca o salvă de tun în noapte, iar Claggart se prăbuși pe podea. Fie datorită staturii lui atletice, fie din pricină că o calculase astfel, lovitura de pumn a tînărului marinar izbise din plin fruntea atît de armonioasă și de inteligentă a maistrului-instructor. Acesta căzu cît era de lung, ca o prăjină masivă și, după ce horcăi de cîteva ori, rămase nemișcat.

— Nefericitule, ce-ai făcut ? ! murmură căpitanul Vere cu glas stins. Dar mai bine vino-aici și ajută-mă !

Ridicară amîndoi trupul celui căzut, apucîndu-l de spate, și-l așezară. Trupul firav se supuse, mlădios, dar rămase inert, ca un șarpe mort. Îl întinseră la loc, pe dușumea. Căpitanul Vere se ridică și, acoperindu-și fața cu o mînă, păru la fel de impasibil ca momîia de la picioarele sale. Cîntărea, oare, toate implicațiile evenimentului, gîndindu-se nu numai la ceea ce trebuia făcut pe moment, ci și la ceea ce se cuvenea făcut pe viitor ?

Își trase încet mîna de pe față : ai fi zis că iese luna dintr-o eclipsă, cu o altă înfățișare decît aceea pe care-o avusese înainte de-a se lăsa învăluită. Atitudinea părintească manifestată pînă atunci față de Billy cedase locul disciplinei militare. Căpitanul Vere îi porunci gabierului, pe un ton oficial, să se retragă într-o cabină de la pupa (i-o arătă cu degetul) și să rămînă acolo pînă va fi chemat. Billy se supuse mașinal acestui ordin, fără să scoată o vorbă. Atunci, deschizînd ușa ce dădea spre dunetă, căpitanul Vere îi porunci plantonului de-afară :

— Trimite pe cineva după Albert !

Cînd acesta din urmă își făcu apariția, căpitanul îi spuse, nelăsîndu-l să observe trupul întins pe dușumeaua cabinei :

— Albert, spune-i medicului că vreau să-l văd. Dar tu să nu te-ntorci pînă nu te chem.

Cînd apăru medicul — un om cumpănit, grav şi cu multă experienţă, pe care nimic nu-l putea surprinde — căpitanul Vere păşi în întîmpinarea lui, interpunîndu-se astfel, fără să vrea, între el şi Claggart. Dar cînd medicul îşi începu salutul de rigoare, căpitanul îl întrerupse :

— Lasă asta, şi spune-mi care-i starea omului de colo ! şi-i arătă spre trupul întins pe podea.

Medicul privi într-acolo şi, în ciuda stăpînirii sale de sine, avu o uşoară tresărire la neaşteptata privelişte. Pe faţa lividă a lui Claggart curgea acum, din nări şi din urechi, un şuvoi gros de sînge negru. Privirea expertă a medicului îi spuse acestuia că omul din faţa lui nu mai era viu.

— E adevărat, deci ? zise căpitanul Vere, observîndu-l cu luare-aminte. Mă gîndeam eu ! Dar te rog să verifici.

Drept care medicul procedă la obişnuitul examen, care nu făcu decît să confirme prima impresie. Sincer îngrijorat, medicul îi aruncă superiorului său o privire intens iscoditoare. Dar căpitanul Vere stătea nemişcat, cu mîna la frunte. Deodată, apucîndu-l de braţ pe medic şi arătînd spre cadavru, căpitanul exclamă :

— Priveşte ! E osînda dumnezeiască împotriva lui Anania ! [1]

Tulburat de nervozitatea căpitanului, nervozitate pe care n-o observase pînă atunci la acesta, şi ignorînd cu desăvîrşire cele petrecute, prudentul medic îşi ţinu gura, mulţumindu-se să întrebe încă o dată, cu privirea, ce anume dusese la o asemenea tragedie.

Dar căpitanul Vere căzuse din nou pe gînduri, redevenind nemişcat. Apoi tresări iarăşi, exclamînd cu patimă în glas :

---

[1] *Anania*, un discipol al apostolilor care a fost lovit de moarte, împreună cu soţia sa Safira, pentru că minţiseră. (Cf. *Faptele Apostolilor*, 5).

— Răpus de un înger al Domnului ! Şi, totuşi, îngerul trebuie să fie spînzurat !

Aceste exclamaţii pătimaşe, cu totul lipsite de noimă pentru un om care încă n-avea habar despre cele petrecute, îl descumpăniră şi mai mult pe medic. Dar căpitanul Vere, venindu-şi parcă în fire, îi povesti pe scurt, cu un glas ceva mai potolit, împrejurările ce duseseră la tragicul deznodămînt.

— Dar trebuie să ne grăbim, adăugă el. Hai, ajută-mă să-l duc în încăperea aceea.

Şi arătă spre cabina din faţa aceleia în care-l trimisese pe gabier. Tulburat de această cerere ciudată, care implica dorinţa, inexplicabilă pentru el, de a păstra taina întregii întîmplări, medicul se resemnă să se supună, neavînd încotro.

— Acum, du-te ! îi zise căpitanul Vere, pe un ton ceva mai normal. Poţi pleca. Voi convoca de îndată o curte marţială. Povesteşte-le secunzilor ce s-a întîmplat, şi roagă-i să-şi ţină gura. Spune-i şi domnului Mordant.

Domnul Mordant era căpitanul detaşamentului de infanterie marină.

20

Medicul ieşi din cabină plin de temeri şi bănuieli. Nu cumva căpitanul Vere avusese un acces subit de demenţă ? Sau poate era doar o emoţie trecătoare, provocată de un eveniment atît de tragic şi de neobişnuit ? Cît despre convocarea unei curţi marţiale, medicul o socotea inoportună, dacă nu şi mai rău. După părerea lui, trebuia să se procedeze la întemniţarea lui Billy Budd, potrivit regulamentului, orice altă măsură urmînd să fie amînată pînă la joncţiunea vasului cu escadra, căci numai amiralul era competent să judece un caz atît de extraordinar. Medicul îşi aminti de neobişnuita stare de agitaţie a căpitanului Vere şi de exclamaţiile lui pătimaşe, atît de nepotrivite cu felul său de a fi. Îşi ieşise, cumva, din minţi ? Admiţînd că

da, acest lucru era cam greu de dovedit. Ce putea, oare, face el, medicul ? E greu de imaginat o situaţie mai penibilă decît aceea a unui ofiţer aflat sub ordinele unui comandant pe care-l bănuieşte a fi nu chiar nebun, dar nici în deplinătatea facultăţilor sale mintale. A discuta ordinele date de comandant ar fi o insolenţă. A-i opune rezistenţă, ar fi un act de insubordonare.

Conformîndu-se ordinului primit, medicul le comunică secunzilor şi domnului Mordant cele întîmplate, fără să pomenească nimic despre starea comandantului. Ofiţerii se arătară la fel de surprinşi şi îngrijoraţi ca şi el, împărtăşindu-i totodată convingerea că o asemenea situaţie era de competenţa amiralului.

21

Cine-ar putea să traseze într-un curcubeu hotarul exact care desparte violetul de portocaliu ? Noi percepem limpede diferenţa dintre culori, dar nu şi locul exact unde una începe a se contopi cu cealaltă. Acelaşi lucru se poate spune şi despre mintea sănătoasă în raport cu cea bolnavă. În cazurile flagrante, nu încape nici o îndoială. Dar în anumite cazuri, socotite a fi mai puţin grave, puţini oameni s-ar încumeta să tragă o linie precisă de demarcaţie, în afară de unii experţi, care-ar fi dispuşi s-o facă pentru un onorariu. Unii oameni nu s-ar da înapoi de la nimic pentru bani.

Dacă, aşa cum bănuise din capul locului medicul, căpitanul Vere era sau nu victima unui acces de demenţă, îl lăsăm pe cititor să hotărască singur, în lumina faptelor povestite de noi.

Nefericitul eveniment relatat mai înainte nu se putea produce într-o conjunctură mai proastă. El avea loc curînd după reprimarea răscoalelor, adică într-o perioadă foarte critică pentru autorităţile navale, cînd se cerea fiecărui comandant englez să posede două calităţi rareori compa-

tibile : prudența și severitatea. De altminteri, cazul în chestiune era excepțional de grav.

În lanțul încîlcit al împrejurărilor care precedaseră și însoțiseră evenimentul petrecut la bordul vasului „Bellipotent“ și în lumina codului marțial potrivit căruia acest eveniment urma să fie judecat, nevinovăția și culpabilitatea — întruchipate de Claggart și Budd — își schimbaseră de fapt locurile. Din punct de vedere juridic, aparenta victimă a tragediei era acela care încercase să-i facă rău unui om nepătat ; iar din punct de vedere militar și naval, fapta acestuia din urmă constituia, fără doar și poate, o crimă dintre cele mai odioase. Mai mult decît atît : cu cît binele și răul implicate în acest caz ieșeau mai clar la iveală, cu atît mai gravă era răspunderea asumată de un comandant leal, neautorizat să judece cazul pe baza lui juridică inițială.

Nu-i de mirare, deci, că în pofida firii lui hotărîte, căpitanul Vere simțea că trebuia să fie și circumspect, nu numai operativ. Inainte de a putea stabili în amănunt măsurile ce se impuneau, și înainte ca ultima dintre aceste măsuri să fie adusă la îndeplinire, el socotea nimerit, avînd în vedere împrejurările, să se ferească, pe cît posibil, de orice publicitate. Poate că greșea procedînd astfel, sau poate că avea dreptate. Un lucru e sigur, și anume, că, mai tîrziu, avea să fie criticat de unii dintre subalternii săi, în convorbirile lor confidențiale din cabine sau din careul ofițerilor — criticile lor fiind atribuite de către prietenii săi, și mai ales de către vărul său Jack Denton, invidiei profesionale pe care-o inspira „Astralul Vere“. Comentariile astea invidioase nu erau chiar lipsite de temei. Faptul că păstrase secretul întregii întîmplări, limitînd deocamdată cunoașterea ei la locul în care se petrecuse crima — adică la cabina de pe dunetă — faptul acesta oferea oarecare analogie cu politica adoptată în tragediile de palat, atît de frecvente în capitala întemeiată de barbarul țar Petru.

Cazul era însă de așa natură, încît căpitanul Vere ar fi fost poate bucuros să amîne luarea oricărei măsuri, în afară de întemnițarea gabierului, pînă-n momentul cînd vasul se va fi întors în mijlocul escadrei, căci atunci i-ar fi putut supune amiralului, spre judecată, cazul.

Dar un ofițer adevărat seamănă, în anumite privințe, cu un călugăr adevărat. Acesta din urmă nu-și respectă jurămintele monahale cu mai multă abnegație decît își respectă cel dintîi jurămîntul de a-și face datoria ostășească.

Simțind că, dacă nu se iau măsuri grabnice, fapta gabierului ar putea ațîța, de îndată ce-ar fi cunoscută pe punți, tăciunii rămași de la incendiul din Nore — căpitanul Vere fu cuprins de un sentiment al urgenței, care înlătură orice alte considerente. Dar deși era un adept zelos al disciplinei, nu-i plăcea autoritatea de dragul autorității. Și nu era cîtuși de puțin dornic să se agațe de orice prilej pentru a monopoliza toate riscurile responsabilității morale — în orice caz, nu pe acelea care puteau fi lăsate în seama vreunui ofițer superior, sau împărțite cu egalii sau chiar cu subalternii săi. De aceea era bucuros că decizia lui de a aduce cazul în fața unui tribunal sumar alcătuit din propriii săi ofițeri, rezervîndu-și lui însuși, ca unuia căruia îi incumba suprema răspundere, dreptul de a prezida și, la nevoie, de a interveni, oficial sau neoficial, — decizia asta nu contravenea uzanțelor. În consecință, convocă grabnic o curte marțială, alcătuită din oameni aleși chiar de el : primul secund, căpitanul detașamentului de infanterie marină și ofițerul cu navigația.

Asociind un ofițer din infanteria marină cu alți doi din flotă, într-un proces intentat unui marinar, comandantul se abătea, poate, de la regula generală. Procedase astfel, însă, din convingerea că ofițerul de armată era un om judicios, înțelept și capabil, poate, să facă față unui caz dificil, cum nu mai întîlnise în experiența lui de pînă atunci. Dar și față de acest ofițer avea unele rezerve,

cunoscîndu-l ca pe un personaj extrem de bonom, căruia-i plăcea să mănînce şi să doarmă bine, ceea ce-l predispunea spre obezitate. Un astfel de om, oricît de curajos ar fi pe cîmpul de luptă, nu este, poate, cel mai în măsură să rezolve o dilemă morală cu implicaţii tragice. Cît despre primul secund și ofiţerul cu navigaţia, căpitanul Vere își dădea, desigur, seama că, în ciuda onestităţii şi a curajului lor încercat în bătălii, inteligenţa le era limitată aproape exclusiv la chestiunile marinărești și la exigenţele militare ale profesiunii lor.

Curtea se întruni chiar în cabina în care avusese loc nefericitul eveniment. Cabina asta, care era a comandantului, ocupa întreg spaţiul de sub puntea dunetei. În spatele ei, de-o parte și de alta, se aflau două cămăruţe — una transformată vremelnic în închisoare, iar cealaltă în morgă; între ele, se întindea un coridor îngust, dar foarte lung, care mergea paralel cu grinda transversală a vasului. Deasupra se deschidea un spirai nu prea larg, iar la fiece capăt al coridorului se afla cîte un hublou, ce se putea lesne transforma în sabord pentru tunuri de calibru mic.

Totul fiind gata, se trecu grabnic la punerea sub acuzaţie a lui Billy Budd. Căpitanul Vere compăru, firește, ca unicul martor în proces şi, ca atare, își abandonă provizoriu rangul, menţinîndu-și-l totuși printr-un detaliu în aparenţă neînsemnat : el își depuse mărturia în partea dinspre vînt a vasului, silind astfel curtea să se instaleze în partea de sub vînt. Căpitanul povesti pe scurt împrejurările care duseseră la acel deznodămînt tragic, fără a omite acuzaţiile lui Claggart și reacţia împricinatului faţă de aceste acuzaţii. La sfîrșitul depoziţiei, cei trei ofiţeri se uitară surprinși la Billy Budd — ultimul om pe care l-ar fi bănuit în stare de intenţiile sediţioase ce-i fuseseră atribuite de Claggart, sau capabil să săvîrșească o asemenea crimă — pe care, totuși, o săvîrșise în chip de netăgăduit. Primul secund, luînd conducerea dezbaterilor, se întoarse spre deţinut și-l întrebă :

— Lucrurile s-au petrecut așa cum a spus căpitanul Vere ? Da sau nu ?

Răspunsul veni, cu un glas mai puțin împiedicat decît s-ar fi putut prevedea :

— Căpitanul Vere a spus adevărul. Lucrurile s-au petrecut întocmai așa cum a spus căpitanul Vere, dar nu așa cum a pretins maistrul-instructor. Am mîncat pîinea regelui și sînt credincios regelui.

— Te cred, omule ! zise martorul, cu un vag tremur în glas — singurul indiciu al unei emoții altminteri perfect stăpînite.

— Dumnezeu să vă binecuvînteze pentru vorba asta, înălțimea voastră ! exclamă Billy, nu fără o ușoară bîlbîială, gata-gata să-și piardă cumpătul.

Dar o nouă întrebare îl sili să-și vină în fire și să se stăpînească.

— Nu, rosti el cu același glas împiedicat, nu exista nici o dușmănie între noi. Nu i-am purtat niciodată pică maistrului-instructor. Regret că a murit. N-am vrut să-l omor. Dacă m-aș fi putut folosi de grai, nu l-aș fi lovit. Dar mi-a aruncat în obraz, în prezența comandantului, o minciună îngrozitoare, la care trebuia să răspund și n-am putut răspunde decît lovindu-l. Așa să m-ajute Dumnezeu !

Această mărturisire sinceră și patetică a acuzatului îi făcu pe judecători să priceapă întreaga semnificație a cuvintelor care-i nedumeriseră ceva mai înainte — „Te cred, omule !" — cuvinte rostite de singurul martor al tragediei, îndată după ce Billy tăgăduise cu atîta patimă orice intenție sedițioasă.

Fu întrebat apoi dacă știa sau bănuia ceva în legătură cu o anumită agitație (anchetatorul voia să spună răscoală, dar evita acest termen), care ar fi cuprins vreo secțiune sau alta a echipajului. Întrucît răspunsul întîrzia, curtea atribui această zăbavă defectului de vorbire care amînase sau stînjenise răspunsurile anterioare. Dar acum era vorba

de cu totul altceva : întrebarea cu pricina îi amintise lui Billy de discuția lui cu omul de la pupa. Iar repulsia lui instinctivă de a juca un rol care să aducă măcar de departe cu rolul unui denunțător al camarazilor săi, precum şi acel primitiv şi greşit simţ al onoarei, care-l împiedicase deja să raporteze situația, deşi era de datoria lui de marinar leal să raporteze (în caz contrar fiind pasibil de pedeapsa cea mai aspră) — aceste sentimente, însoţite de oarba lui convingere că nu exista, de fapt, nici un complot, precumpăniră în sufletul lui Billy Budd. De aceea, răspunsul lui, cînd în sfîrșit veni, fu negativ.

— Încă o întrebare, rosti cu o voce gravă și emoționată ofițerul de infanterie marină, intervenind pentru prima oară în dezbateri. Dumneata pretinzi că acuzația maistrului-instructor era mincinoasă. Ei, bine, pentru ce ar fi spus el o minciună atît de răuvoitoare, dacă nu exista între voi nici o dușmănie, așa cum singur declari ?

Întrebarea asta, care atingea, fără voia ofițerului, o zonă spirituală cu totul inaccesibilă minții lui Billy, îl tulbură pe acesta în așa măsură, încît zăpăceala lui ar fi putut trece, în ochii anumitor observatori, drept o dovadă involuntară a vinovăției sale ascunse. El se sili totuși să răspundă, dar renunță repede la această zadarnică osteneală, aruncînd în același timp o privire rugătoare spre căpitanul Vere, ca spre singurul său prieten şi sprijinitor. Căpitanul se ridică în picioare şi spuse, adresîndu-se ofițerului care pusese întrebarea :

— Întrebarea dumitale este cît se poate de firească. Dar cum ar putea răspunde la ea acuzatul ? sau oricare altcineva, în afară de cel care zace acolo (și arătă spre cabina unde fusese închis mortul). Dar cel întins acolo nu se va ridica să răspundă la apelul nostru. Iată de ce, întrebarea pusă adineauri nu este, după mine, concludentă. Oricare-ar fi fost motivul ce l-ar fi putut îndemna pe maistrul-instructor, şi oricare ar fi fost cauzele care au provocat lovitura, curtea marţială trebuie să-și concentreze atenţia

exclusiv asupra consecinţei pomenitei lovituri, consecinţă ce nu poate fi imputată decît celui care a lovit.

Nepricepînd, desigur, întreaga semnificaţie a acestor cuvinte, Billy întoarse către cel ce le rostise o privire patetic-interogativă, privire asemănătoare, prin expresivitatea-i mută, aceleia pe care ar putea-o arunca un cîine de rasă stăpînului său, căutînd pe faţa lui explicaţia vreunui gest ce depăşeşte puterea de înţelegere a neamului cîinesc. Vorbele comandantului făcură impresie şi asupra celor trei ofiţeri, îndeosebi asupra căpitanului de infanterie marină. Ei avură sentimentul că aceste cuvinte ascund un tîlc neprevăzut, implicînd dorinţa vorbitorului de a le influenţa judecata, printr-o prejudecată. În orice caz, ele nu puteau decît să-i agraveze tulburarea manifestată pînă atunci.

Căpitanul de infanterie marină luă din nou cuvîntul, pe un ton sceptic, adresîndu-se atît colegilor săi, cît şi căpitanului Vere :

— Nu se află de faţă nimeni — vreau să spun nici un membru al echipajului — care să poată arunca vreo lumină, fie ea piezişă, asupra a tot ce mai rămîne misterios în cazul judecat de noi.

— Iată o observaţie bine cumpănită, zise căpitanul Vere. Înţeleg încotro ţintiţi. Da, există aici un mister, sau ca să folosesc un termen biblic, „o taină a fărădelegii", vrednică de discuţiile teologilor psihologi. Dar întrucît ne priveşte pe noi acest lucru, ca membri ai unui tribunal militar ? De altfel, orice investigaţie din parte-ne este cu neputinţă, din pricină că omul de colo (şi arătă din nou spre cabina mortuară) a amuţit pe veci. Fapta împricinatului, iată singurul lucru pe care trebuie să-l judecăm !

Neştiind cum să răspundă la intervenţia comandantului şi îndeosebi la afirmaţia repetată în concluzie, ofiţerul de infanterie marină se adînci într-o tăcere posacă. Primul secund, care îşi asumase în chip firesc conducerea dezbaterilor, încă de la început, îşi luă din nou acest rol,

în urma unei priviri imperioase a căpitanului Vere, privire mai eficace decît orice cuvînt. Întorcîndu-se spre împricinat, i se adresă, cu șovăială în glas :

— Budd, dacă mai ai ceva de spus, spune-ne acum !

Tînărul matelot aruncă din nou o privire fugară spre căpitanul Vere ; apoi, ca și cum atitudinea acestuia i-ar fi confirmat propria convingere instinctivă, că tăcerea era acum cel mai înțelept lucru, îi răspunse primului secund:

— Am spus tot ce-am avut de spus, domnule !

Marinarul care stătuse de strajă la ușa cabinei cînd Billy Budd intrase acolo împreună cu maistrul-instructor, și care acum îl păzea pe gabier — primi ordinul de a-l duce înapoi în cabina-închisoare. Cînd împricinatul și paznicul ieșiră, cei trei ofițeri se mișcară, toți deodată, pe scaunele lor, ca și cum s-ar fi eliberat parțial de o tensiune interioară provocată de simpla prezență a lui Billy. Ei începură să se uite unul la altul, tulburați și nehotărîți, deși-și dădeau seama că trebuiau totuși să ia o hotărîre, și asta cît mai grabnic. Cît despre căpitanul Vere, stătea cu spatele la ei, furat pare-se de unul din momentele lui de absență, și se uita printr-un hublou la pustietatea monotonă a mării învăluită de umbrele amurgului. Dar tăcerea prelungită a Curții, sfîșiată rareori de șoaptele scurte și grave ale judecătorilor, ce se sfătuiau între ei, sfîrși prin a-l trezi și a-l pune în mișcare. Întorcîndu-se, începu să se plimbe de colo pînă colo prin cabină, cînd de-a curmezișul, cînd în susul punții, înclinate între timp de ruliul navei ; fără voia lui, căpitanul simboliza astfel hotărîrea de a învinge greutățile, ridicîndu-se chiar împotriva unor instincte primare la fel de puternice ca vîntul și ca marea. Deodată se opri în fața celor trei ofițeri și după ce le scrută fețele, rămase o clipă locului, nu atît pentru a-și aduna gîndurile, cît parcă pentru a le găsi expresia cea mai adecvată, cea mai în măsură să convingă niște oameni bine intenționați, dar lipsiți de maturitate intelectuală — oameni cărora era necesar să li se de-

monstreze anumite principii, socotite axiomatice de către el însuși. Poate că unul din motivele care-i împiedică pe anumiţi oameni să ia cuvîntul în faţa unei adunări populare, este tocmai această reţinere interioară.

Cînd vorbi în sfîrşit, ceva din miezul vorbelor lui și din felul cum le rostea, vădi încă o dată influența unor studii solitare, care modificaseră și temperaseră educația practică a unei cariere active. Acest lucru, laolaltă cu terminologia folosită din cînd în cînd, îndreptăţeau oarecum acuzaţia de pedanterie ce i-o aduceau anumiţi colegi înzestraţi exclusiv cu spirit practic — deși recunoșteau deschis că în flota maiestăţii-sale nu exista căpitan mai destoinic decît „Astralul Vere".

— Pînă în prezent, spuse el în substanţă, am fost doar un simplu martor. Nu m-aș gîndi să adopt acum un alt ton, tonul unui colaborator al dumneavoastră în acest proces, dacă n-aș observa la domniile voastre o neliniște ce vă face să șovăiţi, tocmai într-un moment critic — neliniște izvorîtă, desigur, din conflictul dintre simțul datoriei militare și scrupulele voastre morale, întemeiate pe compasiune. Cît despre compasiune, cum aș putea, oare, să n-o împărtășesc ? Fiind, însă, conștient de datoria mea supremă, lupt împotriva scrupulelor care mi-ar putea slăbi hotărîrea. Și asta, domnii mei, nu pentru că aş încerca să-mi ascund mie însumi faptul că avem de-a face cu un caz excepțional. Privit dintr-un punct de vedere pur speculativ, cazul acesta ar putea fi deferit unui juriu de cazuiști. Dar pentru noi, care nu sîntem nici cazuiști, nici moraliști, e un caz concret, pe care trebuie să-l judecăm în mod concret, în conformitate cu legea marţială.

Și fiindcă veni vorba de scrupulele dumneavoastră obscure, vă rog să le aduceţi la lumină ! Scoateţi-le la iveală, îngăduindu-le să se rostească. Ia să vedem, dacă nu cumva ar putea să fie tălmăcite astfel : Dacă, fără a ţine seama de circumstanțele atenuante, trebuie să considerăm moartea maistrului-instructor drept o crimă a împricina-

tului, este oare aceasta o crimă capitală, pasibilă de pedeapsa cu moartea ? Dar oare adevărata justiție cere să nu se țină seama decît de fapta împricinatului ? Putem noi, oare, condamna la moarte, printr-un verdict sumar și rușinos, pe un semen de-al nostru, nevinovat nu numai în fața Domnului, dar chiar și în ochii noștri ? V-am tălmăcit bine gîndurile ? Fețele voastre triste adeveresc spusele mele. Ei bine, și eu încerc acest simțămînt, cu toată puterea. E ceva natural. Dar oare bumbii pe care-i purtăm atestă supunerea noastră față de natură ? Nu, ci față de rege. Cu toate că oceanul, această icoană neprihănită a naturii primitive, este stihia în care ne mișcăm și ne ducem existența de marinari — datoria noastră de ofițeri ai regelui se exercită oare într-o sferă deopotrivă de naturală ? Nicidecum. Chiar în clipa cînd ne-am luat în primire rangul de ofițeri ne-am pierdut libertatea naturală de acțiune, în punctele esențiale. Înainte de a se declara războiul, sîntem oare consultați noi, cei care avem datoria să luptăm pentru că așa ni se ordonă ? Dacă se întîmplă ca războiul să întrunească adeziunea noastră, aceasta este o simplă coincidență. La fel și în alte privințe. Și în cazul de față tot așa. Să presupunem că judecata aceasta s-ar încheia printr-o condamnare : nu atît noi înșine, cît legea marțială care operează prin noi, ar fi autorul acestei condamnări. Nu noi sîntem răspunzători de legea asta și de asprimea ei. Răspunderea noastră, asumată prin jurămînt, rezidă în faptul că, oricît de necruțătoare ar fi legea, noi trebuie totuși să ne conformăm ei și s-o aplicăm.

Dar caracterul excepțional al acestui caz vă zguduie inimile. Și a mea e zguduită. Să nu îngăduim însă ca inimile noastre fierbinți să ne trădeze mintea, care cată să rămînă lucidă. Un magistrat integru, care judecă, pe uscat, o crimă, se va lăsa oare influențat, la ieșirea din tribunal, de rugămințile și plînsetele vreunei rude îndepărtate a acuzatului ? Ei bine, inima, care uneori e partea femeiască

a bărbatului, joacă în cazul de față rolul acelei femei plîngărețe și, oricît de greu ne-ar veni, trebuie s-o ignorăm.

Căpitanul Vere se opri, privindu-i cu luare aminte o clipă, apoi continuă :

— Ceva din înfățișarea voastră pare a spune că nu numai inima se răzvrătește în voi, ci și conștiința, conștiința voastră intimă. Spuneți-mi, însă, dacă, avînd în vedere poziția pe care o ocupăm, conștiința asta intimă trebuie sau nu să se plece în fața conștiinței imperiale, întruchipată în codul pe temeiul căruia judecăm ?

Cei trei ofițeri se foiră pe scaunele lor, nu atît convinși cît tulburați de toate aceste argumente, care nu făceau decît să le exaspereze conflictul lăuntric. Dîndu-și seama de acest lucru, căpitanul Vere tăcu o clipă, apoi urmă, pe un ton schimbat :

— Pentru a deveni ceva mai fermi, să recapitulăm faptele. În timp de război, pe mare, un marinar își lovește superiorul în grad, și-l omoară. Independent de efectul ei, lovitura în sine constituie, potrivit Codului maritim militar, o crimă capitală. De asemenea...

— Da, domnule ! îl întrerupse, emoționat, ofițerul de infanterie marină. Într-un anumit sens, așa este. Dar Billy Budd nu intenționase desigur nici să se răzvrătească, nici să ucidă.

— Sigur că nu, bunul meu domn. În fața unui tribunal mai puțin arbitrar și mai milostiv decît o curte marțială, aceasta ar fi o circumstanță foarte atenuantă. Iar la judecata de apoi, acuzatul ar fi achitat. Dar aici ? Noi judecăm conform legii privitoare la reprimarea rebeliunii. Un copil nu poate semăna mai mult la chip cu tatăl său, decît seamănă această lege, în spiritul ei, cu războiul care a zămislit-o. Chiar la bordul acestui vas, aflat în slujba maiestății-sale, există englezi siliți să se bată pentru rege împotriva propriei lor voințe : ba, pe cît ne putem da seama, chiar împotriva conștiinței lor. Ca oameni, unii dintre noi ar putea fi mișcați de atitudinea lor, dar ca

ofiţeri de marină, ce ne pasă nouă ? Iar inamicului îi pasă şi mai puţin ! El i-ar tăia în bucăţi pe toţi marinarii noştri, fie ei voluntari sau înrolaţi cu de-a sila. Iar noi procedăm la fel cu marinarii inamicului, chiar dacă unii dintre ei împărtăşesc poate ura noastră împotriva regicizilor din Directoratul francez. Războiul nu ţine seamă decît de faţadă, de aparenţe. Iar legea privitoare la reprimarea rebeliunii seamănă, repet, cu războiul care i-a dat naştere. Faptul că Budd a avut sau nu intenţia să facă ce-a făcut, nu ne interesează cîtuşi de puţin. Dar în timp ce, datorită frămîntărilor voastre — pe care, repet, nu pot decît să le respect — noi prelungim în chip ciudat o judecată ce s-ar cuveni să fie sumară, s-ar putea că inamicul să apară la orizont şi să înceapă o bătălie. Trebuie să acţionăm alegînd între aceste două soluţii : condamnarea sau achitarea.

— N-am putea oare condamna atenuînd totuşi pedeapsa ? întrebă cu şovăială în glas ofiţerul cu navigaţia, care vorbea pentru prima oară.

— Domnilor, presupunînd că acest lucru ar fi absolut legal în împrejurările de faţă, gîndiţi-vă la consecinţele unei astfel de clemenţe. Oamenii (adică echipajul) au un bun simţ înnăscut, şi mai toţi sînt familiarizaţi cu uzanţele şi tradiţia noastră navală. Cum ar privi ei o asemenea hotărîre ? Chiar dacă aţi putea să le-o explicaţi — ceea ce rangul nostru de ofiţeri ne interzice — disciplina arbitrară care i-a format încetul cu încetul nu a dezvoltat în ei acel discernămînt subtil, care le-ar îngădui să înţeleagă şi să distingă. Nu, pentru oamenii aceştia, fapta gabierului, oricum ar fi ea formulată în sentinţă, va rămîne un omor comis într-o stare de rebeliune flagrantă. Ei ştiu bine ce pedeapsă se dă pentru o asemenea crimă. Iar dacă pedeapsa nu va fi dată, ei se vor întreba : *de ce* ? şi vor cădea pe gînduri. Ştiţi cum sînt marinarii. Nu credeţi că-şi vor aminti de recenta răscoală din Nore ? Ba bine că nu ! Ei nu ignoră îndreptăţita alarmă... mai bine zis pa-

nica pe care a provcat-o în întreaga Anglie. Și ar pune pe seama fricii voastre o sentință clementă. Și-ar închipui că dăm înapoi, că ni-e frică de ei — că ne temem să aplicăm riguros legea, așa cum o cer imperios împrejurările, pentru a preîntîmpina izbucnirea unor noi tulburări. Ce rușine ar fi pentru noi o asemenea presupunere din partea lor, și ce lovitură mortală dată spiritului de disciplină ! Vedeți, deci, în ce fel mă orientez, cu fermitate, îndemnat de lege și de simțul datoriei. Dar vă implor, prieteni, să nu mă înțelegeți greșit. Împărtășesc sentimentele voastre față de acest flăcău nefericit. Dar dacă el ar ști ce-i în sufletul nostru, cred că ar fi destul de generos ca să ne plîngă la rîndu-i de milă, pentru greaua povară pe care ne-o pune pe umeri răspunderea noastră de militari.

După aceste cuvinte, căpitanul traversă puntea și merse din nou la locul lui de lîngă hublou, lăsîndu-i pe cei trei ofițeri să ia o hotărîre. Aceștia ședeau, tulburați și tăcuți, în cealaltă parte a cabinei. Fiind niște supuși leali, simpli și practici din fire — cu toate că în unele privințe argumentele căpitanului Vere nu-i clintiseră din convingerile lor intime — ei erau lipsiți de capacitatea și chiar de dorința de a contrazice un om, pe care-l știau și serios și superior lor atît prin inteligența cît și prin rangul ocupat în marină. Dar dincolo de influența pe care-o putuseră avea asupra lor unele din cuvintele sale, cel mai mult îi mișcase, probabil, apelul final la instinctul lor de ofițeri navali, precum și imaginea consecințelor practice pe care le-ar fi putut avea, pentru disciplină (avînd în vedere starea de spirit șovăitoare ce domnea pe-atunci în rîndurile flotei) faptul de a nu socoti uciderea violentă a unui superior la bordul unei nave de război, drept o crimă capitală pasibilă de o pedeapsă promptă.

Starea lor sufletească semăna mai mult sau mai puțin cu aceea prin care avea să treacă în 1842 comandantul fregatei americane „Somers“, pus în situația de a hotărî execuția unui aspirant și a doi marinari acuzați de a fi

pus la cale capturarea vasului. Această decizie, luată pe temeiul unui Cod maritim militar modelat după legea britanică privitoare la reprimarea răscoalelor, a fost aplicată în timp de pace, și la numai cîteva zile înainte ca vasul să ajungă într-un port din patrie. Ea a fost validată și pe uscat, de către o comisie navală de anchetă, convocată ulterior. Acesta este un fapt istoric, pe care-l cităm fără nici un comentariu. E adevărat că situația de la bordul fregatei „Somers" se deosebea de aceea existentă pe „Bellipotent". Dar sentimentul de urgență, întemeiat sau nu, era cam același.

Un scriitor cunoscut doar de puțini oameni spune undeva : „La patruzeci de ani după terminarea unei bătălii, unui noncombatant îi vine ușor să discute despre felul cum ar fi trebuit purtată acea bătălie. Altceva este, însă, să conduci personal o bătălie, învăluit în fumul orbitor al focului ei. Cu atît mai mult se poate spune acest lucru în legătură cu unele situații care, implicînd grele probleme practice și morale, fac totuși necesară o acțiune promptă. Cu cît mai deasă e ceața, cu atît mai primejduită-i corabia, care-și sporește viteza cu riscul de a trece peste cadavre. Pasagerii, care joacă liniștiți cărți în cabinele lor, nici nu bănuiesc ce grele răspunderi poartă pe umeri omul care stă de veghe pe punte."

Într-un cuvînt, Billy Budd fu găsit vinovat și osîndit să fie spînzurat în vîrful unei vergi, în timpul primului cart din zorii zilei următoare. Dacă n-ar fi fost deja noapte, sentința ar fi fost executată numaidecît, potrivit unei vechi uzanțe marinărești. Pe vreme de război, în armată sau în flotă, o sentință de condamnare la moarte pronunțată de către o curte marțială — adesea, pe cîmpul de luptă, printr-un simplu semn din cap al generalului — este executată imediat după judecată, fără drept de apel.

Căpitanul Vere fu acela care, din proprie inițiativă, îi comunică împricinatului hotărîrea curții marțiale. În acest scop se duse în cabina unde fusese închis Billy Budd și-i ordonă plantonului care-l păzea să se retragă pentru cîteva clipe.

Nu s-a aflat niciodată ce anume s-a petrecut la această scurtă întîlnire, în afară de comunicarea sentinței. Dar ținînd seama de caracterele celor doi bărbați închiși în cabină, amîndoi înzestrați din plin cu însușiri omenești dintre cel mai rare — atît de rare încît o minte obișnuită, fie ea cît de cultivată, nici nu le poate concepe — ne îngăduim să facem unele presupuneri.

Ar fi fost în spiritul căpitanului Vere să nu-i ascundă nimic condamnatului — să-i mărturisească deschis propria lui contribuție la adoptarea sentinței, precum și motivele ce-l călăuziseră. Cît despre Billy, se prea poate să fi primit o astfel de mărturisire, într-un spirit asemănător acelui care-o făcea. Poate că s-a și bucurat într-un fel, de părerea bună pe care-o vădea despre el comandantul, mărturisindu-i asemenea lucruri și aducîndu-i la cunoștință sentința, ca unui om pe care moartea nu-l sperie. Mai mult încă. Poate că, la urmă, căpitanul Vere și-a dat frîu liber unei pasiuni ascunse de obicei sub o atitudine stoică sau indiferentă. Ca vîrstă ar fi putut să-i fie tată lui Billy. Acest auster slujitor al datoriei militare s-a lăsat, poate, în voia simțămintelor primitive ce dăinuie în umanitatea noastră convențională, și l-a strîns la piept pe Billy, așa cum Abraham îl va fi îmbrățișat pe tînărul Isac, înainte de a-l jertfi întru îndeplinirea cruntei porunci. Dar nimeni nu poate desluși taina comuniunii dintre două făpturi aparținînd celui mai nobil cin al măreței Naturi și împinse una în brațele celeilalte în împrejurări cît de cît asemănătoare acelora pe care ne-am străduit să le înfățișăm, căci e o taină rareori, sau chiar niciodată dez-

văluită acestei lumi grăbite. Ea rămîne inviolabilă pentru cel ce i-a supraviețuit, iar sfînta uitare ce însoțește orice act de mărinimie divină învăluie providențial totul.

Cel dintîi care-l întîlni pe căpitanul Vere la ieșirea din cabină, fu primul secund. Deși om în toată firea, în vîrstă de cincizeci de ani, acesta tresări tulburat la vederea feței căpitanului, răvășită o clipă de chinurile ce nu-i cruță nici pe cei mai puternici. În scena pe care o vom descrie îndată, o exclamație a osînditului va arăta că acesta suferea mai puțin decît principalul autor al condamnării.

23

Nararea unui șir de întîmplări care se succed rapid într-un interval foarte scurt poate lua ceva mai mult timp, îndeosebi dacă explicațiile sau comentariile par necesare ici-colo pentru o mai bună înțelegere a întîmplărilor povestite. Între momentul intrării în cabină a omului care n-avea să mai iasă viu de-acolo și a aceluia care avea să iasă ca un condamnat la moarte — între acest moment și întrevederea secretă evocată adineauri, trecuse mai puțin de un ceas și jumătate. Acest interval fusese totuși îndeajuns de lung pentru a stîrni în rîndurile echipajului tot felul de presupuneri în legătură cu motivul ce-i făcuse pe maistrul-instructor și pe marinar să rămînă închiși acolo — căci zvonul că amîndoi intraseră în cabină și nimeni nu-i văzuse ieșind, se răspîndise pe punți și pe gabii : echipajul unui mare vas de război seamănă din acest punct de vedere cu țăranii dintr-un sat, care observă parcă la microscop fiece mișcare din jurul lor. Iată de ce, cînd, în toiul celui de-al doilea cart, pe o vreme destul de senină, se auzi ordinul de adunare — ordin cu totul neobișnuit la această oră — oamenii se cam așteptau să asculte o comunicare extraordinară, în legătură cu absența prelungită a celor doi.

Marea era calmă, iar luna aproape plină, răsărită de curînd, arginta puntea albă, pe care catargele încreme-

nite și oamenii în trecere pe-acolo aruncau umbre orizontale precis desenate. Soldații înarmați din infanteria marină se înșirară de o parte și de alta a dunetei, iar căpitanul Vere, înconjurat de toți ofițerii, le vorbi oamenilor, de la locul său obișnuit. Întreaga lui ținută era în perfect acord cu rangul suprem pe care-l ocupa la bordul acestui vas.

În termeni clari și conciși, el le povesti ce se petrecuse în cabină, spunîndu-le că maistrul-instructor e mort, că ucigașul lui fusese judecat de o curte marțială și condamnat la moarte, și că execuția va avea loc în cursul primului cart din zorii zilei următoare. Cuvîntul *rebeliune* nu fu rostit. Căpitanul se feri, de asemenea, să se folosească de prilej pentru a face apel la menținerea disciplinei, socotind pesemne că în actualele împrejurări, consecința directă a unui caz de violare a disciplinei va fi un exemplu destul de grăitor.

Veștile anunțate de comandant fură ascultate de mulțimea marinarilor într-o tăcere ce-i făcea să semene cu o congregație de credincioși ascultînd predica despre iad a unui pastor calvinist. La sfîrșit, totuși, un murmur confuz se stîrni printre ei și începu să crească, dar fu înăbușit numaidecît, ca la un semn, de către șeful de echipaj și ajutoarele sale, ale căror fluiere stridente îi trimiseră pe marinari la posturile lor.

Cadavrul lui Claggart fu predat cîtorva subofițeri ca să-l pregătească pentru funeralii. În legătură cu aceasta. ca să nu mai încărcăm povestea noastră cu detalii secundare, vom spune doar că, la o oră convenabilă, cadavrul maistrului-instructor fu azvîrlit în mare cu toate onorurile cuvenite gradului său în marină.

Și în această privință, ca și în toate celelalte măsuri oficiale decurgînd din tragicul eveniment, au fost respectate întocmai uzanțele. Dacă s-ar fi abătut măcar cu o iotă de la aceste uzanțe, fie în cazul lui Claggart fie în cazul lui Billy Budd, abaterea ar fi stîrnit comentarii nedorite

în rîndurile echipajului, întrucît marinarii, îndeosebi cei de pe un vas de război, sînt cei mai înverşunaţi adepţi ai tradiţiei. Din acelaşi motiv, orice contact între căpitanul Vere şi condamnat încetă după întrevederea lor secretă. De altfel Billy Budd trebui să se supună obişnuitului ritual premergător execuţiei. El părăsi, sub pază, careul comandantului — deşi trebuie spus că pentru acest transfer n-au fost luate, cel puţin în aparenţă, măsuri de precauţie excepţionale. O regulă tacită pe un vas de război este ca oamenii să nu fie lăsaţi, pe cît posibil, să simtă că ofiţerii s-ar teme de ceva rău din parea lor. Cu cît ofiţerii se tem mai mult de eventualitatea unor tulburări, cu atît îşi ascund teama — nu fără a-şi spori, poate, într-ascuns vigilenţa. În cazul de faţă, plantonul pus să-l păzească pe condamnat primise ordinul de a nu lăsa pe nimeni, în afară de capelan, să comunice cu el. Pentru a se asigura respectarea strictă a acestui ordin, fuseseră luate, cu discreţie, anumite măsuri.

24

Pe un vas de război de tip vechi, puntea cunoscută sub numele de „puntea de sus a tunarilor“ se afla sub aşa-numitul „spardec“, care era descoperit în cea mai mare parte, cu excepţia armamentului de pe el. În general, pe „puntea de sus a tunarilor“ nu vedeai la nici o oră hamace : cele ale marinarilor se legănau pe „puntea de jos a tunarilor“ şi îndeosebi pe „puntea-dormitor“, care nu servea numai drept dormitor, ci şi ca magazie pentru sacii mărinăreşti ; de o parte şi de alta a acestei punţi se înşirau nişte lăzi cît toate zilele — cămările mobile ale marinarilor.

În partea dinspre tribord a „punţii de sus a tunarilor“, Billy Budd zăcea sub pază, legat în lanţuri, într-una din nişele formate de tunurile instalate pe ambele laturi ale punţii. Toate tunurile erau de calibrul cel mai greu cunoscut în acea epocă. Montate pe afeturi masive de lemn,

erau împiedicate cu hamuri grele, prinse în niște palancuri laterale ce slujeau la scoaterea lor. Tunurile și afeturile, ca și vergelele lungi și aprinzătoarele mai scurte fixate deasupra în niște belciuge, erau vopsite în negru, potrivit obiceiului, iar hamurile grele de cînepă gudronată semănau cu uniformele dricarilor. In contrast cu această ambianță funebră, îmbrăcămintea condamnatului — flanelă albă și pantaloni albi de doc (deși albul era mai mult sau mai puțin pătat) — licărea vag în lumina obscură a nișei dintre tunuri, ca o fîșie de zăpadă spălăcită, la începutul lui aprilie, în botul negru al vreunei peșteri de munte. De fapt, tînărul marinar era ca și învelit într-un linţoiu — mai bine zis în straiele ce aveau să-i servească drept linţoliu. Deasupra lui se legănau, fără să-l lumineze prea mult, două felinare de vînt, atîrnate de două grinzi masive ale punții imediat superioare. Alimentate cu uleiul livrat de furnizorii militari (ale căror cîștiguri, cinstite sau nu, sînt, în orice țară, o arvună primită în contul recoltelor morții), aceste felinare pîngăreau cu lumina lor pîlpîitoare, de un galben murdar, razele palide ale lunii, ce se zbăteau zadarnic să pătrundă prin sabordurile din care ieșeau țevile astupate ale tunurilor. Alte felinare, atîrnate din loc în loc, dezvăluiau unghere și mai întunecoase care, aidoma confesionalurilor sau micilor capele laterale dintr-o catedrală, flancau lunga și larga alee cufundată în umbră, dintre cele două șiruri de tunuri.

Aceasta era puntea pe care zăcea acum Marinarul chipeș. Pe obrajii lui îmbujorați nu se putea vedea nici o paloare : ca să-și piardă culoarea, ar fi trebuit să stea zile-ntregi închis între patru pereți, ferit de vînturi și de soare. Dar în dunga obrajilor, pomeții începuseră să se reliefeze sub pielea bronzată. La ființele cu inima fierbinte, o experiență fulgerătoare e de-ajuns pentru a devora țesuturile omenești, tot astfel cum focul care mocnește în cala unei corăbii mistuie într-ascuns baloturile de bumbac depozitate acolo.

Culcat între două tunuri, ca într-o menghină a destinului, Billy depășise însă momentul de maximă tensiune al agoniei sale, care se datora îndeosebi contactului inimii lui tinere și neprihănite cu spiritul diabolic întruchipat în anumiți oameni. Această tensiune nu rezistase influenței tămăduitoare a convorbirii secrete cu căpitanul Vere. Billy zăcea nemișcat, ca într-o stare de transă. Expresia adolescentină a feței sale îl făcea să semene acum cu un copil adormit în leagăn sub calda lumină a focului din cămin, ale cărui reflexe jucăușe fac să apară și să dispară în chip misterios gropițele din obrajii pruncului. Căci din cînd în cînd, prin transa omului legat în lanțuri, o lumină împăcată și senină, izvorîtă din vreo amintire sau din vreun vis fugar, i se așternea pe față și dispărea, pentru a se ivi din nou curînd după-aceea.

Găsindu-l în starea asta, capelanul venit să-l vadă îl privi cu luare-aminte (după ce se încredință că Billy nu-și dădea seama de prezența lui), apoi se retrase deocamdată, simțind pesemne că nici măcar el, trimisul lui Christos și simbriașul lui Marte, nu putea să-i aducă tînărului condamnat o pace mai adîncă decît aceea zugrăvită pe obrajii săi. Dar spre zori, preotul se întoarse. Iar prizonierul, treaz și conștient acum de cele ce se petreceau în jurul lui, îl zări și-l întîmpină politicos, dacă nu chiar cu oarecare bucurie. În zadar încercă, însă, capelanul să-l aducă pe Billy Budd la o înțelegere pioasă a faptului că, în zori, trebuia să moară. E drept că Billy făcea el însuși aluzie la moartea lui, ca la un eveniment apropiat, dar o făcea cam în felul copiilor, care vorbesc despre moarte în abstract și nu pregetă chiar să se joace de-a înmormîntarea, cînd s-au săturat de alte jocuri.

Și asta, nu pentru că Billy ar fi fost, ca și copiii, incapabil să conceapă ce înseamnă cu adevărat moartea, ci pentru că ea nu-i inspira cîtuși de puțin o spaimă irațională — sentiment răspîndit mai degrabă în comunitățile civilizate decît în cele așa-zis barbare, mult mai apropi-

ate, în toate privințile, de Natura neprihănită. Căci, precum am mai spus, Billy era în fond un barbar, întocmai ca strămoșii săi britanici puși să defileze, firește în alte costume, ca niște trofee vii în marșul de triumf al lui Germanicus [1], și întocmai ca acei barbari mai moderni, oameni tineri desigur, aleși ca modele din rîndurile primilor englezi convertiți — cel puțin formal — la creștinism, pentru a fi duși la Roma (așa cum în zilele noastre pot fi duși la Londra păgînii convertiți pe vreo insulă depărtată) ; admirîndu-le strania frumusețe fizică — atît de diferită de aceea a italienilor, — fețele roșcate și părul cînepiu cîrlionțat, Papa de la Roma exclamase : „Anglii? (adică englezi), Îi numiți *anglii* pentru că-s așa de angelici ?" Dacă această scenă s-ar fi petrecut ceva mai tîrziu, s-ar fi putut crede că Papa se gîndea la serafimii lui Fra Angelico [2], dintre care unii, culegînd mere în grădina Hesperidelor, au boiul trandafiriu al celor mai frumoase englezoaice.

În zadar încercă vrednicul capelan să-i bage în cap tînărului barbar idei despre moarte asemănătoare acelora ce-au fost simbolizate în craniul, în cadranul solar și în oasele încrucișate de pe vechile pietre funerare ; la fel de zadarnice fură, pare-se, eforturile lui de a-l cîștiga la ideea mîntuirii și a Mîntuitorului. Billy îl asculta pe capelan, poate nu atît dintr-o teamă respectuoasă, cît dintr-o anume bună cuviință naturală, întîmpinîndu-i vorbele cam tot așa cum majoritatea marinarilor din categoria lui întîmpină orice discurs abstract sau lipsit de contingență cu lumea lor de toate zilele. Acest mod marinăresc de a asculta o predică te duce cu gîndul la felul cum manualele de creștinism, pline de miracole transcendente, erau primite odinioară, pe vreo insulă tropicală, de către

[1] *Germanicus Caesar* (15 î.e.n.—19 e.n.), general roman, primit în triumf la Roma în anul 17 e.n.

[2] *Guido di Pietro*, cunoscut sub numele de *Fra Angelico* (1387—1455), pictor italian.

așa-zișii *sălbatici* — bunăoară de către tahitienii de pe vremea căpitanului Cook [1] sau de mai tîrziu ; dintr-o politeță naturală, acești sălbatici evoluați primeau învățătura, dar nu și-o însușeau. Era ca un dar strecurat în palma unei mîini întinse, ale cărei degete nu vor să se strîngă.

Dar capelanul de pe „Bellipotent" era un om discret, inimos și plin de bun simț. De aceea, nu stărui în strădaniile sale. Din îndemnul căpitanului Vere, un secund îl pusese la curent cu aproape tot ce i se întîmplase lui Billy, și cum simțea că inocența poate fi superioară însăși credinței ca zestre vrednică de a-l însoți pe un om la judecata de pe urmă, capelanul se retrase, nu fără părere de rău, și nu fără a săvîrși, emoționat, un gest destul de ciudat la un englez, și cu atît mai ciudat la un preot, în împrejurările respective : aplecîndu-se, el sărută obrazul bălai al semenului său care se făcuse vinovat de încălcarea legii marțiale, și care nu părea să se teamă de viitor, deși nici măcar acum, în pragul morții, nu se lăsa convertit la o dogmă.

Să nu ne mirăm că, dîndu-și seama de nevinovăția funciară a tînărului marinar, cinstitul preot nu a mișcat nici un deget pentru a împiedica moartea acestui martir al disciplinei militare. Dacă ar fi făcut-o, ar fi fost un gest la fel de zadarnic ca o predică în pustiu ; mai mult încă, ar fi însemnat din partea capelanului o depășire îndrăzneață a limitelor funcțiunii sale, limite trasate la fel de precis prin regulamentul militar, ca și acelea ale boțmanului sau ale oricărui alt ofițer de marină. Ca să vorbim pe șleau, un capelan este purtătorul de cuvînt al Prințului Păcii în oastea lui Marte, zeul războiului. Ca atare, prezența lui este la fel de insolită ca aceea a unei flinte pe-un altar, în zi de Crăciun. Atunci, pentru ce se află acolo ? Pentru că slujește indirect țelului urmărit de tunuri — pentru că aduce consacrarea religiei celor smeriți,

---

[1] *James Cook* (1728—1779), explorator englez.

unei instituţii care înseamnă, practic, desfiinţarea a tot ce nu se supune forţei brutale.

25

Noaptea, atît de luminoasă pe spardec, dar nu şi pe punţile inferioare, care semănau cu galeriile suprapuse ale unei mine de cărbuni — noaptea aceea luminoasă trecu. Aidoma prorocului Ilie care, mistuindu-se cu carul lui în cer, îşi lepăda mantia deasupra lui Eliseu — noaptea se retrase lăsîndu-şi veşmîntul pal în braţele zorilor noi. O lumină sfielnică se ivi la orizont, acolo unde se întindea lîna diafană a unor ceţuri albe. Lumina aceea se lăţi cu încetul. Deodată, la pupa răsunară opt bătăi de clopot, cărora le răspunse, la prova, un dangăt şi mai puternic : era ora patru dimineaţa. În aceeaşi clipă, glasurile argintii ale fluierelor vibrară, chemîndu-i pe toţi oamenii din echipaj să asiste la execuţie. Prin bocaporţii străjuiţi de ghiulele grele, marinarii din cartul de jos se revărsară pe punte, amestecîndu-se printre cei aflaţi deja acolo. Ei umplură astfel spaţiul dintre arborele-mare şi arborele-trinchet, inclusiv cel ocupat de încăpătoarea şalupă şi de ghiurile negre în care era fixată — şalupa şi ghiurile alcătuind un post înalt de observaţie pentru băieţii de la pulberărie şi pentru marinarii mai tineri. Un alt grup, format din numeroşi oameni de pe gabie, se apleca peste balustrada acestui spaţios balcon marin, pentru a privi mulţimea adunată jos. Marinarii, fie ei vîrstnici sau tineri, tăceau îndeobşte ; doar cîţiva vorbeau în şoaptă. Căpitanul Vere — dominînd ca totdeauna cu silueta lui grupul ofiţerilor — stătea la marginea dunetei, privind înainte. Chiar sub el, pe covertă, marinarii militari — îmbrăcaţi în uniformă — stăteau înşiraţi la fel ca în timpul proclamării sentinţei.

Odinioară, în flota de război, se obişnuia ca execuţia prin ştreang a unui marinar condamnat să aibă loc pe verga arborelui-trinchet. În cazul de faţă, din motive spe-

ciale, fu aleasă în acest scop verga arborelui-mare. Condamnatul fu adus sub unul din brațele acestei vergi. Capelanul, care-l însoțea, renunță la ritualul obișnuit în asemenea ocazii ; cel puțin așa aveau să spună, mai tîrziu, unii dintre martorii oculari. Îi vorbi ce-i drept, condamnatului, dar foarte pe scurt, iar adevărata Evanghelie se vădi nu atît în cuvintele preotului, cît în înfățișarea și-n gesturile sale.

Ultimele pregătiri legate de persoana condamnatului fiind făcute în grabă, prin grija a doi dintre oamenii șefului de echipaj, execuția deveni iminentă. Billy stătea în picioare, cu fața spre pupa. În clipa supremă, cuvintele sale — singurele sale cuvinte, rostite fără nici un defect de vorbire — fură acestea : „Dumnezeu să-l binecuvînteze pe căpitanul Vere !" Aceste cuvinte, atît de neașteptate pe buzele unui om cu ștreangul de gît (un om condamnat formal pentru trădare își trimitea binecuvîntarea spre careul de onoare de la pupa) — aceste cuvinte, rostite cu glasul limpede-melodios al unei păsări cîntătoare în clipa cînd își ia zborul de pe-o creangă, avură un efect formidabil, sporit și mai mult de frumusețea tînărului marinar, spiritualizată parcă de dureroasele încercări prin care trecuse în ultima vreme.

— Dumnezeu să-l binecuvînteze pe căpitanul Vere ! răspunse, într-un glas, ca un involuntar ecou, mulțimea marinarilor străbătuți parcă de-un curent electric. Și totuși, în clipa aceea, desigur că numai Billy era prezent în inimile lor, așa cum era prezent și în ochii lor.

La aceste cuvinte, al căror ecou spontan le făcuse să răsune cu atîta putere, căpitanul Vere rămase nemișcat, țeapăn ca o pușcă în rastelul unui armurier — fie datorită stoicei sale stăpîniri de sine, fie din pricina unei paralizii de moment provocată de șocul emoției.

Corpul vasului tocmai revenea la poziția de chilă dreaptă, după ruliul ce-l înclina periodic spre partea de sub vînt, cînd semnalul cel de pe urmă fu dat în tăcere,

așa cum era prevăzut. În aceeași clipă lîna diafană care spînzura la orizont fu străpunsă de o rază blîndă — întocmai ca într-o viziune mistică a Mielului Domnului — iar Billy se înălță urmărit de mulțimea fețelor întoarse spre el ; și, înălțîndu-se, primi din plin în obraji lumina trandafirie a zorilor.

Spre uimirea tuturor, făptura legată, ajunsă la capătul vergii, rămase parcă încremenită, fără a vădi vreo altă mișcare decît aceea pe care i-o imprima ruliul vasului — mișcare de o rară măreție cînd e vorba de-un vas de război, care plutește pe-o mare calmă, cu încărcătura lui de tunuri grele.

26

Cîteva zile mai tîrziu, la popotă, comisarul de bord — un bărbat cam rumen și rotofei, mai priceput în materie de contabilitate decît în materie de filozofie — îi spuse medicului, în legătură cu ciudățenia menționată adineauri :

— Ce dovadă grăitoare a puterii de voință !

Medicul, un lungan uscățiv și morocănos, înzestrat cu un spirit caustic folosit cu discreția omului ce încearcă să-și compenseze prin politețe firea ursuză, îi răspunse :

— Scuză-mă, domnule comisar, dar într-o execuție atît de științific condusă ca aceea a lui Budd — căci eu însumi am primit ordinul s-o pregătesc — orice mișcare a corpului spînzurat indică, după ce s-a produs suspensia totală, un spasm mecanic al sistemului muscular. Iată de ce, absența unei astfel de mișcări nu poate fi atribuită așa-zisei puteri de voință, cum o numești dumneata, în mai mare măsură decît poate fi, să mă ierți, atribuită unui cal-putere.

— Bine, dar spasmul muscular, despre care vorbești, nu este, oare, mai mult sau mai puțin invariabil în asemenea cazuri ?

— Se-nțelege că da, domnule comisar.

— Atunci, stimate domn, cum îți explici absența spasmului în cazul de față ?

— Domnule comisar, e limpede că amîndoi vedem în chip diferit singularitatea acestui caz. Dumneata ți-o explici prin ceea ce numești puterea de voință — un termen care figurează în vocabularul științei. Cît despre mine, n-am pretenția de a o explica într-un fel sau altul, în actualul stadiu al cunoștințelor mele. Chiar dacă am admite ipoteza că, la primul contact cu funia, activitatea inimii lui Budd, intensificată de o emoție paroxistică, a contenit brusc — întocmai ca un ceasornic al cărui arc se rupe cînd îl învîrtești prea tare — ei bine, chiar în această ipoteză, cum ar putea fi explicat fenomenul ce s-a produs ulterior ?

— Admiți, așadar, că absența unor mișcări spasmodice era ceva anormal ?

— Domnule comisar, era ceva anormal în măsura în care era un fenomen a cărui cauză ne scapă deocamdată.

— Spune-mi, însă, dragul meu domn, stărui celălalt, cu încăpățînare, dacă moartea marinarului a fost provocată de ștreang, ori s-a datorat unui soi de eutanasie [1] ?

— *Eutanasia*, domnule comisar, e ceva în genul *puterii de voință* — mă îndoiesc de valoarea științifică a acestui termen. Scuză-mă, dar e un cuvînt fantezist și totodată metafizic — pe scurt, un cuvînt grecesc. Dar, adăugă medicul schimbînd brusc tonul, mă așteaptă în infirmerie un bolnav pe care n-aș vrea să-l las în grija asistenților mei. Te rog să mă ierți.

Și spunînd acestea, se ridică de la masă și părăsi, ceremonios, popota.

27

Tăcerea care domnise în momentul execuției, prelungindu-se și cîteva clipe după aceea — o tăcere subliniată de

---

[1] Cuvînt de origine greacă : moarte fără dureri. Metodă de provocare a unei morți nedureroase unui bolnav incurabil, pentru a-i curma suferințele.

clipocitul valurilor ce izbeau ritmic în coca vasului, sau de fluturarea vreunei vele, în timpul cît ochii timonierului priveau în altă parte — tăcerea asta sfîrşi prin a fi sfîşiată de un sunet greu de redat în cuvinte. Oricine a auzit huietul unui torent umflat brusc de îmbelşugatele ploi din munţii de la tropice — ploi pe care cîmpia nu le cunoaşte — oricine i-a auzit primul murmur înăbuşit cu care se prăvale peste rîpile păduroase, îşi poate face o idee despre pomenitul sunet. Părea să vină de departe, căci suna vag ca o şoaptă, şi cu toate astea izvora de foarte aproape, şi anume din mulţimea oamenilor buluciţi pe puntea descoperită a vasului. Fiind nearticulat, semnificaţia lui era îndoielnică, deşi părea să indice una din acele capricioase schimbări de atitudine sau de simţire, caracteristice mulţimilor de pe uscat ; în cazul de faţă avea, poate, semnificaţia unei retractări amare a involuntarului ecou pe care marinarii îl făcuseră binecuvîntării rostite de Billy Budd. Dar înainte ca murmurul să se poate preface în strigăt, fu întrerupt de un ordin strategic, cu atît mai imperios cu cît venea pe neaşteptate :

— Boţman, trimite-i jos pe cei din cartul de la tribord ! Ai grijă să plece toţi la posturile lor !

Stridente ca ţipetele pescăruşilor, fluierăturile boţmanului şi ale ajutoarelor sale străpunseră acel murmur surd şi ameninţător, spulberîndu-l ; iar mulţimea, supunîndu-se mecanismului disciplinei, îşi înjumătăţi rîndurile. Cît despre cei care rămaseră, mai toţi fură puşi numaidecît la diferite corvezi, ca de pildă orientarea vergilor — corvezi dintre cele pe care orice ofiţer de bord le poate lesne născoci în caz de nevoie.

După o sentinţă de condamnare la moarte pronunţată pe mare, de către o curte marţială, toate măsurile luate se caracterizează printr-o promptitudine vecină cu panica, deşi se sileşte să pară calmă. Hamacul lui Billy fiind deja împănat cu plumb şi pregătit pentru a-i sluji drept coşciug de pînză, ajutoarele meşterului-velar intrară grabnic în

acţiune, pentru a-şi face datoria de ciocli nautici. Cînd totul fu gata, se dădu din nou ordinul ca echipajul — risipit între timp din motive strategice — să se strîngă pe punte, de data aceasta pentru a asista la funeralii.

Nu e nevoie să descriem în amănunt această ceremonie finală. Vom spune doar că, în clipa cînd scîndura înclinată şi-a slobozit încărcătura în mare, s-a auzit din nou un murmur omenesc straniu, contopit acum cu alte sunete nearticulate, scoase de nişte păsări marine uriaşe, atrase de plescăitul făcut de hamacul greoi aruncat în apă. Păsările astea zburară atît de aproape de bord, încît oamenii putură auzi scîrţîitul aripilor osoase. În timp ce vasul, mînat de briza uşoară, lăsa în urmă locul funebru, păsările continuau să se rotească în juru-i, desfăşurîndu-şi umbrele mişcătoare ale aripilor şi cîrîind de zor, ca-ntr-un fel de requiem păsăresc.

Pentru nişte oameni atît de superstiţioşi, cum erau marinarii pe vremea aceea, mai ales cei de pe un vas de război, pentru nişte oameni care, cu puţin înainte, priviseră minunea trupului încremenit brusc al spînzuratului azvîrlit acum în mare — pentru asemenea oameni rotirea păsărilor capătă o semnificaţie deloc prozaică, deşi se explica, pur şi simplu, prin lăcomia animalică trezită de apropierea prăzii. O mişcare incertă se stîrni printre ei, provocînd oarecare debandadă. Aceasta fu, însă, îngăduită doar o clipă : deodată se auzi toba, care bătea cel puţin de două ori pe zi, pentru a-i chema pe oameni la datorie, şi care avea acum un sunet deosebit de imperios. Disciplina militară prelungită dezvoltă la omul de rînd un soi de reflex al supunerii, a cărui manifestare promptă la auzul unei comenzii oficiale seamănă cu un gest instinctiv.

Bătăile de tobă îi făcură pe marinari să se împrăştie — mai toţi înşirîndu-se de-a lungul bateriilor de pe cele două punţi acoperite. Acolo, potrivit obiceiului, servanţii luară în tăcere poziţia de drepţi lîngă tunurile lor. La timpul

cuvenit, primul secund — stînd cu sabia sub braț, la postul său de pe covertă — primi pe rînd rapoartele ofițerilor care conduceau diferitele secțiuni ale bateriilor. După ce le auzi pe toate, primul secund îi prezentă comandantului o sinteză a acestor rapoarte, salutîndu-l reglementar.

Întreg acest ritual urmărea să umple timpul oamenilor. căci toba bătuse cu un ceas înainte de sorocul obișnuit. Faptul că o asemenea abatere de la programul normal fusese autorizată de către căpitanul Vere — care trecea drept un adept zelos al ordinei celei mai stricte — dovedea că în sinea lui el era convins de necesitatea unor măsuri excepționale în legătură cu starea de spirit a oamenilor săi, chiar dacă o socotea „temporară". „Pentru neamul omenesc — obișnuia el să spună — formele, formele armonioase, sînt totul. Acesta e tîlcul ascuns în legenda ce-l arată pe Orfeu vrăjind cu lira lui fermecată sălbăticiunile pădurii." Căpitanul încerca acum să aplice această regulă într-o situație care era consecința directă a procesului de destrămare a formelor, ce avusese loc în Canalul Mînecii.

La neobișnuitul apel, răspunseră toți membrii echipajului, așa cum făceau în mod normal. Fanfara de pe covertă execută un marș ; după care, capelanul oficie obișnuita slujbă de dimineață. Apoi, toba sună retragerea. Sub influența muzicii și a ritualului bisericesc, pus în slujba disciplinei militare și a războiului, oamenii se risipiră în liniște la posturile ce le reveneau cînd nu stăteau lîngă tunuri.

Între timp, se luminase de ziuă de-a binelea. Lîna străvezie de la poalele cerului dispăruse, absorbită de același soare care-o făcuse să strălucească. Iar văzduhul era limpede și senin, ca un bloc de marmoră albă, care se odihnește în curtea unui cioplitor.

28

Simetria formală realizabilă în ficțiunea pură nu este chiar atît de ușor de obținut într-o narațiune care, prin

însăşi natura ei, are de-a face mai mult cu domeniul faptelor decît cu cel al imaginaţiei. Adevărul spus pe faţă are totdeauna muchiile frînte ; iată de ce, finalul unei astfel de povestiri nu poate avea perfecţiunea rozetelor care împodobesc o construcţie gotică.

Ceea ce s-a întîmplat cu Marinarul chipeş în anul marii răscoale a fost descris cu fidelitate. Dar deşi povestea propriu-zisă se încheie odată cu viaţa lui, nu strică să adăugăm şi un soi de epilog. Trei scurte episoade vor fi de-ajuns.

În perioada Directoratului, cînd au fost rebotezate navele care alcătuiseră flota monarhiei franceze, vasul de linie „St. Louis" a primit numele de „Ateul". Un asemenea nume, ca şi alte cîteva dintre cele noi date vaselor din flota revoluţionară, proclama cutezanţa păgînă a puterii stăpînitoare şi (deşi nu aceasta fusese intenţia urmărită) era cel mai potrivit nume ce se putea da unui vas de război — mult mai potrivit, dacă stăm să ne gîndim, decît „Prăpădul", „Erebus" (Infernul) şi alte asemenea nume date unor vase de luptă.

Întorcîndu-se la escadră după misiunea în timpul căreia s-au petrecut evenimentele povestite mai sus, „Bellipotent" s-a întîlnit cu „Ateul". A urmat o luptă, în cursul căreia căpitanul Vere, tocmai cînd încerca să abordeze vasul inamic pentru a-şi trimite oamenii la atac peste parapete, a fost atins de un glonte tras prin hubloul cabinei principale a „Ateului". Grav rănit, s-a prăbuşit pe punte şi a fost dus în infirmerie, unde mai zăceau cîţiva dintre oamenii săi. Primul secund luă comanda vasului. Sub conducerea lui, vasul inamic fu capturat în cele din urmă şi, deşi foarte avariat, fu adus, printr-un fericit concurs de împrejurări, pînă la Gibraltar — port englezesc situat nu departe de locul bătăliei. Acolo, căpitanul Vere fu debarcat împreună cu ceilalţi răniţi. El zăcu timp de cîteva zile, apoi îşi dădu sufletul. Din nefericire, muri prea devreme

pentru a mai apuca bătălia Nilului și cea de la Trafalgar"[1] Omul acesta, care, în ciuda filozofiei sale austere, nutrise poate cea mai secretă dintre pasiuni — ambiția — nu avea să ajungă niciodată la deplinătatea faimei.

În pragul morții, pe cînd zăcea sub influența acelui balsam miraculos, care, potolind durerea fizică, acționează în chip tainic asupra resorturilor mai subtile ale omului, el începu să murmure „Billy Budd, Billy Budd" — vocabule ininteligibile pentru infirmierul ce-l îngrijea. Faptul că vorbele astea nu erau expresia unei remușcări, reieși limpede din ceea ce infirmierul îi spuse ofițerului de infanterie marină de pe „Bellipotent" ; ca unul care, dintre toți membrii curții marțiale, se împotrivise cel mai mult sentinței de condamnare la moarte, ofițerul știa prea bine cine era Billy Budd, dar n-avea să spună nimănui nimic.

29

Cîteva săptămîni după execuție, printre alte știri tipărite la rubrica „Vești din Mediterana" într-o publicație săptămînală scoasă pe vremea aceea de către autoritățile navale, apăru o dare de seamă asupra celor întîmplate. Darea de seamă părea îndeobște să fi fost scrisă de un om de bună credință, deși intermediarul care-i adusese la cunoștință faptele se bizuise în parte pe niște zvonuri ce denaturau și chiar falsificau într-o oarecare măsură aceste fapte.

Iată ce scria în darea de seamă :

„În cea de-a zecea zi a lunii trecute, un deplorabil incident s-a petrecut la bordul vasului maiestății-sale, «Bellipotent». John Claggart, maistrul-instructor al echipajului, descoperind printre mateloții de rînd un început de complot, pus la cale de un anume William Budd, a fost

[1] Bătălia Nilului (1798) și bătălia de la Trafalgar (1805) au fost cîștigate de flota engleză, comandată de Nelson, împotriva flotei franceze.

înjunghiat de către acesta cu un pumnal, tocmai cînd îl trăgea la răspundere în fața comandantului.

Fapta și arma folosită pentru a o săvîrși indică îndeajuns de limpede că răzbunătorul asasin, deși înrolat în marină sub un nume englezesc, nu era englez, ci unul dintre acei străini care adoptă nume englezești de împrumut, și care au fost primiți în mare număr în marină, datorită necesităților excepționale ale Flotei.

Gravitatea crimei și ticăloșia fără margini a criminalului devin și mai evidente dacă ne gîndim la caracterul victimei, un om de vîrstă mijlocie, respectabil și discret, aparținînd tagmei subofițerilor, de care, precum prea bine știu ofițerii, atîrnă în bună măsură puterea de luptă a flotei maiestății-sale. Avea o funcție de răspundere pe cît de grea, pe atît de ingrată, dar și-o exercita cu un devotament sporit de puternicul său sentiment patriotic. În cazul de față, ca și în numeroase alte cazuri petrecute în zilele noastre, caracterul nefericitei victime dezminte categoric, dacă mai era nevoie, sumbra afirmație atribuită răposatului Dr. Johnson, că naționalismul ar fi ultimul refugiu al ticăloșilor.

Criminalul a plătit pentru crima lui. Promptitudinea pedepsei s-a dovedit a fi salutară. La bordul vasului maiestății-sale «Bellipotent», nu mai există nici un temei de neliniște."

Articolul acesta, apărut într-o publicație de mult dată uitării, este singura mărturie rămasă în analele omenirii, pentru a arăta ce fel de oameni au fost John Claggart și Billy Budd.

30

Tot ce se întîmplă la bordul unui vas rămîne multă vreme gravat în memoria oamenilor. Orice obiect legat de vreun incident petrecut pe vas e transformat într-un adevărat monument. Verga de care a fost spînzurat ga-

bierul a rămas cîțiva ani în centrul atenției marinarilor. Ea a fost urmărită apoi pe șantierul naval, iar de-acolo din nou pe vas, și n-a fost lăsată în pace nici atunci cînd n-a mai rămas din ea decît o simplă bigă, în șantier. Pentru marinari, o bucățică din verga aceea era ca o așchie din sfînta cruce. Deși ignorau dedesubturile tainice ale tragediei, și nu se gîndeau că pedeapsa fusese oarecum inevitabilă din punctul de vedere al justiției navale, ei simțeau instinctiv că un om ca Billy era incapabil să se răzvrătească sau să comită, cu bună știință, o crimă. Își aminteau de imaginea tînărului Marinar chipeș, de fața lui niciodată slutită de vreun rînjet sau de vreuna din acele grimase mai subtile care purced dintr-o inimă deprinsă cu ticăloșia. Această imagine despre el fusese desigur accentuată de moartea lui Billy — o moarte atît de misterioasă în unele privințe. Pe punțile de pe „Bellipotent" stima generală cu care era privit caracterul lui, de o inconștientă simplicitate, avea să-și găsească o expresie naivă în gura unui alt gabier, coleg de cart cu Billy Budd, și înzestrat cu un har poetic necontrafăcut, cum au adesea unii marinari. Mîna lui smolită a scris cîteva stihuri care, după ce-au circulat un timp în rîndurile echipajului, au ajuns chiar să fie tipărite, pe hîrtie proastă, la Portsmouth, sub forma unei balade. Titlul acesteia a fost dat de însuși marinarul cu pricina.

BILLY ÎN CĂTUȘE

Capelanul intră-n hruba-ntunecoasă
Și-n genunchi se roagă, cu-o voce mieroasă,
Pentru mine, Billy Budd, precum
Și pentru fîrtații mei. Dar iată-acum,
Prin hublou o rază-a lunii se strecoară,
Argintindu-i arma bietului planton.
Dar cu Billy-odată, raza o să moară !

Mîine m-oi preface, vai ! într-un tangon;
Într-o salbă mîndră de mărgăritare
Atîrnată colo sus, pe verga mare, —
Mîndră ca cercelul dăruit de mine
Preafrumoasei Molly, fata din Bristol.
Sus pe verga mare au să mă anine !
Totu-i gata ! Mîine-n zori o să mă scol
Ca să urc pe vergă, cu stomacul gol !
Poate c-au să-mi deie, totuși, un pesmet
Și vreo băutură, ca pentru plecare !
Întorcîndu-și fața, cine știe cine
O să mă înalțe în spînzurătoare !
Fluiere, firește, n-au să sune — poate
E-o părere numai, iar acestea toate
Nu-s decît un vis ! — Au cine o să-mi taie
Funia ? În valuri o să fiu zvîrlit ?
Sună oare toba, iar eu nici n-aud ?
Donald, pare-mi-se, mi-a făgăduit
C-o să stea în preajma scîndurii, ca pînă
Voi cădea-n adîncuri, să mai strîng o mînă !
Va să zică, mort ești, bietule matroz !
Îmi aduc aminte de obrajii roz
Ai lui Taff — velșmanul, cînd s-a scufundat;
Eu, însă-n hamacu-mi am să fiu legat,
Și-azvîrlit în hăul fără fund. Simt parcă
Somnul cum mă-ncearcă.
Hai, planton, slăbește-mi cătușele grele
De la mîini, și-n apă zvîrle-mă ușor,
Căci mi-e somn, și-n alge, iată, mă-nfășor,
Lunecînd cu ele...

19 aprilie 1891

CUPRINS

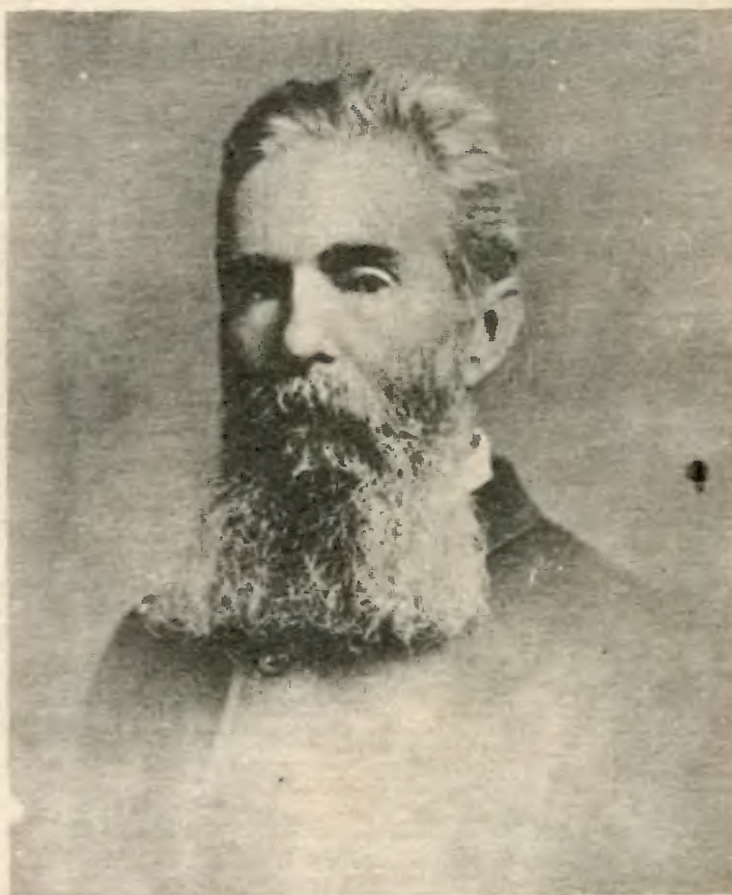
Lector : NICOLAE TEICĂ
Tehnoredactor : AURELIA ANTON

Bun de tipar 25.08.1984. Coli ed. 16,57.
Coli tipar 10,5.

Comanda nr. 40 242
Combinatul poligrafic „Casa Scînteii"
Piața Scînteii nr. 1, Bucureşti,
Republica Socialistă România

h. melville

«Deşi interpretate diferit de-a lungul timpului, scrierile lui Melville cele mai importante — *Moby Dick*, *Cojocelul alb* şi, desigur, nuvelele — continuă să-şi dezvăluie nepieritoarea vitalitate şi frumuseţe. Iar influenţa lor asupra unora dintre marii prozatori contemporani, cum ar fi de pildă Faulkner, îl aşază pe autor printre deschizătorii de drumuri noi în literatura americană.»

PETRE SOLOMON

editura minerva

Lei 8